Fiu al Bucovinei, Ilie Grămadă s-a născut în ziua de 10 decembrie 1911 în satul Zahareşti, judeţul Suceava, într-o familie de ţărani.

A urmat şcoala primară în satul natal, iar studiile liceale la Suceava şi Vatra Dornei, obţinând bacalaureatul în anul 1930. La universitatea din Cernăuţi şi-a trecut, pe rând, licenţele în Sociologie (1934), Limba română şi Istorie (1938), Teologie (1941). Tot aici a obţinut titlul de doctor în Filosofie şi litere, cu teza Teoria monadelor: Leibnitz – Ch. Renouvier (1938). Asistent în cadrul Universităţii din Cernăuţi şi la fosta Facultate de Teologie din Cernăuţi – Suceava. De la 15 decembrie 1949 şi până la pensionare, în 1977, a desfăşurat activitatea didactică la Universitatea „Al. I. Cuza” din laşi, parcurgând toate treptele învăţământului superior: conferenţiar (1948), profesor titular (1971) şi de la pensionare, profesor consultant. Între anii 1972 şi 1976 a îndeplinit şi funcţia de decan al Facultăţii de Istorie şi de Filosofie de la Universitatea „Al. I. Cuza” din laşi.

Profesor prin vocaţie, a fost, totodată, un distins cercetător, cu contribuţii în mai toate domeniile pe care le-a ilustrat la catedră. Printre lucrările editate: Religia şi divinitatea în filosofia bergsoniană (1944,), Religia şi fenomenele sociale (1946;, Creaţinea artistică şi sufletul omului (1947;, Cruciadele (1961;, Franţa lui Richelieu şi Mazarin (1970;, Lucrări, documente şi

puncte de vedere cu privire la războiul de 30 de ani (1971;, Politica externă a Franţei înaintea războiului de 30 de ani (1972;, De la conştiinţa de neam la conştiinţa naţională, trăsătură distinctă a istoriei românilor (1978). A publicat peste 150 de articole şi recenzii în ziare şi reviste din Iaşi şi din ţară.

Paralel cu activitatea didactică şi ştiinţifică a deţinut funcţii în viaţa culturală a Iaşului: secretar ştiinţific al Filialei Academiei Române din Iaşi (1951 – 1959), director al Teatrului Naţional „V. Alecsandri" din Iaşi (1959 – 1969), director al Editurii Junimea din Iaşi (1970 – 1974).

Specialist în istoria medievală universală şi românească, dascăl remarcabil şi om de cultură, prof. univ. dr. Ilie Grămadă a trecut la cele veşnice în ziua de 11 august 1999 şi a fost înmormântat la cimitirul „Eternitatea" din Iaşi.

ILIE GRĂMADĂ

IAŞI – 2001

Coperta: Răzvan Şchiopu

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale

GRĂMADĂ, ILIE

Fantastica istorie a familiei Borgia / Ilie Grămadă – Iaşi: Vasiliana '98, 2001

210 p; 20 cm

ISBN 973 – 8148 – 18 – 9

929.52 (450) Borgia

UN FEL DE INTRODUCERE: RENAŞTEREA ŞI NOUL SPIRIT AL VREMII

Să facem o îndepărtată călătorie în timp. Să întoarcem filele trecutului şi să intrăm în fluviul întâmplărilor şi vieţii secolului al XV-lea şi începutul secolului al XVI-lea, din Italia. O vreme în care au trăit, activat şi gândit nişte oameni de curând eliberaţi de chingile şi lanţurile dure ale feudalismului sau ale cetăţii. Până unde au mers aceşti oameni cu faptele şi năzuinţele lor? Unde au ajuns unii dintre oamenii clasei dominante, lipsiţi de frâna morală şi de echilibrul în viaţă?

Răspunsul la aceste întrebări nu poate fi uşor formulat. Pe căi uneori ocolite, dar prin exemple documentate din viaţa familiei Borgia, cititorul va putea trage o serie de concluzii cu privire la felul cum a fost înţeles noul curs al vieţii de către clasele înalte ale societăţii romane.

Punctul de plecare a răspunsului asupra vieţii oamenilor secolului al XV-lea este o scurtă discuţie asupra Renaşterii şi umanismului şi a influenţei ideilor acestui curent în viaţa de toate zilele a oamenilor. Renaşterea şi umanismul constituie o mişcare culturală de mare anvergură, care a pornit din oraşele-republici ale Italiei nordice şi centrale. F. Engels, în lucrarea sa, Dialectica naturii, nota pe bună dreptate că această epocă „a fost cea mai

măreaţă revoluţie progresistă pe care a trăit-o până atunci omenirea, o perioadă care necesita titani şi a dat naştere la titani, în ce priveşte forţa gândirii, pasiunea şi caracterul, în ceea ce priveşte multilateralitatea şi erudiţia". Renaşterea a însemnat o revoluţie în gândire, în concepţia despre lume şi despre om. Ea nu a fost numai o întoarcere ia spiritul raţional şi uman şi la modele antice, faţă de gândirea scolastică a Evului Mediu: Renaşterea a însemnat mai ales o reînnoire în toate laturile vieţii societăţii şi individului, un nou mod de a concepe lumea, viaţa şi societatea, o teorie nouă cu privire la morală şi viaţă publică, un punct de plecare spre o nouă libertate în raporturile omului cu statul, cu biserica, cu ceilalţi indivizi.

Italiei i-a fost dat să pornească pe această nouă cale, dând omenirii marile creaţii ale perioadei Renaşterii şi umanismului, perioadă cuprinsă între secolele al XIV-lea şi al XVI-lea. Descoperirile geografice, expediţiile comerciale îndepărtate, începuturile cuceririlor coloniale, toate acestea deschideau un nou orizont omului acestei

— Ip maselor populare şi ale epoci. Viaţa agitată, luptele de clasa ale orientare aprigă şi comunelor împotriva stăpânilor şi seniorilor aauea realistă vieţii politice. mtkte puternic centralizate.

Prinsă între monarhiile feudale absolutiste P1" din cum ar

fi Spania şi Franţa, dar şi hrăpăreaţa monarhie habsburgicamn Austria, şi între realităţile violente şi haotice din interior, ixaiid să dezvolte calităţi deosebite de supleţe în politică şi să pun serviciul ei tot ce putea oferi spiritul uman. Pentru prima dată se manifestau trăsături moderne în această societate înconjurata de medievalism, adeseori crud, sângeros şi primitiv.

În Italia au apărut în vremea Renaşterii oameni al căror spirit era pregătit de secole prin războaie civile şi prin violenţa pasiunilor, oameni capabili să-şi găsească prin eforturile personale propria lor orientare în materie de creaţie, de afirmare a spiritualităţii şi a personalităţii.

Trecerea mai mult sau mai puţin gradată, mai mult sau mai puţin brutală de la expresia colectivă medievală la expresia individuală, nu era ceva cu totul nou. Istoria este ca o inimă care bate. La anumite ore, energia populară ajunsă la o culme cere concentrarea momentană a tuturor ideilor morale, sociale etc. în Caldeea, în Egipt, în India sau în Grecia se întâlnesc asemenea momente. Ele nu ajung la atare dimensiuni ca în Renaştere, căci în Italia se găseau concentrate forţe spirituale şi tehnice mai avansate şi ele permiteau omului secolelor XIV-XVI să aibă o viziune şi o capacitate de creaţie mult mai înaltă, mai înaintată. Omul acestei epoci putea să ceară mai mult de la viaţă şi să dea mai mult vieţii şi societăţii. Renaşterea era necesară cu suflul ei

umanist, de aceea a fost recunoscută şi iubită. Ca un copil minune al omenirii.

Carapacea închisă a celor zece secole de dogme, de rituri, de interdicţii, de oprimări şi formule medievale, cu aparatul social şi teologic care ţinea lumea în ignoranţă, fusese sfărâmată. Individul cu personalitatea lui îşi făcea loc tot mai puternic. Individualismul se manifesta cu energie. Omul acestei epoci apare ca un gigant plin de forţă şi curaj. Este individualitatea care se afirmă în creaţie, în politică, pe toate planurile vieţii. Numai în artă el acceptă subordonarea sa unei sarcini colective. El o face cu plăcere. Ceea ce nu se întâmplă în politică, unde se afirmă tiranul.

Faţă de omul Evului Mediu, omul Renaşterii şi-a schimbat soarta. A dispărut monotonia medievală. În locul ei a apărut o lume care este altceva, dar care încă nu este totdeauna cea mai bună.

În viaţa politică, statele italiene contau mai mult pe diplomaţia lor), decât pe forţele militare pe care le-ar fi putut concentra. Fiecare stătuleţ avea în capitalele celorlalte state italiene un trimis special, agenţi secreţi, spioni.

În general, politica unui asemenea stat depindea de caracterul şi interesele principelui, de simpatiile şi de urile lui. De aceea diplomatul italian al secolului al XV-lea căuta să descopere sufletul tiranului pe lângă care era acreditat. îi judeca fizionomia

şi cuvintele, îşi organiza o „casă” cu clientelă oficială care îi vindea secretele principelui. Rapoartele ambasadorilor sunt pline de relatări care privesc viaţa de toate zilele a persoanelor importante. La Florenţa trebuie să se ştie dacă Cezar Borgia este bine dispus. Veneţia e ţinută la curent cu sănătatea papei Alexandru al VI-lea Borgia. În consiliul papei fiecare ambasador are oamenii lui, de obicei doi cardinali din regiunea sa. Cu aceştia are întâlniri şi discuţii secrete, îi plăteşte bine. Face vizite cardinalului unui stat rival. Asistă la ceremoniile papale, cere audienţă papei, se strecoară în apartamentele acestuia şi pretutindeni trage cu urechea.

Dispacci pe care le-a lăsat Antonio Giustiniani, plenipotenţiarul Veneţiei pe lângă papa Alexandru al VI-lea, cuprind o perfectă prezentare a stării bisericii catolice şi a psihologiei şefului ei. O scenă relatată de Giustiniani are în ea toate elementele unei bune comedii: Giustiniani, primit de papă, se menţine în generalităţi, în generalibus, dar încearcă să-l silească pe papă să discute cu el de particularibus. Dacă vrea să obţină vreun lucru deosebit sau vreo confidenţă de la suveranul pontif, face elogiul lui Cezar. Papa surâde şi începe să vorbească deschis. Dar dacă simte că este ceva la mijloc, Alexandru al VI-lea ia poziţia „nobilă” şi exclamă: „Vorbiţi deschis, ambasadorule, căci de faţă nu vom fi decât Dumnezeu, eu şi dvs”.

Diplomaţii, cu ochii şi urechile în permanentă atenţie, sunt de o activitate deosebită. Machiavelli îl urmează călare pe Cezar în campania de iarnă a acestuia din Romagna. Giustiniani, în ultimele zile ale papei Alexandru al VI-lea care era grav bolnav, ţinea necurmată legătura cu cardinalul de Neapole, reprezentantul efectiv al regelui spaniol, atunci arbitru al Italiei, şi trimitea câte trei sau patru depeşe pe zi Veneţiei, despre starea sănătăţii papei.

Orizontul politic al acestor diplomaţi era destul de limitat. În Roma ei puneau toată arta diplomaţiei lor în intrigi de palat sau de alcov, căutau să împiedice micile alianţe, să se alieze împotriva unui confrate italian, să nimicească şansele unui cardinal care voia să devină papă. Numai Machiavelli a ştiut să vadă dincolo de graniţele micului său stat, ale republicii Florenţa, ba chiar şi ale Italiei, având o viziune politică limpede asupra problemelor europene. El vedea clar cum ar trebui să acţioneze diplomaţia italiană pentru a da ţării sale un loc pe arena politică a Europei.

În „ana acestei epoa iârgirea orizontului polr = nu-i craposibil-Tiranul era prea atent cu şi pentru interesele sale „d, a ţ permite orice abatere de la legea sa. Mecenatul apărea ni iiai a secolelor XV-XVI ca o măsură de precauţie a tiraniei împotriva iiDerrain spiritului. Tiranul, om nou al epocii Renaşterii italiene,

grupa în jurului aristocraţia nouă a spiritului: artişti, poeţi, umanişti de toate categoriile. El le asigura bunuri şi chiar glorie. Sistemul mecenatului menţinea în jurul principelui o numeroasă şi devotată clientelă, care era gata să laude pe tiran şi să încerce a câştiga bunăvoinţa şi adeziunea opiniei publice în favoarea acestuia. Despotismul din Italia, la fel ca cel din toate ţările, a luat măsuri de siguranţă împotriva libertăţii spiritului. Toate statele italiene şi-au avut pictorii, sculptorii şi arhitecţii lor, arta desenului căpătând aici dimensiuni revoluţionare. Numai în Veneţia se simţeau liberi scriitorii, filosofii, umaniştii. Imprimeria Aldinilor a adunat în jurul ei, din întreaga Europă, pe acei oameni care gândeau şi se exprimau liber. Ferdinand de Neapole şi Lodovico Moro, în Milan, nu protejau decât poeţi şi cronicari mediocri. La Florenţa, Lorenzo Magnificul proteja filosofia platoniciană, care nu avea nimic comun cu realitatea, mişcându-se doar într-o lume a viselor inofensive; ea nu ataca problemele acute ale pieţei publice. În schimb, Medicii l-au alungat pe Machiavelli.

În situaţia în care se găseau, pictorii şi poeţii erau de acord să preamărească pe stăpânii lor în operele ce le creau pentru aceştia. Pinturicchio dădea unei madone imaginea Lucreţiei Borgia. Ariosto sprijinea acţiunile familiei d’Este. Rafaei, în acord cu seninătatea şcolii umbriene, picta pentru Leon al X-lea imagini

ale unui creştinism surâzător. Numai titanul Michelangelo îndrăznea să picteze în Sixtină gravitatea Sibylelor şi tristeţea profeţilor, pentru papa Iuliu al II-lea. Însă acest papă n-a înţeles nimic din simbolurile genialului sculptor.

Nu se poate înţelege corect viaţa Borgiilor fără a cunoaşte, fie şi în linii mari, atmosfera şi viaţa Italiei şi a Romei în secolul al XV-lea, dar mai ales la sfârşitul acestui secoK E necesar, deci, să ştim că secolul al XV-lea italian este plin de crime politice, că atmosfera acelor vremi era impregnată de intrigi şi ambiţii. Michelet spune că Vaticanul era în acest timp „un bancher înconjurat de zarafi”, referindu-se în primul rând la papa Alexandru al VI-lea, care ţinea în mâinile lui cheile bisericii catolice. Adevărat este că nici cheile apostolice şi nici hermina papală nu puteau înfăptui în Borgia un miracol. Sub noua mantie, Alexandru al VI-lea ducea viaţa pe care o trăise odinioară când era cardinalul Rodrigo, la fel ca mulţi oameni ai secolului. Noul Papă, atunci când intra în palatul Vaticanului, în calitate de „vicar al lui Hristos”, aducea cu el toate moravurile pe care le suportase acel secol şi pe care le purta în el şi fostul cardinal Rodrigo di Borja. Alexandru al

VI-lea a fost unul din vârfurile acelora care au întrecut măsura în toate laturile vieţii lor. Cert este că Alexandru al VI-lea, ca şi Cezar Borgia, a depăşit mult, prin vicii, regulile şi legile

comune ale secolului al XV-lea. În bătăliile politice şi diplomatice ale secolului al XV-lea, Alexandru al VI-lea şi Cezar îşi au un loc al lor. Ca mulţi oameni ai secolului, erau lipsiţi de ceea ce numim loialitate, omenie, bunătate, nefiind persoane care să facă deosebirea între bine şi rău. Activităţile lor ţinteau numai spre realizarea dorinţelor, planurilor şi intereselor lor familiale. Ca vârf al piramidei sociale, Alexandru al VI-lea apare prin faptele lui cu atât mai negativ, cu cât – în teorie – el reprezenta ideea de bine, de moral, de puritate etică. Trăsăturile caracteristice ale lui au fost excelent prinse de un editor al operei lui N. Machiavelli, C. Ferrari, care, între altele, spune: „Alexandru al VI-lea se slujea de arme spirituale şi vremelnice pentru a întemeia un regat fiului său: otrava, cuţitul, închisoarea erau pentru el atâtea mijloace cu care găsea bani…”; sau, mai departe: „Epocă de ruşine, în care vedem un papă aliindu-se cu Baiazid, împăratul turcilor, pentru a lupta împotriva Franţei şi în care se vede chipul Vanozzei, acea concubină pontificală, pusă în chip de Sfântă Fecioară, în biserica Santa Maria del Popolo…

Tirania a apărut şi s-a manifestat şi la Roma sub forma cea mai originală. Curia papală era prin excelenţă cea mai veche imagine a autorităţii. Cu timpul, puterea papală se modificase sub imperiul transformărilor din societatea laică. În cursul Evului Mediu, papii fuseseră despuiaţi de puterea lor, devenind nişte

principi ecleziastici stăpâni pe feudele lor, dar supuşi tot mai mult influenţei partidelor feudale romane. Papa pierdea din primatul sau religios. O serie de evenimente marcau această permanentă scădere a puterii papale: Frederic al II-lea şi Filip al IV-lea cel Frumos cu violentele lor acţiuni antipapale, prizonieratul de la Avignon, schisma lui Wylcliff, Jan Hus şi conciliile din secolul al XV-lea, eşecul acţiunilor întreprinse de curia papală (printre care planul readucerii bisericii bizantine sub ascultarea Romei, cruciadele împotriva turcilor) au grăbit această prăbuşire a puterii mondiale a papilor. Căderea va deveni fapt odată cu reformele religioase din secolul al XVI-lea.

Papii au început să se mărginească la puterea temporală, creând un principat italian la fel ca şi alte principate din peninsulă. Deţinând o poziţie centrală în Italia şi mai existând amintirea vechii puteri a papilor asupra statelor creştine europene, curia papală ar fi putut juca un rol important în problemele interne şi externe ale Italiei, însă, aleşi dintre pretendenţii bătrâni, papii erau obligaţi să se plaseze pe o poziţie defensivă. Cardinalii care pretindeau să fie aleşi papi, nobilimea romană care aştepta schimbări favorabile sub forma unor drepturi şi privilegii, principii italieni cu interesele lor, toţi se antrenau în

„—antânri din clipă în clipă intrigi împotriva şefului bisericii catolice, aşteptanu u. r schimbarea papei. El, la rândul lui, trebuia să ducă opolrticsa neena, schimbătoare, urmărind interesele proprii şi arareori interesele iwmsi e. Pentru a avea puterea la Roma, el trebuia să stăpânească cu mami ferme colegiul cardinalilor, cu ajutorul unei poliţii bine pusă la punct, să cumpere o puternică infanterie elveţiană cu care să zdrobească în sânge pe duşmanii săi – nobilimea feudală anarhică. Aceştia erau fie cei din familia Colonna, fie Orsinii sau micii tirani din statul papal, care încercau să iasă de sub jugul curiei papale, să lege şi să dezlege ligi, alianţe, să trădeze pe aliatul de ieri, pentru a putea duce o politică de manevre între Imperiu, Spania şi Franţa. Papii, începând mai ales cu Pius al II-lea şi până la Paul al IV-lea, au antrenat în furtuna politicii lor întreaga Italie.

Din vremea papei Sixt al IV-lea, s-a instituit plaga nepotismului, în Italia divizată în numeroase principate, dominate de principii care se „afirmau” prin bogăţie, măreţie princiară sau chiar regală, papii au creat în profitul lor aparenţa unei dinastii. Şi-au lărgit suzeranitatea spirituală asupra regatului Neapole, asupra republicilor Florenţa şi Veneţia. Nepotismul a lovit grav Italia în vremea papilor Sixt al IV-lea, Alexandru al VI-lea, Leon al X-lea, Paul al III-lea şi Paul al IV-lea. El putea duce la pieirea bisericii catolice. Pietro Riarios, fiul lui

Sixt al IV-lea, a avut ideea de a-şi asigura tiara papală, cu titlu ereditar, sub forma încercării de a crea din statul papal, cu Romagna, Sienna şi Perugia, un stat suveran al Italiei centrale.

Se înţelege că în aceste împrejurări, colegiul cardinalilor şi-a pierdut orice autoritate, iar cardinalii s-au aruncat şi ei în politică. Ei ţineau cu una din familiile feudale mai importante, de obicei cu rudele lor: Orsini, Colonna, Rovere, Borgia, Medici, Farnese sau Moro. Manevrau conspiraţii de anticameră sau de conclav şi, adunaţi în colegiu, nu se gândeau decât să-şi vândă cât mai scump votul lor. Alegerea papei făcea din candidaţi nişte buni clienţi ai „colegilor" lor, cardinalii. Cel ales trebuia să plătească gras electorilor, iar altora să le asigure demnităţi „productive". Uneori interveneau diferite interese externe. Astfel, Borgia a fost ales ca urmare a intrigilor cardinalului Sforza şi ale cardinalului Orsini, ambii devotaţi Spaniei, împotriva lui Rovere care susţinea Franţa şi Genova. Sforza primea o mulţime de bani, un palat cu tot mobilierul, vicecancelariatul bisericii şi numeroase beneficii. Orsini primea un mare număr de fiefuri. Colonna primea abaţia din Subiaco cu toate castelele din regiune. Şi alţii, şi alţii. Fiecare după puterea şi rolul lui în colegiu şi în Italia.

Mulţi pontifi din perioada Renaşterii, reducându-şi activitatea la o politică de familie, au intrat în conflict cu

cardinalii invidioşi şi lacomi. La fiecare alegere, papa jura să respecte o serie de capitulaţiuni fixate de conciliile din Konstanz (1414 – 1418) şi Basel (1431 – 1437), crezând că astfel vor putea crea un fel de „monarhie ecleziastică parlamentară”. Se încerca să se precizeze că atunci când papa nu va respecta canoanele capitulaţiunilor, va trebui să abdice. Însă odată încoronat, papa uita repede jurămintele şi instaura puterea lui absolută. Cardinalii, la rândul lor, se considerau eliberaţi de sub autoritatea papei, ca urmare a nerespectării jurământului prestat de acesta. Fiecare cardinal se considera capabil şi căuta patroni între puternicii zilei din statele italiene sau chiar în străinătate, conducând adeseori reuşite conspiraţii împotriva stăpânului lor. Aceşti cardinali, închişi în palatele lor fortificate, având fiecare la îndemână o mică armată, ba chiar şi artilerie, sute de valeţi şi adeseori numeroşi bravi[3]\ aminteau întru totul de vechea feudalitate anarhică romană. Circulau călări, cu spada la şold, acoperiţi cu zale şi armuri, escortaţi de nepoţi şi de spadasini. Hrăneau o adunătură de oameni gata la orice, protejau pe criminali folosindu-se de dreptul de azil. Bandele cardinalilor Savelli şi Colonna se băteau cu bandele altor cardinali. „Principii bisericii”, încărcaţi cu beneficii, căutau să mai acapareze mereu alte bunuri şi averi pentru a face faţă serbărilor şi petrecerilor. De multe ori pierdeau sume considerabile la jocurile de noroc.

Aşa apărea Roma papală pe la sfârşitul secolului al XV-lea, când începea domnia familiei Borgia. Clerul de jos nu mai ţinea nici el seama de prescripţiile religioase. Nu mai avea încredere. În general, italienii nu sufereau prea mult din cauza decăderii curiei papale şi a bisericii lor. Se obişnuiseră să ia contact direct cu… Dumnezeu. Doar ultramontanii francezi, spanioli, germani erau îngrijoraţi de această decădere a „sanctuarului catolicismului”. Ei simţeau marea efervescenţă a spiritelor, opoziţia faţă de catolicism şi apropiatul asalt al ereziilor reformatoare.

După decăderea autorităţii lor politice în Europa, papii şi-au concentrat întreaga activitate asupra intereselor imediate din statul papal şi din principatele italiene. În acest fel erau asemănători celorlalţi principi, servindu-se de aceleaşi mijloace de guvernare. Curtea din Roma deveni o curte mondenă, tot atât de puţin scrupuloasă ca şi celelalte curţi princiare. Papii, fiind aleşi la bătrâneţe, încredinţau puterea rudelor lor apropiate, îmbogăţindu-le. Acest abuz era nepotismul. Papa Sixt al IV-lea îşi propunea să creeze principate pentru „nepoţii” săi, Riario şi della Rovere. Nepotismul făcea parte din politica obişnuită a papilor, dar în secolul al XV-lea această plagă s-a extins la maximum. Papii trebuiau să-şi apere neamurile, aliaţii. Trebuiau să lupte până la sacrificiu, pentru că altfel erau înfrânţi de tiranii altor state italiene, rivalii lor vecini sau mai îndepărtaţi. Porneau

ofensiva, pentru a nu fi loviţi mortal. Atacau, omorau, pentru a nu fi atacaţi şi omorâţi.

Era un fel de practică politică generală a secolului. Sorgii au. dus un asemenea război crud, fără niciun fel de menajamente, tara sorupuie, remuşcări sau respectul drepturilor omului.

De altfel, tiranii italieni nu făceau nicio deosebire între ei şi puterea papală, care la rândul ei se considera şi o putere laica. A ocupa postul de papă însemna a profita de putere pentru a-şi ridica prestigiul personal cu ajutorul statului propriu. De aceea ar părea că nici scandaloasele petreceri, nici recunoaşterea unui număr mai mic sau mai mare de copii de către papi, în mod public, oficial, precum şi alte treburi cu totul lumeşti, n-ar trebui să ne mire.

Renaşterea făcea o mare breşă în concepţiile medievale, în ascetismul şi în scolastica religioasă. În schimb, pasiunile, afirmarea violentă a individualismului, alte forme de manifestare a „libertății”, înțeleasă ca libertinaj, s-au aruncat asupra societății, asupra vieţii oamenilor. Clasele dominante au întors spatele la tot ce părea sacru, moral, bun. Literatura laică arunca pe piaţă lucrări lipsite de valoare, atacând – este drept – vechile şi învechitele formule feudalo-religioase. Epigrame, satire, comedii, povestiri fără perdea au umplut Italia, neglijând opera şi privirea severă a lui Dante Alighieri. Comedii, cum ar fi cele ale lui

Piccolomini, atacau principiile familiale vechi, elogiind adulterul. Curtezanele au devenit muzele poeţilor şi au fost puse alături de sfinte. Un manuscris din vremea lui Alexandru al VI-lea, după ce cânta pe Fecioara Maria şi încă un număr de sfinte, continua cu glorificarea hetairelor notabile ale epocii. Sfintele din paradis sunt puse alături de preotesele zeiţei Venus, sub denumirea comună de „femei celebre". Comedii „tari", cu personaje feminine goale, se jucau în prezenţa şi cu binecuvântarea papei; în restul Italiei multe din ele au fost prezentate numai în faţa bărbaţilor. Gusturile şi moravurile acestei epoci au devenit instrumente de petrecere ale înaltelor feţe papale, care le punctau cu elemente şi gusturi specifice lor. Alexandru al VI-lea şi familia lui au fost simbolul pasiunii şi imoralităţii acestor vremi. Interesul personal şi exploatarea nemiloasă a împrejurărilor şi a oamenilor n-au fost mai uluitor afirmate ca în unele tiranii italiene, printre care strălucea ca un far lugubru tirania Borgiilor, la Vatican.

Machiavelli opinează că răspunderea pentru decăderea morală a Italiei revenea bisericii şi clerului în frunte cu papa. Într-un pasaj din Discorsi, Machiavelli prezintă cu o mare francheţe morala epocii. El vorbeşte despre papa Iuliu al II-lea care pornea împotriva Perugiei, unde Giampolo Baglione, intimidat, a predat oraşul, deşi s-ar fi putut apăra Machiavelli observă şi condamnă „laşitatea lui Giampolo". Adaugă că nimeni

n-a înţeles de ce a lăsat să-i scape ocazia „de a câştiga o glorie nemuritoare dintr-o lovitură, zdrobind pe duşmanul său şi îmbogăţindu-se cu prada luată, căci toţi cardinalii încărcaţi cu bunurile lor preţioase întovărăşeau pe papă”. Nimeni n-a putut crede că a făcut acest act din bunătate sau din vreun scrupul. Căci Giampolo era şi el un mare cardinal şi un mare imoral; trăia în relaţii incestuoase cu sora lui, după ce sugrumase pe verii şi nepoţii pe care-i avea, pentru a rămâne singur stăpân al averilor familiale. Înţeleptul Machiavelli trăgea concluzia că „oamenii nu ştiu, uneori, să fie nici măcar criminali până la capăt, pentru a culege avantajele crimelor lor”. Sângele rece al scriitorului, în atari ocazii, de a surprinde ceea ce îi pare că este mai important ca fapt în sine, este probabil acela care l-a determinat să aprecieze „virtuoasele” crime şi acţiuni imorale ale Principelui său, în persoana lui Cezar Borgia. Despre Giampolo, Machiavelli a spus că acesta n-a avut niciun scrupul de a fi incestuos şi de a-şi fi omorât în mod public părinţii, dar n-a îndrăznit să zdrobească nişte clerici păcătoşi, fapt pentru care probabil ar fi devenit celebru şi ar fi fost apreciat de multă lume…

Este în această apreciere o anumită concepţie despre morală şi virtute, totul reducându-se la ideea de glorie, succes şi mărire. După moarte, papa Alexandru al VI-lea şi fiul său Cezar au fost numiţi de unii scriitori italieni drept „oameni celebri”, „mari”,

deşi mai târziu, fapte imorale de genul celor făcute de ei n-ar fi fost acceptate de nimeni. Oamenii Renaşterii erau plini de iniţiative, de o energie şi de o ardoare pe care cu greu le putem înţelege. Cei mai mulţi reprezentanţi ai clasei stăpânitoare nu aveau niciun fel de scrupule, mai ales că abia ieşeau din obscura lume a feudalismului. Nu aveau alte modele mai bune. De aceea, chiar eforturile spre o viaţă politică nouă erau adeseori mai primitive şi mai pline de violenţă decât cele din Evul Mediu. Drumul multor oameni din Renaştere spre o nouă civilizaţie era încă plin de barbarie.

Există astăzi opinia că Alexandru şi Cezar Borgia s-au plasat în afara legilor comune oamenilor epocii. S-a spus că ei au depăşit prin actele şi viciile lor măsura decăderii morale cunoscută la sfârşitul secolului al XV-lea în Italia. Răul s-a dezlănţuit în ei ca un fel de bucurie bolnăvicioasă şi o voluptate perversă pentru imoral. Aceste aspecte cu totul deosebite au atras pe istorici şi mai ales pe scriitori. Poate de aici şi dimensiunile trăsăturilor negative atribuite acestei familii, care a fost şi în realitate plină de defecte morale. Ele au fost oarecum supradimensionate de o anumită literatură. Borgii au fost figuri extraordinare. Nero ne uimeşte prin absurditatea râului pe care l-a făcut, prin amestecul de ferocitate, luxură, rafinament şi ironia unui comediant lugubru. Dimensiunile Borgiilor sunt mai reduse.

Nu există un dezacord între viaţa lor de tirani italieni şi politica tiraniei lor. Orice violenţă a lor poate fi explicată prin nevoi politice, necesităţi valabile astăzi, contrazise mâine. O politică egoistă şi empirică asociată cu

6

mijloace violente, sângeroase, dar cu o perfectă logică. Caligula a numit consul calul său favorit. Papa Alexandru al VI-lea a adus multe femei uşoare în jurul tronului din Vatican, însă n-a pus pe capul calului său de vânătoare pălăria roşie de cardinal. Așa opinează Gebhart întru apărarea lui Alexandru al VI-lea. Însă uită să spună că unele sunt acte ale unui dement de facto sau in spe, în timp ce acţiunile sângeroase şi imorale ale papei erau făcute de un om considerat sănătos mintal.

Tocmai de aceea, istoria acestei familii, a acestui papă, şi părinte, şi om este cu adevărat neobişnuită. Borgii au fost unul papă, Alexandru al VI-lea, altul, Cezar, fiul, la început cardinal şi apoi duce de Romagna. Câmpul lor de acţiune a fost Italia. Pe această scenă îşi joacă ei tragedia. Imoralitatea lor a fost asimilată de unii cu legea tiraniei italiene. Fiind exercitată de un papă, ea se află cu câteva trepte mai sus. Era mai gravă. În timp ce strălucea Renaşterea, pentru Borgii nu exista noţiunea binelui, a loialităţii, a bunătăţii, a pudorii.

Însă atentatul cel mai grav pentru secolul al XV-lea era,

după cât se pare, acţiunea noului principe – aşa cum îl prezenta Machiavelli – împotriva libertăţilor comunale, a privilegiilor feudale şi mai ales a vieţii omului. Papii se antrenaseră de un secol în această politică de exterminare a marilor feudali, a familiilor feudale din Roma şi în acapararea domeniilor şi averilor acestora. De la Sixt al IV-lea, Italia devenea o pradă a nepotismului papal. Ţinând seama că principii nu-şi puteau menţine puterea familiilor lor şi poziţiile câştigate prin violenţă decât tot prin violenţă şi crime, papii din epoca Renaşterii au recurs şi ei la o politică nemiloasă, crudă, pentru a-şi consolida ambiţiile lor materializate. Machiavelli spunea că principele trebuie să fie vulpe şi leu: pentru a-şi asigura situaţia şi graniţele faţă de aliaţi, faţă de duşmani şi rivali. Tiranii italieni, la fel ca şi papa, trebuiau să se apere împotriva conspiraţiilor, intrigilor, violării tratatelor, împotriva celor fugiţi care se întorceau pentru a se răzbuna, împotriva răscoalelor populare. Fiecare principe avea în spatele său un stat european care-i apăra interesele. Dar exista republica veneţiană care ura pe tirani şi mâna ei se vedea mereu în spatele cadavrelor tiranilor nimiciţi. Probabil de aceea principii socoteau că nu au la îndemână alte mijloace de apărare decât teroarea şi sperjurul. La fel ca şi Borgii, care nu au cunoscut niciun scrupul şi au dus un război sălbatic cu duşmanii lor. Au lovit crud şi cu perfidie şi în aceia de la care puteau acapara

bunuri, averi. Au lovit în morala elementară a vieţii omului. Răul nu era o surpriză pentru acea vreme, dar răul împins la limitele extreme de către Borgii i-a făcut urâţi şi detestaţi. Imoralitatea lor apărea mai mare şi mai evidentă pentru că unul era papă, iar celălalt principe al bisericii. Nimic nu scuză mijloacele şi nici actele întreprinse de această familie. Orice demnitate şi ruşine dispăruseră. Cu stupoare au văzut contemporanii cum cardinalii şi papii îşi recunoşteau odraslele născute în ilegitimitate. Djem, fratele sultanului Baiazid, era ţinut „în pensiune" la Vatican, pentru suma de 40.000 de ducaţi anual, unde stătea cu ienicerii şi cântăreţii săi. Cum scaunul apostolic devenise un târg, fiecare cardinal spera totul de la orice conclav. Aceşti înalţi prelaţi, care aminteau de cele mai rele şi mai anarhice vremi ale feudalismului medieval, îşi menţineau influenţa prin cele mai nefaste mijloace: la porţile palatelor lor hrăneau o mulţime gata la orice, protejau cu dreptul azilului pe oricine, criminal sau bandit, iar cu trupele lor împiedicau executarea hotărârilor papilor, ba chiar omorau pe călău. Trupele cardinalilor luptau adeseori între ele. În timpul carnavalului, care începea la Crăciun, treceau prin Roma care alegorice încărcate cu muzicieni, împodobite cu armele cardinalilor, care voiau să dea spectacole măreţe şi gratuite poporului roman ca în vremea împăraţilor. Multă şi nebună închipuire în mintea lor. Erau candidaţi la scaunul papal. Fiecare!

Luxul acesta costa scump, dar ei aveau venituri imense pe care le obţineau prin simonică\ prin crime sau furturi. Jucau jocuri de noroc. Cardinalul Tiario a câştigat într-o noapte 14.000 de ducaţi de aur!

Fiecare cardinal se considera un fel de papă in petto. Ieşea din hotărârile papei, ura pe confraţii cardinali ca pe nişte rivali şi duşmani de moarte. Papii şi cardinalii se comportau după imaginea tiraniei italiene. În spatele lor se aflau mai ales Franţa şi Spania, care dirijau cea mai numeroasă clientelă. Restul revenea împăratului, Veneţiei, Aragonului şi Sforzilor. Consistoriul era un fel de arenă în care se disputa marea luptă pentru tiara papală. Vicecancelarul bisericii, Rodrigo Borgia, şeful partidului Spaniei, se întâlnea acolo cu La Ballue, şeful partidului francez. Ultimul îl înjura pe primul, tratându-l drept marrano5), neruşinat. Inocenţiu al VIII-lea, care asculta cuvintele pline de furie ale cardinalilor ce-l socoteau mort şi se certau mojiceşte pentru moştenire, le spunea plin de calmul morţii: „Eu vă voi moşteni pe voi toţi”. Dar lui, pe patul de moarte, i s-a introdus în vene sângele a trei copii care fuseseră omorâţi... Respectul pentru ce ea ce erau şi reprezentau în lumea spirituală şi laică pierise de mult. Călugării s-au bătut cu torţele la funeraliile cardinalului Estouteville pentru a pune mâna pe mantaua lui de brocart. Conştiinţa şi vocea populară spuneau că în curând se va prăbuşi

puterea papală, iar călugărul dominican Savonarola întărea cu glasul lui furios şi profetic această credinţă. Regele Ferdinand de Neapole denunţa scandalurile din Vatican şi cerea împăratului şi regelui spaniol să intervină.

Acestea erau unele din imaginile care prefaţau alegerea papei Alexandru la 1492. Pe cărări pline cu spini şi cu sânge pornea spre scaunul papal cardinalul Rodrigo Borgia.

I. PAPA ALEXANDRU AL VI-LEA BORGIA

Năvala familiei Borgia în Italia

La 1417 se termina „marea schismă” din interiorul bisericii catolice, iar papa Nicolae al V-lea (1447 – 1455) avea să vadă căderea Constantinopolului. Urmaşii săi, Calixt al III-lea (1455 – 1458), Aeneas Sylvius Piccolomini, ajuns papă sub numele de Pius al II-lea (1458 – 1464), şi Paul al II-lea (1464 – 1471), au încercat zadarnic să ridice o cruciadă antiotomană, mai ales pentru că uitau să ducă o politică legată de obligaţiile lor de papi. Cu Calixt al III-lea începuse, iar Sixt al IV-lea (1471 – 1484) agrava acea perioadă în care papii nu s-au ocupat decât de bunăstarea familiilor lor, de mărirea statelor lor, o politică de amestec mărunt în intrigile micilor state italiene. Nu exista niciun interes pentru problemele religioase, lăsând impresia că papii au părăsit domnia spirituală şi că se ocupă doar de cele lumeşti. În aceşti papi zăcea şi se manifesta tot mai aprig spiritul tiranului

italian al Renaşterii. Desigur că o asemenea Romă papală oferea un rău exemplu pentru imensa majoritate a catolicilor. Iar printre aceşti catolici se găsea şi Luther, care se născuse în 1483.

Tronul papal începuse a fi ocupat şi de persoane din afara Italiei. În secolul al XV-lea năvălea în Italia familia Borgia, originară din Spania. Se povesteşte că împotriva maurilor, în vremea reconquistei spaniole6) au luptat 8 cavaleri Borja, sub conducerea lui don Jayme şi că la 1238 se auzea pentru prima dată strigătul de luptă: Borja, Borja... Cei opt Borja au dăruit mănăstirii cistercenziene Veruela din apropiere de Xativa trofeele luate de la mauri: săbii, turbane, pumnale, brăţări. O brăţară aparţinuse maurei Noa, pe care după ce o violaseră în cort, cel din urmă din cei opt o sugrumase din gelozie... pentru că fusese ultimul...

De origine spaniolă, familia Borja, în pronunţare italiană Borgia a dat mulţi oameni renumiţi Italiei, şi nu Spaniei. Erau frumoşi, puternici, dotaţi cu inteligenţă şi o voinţă plină de energie. Veneau în Italia ca un fel de cuceritori. Aici vor obţine putere, onoruri şi o influenţă considerabilă asupra destinelor Italiei şi în favoarea Spaniei în această parte a Europei.

Adevăratul întemeietor al acestei familii (în Italia) a fost Alfonso Borgia, al cărui tată se numea Juan după unii, Domenico după alţii, iar mama, Francesca. Acest Alfonso Borgia s-a născut

la Xativa, nu departe de Valencia, în anul 1378. Se găsea în serviciul regelui Alfonso al Aragonului, în calitate de secretar, iar apoi ajunse episcop de Valencia. Şi-a urmat stăpânul în Italia atunci când acest principe aragonez a urcat pe tronul regatului Neapole. La 1444, Alfonso Borgia primea pălăria de cardinal.

Era un moment istoric important, căci Spania obţinea un loc de frunte între statele europene. Pusese mai demult piciorul în Sicilia, iar la 1442 ocupa regatul Neapole, alungând pe francezi. Plasându-se ferm în Italia, Spania socotea că aici se află un centru de greutate al politicii şi civilizaţiei europene. Regatul spaniol începu să ducă, după unificarea de la 1479, o vastă politică religioasă catolică dar şi laică. Ocuparea tronului papal de către un spaniol făcea parte din această politică. Peste mai puţin de jumătate de secol, un spaniol habsburgic, Carol I, devenea împărat al Sfântului Imperiu Roman de naţiune germană (la 1519). Un alt spaniol, Ignaţiu de Loyola, întemeia ordinul Iezuiţilor (1540), ordin semireligios, semilaic-politic. Tronul papal va fi şi el ocupat destul de repede de un număr de spanioli.

La 1455, Alfonso Borgia devenea papă sub numele de Calixt al III-lea. Era un duşman aprig al consiliului de la Basel şi al oricăror reforme în biserică, deci împotriva propunerilor făcute de împăraţii germani. Calixt al III-lea îşi adusese multe rude la Roma încă din timpul cardinalatului său. Aceste rude se

compuneau mai ales din membrii a trei familii spaniole înrudite: Borgii, Mila (sau Mella) şi Lanzolii. Calixt al III-lea a adoptat doi nepoţi, iar unul dintre ei, Rodriguez, cunoscut în Italia sub numele de Rodrigo Borgia, ajungea cardinal la 1456.

Se ştie ceva din genealogia lui Alexandru al VI-lea Borgia? Cam puţin. Există nişte discuţii în jurul acestei probleme. Mulţi istorici afirmă că nici numele nu-i aparţine şi că unchiul său Calixt al III-lea (fostul Alfonso Borgia), încredinţându-i mantaua de purpură la vârsta de 25 de ani, i-ar fi dat şi numele. Astfel ar fi părăsit vechiul şi necunoscutul nume sub care trăia cardinalul Rodrigo. Însă niciunul dintre cronicarii contemporani nu face aluzie la adoptarea lui Rodrigo de către papa Calixt al III-lea.

Platina, în biografia Calixti III papae vita, îl numeşte pe cardinal, de la început, Rodericus Boria; Gaspard de Verona, care a fost preceptorul lui Rodrigo spune doar că papa Calixt al III-lea i-a fost „avunculus" (adică unchi după mamă). În legătură cu istoria vieţii şi originii lui Rodrigo, se vorbeşte de o emblemă care era a familiei Lanzoli şi căreia i-ar fi aparţinut şi Rodrigo. Numai Ceaconius, în lucrarea sa Vitae et res gestare Pontificum romanorum et S.R.E. cardinalium (II), spune că lui Rodrigo, nepot de soră a lui Calixt al III-lea, i-a dat papa numele unchiului, deci cel de Borgia.

Se pare că Juana sau Isabella, sora lui Calixt al III-lea şi

mama lui Rodrigo s-ar fi căsătorit cu un Jofré Borgia, care după obiceiul spaniol a adăugat numelui său şi numele mamei: Doms, identic cu cel de Lanzoli. De aici şi discuţiile în legătură cu semnele heraldice de pe stema papei. În Rivista Araldica din 1911 şi anii următori, contele Pasini-Frassoni spunea că adevăratul patronimic al ascendenţilor lui Calixt al III-lea şi Alexandru al VI-lea ar fi fost acela de gil, iar numele şi emblema Borgiilor ar proveni de la faptul că ei posedau casa familiei la Borja, o localitate care avea ca emblemă un bou, comun şi altor familii al căror nume începea cu Bo şi care avea comun şi opt podoabe dispuse în cerc, podoabe care au fost luate drept snopi de orz (orja în limba spaniolă). A. van de Putt, în The Arsgonese double crown: the Borgia or Borja device (London, 1910), le-a interpretat ca fiind „coroane duble" (la duble coruña), cea a fiicei lui Juan I de Aragón căsătorită la 1390 cu Ludovic de Anjou, regele Siciliei, care avusese şi senioria pământurilor de la Borja. Alături este taurul. De aici „dubla coroană", pe care o foloseşte ca stemă Alexandru al VI-lea. Blazonul lui Calixt al III-lea reproducea fidel localitatea Borja din Spania. Pe scutul lui Alexandru al VI-lea se găseau în plus linii orizontale.

În Rivista Araldica din 1915 se preciza că spicele de orja (orz) care înconjurau pe Bo (taurul), pictate de Pinturicchio în camerele papei Alexandru al VI-lea ar fi nişte motive şi simboluri

care nu au nicio legătură cu ideea „coroanelor duble” (deşi Bo şi orja ar reconstitui numele acestei familii).

Oricare ar fi situaţia trecutului mai îndepărtat, la 1456 Rodrigo era citat în documente ca un Borgia propriu-zis. Papa Calixt al III-lea îl notează într-o scrisoare din 1445 numindu-l Magister Rodengus de Borgia. În Dispensatio şi în approbatio pentru examenele de drept canonic de la Universitatea din Bologna, datate din august 1456, el este numit Rodericus Borza. Într-o bulă a papei Nicolae al V-lea din 31 martie 1448, se confirmau nişte bunuri eclesiastice lui „Ludovic Juan de Mila şi lui Rodrigo de Borgia”, nepot al cardinalului de Valencia (spune Gaspar de Verona). Într-un document din 3 august 1465, scris de vărul său Ludovico Mila, citim: „dominus Rodericus Borgia”.

Nu există date absolut precise cu privire la familia Doms, Lanzoli şi nici chiar asupra strămoşilor papei Calixt al III-lea (Borja sau Gil). Multe din lucrările mai vechi sau mai recente asupra genealogiei familiei Borgia nu ţin de istorie ci de roman, de literatură beletristică. În aceeaşi categorie se situează multe lucrări católico-apologetice, care încearcă să salveze moral pe Alexandru al VI-lea şi familia Borgia în general8. Rivista Araldica din Roma e cunoscută prin numeroase articole de acest fel, cele mai vehemente în sensul catolic şi apologetic (din categoria scriitorilor falangişti) fiind semnate de Pasini-Frassoni.

Există şi un număr destul de mare de lucrări care vădesc o orientare critică, acestea fiind de mare folos pentru o corectă prezentare a problemei9.

Bule papale, acte de notariat, articole din jurnalele cronicarilor sau scrisorile contemporanilor, notiţe şi rapoarte diplomatice sau alte documente de epocă au fost interpretate tendenţios, falsificând adevărul. Metresa cardinalului Rodrigo Borgia, Vanozza, a fost transformată într-o soră a lui Alexandru al VI-lea, iar mama celor şase copiii ai săi devine o presupusă Giulia Farnese. Dar aceasta nu este La Bella (Frumoasa) citată de documente, care a fost una din pasiunile bătrânului Alexandru al VI-lea şi cu care a avut trei sau patru copii, ci una imaginară care s-ar fi născut pe la 1454.

Cu toate aceste încercări de a repune într-un plan moral pe Alexandru al VI-lea şi familia lui, poate mai puţin pe Cezar, asupra căruia sunt aruncate toate anatemele şi vinovăţiile, adevărul despre viaţa privată a Borgiilor, în frunte cu papa, rămâne un trist şi sumbru adevăr acoperit.

Izvoare care sunt destul de sigure ne arată că tatăl lui Calixt al III-lea era un oarecare proprietar care locuia nu departe de Xativa, din provincia Valencia. Una din cele trei surori ale lui Calixt al III-lea, cea care se numea Juana sau Isabella, se căsătorea cu Jofre Borgia (y Doms), un om destul de bogat. Ea dădea

naştere la doi băieţi: Petro Lodovico şi Rodriguez, ultimul născut la 1431. Altă soră se va căsători cu un Mila şi va naşte pe Lodovico-Juan, pe care unchiul îl va face mai târziu cardinal. A treia soră, Theccla, murea la 1459. De la aceasta şi de la alte rude vor mai apărea la Roma numeroşi nepoţi, dintre care unii deveneau cardinali (Juan, Jofre – care era tatăl altor doi cardinali – un alt Juan şi un alt Lodovico). Al cincilea cardinal Borgia era Francesco (fiul lui Calixt al III-lea), al şaselea era Rodrigo, iar ultimul era Cezar. Mulţi dintre aceşti cardinali Borgieni au rămas în umbră, alţii au ieşit la multă, prea multă lumină! Rămân impresionante fazele ridicării Borgiilor, care cresc şi-anfloresc în vremea papei Alexandru al VI-lea, într-o Romă ce se găsea într-o totală decadenţă morală la acel sfârşit al secolului al XV-lea.

Din grupul numeros al Borgiilor, se profilează un personaj care a jucat un rol însemnat în cultura epocii. Este papa Calixt al III-lea, care încă din tinereţe se bucură de faima unui adevărat savant şi excelent jurist. El ajungea papă abia în 1455, la vârsta de 77 ani, după Nicolae al V-lea, care la rândul lui fusese un adevărat Mecena al Renaşterii romane. Calixt al III-lea se consacrase întru totul studiilor juridice. El aducea la Vatican Digestele şi Decretaliile lui Justinian. Izgonea în schimb pe Horaţiu, Catul şi Vergiliu. În ce priveşte studiile umaniste atât de răspândite în Italia acestei epoci, Calixt al III-lea a fost cam

indiferent faţă de ele. A sprijinit doar arta renascentistă. Simţul rapace al neamului său l-a împins să scoată legăturile de aur şi argint ale vestitelor colecţii adunate la Vatican, cu explicaţia că metalele preţioase vor folosi în lupta împotriva turcilor. De fapt el nici nu trebuia să se atingă de ele, căci ar fi avut alte mijloace dacă ar fi tăiat ceva din uriaşele venituri pe care le acordase nepoţilor şi rudelor spaniole, şi chiar nerudelor care năvăliseră la Roma. Însă, încercarea unei cruciade şi înarmarea unei flotile de 15 trireme n-a avut nicio importanţă istorică. Papa Calixt al III-lea s-a dovedit şi el un tenace sprijinitor al nepoţilor şi a vânturat ideea unei dinastii papale a Borgiilor, care să domnească la Roma. îmbrăcarea cu purpură de cardinal a celor trei nepoţi – Lodovico, Juan şi Rodrigo –, cărora le-a dat şi venituri imense, explică tocmai acest lucru. Mulţi cardinali s-au opus acestor alegeri, fără niciun succes. Pentru alt nepot, Pietro-Lodovico, Calixt al III-lea a pregătit chiar o coroană regală la Neapole, ba chiar se gândea să-l urce pe tronul Bizanţului. Calixt al III-lea murea la 1458, fără să-i fie îndeplinite măreţele lui planuri.

Papa Sixt al IV-lea, ales papă la 1471, a sprijinit îmbogăţirea rudelor şi mai ales a nepoţilor săi, Riario şi Rovere. La moartea lui în 1484, populaţia Romei a jefuit şi ars palatele acestor nepoţi, în timp ce partidele Orsini şi Colonna se masacrau

pe străzi. A fost ales papă un genovez, cardinalul Cibo, sub numele de Inocenţiu al VIII-lea (1484 – 1492), datorită votului cumpărat de la cardinalul Rodrigo Borgia. Alegerea era condusă de Giuliano della Rovere, nepotul lui Sixt al IV-lea şi care fusese timp de două pontificate personajul cel puternic şi mai periculos al conclavului cardinalilor. Însă Inocenţiu al VIII-lea era prea slab, fiind dominat de fiul său Franceschetto şi de nepoţii săi car° aveau spirite câmătâreşti. Ei căutau doar să se îmbogăţească, indiferent de mijloace şi cât mai repede. Întrucât la Roma se înfăptuiau multe crime, ei au creat un tarif pentru asasinate, ba chiar abonamente, care asigurau liniştea criminalilor. Franceschetto, feciorul papei, încasa câte 150 de ducaţi de fiecare omor. Pentru a oferi acestui fiu un apanaj, papa Inocenţiu al VIII-lea a iniţiat omorârea lui Girolamo Riario, tiranul din Forli. Văduva acestuia, Caterina Sforza, despre care ambasadorul Sanudo spune că era virgo crudelissima, o femeie foarte crudă, s-a apărat până i-au venit în ajutor Bologna şi Milano. Franceschetto a trebuit să se mulţumească cu o nevastă bogată, fata lui Lorenzo de Medici, cel mai puternic bancher din Italia.

Unii papi au lăsat să se înţeleagă că fiii lor erau de fapt nişte nepoţi. Inocenţiu al VIII-lea, printre alţii, şi-a recunoscut deschis copiii. Imoralitatea era împinsă departe. Lorenzo de Medici, trimiţând la Roma pe fiul său, tânărul cardinal Ioan în

vârstă de 17 ani, îi atrăgea luarea aminte: „Vei merge într-o cloacă a tuturor viciilor de pe lume şi vei avea

2Q

multă bătaie de cap să te menţii acolo cât mai decent”. Era aici o asemenea atmosferă, încât Ferdinand de Neapole cerea insistent împăratului Frederic al III-lea, ca şi prea catolicilor regi ai Spaniei, să intervină cu armatele la Roma, pentru a salva biserica catolică.

Tot ce era mai vicios în Italia la sfârşitul secolului al XV-lea a fost ilustrat prin faptele familiei Borgia. Numele de Borgia apare concomitent în istorie şi legendă şi a devenit sinonim cu acelea de sânge, otravă, crimă. El este legat de bătrânul papă Alexandru al VI-lea, de un fiu sângeros, condotier laş şi perfid, Cezar Borgia, şi de al unei fete a cărei viaţă nu o poate nimeni plasa într-o lumină adevărată, Lucreţia Borgia.

Multe din lucrările scrise cu privire la viaţa celor din familia Borgia nici nu pot fi luate în serios. Multe din acestea s-au aruncat numai asupra crimelor familiei pontificale, în timp ce câţiva apologeţi ai bisericii catolice au încercat să şteargă orice pată neagră de pe memoria numelui Borgia. Cartea lui F. Gregorovius despre Lucreţia Borgia este o asemenea lucrare apologetică, în timp ce Lucrezia Borgia a spaniolului Villa-Urrutia (Madrid, 1922) caută să despartă adevărul istoric de fantezie.

Ludwig von Pastor, în marea sa lucrare Histoire des papes, mărturiseşte dificultatea de a închega istoria familiei Borgia.

De altfel, curiozitatea pe care o trezeşte numele de Borgia nu este numai de ordin istoric. Actele, cinismul, trăsăturile morale îngrozitoare ale acestui papă şi ale familiei lui au determinat pe mulţi cercetători şi istorici serioşi să-i categorisească în rândul „monştrilor umani”.

Papa Alexandru al VI-lea şi familia lui oferă largi posibilităţi de a face numeroase investigaţii psihologice. Aşa cum au procedat unii istorici şi biografi ai familiei Borgia.

Cumpănirea faptelor şi prezentarea multiplelor feţe ale papei Alexandru al VI-lea şi ale familiei lui ar trebui să se facă în mod corect şi critic, utilizând notele lăsate de Burchard în al său Diarium, ca şi în rapoartele asupra stărilor de lucruri de la Vatican, lăsate de ambasadorii Veneţiei şi Florenţei.

Emile Gebhart, în cartea sa Moines et papes. Essai de psychologie historique, socoate că mărturisirile unui om mediocru şi egoist, lipsit de orice sentiment delicat, cum era Johannes Burchard, rămân o sursă excepţională de informare. Opera lui este un fel de „oglindă şi ecou” a evenimentelor din vremea negrelor pontificate ale lui Sixt al IV-lea, Inocenţiu al VIII-lea şi Alexandru al VI-lea. Abilul diplomat Giustiniani a ştiut să surprindă şi să pătrundă caracterele oamenilor şi mai ales ale

lui Alexandru al VI-lea şi Cezar Borgia. Giustiniani a intuit viaţa psihică a personajelor văzute şi prezentate de el, în timp ce Burchard ne dă un fel de film al faptelor. Lipsa de inteligenţă şi cea de

6

sentiment moral ale acestuia îl fac să rămână doar la suprafaţa fenomenelor, faptelor oamenilor. El repetă adevărul, fie el cât de brutal sau de murdar, cu o seninătate miraculoasă. De aici şi imensa valoare documentară a Jurnalului său. Întreaga literatură transfigurată în romantic sau în legendă s-a născut din istoria adevărată a familiei Borgia, istorie care a aprins mult imaginaţia scriitorilor. Prezentată exagerat sau fără grijă pentru adevăr, existenţa Borgiilor n-a părut interesantă pentru istorie şi a trecut pe făgaşul literaturii beletristice.

Un mare număr de documente ne informează că viaţa acestei familii s-a petrecut într-un mod de neimaginat. Tocmai acest adevăr fantastic trebuie prezentat la rece, pentru a avea o imagine adevărată atât asupra Italiei secolelor al XV-lea şi al XVI-lea, cât în mod deosebit a acelor personaje în mâna cărora s-au aflat destinele oamenilor din Roma, din statul papal sau chiar din Italia. De aceea trebuie evitate furiile lui Guicciardini, apologia lui Pere Olivier şi a altor apologeţi, sau falsurile istorice ale altor scriitori. Mai cu seamă că până în zilele noastre numele

de Borgia trezeşte ecoul unor legende cu totul sinistre.

Notele zilnice ale lui Johannes Burchard, capelan şi maestru de ceremonii la Vatican, concentrate în al său Diarium, pentru anii 1483 – 1506, redau cu detalii viaţa intimă a papilor din această perioadă, deci şi a papei Alexandru al VI-lea şi a familiei lui. Scrisorile şi rapoartele ambasadorului venețian Antonio Giustiniani facilitează controlul notelor lui Burchard. Giustiniani adaugă şi fine observaţii psihologice asupra personajelor creionate de el. împreună cu scrierile lui Machiavelli, îndeosebi rapoartele sale către signoria florentină, ni se oferă o amplă şi rotunjită imagine a Borgiilor şi a societăţii epocii. Tatăl şi fiul au fost mulţi ani teroarea Italiei, iar după moartea misterioasă a lui Alexandru al VI-lea, au urmat roadele funeste ale pontifilor următori: Iuliu al II-lea, Leon al X-lea, Clement al VII-lea.

Simţim că Borgii mint şi parcă înţelegem de ce mint. Ne dăm seama în ce condiţii îşi menţin puterea, prin ce mijloace şi-o consolidează pentru a rămâne în vârful piramidei sociale, unde au urcat prin voia întâmplării şi viciul societăţii. Papa Alexandru al VI-lea pierea în timp ce zeul lui norocos i-a mai pus la îndemână câteva zeci de mii de ducaţi, iar Cezar se prăbuşea odată cu tatăl care ştia să manevreze mai bine firele complicate şi încâlcite ale diplomaţiei, într-o Italie fărâmiţată politic, în care se

întretăiau interese spaniole, franceze, imperiale.

De la Guicciardini până în zilele noastre s-au făcut rechizitorii pline de pasiune cu privire la familia Borgiilor. S-au găsit şi avocaţi catolici care au încercat să liniştească lucrurile, alterând adevărurile, întâmplările nenorocite sau chiar starea civilă a copiilor lui Alexandru al VI-lea. Lucrezia Borgia a lui Gregorovius sau Cezare Borgia a lui Alvisi

6

au trecut dincolo de documente, mergând spre o interpretare mai curând catolică. Lucrezia Borgia. La sua vita ei suoi tempi, de Maria Bellonci, este o foarte personală şi feminină interpretare, lăsând la o parte ceea ce este sau pare neconvenabil Lucreţiei, prezentând-o ca pe un personaj care se zbate între bine şi rău, dar înclină spre bine.

De fapt, izvorul principal rămâne Diarium-ul lui Burchard, pentru că, spirit limitat, mediocru, fără capacitatea de a interpreta, a notat ceea ce a văzut, uneori, în termeni foarte tari, mai tari decât în literatura naturalistă renascentistă sau modernă. Criticile ce i s-au adus lui Burchard nu sunt deloc întemeiate, căci el nu scrie cu niciun fel de invective sau ură. El scrie tot ce vede cu o seninătate prostească. O singură dată el pare emoţionat. Atunci când pătrunde în Roma regele Franţei, Carol al VIII-lea, Burchard asistă la ceremonie. Cineva a pus să se scoată la poartă,

în ploaie, catârcele maestrului de ceremonie al Vaticanului, iar în acest timp caii francezilor „mâncau fânul meu”, „fenum meum consumebant”. În faţa regelui francez el face din această întâmplare o afacere de stat. Bineînţeles că regele Carol al VIII-lea a dispus să-i fie eliberată imediat, casa lui Burchard, iar măgăriţele plasate şi ele în grajdul lor. Orizontul lui era limitat doar la ritualul ceremoniilor sale. Însă ceea ce vede şi notează el este clar şi demn de crezut. Burchard nici nu credea că lumea creştină este indignată de ceea ce se petrecea la Vatican. Era mulţumit că luminile ard bine în candelabre, că papa a pus la timp o tiară potrivită la culoare... Giustiniani, în schimb, a văzut lucrurile din culise şi prin prisma unui ochi pătrunzător şi viclean, surprinzând oamenii şi întâmplările mai adânc, mai fin, cu un mare simţ al observaţiei.

Pe aceste materiale se întemeiază majoritatea afirmaţiilor, caracterizărilor şi prezentării evenimentelor din lucrarea de faţă. Pentru că ele sunt sau par mai veridice.

Rodriguez di Borja y Doms din Spania la Roma. Cardinalul Rodrigo Borgia sub cinci papi

„Îl piu carnale uomo...” Lucrezia Bogia, Maria Bellonci

La 1455 se urca pe tronul papal spaniolul Alfonso Borgia, sub numele de Calixt al III-lea. Avea acum 77 ani, o fire posacă şi era bolnav de stomac. Era bănuitor. A atras după el, la Roma, un

mare număr de spanioli. Au apărut pe străzi, în cârciumi, în palate, vorbind spaniola şi aruncând câte un cuvânt italian. Roma s-a înfuriat, căci ei aduceau multă îngâmfare, otravă, supărare, săbii încrucişate. Mulţimea înfuriată a aruncat într-o zi în Tibru un tânăr spaniol care fusese prins în cartierul Ponte, la o fetişoară de numai 14 ani. Cel aruncat era Rodriguez Borgia, un tânăr de 24 de ani. Era momentul când Rodriguez devenea cardinalul Rodrigo. îi stătea bine plutind pe apele Tibrului… Dar el ştia să înoate. Ca şi ceilalţi spanioli oploşiţi şi aranjaţi bine de către unchiul-papă.

Rodriguez avea o figură cu totul deosebită. Era om al bisericii, dar şi un tânăr bine. Femeile tremurau în faţa veselului cardinal. Se spunea că şi sfintele de pe icoane îşi aplecau privirile ruşinate când cardinalul Rodrigo Borgia trecea prin faţa lor, făcând cu voioşie semnul crucii… Nu-i plăcea să oficieze slujba religioasă. îi plăcea să oficieze altfel de slujbe… Lipsea deseori de la liturghii. Sili repede pe unchiul Calixt al III-lea să-l numească vicecancelar al bisericii. Pentru orice eventualitate. Şi mai ales pentru întărirea poziţiei, influenţei şi posibilităţii de a câştiga avere şi putere.

Calixt al III-lea se stingea la 1458. Sătui de lăcomia spaniolilor, romanii au ars casele multora dintre ei, bucurându-se de moartea acestui papă. Unul din nepoţii papei, Pedro Lodovico,

fugea la Civita Vechia, unde murea curând în vârstă de 35 de ani, lăsând imensele lui averi fratelui mai mic, lui Rodrigo. Bolnăvicios, Calixt al III-lea încredinţase rolul de conducător al averilor Vaticanului lui Rodrigo Borgia. Acest tânăr adus din Spania era dotat cu un deosebit simţ diplomatic, dar şi cu o mare lăcomie de bani, cu sentimentul profund ai nepotismului şi chiar cu visul unei coroane regale pentru un Borgia. Era cam nesimţitor faţă de Renaştere, deşi devenise peste noapte cel mai bogat dintre cardinali.

Unchiul Calixt al III-lea îi mai dăduse un exemplu pe care Rodrigo îl va urma întocmai: acela al copiilor naturali. Calixt al III-lea avusese un copil natural, pe Francesco (Franceschetto), pe care-l încărca cu tot felul de onoruri şi bunuri, iar Alexandru al VI-lea îl va face cardinal în 1501. În sălile de la Vatican, Antonio de Viterbe, un elev al lui Pinturicchio, fixa acest moment într-o frescă destul de interesantă. Franceschetto stă în genunchi, are o figură vulgară, iar părul îi cade în dezordine peste frunte. El a trăit la curtea vărului său Rodrigo, în obscuritate şi zgârcenie. A stat în umbra acestuia şi abia după moartea lui Rodrigo, el s-a amestecat în intrigile ce se ţeseau în jurul alegerii lui Iuliu al N-lea. Închis şi eliberat de Iuliu al II-lea, Franceschetto încerca un complot împotriva acestuia, motiv pentru care a fost scos din cardinalat şi excomunicat. A murit odată cu amintirea neamului

Borgiilor la 1511.

Dacă pentru copilăria lui Rodrigo-Alexandru al VI-lea nu prea avem date – etapă petrecută departe, în Spania –, pentru perioada tinereţii sunt destule pentru a ne crea o imagine despre el. Atunci când

6

Calixt al III-lea era ales papă, el chema pe Rodriguez şi pe alt nepot, Lodovico-Juan Mila din Spania. Pe Rodrigo îl trimitea să studieze dreptul canonic la Bologna. Un contemporan care l-a cunoscut pe Rodrigo, atunci în vârstă de 24 ani, notează că era un „tânăr foarte frumos”.

Gregorovius (în Historie de Rome au Moyen-Age, IV) crede că Rodrigo a stat la Bologna şapte ani pentru studii. În realitate el a stat numai 16 luni (de la 29 iunie 1455 până la 18 octombrie 1456), primind approbatio pentru care i-ar fi trebuit cinci ani de studii. Spre sfârşitul anului 1456, Rodrigo era ales cardinal, iar un an mai târziu era numit vicecancelar al bisericii catolice. Era o funcţie înaltă, imediat următoare după papă. Important pentru Borgia era faptul că această funcţie era foarte „productivă”, foarte mănoasă… Iar el nu avea atunci decât ceva peste 26 de ani.

Rodrigo urcase repede treptele scării puterii: fusese făcut arhiepiscop de Valencia încă de la vârsta de 20 de ani, peste câţiva ani cardinal, apoi vicecancelar. Fiind bolnav şi lipsit de

voinţă, Calixt al III-lea căzu pe mâna lui Rodrigo, care, lipsit de orice scrupule şi mai ales lacom de bani, acorda, în schimbul unor plăţi grase, slujbe şi beneficii bisericeşti, în numele papei. Atunci când considera că papa i-ar refuza semnarea bulelor sau că acestea ar fi contrare legilor canonice, el falsifica semnătura superiorului său.

În legătură cu aceste falsuri se poate aminti unul citat adeseori, într-o zi, contele Jean d'Armagnac, însoţindu-l la vânătoare, îi povesti lui Rodrigo dragostea lui înflăcărată pentru… sora sa, Yvonne. Avea nevoie urgentă de dispensă pentru căsătorie, întrucât lucrurile ajunseseră foarte departe. Pentru 25.000 de ducaţi, Borgia aranja această treabă cu ajutorul secretarului papal Giovanni de Voltera, fără ca papa Calixt al III-lea să ştie. În loc de „prim grad de rudenie", el a notat „al patrulea grad". Despre acest lucru s-a discutat cu multă aprindere în vremea lui Pius al II-lea.

La 1458, când murea Calixt al III-lea, s-a încercat un atentat împotriva lui Rodrigo. Însă atentatorul a fost găsit el însuşi mort. Rodrigo dovedea încă de acum multe aptitudini, nelipsindu-i nici acelea de bun mânuitor al sabiei sau pumnalului şi chiar de maestru în a otrăvuri. Făcea exerciţii pentru mai târziu. La 1458, când mulţi Borgia şi alţi spanioli au fugit din Roma, Rodrigo a rămas şi şi-a păstrat poziţiile.

Numeroşi membri ai familiei Mila se stabiliseră la Roma în 1455, căpătând tot felul de privilegii. Don Pedro se găsea şi el aici, iar fiica sa, Adriana Mila, se afla în bune relaţii cu casa lui Rodrigo. Mai târziu ea se va ocupa cu educaţia Lucreţiei, fiica lui Rodrigo.

În timp ce Rodrigo era numit vicecancelar al bisericii la 1457, fratele său Pedro-Lodovico, cu un an mai vârstnic, a fost ridicat de

6

către papa Calixt al III-lea la rangul suprem de nepot (= nepos); din acest moment se stabilea la Vatican titlul de cardinal-nepot, numind în acest post pe un apropiat care trebuia să-l ajute la întărirea puterii laice a papei. Acest cardinal-nepot era condotierul papei, omul său de acţiune, apărătorul tronului papal, moştenitorul bunurilor sale. El putea acapara feude sau îşi putea crea un principat în statele bisericii, nimicind pe tiranii sau republicile vecine ca un... „înger exterminator" al duşmanilor papei. Pedro-Lodovico era deci numit căpitan al bisericii catolice, prefect al Romei, conte de Spoleto şi altele. În istoria nepotismului papal, acesta era primul nepot spaniol al papei, care beneficia de atâtea bunuri, carieră pe care o va avea mai târziu Cezar Borgia, acoperit de astă dată de mantia de purpură a tatălui.

Spaniolii care veneau din ţinutul Valenciei căutau să-şi

găsească norocul la Roma, la curtea papei, ca scribi, căpitani, guvernatori. Cât a trăit Calixt al III-lea, ei au fost atotputernici la Roma. Când murea acesta, la 6 august 1458, nobilimea romană, condusă de familiile Colonna şi Orsini, s-a ridicat cu violenţă împotriva străinilor. Pedro-Lodovico abia a scăpat cu viaţă dar a murit peste un an. Rodriguez, devenit Rodrigo, plângea moartea singurului frate, dar moştenea cu plăcere imensele averi ale acestuia. Alegerea unui nou papă nu i-a deranjat situaţia de vicecancelar al bisericii catolice. În această calitate, el locuia în cartierul Ponte, în unul din cele mai frumoase palate din Roma. Construcţia era în forma unui castel întărit.

Tânărul cardinal nu s-a lăsat oprit din impulsiunile lui nici de haina bisericească, nici de funcţia pe care o deţinea în curia papală. Era bine cunoscut printr-o senzualitate excesivă. La Valencia, unde stătuse până la vârsta de 24 de ani, avea reputaţia unui „cuceritor irezistibil" şi deseori Rodrigo făcea şarje devastatoare în rândurile femeilor. Această reputaţie a crescut la Roma. Plin de temperament senzual, el nu s-a putut abţine niciodată. Nici măcar la bătrâneţe. Pius al II-lea l-a admonestat adeseori chiar în plin conclav. De multe ori i-au fost adresate observaţii „tari", dar fără niciun rezultat. În schimb, rezultatul legăturilor lui cu femeile s-a concretizat în aproximativ zece copii.

Viaţa particulară a cardinalului Rodrigo, vicecancelar al bisericii, sub pontificatul urmaşilor lui Calixt al III-lea, adică Pius al II-lea, Paul al II-lea, Sixt al IV-lea şi Incenţiu al VIII-lea, este acoperită de umbră. Au rămas puţine date din această lungă epocă. Toată lumea este de acord că Rodrigo Borgia a fost şi a rămas până la moarte un om frumos şi puternic, la fel ca şi taurul heraldic al familiei. A păstrat şi trăsăturile morale: sclav al patimilor lui pentru femei şi petreceri. Adevărate furii senzuale l-au consumat până la sfârşitul vieţii. Ştim din tinereţile lui petrecăreţe că papa Pius al II-lea i-a trimis o severă mustrare scrisă la 11 iunie 1460. Trăind ca un senior laic, a fost admonestat sever pentru libertatea moravurilor lui şi pentru petrecerile prea decoltate cu femeile din Sienna sau din altă parte. La 1460, papa îi scria de la băile din Petriolo astfel: „Iubite fiu.

Acum vreo săptămână, în grădinile lui Signor Giovanni de Bichi a avut loc o serbare la care a participat şi un mare număr de femei din Sienna, cunoscute ca uşuratice, abandonându-se, în prezenţa eminenţei voastre, unor desfătări al căror nume mai potrivit mă împiedică ruşinea să-l scriu. De la al şaptesprezecelea până la al douăzeci şi doilea ceas, eminenţa voastră, fără a ţine în seamă înaltul rang ce deţine, a luat parte la această necreştinească bachanală. Ca neruşinarea să fie desăvârşită, soţii, fraţii, părinţii şi verii tinerelor doamne au fost excluşi de la ospăţ,

pentru a nu tulbura plăcerile eminenţei voastre şi ale câtorva puţini aleşi. Aproape că nu găsesc cuvintele potrivite nemulţumirii şi mâniei mele. Aici, la Petriolo, nişte băi foarte căutate în acest timp al anului de clerici şi de mireni, purtarea desfrânată a eminenţei voastre, nedemnă de un prinţ al bisericii, este subiectul convorbirilor de fiecare zi. Clericii sunt ruşinaţi de tovărăşia eminenţei voastre, iar laicii trag, din frivola voastră conduită, concluzii asupra vieţii întregului cler. Noi, locţiitorul lui Hristos pe pământ, chiar suntem în primejdie de a deveni prada dispreţului general, a râsului şi a batjocurii, fiindcă se crede că tolerăm actele imorale ale eminenţei voastre. Dar măsura indulgenţei noastre a fost întrecută, şi rugăm de aceea pe eminenţa voastră, pentru cea din urmă oară, să se reculeagă şi nu numai să tăgăduiască pocăinţă, ci să se şi pocăiască... Eminenţa voastră este tânăr, 29 de ani, dar nu aşa tânăr încât toată ziua să nu se gândească decât la plăceri. Vă trimitem deci mustrarea noastră severă dar părintească, şi semnăm”. (Scrisoarea e citată chiar de Gregorovius, unul dintre apărătorii papei Alexandru al VI-lea.)

Fiind vorba despre imaginea acestui cardinal vestit prin activitatea lui extrabisericească, sunt interesante câteva relatări despre Rodrigo, lăsate de Gaspard de Verona. El ni-l descrie în vremea pontificatului lui Paul al II-lea astfel: „Este frumos, figura

lui este plăcută şi surâzătoare, se exprimă cu eleganţă şi farmec. Nu are decât să arunce o privire asupra unei femei frumoase pentru a o cuprinde dragostea într-un fel miraculos şi a o atrage spre el cu mai multă putere decât magnetul atrage fierul”. A fost un fel de Casanova al epocii. Frumuseţea lui a fost prezentată de mulţi contemporani chiar în vremea când era papă. Hieronymus Portius îl descrie astfel la 1493: „Alexandru este de talie înaltă, faţa lui arată între două vârste; are ochi negri şi buzele cam pline; sănătatea lui este înfloritoare; de câte ori apare în

6

public, el ia toate măsurile posibile pentru a arăta ca atare. Este foarte elocvent...”

Trăsăturile lui exterioare exprimă un fel de seninătate, de echilibru interior. O adevărată nepăsare faţă de lume şi opiniile ei. Era sumbru şi diform, cum se spune de obicei? Nu era sumbru. Dar era diform moralmente. O mare şi gravă diformitate, datorită insensibilităţii lui faţă de normele morale elementare.

Cardinalul Rodrigo Borgia era aşadar un bărbat foarte atrăgător. Acestei atracţii i-a căzut jertfă inima unei prea frumoase femei romane, care ne este cunoscută până astăzi sub numele de Vanozza Catanei. Se născuse la 1442, iar prin 1466, sau mai sigur prin 1467, cădea în mrejele periculosului cardinal. Nu se cunosc date precise asupra originii familiei ei. După

părerea celor mai mulţi cercetători ai istoriei Borgiilor, Vanozza ar fi diminutivul de la Giovanna. În perioada respectivă sunt citate multe femei cu numele de Vanozza.

Prin Roma, Ferrara sau Genova se găsea numele de Catanei, care provenea din titlul Căpitaneus. De altfel, într-un act notarial din 1502, numele „prietenei” papei Alexandru al VI-lea apare înscris sub forma lui arhaică: Vanotia de Căpitaneis.

Niciun observator sau scriitor din vremea aceea nu ne-a arătat prin ce mijloace sau calităţi extraordinare a putut Vanozza să ţină legat pe cel mai libertin dintre cardinali şi prin relaţii îndelungate să dea naştere unui mare număr de copii, pe care Rodrigo i-a recunoscut ca fiind ai săi.

Se pare că Vanozza era dotată şi cu frumuseţe dar şi cu robusteţe şi voluptate, un fel de reunire a farmecelor Junonei şi ale frumoasei Venus: „Cam în genul idealului feminin al lui Tiţian şi Veronese, la care domină o carnaţie frumoasă. Fără cultură, dar destul de inteligentă pentru a-l reţine prin farmecele şi prin puternica ei energie.

După cele relatate de istoricul spaniol Mariana, Vanozza ar fi fost şi mama fiului mai mare al lui Rodrigo Borgia, pe numele său, Don Pedro Luis, care, într-un act notarial din 1482, era trecut fiu al cardinalului, având atunci 14 sau 15 ani.

Cine va fi fost Vanozza atunci când a cunoscut-o cardinalul,

nu ştim. Poate una din distinsele hetaire ale vremii, ale Romei. Pentru a masca întreaga situaţie, cardinalul a căsătorit-o pe Vanozza cu un oarecare Domenico d'Arignano. Este menţionat acest fapt de către mulţi cronicari ai epocii, printre care şi de Infessura. Era un soţ oficial. Adevăratul soţ era şi rămânea în continuare tot cardinalul Rodrigo Borgia. La 1480, Vanozza avea ca soţ pe Giorgio de Croce, pe care cardinalul reuşise să-l numească secretar apostolic pe lângă papa Sixt al IV-lea. Vanozza locuia în actuala piaţă Sforza Cesarini, în apropierea palatului cardinalului Rodrigo Borgia.

La 1480, Vanozza era mama mai multor copii, recunoscuţi de către cardinal ca bastarzii săi. Se numeau Juan, Cezar şi Lucreţia, în afară de Pedro Luis, despre care se afirmă că ar fi avut aceeaşi mamă. Data naşterii nu este prea bine cunoscută şi a fost mult discutată. Cezar s-a născut în aprilie 1476, iar Lucreţia la 18 aprilie 1480. Data naşterii lor a fost precizată mai târziu de către tatăl lor. Juan avea probabil doi ani mai mult decât Cezar. Se născuse, se pare, la 1474.

Se ştie bine că soţii Vanozzei erau „pregătiţi" de către Rodrigo, că ei au fost foarte „indulgenţi" şi cardinalul le-a dat în schimb funcţii oneroase în administraţia bisericii. Ea a trăit discret în umbra pontificatului fostului ei „prieten". Burchard o menţionează doar o dată. Însă ea, deşi mai tânără cu 11 ani decât

Borgia, a îmbătrânit repede…

Atins şi el de ideea măreţiei, cardinalul a început să scoată pe ai săi din mediocritate, dându-le posturi bune şi împingându-i spre lumină. El însuşi a părăsit locuinţa din cartierul Ponte. La 1482 locuia în palatul din cartierul Perione, care astăzi se numeşte palazzo del Guverno Vecchio. Aflăm acest lucru dintr-un act notarial prin care se încheia căsătoria lui Gianandrea Cezarini cu o fată naturală a cardinalului Rodrigo, care se numea Girolama Borgia şi e mai puţin cunoscută. Acest act din ianuarie 1482 este primul document autentic ce se referă la date intime din viaţa cardinalului. În document se menţionează în mod expres că el recunoaşte a fi tatăl „nobilei domnişoare Girolama”, care este sora „nobilului adolescent Pedro-Luis de Borgia şi Juan de Borgia, încă un copil”. Vulpoiul cardinal tace în legătură cu alţi copii: Cezar care avea aproape şase ani şi Lucreţia aproape doi ani.

Girolama avea atunci 13 ani şi Borgii se înrudeau astfel cu nobila familie Cezarini. Însă tânăra mireasă murea la 1483. Nu se ştie precis cine era mama ei. Cum nu se ştie cine era mama altei fete a lui Borgia, cu numele de Isabella şi care se căsătorea la 1 aprilie 1483 cu nobilul roman Piergiovanni Mattuzi.

Rodrigo a avut grijă să-şi acopere copiii cu tot felul de bunuri şi onoruri. Când împlinea vârsta de şapte ani, Cezar era numit trezorier al Cartaginei, dându-i-se toate veniturile

episcopatului Valencia.

Scriu contemporanii că Rodrigo trecea şi pe la Vatican în calitatea lui de cardinal, dar că mai mult a avut grijă de sexul frumos din Roma. Relaţiile cu Vanozza s-au prelungit până pe la 1482, când ea a mai născut pe Jofre, recunoscut de cardinal ca fiind al lui. Vanozza trecuse de 40 de ani. Pasiunea cardinalului pentru ea se stinsese. În schimb, se pare că cinstea în ea pe mama copiilor lui şi-i încredinţa multe secrete. Ea se ocupa acum cu diferite afaceri. Cumpăra o vie ia în

Santa Lucia în Selce, din cartierul Subura. Şi astăzi, palatul din cartierul Subura este numit al Vanozzei sau al Lucreţiei Borgia.

Sub cinci papi, de la 1457 până la 1492, Rodrigo Borgiaa fost vicecancelar al bisericii catolice. Nimeni nu-l putu doborî. Stătea şi clocea viitorul neamului Borgia. Stătea şi aştepta, în timp ce papii treceau unul după altul. Calixt al III-lea s-a stins repede. Umanistul Pius al II-lea căuta să-l convertească la creştinism, prin scrisori, pe sultanul Mahomed Cuceritorul… Şi el muri repede. Paul al II-lea, un înfumurat care ştia o latină de mahala, făcea colecţii de monede şi tablouri. Se stinse repede. Sixt al IV-lea a dus războaie cu Florenţa, puse să construiască frumoasa capelă Sixtină, apoi muri. Rodrigo Borgia deveni atent. Oare nu i-a venit vremea? Care dintre cardinalii actuali i-ar fi de

folos? începu să le facă daruri. Papa Inocenţiu al VIII-lea era un fricos. Vindea indulgenţe cu nemiluita, absolvind de păcate şi acordând iertare chiar pentru omor, pentru crime şi tâlhărie. Dar muri şi el. Rodrigo, veghind la căpătâiul lui, simţi că i-a venit vremea.

Deşi el a fost timp de 35 de ani cardinal şi vicecancelar al bisericii catolice, n-a rămas nimic creator de pe urma acestor înalte funcţii chiar dacă era perioada de înflorire a Renaşterii. Rodrigo a rămas departe de cultura clasică, de rafinamentul estetic. Prefera muzica uşoară. Ciaconius notează în Comentariile (II) sale că în palatul cardinalului paradisus quidam, videretur suavibus plena sonis et cantibus… Palatul lui plin de cântece, situat în apropiere de Campo di Fiori, l-a împodobit cu covoare deosebit de frumoase şi de scumpe, l-a umplut cu veselă din aur şi din argint. Mai puţin însă cu opere de artă. Cu prilejul sărbătorilor bisericeşti, el nu oferea poporului roman turniruri cavalereşti, ci corridas spaniole.

Rodrigo strălucea prin avere printre ceilalţi cardinali. A primit în vizită pe papa Sixt al IV-lea într-un mod princiar. Avea cu ce! Frumos, senzual, plin de fast, corupt, bun vorbitor, el se lăsa cu totul pradă plăcerilor lumeşti. Nu prea participa la ceremoniile religioase, dar aştepta cu răbdare să-i cadă în mână tronul papal. La moartea lui Calixt al III-lea era prea tânăr pentru

a pretinde să fie ales papă. În schimb, îşi vându scump votul. Când muri Pius al II-lea, la 1464, Rodrigo era bolnav şi veni la vot cu mare greutate. La moartea papei Paul al II-lea (1471), cardinalul Rodrigo făcea prima încercare de a acapara tronul papal. Efortul lui a fost şi mai mare la moartea lui Sixt al IV-lea (1484). Înconjurat de un grup de cardinali credincioşi, el promisese totul în schimbul votului. Grupul era prea mic şi Rodrigo vându votul lui şi al prietenilor viitorului papă, Inocenţiu al VIII-lea. La moartea acestuia, în 1492, Rodrigo a înţeles că e ultima încercare. Trecuse de 60 de ani. Numeroşi bastarzi aşteptau la spatele lui să se înfrupte din bucatele alese ale nepotismului... Bătălia pentru tiara papală părea nesigură.

Adversarii, cardinalii Costa şi Caraffa erau puternici. Plăti bine pe cei mai mulţi dintre cardinali şi abia la scrutinul al treilea a fost ales, luând numele de Alexandru al VI-lea. Viitorul papă, Leon al X-lea, atunci cardinal de Medici, i-a şoptit la ureche cardinalului Inocenţiu Cybo: „Să fugim; suntem în gura lupului; ne va mânca pe toţi...”

Omul care urca pe tronul papal avea realmente dinţii foarte ascuţiţi şi o foame de lup. Se aruncă deci cu puteri primitive şi brutale pentru a sfâşia totul, a înfuleca totul...

Jurist cu o pregătire mediocră, Rodrigo aşteptase nerăbdător tronul papal. În schimb, era de multă vreme cel mai

bogat dintre cardinali şi se comporta ca un senior monden. Ajuns papă, el şi familia lui vor deveni spaima şi teroarea Italiei.

Încă de decenii papalitatea luase şi ea forma unei tiranii politice laice, iar nepotismul câştiga teren, devenind extrem de periculos. Epoca aceasta este îngrozitoare pentru curia papală care s-a lepădat de puritate, de cinste; biserica şi religia deveniseră instrumente pentru îmbogăţire, iar corupţia nu avea limite.

Renaşterea şi umanismul care înfloreau în secolul al XV-lea nu anulaseră încă toate formele de viaţă medievală. Multe aspecte vechi, întărite cu elemente noi, individualiste, tiranice îşi făceau loc în mod sângeros în toată Italia. Nepoţilor sau rudelor care conspirau li se tăiau capetele, după torturile din închisori; trupurile celor bănuiţi de trădare erau rupte în bucăţi de patru cai sau li se tăiau capetele cu securea în mijlocul pieţei; spânzuraţii erau aruncaţi în şanţuri sau putrezeau în ştreang. Se scoteau ochii din gelozie. Se scotea un ochi şi se tăia o mână celor bănuiţi de conspiraţie. Pasiunile erau sălbatice. La fel ca şi cruzimile. Subsolurile palatelor erau pline cu cei închişi. Duşmanilor, ca şi celor socotiţi vinovaţi, li se scoteau ochii sau mai curând erau puşi la cazne, erau jupuiţi de piele, trupul rupt în bucăţi era pus să putrezească la porţile palatelor. Pentru învăţătură! în aceste moravuri se simţea încă puternic pulsul

brutal al Evului Mediu. Oamenii aceştia trăiau mai aproape de trecut. Soţiilor adultere li se tăia capul, împreună cu cel al favoritelor sau confidenţilor. După lege. Nimeni nu îndrăznea să protesteze. Nici măcar familia femeii adultere nu se ridica împotriva unei asemenea sentinţe. Acestea erau manifestările vârfurilor societăţii secolului al XV-lea din Italia. În acelaşi timp, un principe, un cavaler, trebuia să ştie a comanda cu dibăcie trupele, a lupta cavalereşte în duel, a ridica palate sau întărituri născocite de el şi chiar a improviza versuri pentru iubita lui, după gustul epocii.

Societatea italiană din secolul al XV-lea era încă departe de idealurile umanismului. Analele acestui secol sunt pline de crime, după cum sunt proverbiale cruzimile tiranilor acestor vremuri. Unii regi aragonezi din Neapole îşi invitau rivalii la masă, îi prindeau, îi

Închideau în cuşti de fier, îi omorau şi-i îmbălsămau ţinându-le mumiile în palat. Chiar Lorenzo Magnificul ţinea spânzuraţi sub ferestrele palatului pe cei care-i omorâseră fratele. Cadavrele putrezite erau scoase din morminte, târâte pe străzi, iar oasele aruncate la câini. Piesele populare, un fel de drame religioase (Le Sacre Reppresentazioni) prezentau scene în care victimele erau jupuite, rupte cu cleştele, trase pe roată, înecate în

plumb topit, după ce li se smulseseră inima, dinţii, limba, sânii. Piese imaginate după modelul vieţii. Cruzimile erau la fel de obişnuite şi în Franţa.

Deci multe din crimele şi cruzimile înfăptuite de cei din familia Borgia erau crimele şi cruzimile epocii. Cu ceva în plus. Asasinatele se făceau de obicei din răzbunare. Borgii omorau pentru satisfacerea unor interese, din lăcomia de bani şi putere.

Nici viaţa femeilor nu era mai bună. Măritate cu tineri de vârsta lor, erau crescute mai departe de socri sau de fraţii mai mari ai soţilor, când tinerii lor soţi erau plecaţi. Uneori soţiile erau duse la mănăstire sau încredinţate unor prieteni. Ispitele le pândeau pretutindeni, aflându-se în mari primejdii conjugale, fie din partea fraţilor soţului, fie adeseori din partea bastarzilor socrului sau a prietenilor soţului. De aceea, atunci când soţii se abăteau pe acasă, scenele de gelozie degenerau în acte de violenţă.

Trăind în această societate, fiind ei înşişi firi cu totul pasionale, psihologia lui Alexandru al VI-lea şi a lui Cezar Borgia era mai complicată. Faptele lor mărturisesc multe din laturile acestei psihologii, dar multe elemente mai rămân ascunse, necunoscute contemporanilor, nouă şi viitorului.

Cardinalul Kodrigo nu era monstruos pe dinafară. Dimpotrivă. Cei care l-au cunoscut ni-l prezintă jovial, robust, o

fire optimistă, elocvent ca un iezuit. Nu-şi punea probleme şi nici nu punea nimic la inimă. Cardinalul a dus o viaţă desfrânată, ca mulţi prinţi laici şi ecleziastici din Italia acestei epoci. Isprăvile lui erau cunoscute şi au rămas până astăzi sub numele de „bachanale borgiene”.

Oricâte făcuse Rodrigo în timpul cât a fost cardinal sub cei cinci papi, deşi era urât de multă lume, destinul lui de om norocos îi surâdea. La 1492 ajungea pe tronul papal. Şi se va numi Alexandru al VI-lea.

6

Cardinalul Rodrigo Borgia cumpără postul de papă. Probleme politice italiene şi europene. Alexandru al VI-lea şi Savonarola în timpul bolii papei Inocenţiu al VIII-lea, cabinetele puterilor italiene discutaseră cu aprindere necesitatea unei alegeri corespunzătoare pe scaunul papal. Se ştia că Ascanio Sforza se baza pe şapte voturi ale colegilor din conclav, iar Giuliano della Rovere pe nouă voturi, din totalul de 23. Însă niciunul nu avea majoritatea de două treimi. De aceea se mai rosteau şi alte nume posibile care ar fi apărut în vedere pentru alegere. Spre sfârşitul lunii iulie 1492, intrigile în legătură cu alegerea viitorului papă au crescut. Se vorbea de Caraffa, de Zeno, de Piccolomini şi puţini aminteau de Borgia. Nobilimea romană şi statele italiene căutau să influenţeze alegerea pentru propriile lor

interese. Se spunea că regele Franţei ar fi depus sume considerabile pentru a fi ales cardinalul Giuliano della Rovere, iar genovezii sperau şi ei să fie ales un compatriot. Ultimul pe listă părea să fie Rodrigo Borgia. Însă şi acesta avea alianţe puternice şi dispunea de fonduri pentru a recompensa pe cei ce l-ar vota.

Ca mijloace materiale, Rodrigo dispunea de funcţia de vicecancelar al bisericii catolice, care echivala cu postul de al doilea papă, de papă secund. Avea oraşele Civiti Castellana şi Nepi, o abaţie la Aquila, alta la Albano, două abaţii foarte bogate în regatul Neapole, episcopatul Porto, abaţia de Subiaco cu 22 de castele, în Spania, 16 episcopate şi numeroase abaţii, fără a mai vorbi de alte venituri imense. Socotelile făcute în preajma alegerilor din 1492 arătau că nu prea exista un candidat cu şanse serioase de alegere. Candidatura lui Borgia nu era luată în considerare deoarece era spaniol, iar cardinalii italieni nu voiau să aleagă un papă străin.

Despre alegerea cardinalului Rodrigo Borgia ca papă ne vorbeşte cu prudenţă Pastor în a sa Histoire des Papes (III). El constată că Rodrigo avea împotriva lui faptul că era spaniol. Însă bogăţia şi marile sale calităţi de intrigant vor hotărî destinele alegerii. O alegere prin excelenţă simoniacă. Cu ea începea era de scandaluri provocate de un papă care în alte condiţii nu ar fi fost acceptat nici în cel mai mic rang clerical. Dar acum el se afla în

fruntea bisericii catolice.

Vara anului 1492 trebuia să aducă mari schimbări în viaţa familiei Borgia. Inocenţiu al VIII-lea fusese coborât în mormânt în iulie. Cine va fi noul papă? Rodrigo s-a opintit: acum ori niciodată! La Roma se aflau din familie numai Lucreţia şi Jofre, amândoi în casa Adrianei, mătuşa lor. Vanozza mergea spre 50 de ani şi uitase viaţa frenetică de odinioară. Nu avea alte ambiţii decât să-şi vadă „prietenul" pe scaunul papal, iar copiii aranjaţi cât mai bine. Rugăciuni fierbinţi erau adresate cerului, în acelaşi sens, de către Adriana, Lucreţia şi Giulia Farnese: un cor feminin bine reprezentat, îndeosebi prin tineret, care putea convinge chiar bătrâna „piatră" pe care se afla sfântul scaun.

La 6 august 1492, cei 23 de cardinali au deschis conclavul în capela Sixtină, sub paza ambasadorilor şi a nobilimii din Roma. În jurul Vaticanului au fost plasate trupe. Apoi a început bătălia pentru tiara papală. Erau mulţi concurenţi şi fiecare avea sprijinul unei puteri europene sau italiene, sau îşi aroga nişte „drepturi" de a primi coroana pontificală. Ascanio Sforza era fratele celui mai puternic tiran italian. Giuliano della Rovere şi Riario fuseseră recomandaţi de Sixt al IV-lea. Lorenzo Cibo se declara urmaş al lui Inocenţiu al VIII-lea. Borgia se referea la Calixt al III-lea. Orsini şi Colonna se mândreau cu vechimea familiilor lor. Cardinalul della Rovere era sprijinit de Franţa, mai

târziu şi de Genova. Rodrigo Borgia i-a opus acestuia pe cardinalul Ascanio Sforza. Ascanio, simţind că şansele lui sunt reduse, a început cabala pentru alegerea vicecancelarului Borgia. El era spaniol, iar Spania tocmai învinsese maurii în Granada şi, unindu-se cu regatul Neapole, devenise cea mai mare putere creştină. De acest lucru trebuia să se ţină seama, socoteau grupul spaniolilor şi susţinătorii lor. Orsinii s-au alăturat lui Ascanio Sforza. Dar până la 10 august urnele n-au dat niciun rezultat. Mai multe şanse păreau să aibă Caraffa şi Costa. În acest moment a intervenit marea schimbare. Ascanio Sforza şi-a aplecat urechea la oferta seducătoare a lui Rodrigo Borgia, care-i promitea: bani, propriul palat cu tot ce se afla în el, castelul din Nepi, episcopatul din Eralu, toate beneficiile sale şi pe deasupra vicecancelariatul bisericii romane. Lui Orsini i-a promis fiefuri, lui Colonna şi familiei i-a făgăduit abaţia din Subiaco cu toate castelele, şi altora alte bunuri, toate pe socoteala bisericii catolice şi a curiei papale. Şi-a asigurat 14 voturi. Mai era nevoie de unul. Ceilalţi l-au refuzat. Rămăsese doar cardinalul Gherardo de Veneţia, în vârstă de 95 de ani. Capul acestuia tremura astfel încât făcea impresia că spune mereu „da”. Unii spun că i-a dat doar 5.000 de ducaţi. Alţii, care cunosc mai multe detalii, afirmă că Rodrigo s-ar fi întrebat: ce i-ar trebui acestui bătrân? Bani, beneficii? Obiecte de artă? Ar râde bătrânul de orice ofertă. Poate ceva viu…? Rodrigo

îi şopti ceva bătrânului la ureche, moşneagul a fost de acord, dădu votul şi Rodrigo fu ales papă. În noaptea de 11 spre 12 august 1492, numele lui ieşea din pocalul electoral cu majoritate de voturi. În zorii zile de 12 august, de la o fereastră a conclavului, s-a strigat către oraşul adormit alegerea lui Alexandru al VI-lea Borgia. Apoi papa s-a îndreptat spre biserica Sf. Petru. Cardinalul Sanseverino, care avea o putere de Hercule, l-a ridicat pe braţe pe noul papă şi l-a aşezat pe tron. Alexandru al VI-lea a binecuvântat mulţimea, oraşul şi lumea. Biserica şi mulţimea erau vesele că Iisus are un asemenea vicar pe pământ…

Când noul papă a fost condus în sala conclavului pentru a primi cele dintâi omagii, el a zărit în mulţimea care se înghesuia în jurul lui, pe toţi ai săi. Nu lipseau cele două flori ale inimii sale: Giulia Farnese şi

Lucreţia, dulcea lui fetiţă. Desigur că Italia a primit cu inima cernită vestea alegerii lui Borgia. Cu toate acestea, principii statelor italiene i-au trimis omagii pline de excese. Emblema lui Borgia, taurul la păşune, a prilejuit reluarea subiectului sub formă de versuri, scrieri în proză sau satirice, astfel încât lăsa impresia că la Roma a fost descoperit Apis, taurul-zeu. Bos-Borgia a devenit mai târziu subiectul multor satire violente, fără perdea. Atunci când intra în palatul Latran, un tânăr declama versuri:

„Vive din, bos, vive din celebrante per annos.

Inter Pontificum gloria prima choros!”

Poate era unul din tinerii iubiţi ai papei, căci se spunea că Alexandru al VI-lea avea şi acest obicei.

Cu prilejul încoronării, papa făgădui lui Cezar episcopatul de Valencia. Atunci Cezar avea 16 ani. Ferdinand Catolicul a confirmat investitura ceva mai târziu. Cezar era atunci student la universitatea din Pisa. La 1493, el încă nu sosise la Roma, căci papa voia să confirme declaraţia lui solemnă că nu va face… nepotism. Numirea lui Cezar ca episcop de Valencia, chiar în ziua încoronării ca papă, vădea lipsa de seriozitate a declaraţiei pontificale.

Având ca stindard nepotismul – moştenire de la Calixt al III-lea, alt Borgia – noul papă pornea cu avânt şi cu aceleaşi ţeluri de îmbogăţire ale copiilor şi ale rudelor. Rodrigo Borgia se îmbogăţise în cursul anilor, adunase multe bunuri având poziţia lui la Vatican ca vicecancelar al bisericii. În această calitate se arătase un prelat magnific, elocvent, amabil, activând ca un al doilea papă. Despre viaţa stricată şi afacerile acestui cardinal ştiau toţi cei cinci papi sub care „activase”. La alegerea sa, în 1492, pornea cu sentimentul că este alesul norocului. Despre el vorbeau ca despre un om cu o mare putere de atracţie şi de convingere, fiind dotat cu un fel de emanaţie spirituală şi

prestanţă fizică, ce i-au stat în ajutor. Avea pricepere în afacerile de stat şi o remarcabilă intuiţie politică.

Cu aceste trăsături recunoscute, el nu-şi putea ţine cuvântul dat. La nicio lună după alegere, la 1 septembrie 1492, Alexandru al VI-lea numea pe nepotul său, Juan, fiu al surorii sale, Juana, episcop de Monreale. Vaticanul s-a umplut repede cu spanioli, rudele şi prietenii Borgiilor, ochind cu lăcomie posturi, venituri şi onoruri. Camerierii secreţi ai papei şi prietenii lui intimi erau câţiva spanioli: Juan Lopez, Pedro Caranza, Juan Marades, în timp ce căpitan al gărzii papale era un „nepoţel" al papei, care se numea tot Rodriguez Borgia.

Unii contemporani afirmă că Alexandru al VI-lea şi-a ţinut Promisiunea dată cu prilejul alegerii ca papă unuia din cardinalii care l-au votat. La câteva zile după victoria lui Alexandru Borgia, se povesteşte un fapt de necrezut. Era la sfârşitul lunii august 1492.

Bătrânul Gherardo stătea singur într-un jilţ în una din camerele sale. Uşa s-a deschis. Lucreţia, fata noului papă, o tânără de 12 ani trecuţi, frumoasă ca o floare, a păşit în cameră. Avea pe ea o mantie uşoară. Moşneagul s-a ridicat în picioare. Ea şi-a desfăcut mantia şi a rămas… goală. Ca o floare uşor îmbobocită. Cardinalul a rămas mut de uimire, apoi a căzut în jilţul lui şi a încremenit pe veci. Fata şi-a închis mantia, apoi s-a apropiat şi a

luat de pe măsuţă talgerul de argint cu cofeturile pregătite pentru ea şi a ieşit tot atât de uşor precum venise. Papa Alexandru al VI-lea se ţinuse de cuvânt…

Alegerea lui a produs o decepţie generală în Italia. Rezultat al intrigilor şi simoniei, această alegere se anunţa de rău augur, căci Rodrigo era cunoscut prin activităţile, trăsăturile şi ambiţiile lui. Savonarola avea un subiect gras pentru predica sa antipapală.

Pe de altă parte, unii îl socoteau pe Rodrigo foarte inteligent, excelent cunoscător ai dreptului canonic (deşi făcuse nişte studii mediocre), mânuitor abil al firelor politice în condiţiile acelei epoci. Alţii închideau ochii în mod conştient la ceea ce nelinişte a punctul de vedere al bisericii, adică morala. Un contemporan, care l-a cunoscut în timp ce era cardinal, spunea că era abil, de o vie inteligenţă naturală, priceput în materie de afaceri, cunoştea eticheta şi avea o figură maiestuoasă.

Deşi în acea vreme opinia publică din Italia, Franţa, Spania era de o indulgenţă de necrezut, Alexandru al VI-lea a reuşit s-o şocheze, în secolul al XV-lea, libertinajul claselor dominante era ceva obişnuit. Italia oferea în această privinţă un aspect cu totul dezolant. Depravarea de la Neapole a fost prinsă atât de realist de Boccacio în al său Decamerone. Principii ecleziastici imitau şi chiar depăşeau exemplul celor laici. Pentru italienii Renaşterii, toate acestea constituiau ceva normal. Dacă lui Rodrigo Borgia

cardinalul i se mai iertau multe din faptele neobişnuite, papei Alexandru al VI-lea lumea nu i le ierta!

La început, lumea l-a privit ca pe ceva nou, deşi un notar roman putea să scrie: „O, doamne, desigur din cauza păcatelor noastre, alegerea vicarului nostru pe pământ s-a făcut într-un mod atât de nedemn”.

La încoronare, totul s-a petrecut normal. Cei ce se bucurau aveau motivele lor. Dar cei mai mulţi au îngheţat. Guicciardini arăta teroarea care a cuprins mai ales pe romani când au aflat despre alegerea acestui papă. În a sa Storia d’Italia (1.1), el spune că regele de Neapole a vărsat lacrimi amare. Cei din alte ţări nu prea ştiau cine îi va păstori.

Din nefericire pentru Alexandru al VI-lea, în afară de defectele şi păcatele lui personale, mai avea şi multe rude care se adunaseră la Roma într-o clică puternică, făcând totul pentru a folosi norocul de a

avea pe Borgia al lor ca şef al bisericii. De fapt, papa avea la inima lui de părinte mai ales pe Juan şi pe Lucreţia, mai târziu şi pe Cezar. Un rol deosebit îl va juca Lucreţia, fiica favorită a papei. Scriitorii de mai târziu au făcut din ea, probabil pe nedrept, eroina pumnalului şi a otrăvii, ruşinea sexului ei.

Împotriva lui Alexandru al VI-lea, ca om şi politician,

opoziţia s-a întărit. Printre altele, pentru faptul că nu-şi respecta promisiunile făcute cu prilejul alegerii. Unul din duşmani era Giuliano della Rovere, care avea o fortăreaţă la Ostia. Aici fusese vizitat de Frederic de Aragon, duşmanul papei. Ostia era considerată inexpugnabilă. Se afla la gurile Tibrului, dominând întreaga regiune şi putând împiedica aprovizionarea Romei. Avea armament şi fortificaţii puternice. Aflându-se în mâna lui Giuliano, citadela de la Ostia era o ameninţare directă împotriva papei Alexandru al VI-lea. Infessura povesteşte că într-o zi Alexandru Borgia s-a dus să viziteze orăşelul Magliana. Auzind bubuitul unui tun care trăgea în chip de salut, el a fost cuprins de o asemenea frică, încât s-a întors în fugă la Vatican. Se temea că va cădea într-o ambuscadă a partizanilor cardinalului Giuliano şi îşi închipuise că loviturile de tun pe care le auzise erau semnalul convenit între duşmani pentru a-l ataca. Infessura, secretar al senatului Romei, era bine informat. Imediat, papa a dispus să fie întărită Civita-Vecchia, ceea ce însemna frica de un atac al duşmanilor. În mai 1493, cheltuielile pro munitione arcis Civitavetulae se ridicau la 26.383 de ducaţi. Temându-se şi de alte atacuri, a ascultat de sfaturile prietenilor, încheind o ligă defensivă cu Veneţia. Regele Ferdinand I de Neapole, Ferrante (1458 – 1494), a făcut totul pentru a împiedica această alianţă periculoasă pentru el. Pentru a anihila liga, el? propus căsătoria

unei prinţese de Aragon fie cu Cezar, fie cu Jofre, băiatul mai mic al papei. Cum această încercare a eşuat, Ferdinand a început să adune trupe în Abruzzi. Cardinalul Giuliano stătea închis la Ostia, în citadela sa, sfidând pe papă. Cardinalii s-au opus propunerilor papei de a numi o nouă promoţie de cardinali, având asigurat sprijinul militar al regelui de Neapole. Ferdinand I trimitea un raport violent la Madrid, prin care aducea acuzaţii grave lui Alexandru al VI-lea. Papa era acuzat că «strică pacea”. Că politica lui provoacă disensiuni şi scandaluri în Italia şi că face noi posturi de cardinali, pentru a le vinde pe bani. Încheia raportul său atacând „tare” pe şeful bisericii catolice, care nu ţine seama de locul pe care-l ocupă în ierarhia bisericii. El insista asupra faptului că papa nu are altă grijă decât să-şi înalţe copiii prin orice mijloace. Că Alexandru al VI-lea e gata să provoace un război în Italia, Roma având mai mulţi soldaţi decât preoţi. Cu trei luni în urmă ceruse mrudirea cu Borgii. Acum îi defăima. Acesta era nivelul moral al secolului, al epocii. În acest spirit „moral”, peste câteva luni, regele de Neapole se declara mare prieten al papei.

După alegere, papa Alexandru Borgia intra la griji cu privire la căsătoria Lucreţiei. Nu-i mai convenea un oarecare nobil spaniol cu care-şi logodise fata. Avea nevoie de un principe important. Lodovico Moro şi Ascanio Sforza i l-au propus pe

Giovanni Sforza, iar papei îi venea bine un asemenea ginere. În primul rând era un suveran independent la Pesaro şi aparţinea faimoasei case a familiei Sforza. Giovanni Sforza avea la 1492 vreo 26 de ani. Era văduv după Madalena Gonzaga, care murise la 3 august 1490. Giovanni cam ezita. Veni în secret la Roma pe 31 octombrie 1492. Ambasadorul Ferrarei informa guvernul său că Giovanni se află la Roma, dar îşi ascunde prezenţa. Un spaniol, contele Gasparo, tocmai venise la Roma pentru a-şi cere cu fermitate logodnica, pe Lucreţia, mai ales că tatăl ei era acum papă. Lucreţia, atunci în vârstă de doisprezece ani şi jumătate, se văzu solicitată de doi pretendenţi. Gasparo era gata să provoace un mare scandal public şi făcea tot felul de bravade ca un catalan ce era. Spunea că se va plânge principilor şi potentaţilor creştini, pentru ofensa ce i se face de a fi obligat să desfacă logodna. Mai apărea încă un spaniol, furios de eşecul celorlalţi compatrioţi, un conte de Prada. Avea şi el nevoie de sprijinul papei pentru a deveni cineva. Desigur, prin intermediul mâinii Lucreţiei…

Urmărind să-şi întărească legăturile de familie, Alexandru al VI-lea căsătorea pe Lucreţia, la 12 iunie 1493, cu Giovanni Sforza, nepotul ducelui de Milano. Căsătoria se efectua cu mare pompă. Alexandru al VI-lea era înconjurat de 12 cardinali, având alături câteva femei frumoase, între care nu lipsea Giulia Farnese, „prietena” papei. La sfârşit, femeile au dansat şi s-a prezentat o

comedie cu cântece şi muzică. „Bine am petrecut noaptea şi lumea să judece dacă e bine sau râu”, scrie ambasadorul de Ferrara în raportul său.

Dar numai peste şase zile de la nuntă sosea la Roma, Diego Lopez de Haro, trimisul prea catolicului rege al Spaniei, Ferdinand Catolicul. Infessura ne informează că în audienţa cu papa din 19 iunie 1493, Haro ar fi expus nemulţumirile regelui său cu privire la transformarea Italiei într-un teatru de neînţelegeri şi lupte, nelăsând pe maiestatea sa regală să lupte nestingherită împotriva maurilor. Îşi mai exprima nemulţumirea că a adunat la Roma prea mulţi marrani şi cerea să-i expulzeze. Ferdinand Catolicul mai cerea ca papa să-i cedeze veniturile bisericilor din Spania, ceea ce făcea mai mult de 100 de ducaţi de biserică, arătând că va folosi aceşti bani în războaiele cu „necredincioşii”. Regele Spaniei mai protesta şi împotriva simoniei care se practica la Vatican, vânzându-se tot felul de posturi.

6

În acelaşi timp, ambasadorul Spaniei oferea şi mâna Mariei de Gândia pentru Juan Borgia, fiul mai mare al papei. Maria era nepoată de văr a regelui Ferdinand Catolicul. Alexandru al VI-lea mai trebuia să se împace cu Giuliano della Rovere şi cu Virginio Orsini, pentru a se putea angaja într-o înrudire atât de înaltă şi

atât de promiţătoare pentru casa sa, pentru dinastia Borgiilor. împăcându-se cu papa, cei doi veneau la Roma la 24 iulie 1493, iar la 2 august, Juan Borgia pleca în Spania, unde se căsătorea şi astfel devenea duce de Gândia.

Alexandru al VI-lea a început să se socoată un om norocos. Dar numai peste câteva zile, peste capul lui se revărsa un duş rece. Trimisul regelui Franţei venea să ceară investitură pentru regatul Neapole. Regele de Neapole, abia cu o lună înainte, căutase să se împace cu papa, reluând diferite proiecte de căsătorie. Papa s-a sucit, s-a învârtit, fără să dea un răspuns definitiv solului francez. O audienţă privată a ambasadorului n-a scos nimic de la papă. Regele de Neapole era fericit, crezând că a scăpat de furtună. La 10 august 1493 se încheia actul de căsătorie al lui Jofre cu Sancia, fiica lui Alfonso de Aragon.

Însă raporturile dintre papă şi regele de Neapole s-au răcit repede. La 20 septembrie 1493, Alexandru al VI-lea numea un lot de cardinali, dar nu dădea niciun loc pentru Neapole. Cu acest prilej apărea printre cardinali şi Cezar Borgia. Era prima promoţie de cardinali ai noului papă. Unii erau oameni cumsecade. Alţii nu aveau ce căuta aici, cum era Hipolit d’Este, un copil de 15 ani sau Cezar de 16 ani. Apărea şi numele lui Alexandre Farnese. Se înţelege că istoria cu ultimul cardinal pornea de la legăturile care existau între Alexandru Borgia şi

Giulia Farnese, la Bella, sora cardinalului Farnese. Alegerea noilor cardinali întărea gruparea aderenţilor Borgiilor în colegiul cardinalilor. Vestea a fost primită cu nelinişte la Neapole. De supărare, Giuliano della Rovere a gemut, s-a zbuciumat şi a căzut bolnav. Alexandru al VI-lea putea să jubileze şi să petreacă liniştit cu lumea şi cu femeile lui.

În schimb, regele de Neapole era neliniştit şi neîncrezător în papă. „Cu actualul papă, care mai este şi originar din ţara noastră (Spania, n.n.), nu există niciun mijloc de a trăi o singură zi liniştită”. El bănuia că papa pregăteşte un atac al francezilor împotriva Neapolelui şi ultimele lui zile au fost pline de griji. Vestea morţii lui sosi la Roma la 27 iunie 1494.

Alexandru al VI-lea nu ştia ce poziţie să ia faţă de Ferdinand al M-lea, urmaşul lui Ferdinand I la tronul regatului de Neapole. Papa lrsuşi era ameninţat de Carol al VIII-lea, regele Franţei, întrucât acesta feânnoise alianţa şi legăturile cu Giuliano della Rovere, pe care-l considera un vajnic duşman al Borgiilor. Pentru a se menţine pe tron.

Ferdinand al II-lea făcuse totul să intre în graţiile papei. În afară de banii pe care-i dădea, el promitea să intre cu totul în vasalitatea papei. Câştigat, papa anunţa pe ambasadorul Franţei (februarie 1494), că el vede „cu totală neplăcere” un atac al Franţei împotriva Neapolelui. Adresându-se lui Carol al VIII-lea,

papa se mira diplomatic de faptul că regele francez e gata să atace un principe creştin, în timp ce el socotea necesară o unire a forţelor europene creştine împotriva pericolului otoman. La 14 martie 1494, o ambasadă aragoneză venită din Neapole presta jurământ de fidelitate faţă de papă. Acesta dădea o bulă la 12 martie, prin care declara ferm ajutorul său pentru casa de Aragon. La 18 aprilie, papa trimitea un legat papal la încoronarea lui Ferdinand al II-lea, cu toate protestele şi ameninţările franceze.

Faţă de interesul arătat de Spania regelui de Neapole, Alexandru al VI-lea s-a gândit că ar fi bine să-şi întărească poziţiile din această parte. Așa se dezvolta proiectul matrimonial pentru Jofre, cu o prinţesă din casa de Aragon. Jofre era cam tânăr, având abia 12 de ani. Băiatul fusese recunoscut de papă ca fiind al său, printr-o bulă în toată regula. La fel ca şi ceilalţi bastarzi. Deşi spun unii că în cazul lui Jofre, papa ar fi putut să o acuze pe bătrâna lui amantă Vanozza de trădare, de necredinţă. Nimeni n-a știut dacă papa are rezerve în acest caz. Pentru Jofre solicitase mâna frumoasei Sancia de Aragon, fiica naturală a lui Frederic al II-lea, moştenitorul regatului de Neapole.

Cei din familia Sforza s-au gândit prea târziu să ofere o nevastă pentru Jofre. Multă vreme, chiar Giuliano della Rovere căutase să convingă pe napolitani de a se înrudi cu Borgii, pentru a lovi în familia Sforza. Sancia primea ca zestre principatul

Squillace şi zece mii de ducaţi rentă anuală. Marea grijă a lui Alexandru Borgia era Juan cel frumos, Juan cel iubit, Juan însăşi inima tatălui. Juan putea să se gândească la cele mai mari onoruri şi măriri pe care le-ar fi putut primi cu ajutorul papei. Era acoperit de favorurile papei, dar şi el satisfăcea „micile plăceri” ale papei, cum ar fi o tânără spaniolă sau italiancă sau… Viitorul lui Juan era deschis tuturor orizonturilor, iar prin căsătoria cu Maria Enriquez, ducesă de Gândia, se înrudise chiar cu regele spaniol. Se găsea, deci, sub înaltă protecţie regală. Juan avea posibilitatea de a deveni un mare condotier, comandant de oşti mercenare. Tatăl său se gândea cu plăcere la aceste perspective. Tânăr, frumos, bogat, Juan Borgia, duce de Gândia, avea însă mai multă plăcere să petreacă cu doamnele decât să se gândească la tot felul de probleme plicticoase. Era un temperament cam dezordonat care l-a împins mai mult spre aventura care îi dădea iluzia că a învins într-o mare bătălie. Căuta admiraţia publicului şi era fidel unor manifestări spre snobism. Pentru el, principele Djem, ostaticul turc de la Vatican, era personajul cel mai interesant. Djem nu avea o faţă atât de diabolică după cum l-a

prezentat Andrea Mantegna, însă avea trăsăturile unei cruzimi asiatice cu totul deosebite. Atracţia ducelui de Gândia pentru lucruri deosebite, pentru orgii şi plăceri, l-a făcut să

creadă că i-ar sta cel mai bine imitând îmbrăcămintea turcească a lui Djem. Romanii au fost scandalizaţi, văzând pe papă, mişcându-se prin oraş şi vizitând biserici, păzit de o puternică unitate de ostaşi, în fruntea cărora era purtată crucea, în timp ce în faţa ei călăreau doi bărbaţi îmbrăcaţi turceşte: Juan de Gândia şi turcul Djem. Atât prizonierul cât şi paznicul aveau veşminte orientale, iar pe cap turbanele duşmanilor creştinătăţii. În mijlocul acestei cete pestriţe, călărea papa. Era mai curând exotismul unei cavalcade neobişnuite, decât vizita unui papă la bisericile catolice ale Romei. Femeile veneau să se închine aşteptând binecuvântarea papei; ele se uitau curioase şi înfiorate la figura crudă a lui Djem, dar priveau şi zâmbeau cam mult frumoasei figuri a lui Juan şi nu arareori aruncau zâmbete dulci şi înaltei figuri a papei, care, la rândul lui, era extrem de atent, şi binevoitor, şi plin de zâmbete în faţa sexului slab.

Căsătorit cu nepoata regelui Spaniei, una din cele mai mari case domnitoare din Europa, Juan avea în mintea papei locul cel mai înalt. Lui îi prevedea cele mai glorioase perspective, prin care neamul Borgia trebuia să urce foarte sus în istoria politică a Italiei sau poate chiar mai mult. Însă acest fiu, menit să fie „mare”, nu avea calităţi decât pentru plăceri mărunte. Nici după însurătoare nu-şi ţinea rangul şi nici nu respecta regulile căsătoriei cu o nepoată regală. Scrisorile din 1494, trimise de

papă fiului neascultător, sunt aspre şi adeseori pline de blândă furie părintească.

Toate acestea l-au determinat pe Alexandru al VI-lea să ducă un timp o politică vădit prospaniolă, proaragoneză. În Franţa, poziţia politică a papei a provocat o mare consternare. Se discuta ca toate beneficiile papale din Franţa să fie date cardinalului Ascanio Sforza.

În anul 1494 se simţea vântul unei invazii dinspre nord. Savonarola anunţa la Florenţa că va veni trimisul lui Dumnezeu, Carol al VIII-lea, regele Franţei, care trebuia să pedepsească pe principi, poporul de rând şi biserica, pentru păcatele lor. Carol al VIII-lea era aliatul natural al lui Lodovico Moro, tiranul din Milano, dar putea fi şi complicele lui Alexandru al VI-lea. Atât papa cât şi Lodovico încercau să scape de primejdie pe socoteala regatului de Neapole, care era moştenirea lui Carol de Anjou, alungat de spanioli.10 Alfons al V-lea, rege de Aragon şi Sicilia (1413 – 1458), a cucerit Sicilia peninsulară (regatul Neapole) de la francezi (1433 – 1442), devenind rege al Celor două Sicilii. Apoi va urma Ferdinand I, Ferrante (1458 – 1494). Nici papa nel renunţase la ideea unei suzeranităţi pontificale asupra Neapolelui. Acest mare fief, dorit de papii secolului al XV-lea şi mai ales de Alexandru al VI-lea, putea fi împărţit între nepoţii şi fiii lor. Însă nici

Spania lui Ferdinand Catolicul şi a Isabellei nu voia să scape printre degete moştenirea aragoneză din Italia. Alexandru Borgia era spaniol, era jurist şi om politic, înţelegea prea bine şansele şi importanţa acaparării regatului de Neapole.

La un an după alegerea lui ca papă au apărut numeroase probleme extrem de grave pentru Italia. Puternicele state naţionale vecine, bine închegate, porneau să cucerească bogata, dar fărâmiţată Italie. Suna ceasul fatal pentru tiraniile italiene. Carol al VIII-lea spusese că va plasa pe tronul din Istanbul pe principele Djem, turcul ce se afla în „custodia” papei. Alexandru al VI-lea se pierduse în faţa multelor pericole externe, de aceea ajunsese să ceară ajutor de la sultan. Sultanul i-a trimis papei o scrisoare notată de Burchard şi de Sanudo, în care preciza:

„Pentru liniştea şi onoarea sf. părinte şi propria sa liniştire, este bine ca mai întâi să moară prinţul Djem, care este de altfel muritor şi prizonier al sanctităţii sale, iar aceasta cât mai curând posibil şi în modul în care îi va face plăcere sanctităţii sale”. Djem putea ieşi din neliniştile acestei vieţi, iar sufletul lui putea trece într-o lume mai fericită. Drept preţ al sângelui, sultanul promitea papei 300.000 de ducaţi, prietenia lui eternă şi pace pentru creştinii din Orient.

Ciudata prietenie între şeful bisericii creştine şi şeful statului „necredincioşilor”! Ciudată înţelegere pusă la cale de

papa de la Roma!

Alt pericol pentru Alexandru Borgia îl constituiau manevrele politice ale lui Giuliano della Rovere, care era gata să părăsească partida regelui de Neapole şi să se alieze cu regele Franţei, pentru a putea ataca cu toate forţele pe Alexandru al VI-lea pe tărâm religios. În aprilie 1494, Giuliano se îmbarca şi lăsa Ostia unui nepot. Deşi citadeia era bine înarmată şi aprovizionată, Ostia s-a predat în mai 1494 papei Alexandru al VI-lea, care o asaltase împreună cu regele de Neapole. Astfel, papa crea o legătură pe mare cu Neapole. Cu puţin timp înainte avusese loc nunta lui Jofre cu Sancia. Familia Borgia primise numeroase beneficii şi fiefuri din partea regelui de Neapole.

Între timp, cardinalul Giuliano della Rovere ajunsese în Franţa. Aici luase contact cu Carol al VIII-lea, care, la 17 martie 1494, anunţase expediţia sa în Italia. Începeau războaiele pentru Italia şi pentru echilibrul politic european (1494 – 1559).

Alianţa lui Giuliano cu regele Franţei era un mare pericol pentru Alexandru Borgia. Giuliano insista să fie convocat un conciliu care să-l judece pe papă. Carol al VIII-lea abia aştepta şi el momentul întrevederii la Roma, pentru a ridica problema reformei bisericii. Alexandru al VI-lea ar fi dorit ca nimeni, şi în acest sens făcea apel la cardinalii din opoziţie, să nu ridice problema alegerii simoniace a lui, fapt care ar fi întărit

necesitatea unei reforme. Mai ales că acestui fapt i

6

se adăugau şi tendinţele mişcării galicane (de creare a unei biserici naţionale franceze eliberată de autoritatea papei), exprimată ferm în Franţa, extrem de periculoasă pentru puterea spirituală şi materială a Romei papale. Se prea poate ca papa să fi avut o mare frică de conciliu. Când au apărut ambasadorii lui Carol al VIII-lea, în mai 1494, exprimând drepturile şi cerând investitura regelui francez pentru regatul Neapole, papa nu ştia cum să scape de ei. Alexandru al VI-lea a căutat să evite răspunsul, cerând timp pentru „a analiza” problema. Însă ambasadorii au forţat nota, angajând pe toţi duşmanii papei în solda regelui Franţei. Printre ei se afla şi Fabricio Colonna. Multe state italiene vasale papei manifestau tendinţe suspecte. Papa ajunsese la limitele disperării.

Aliatul său, Ferdinand al II-lea, regele de Neapole, avea relaţii bune cu sultanul Baiazid al II-lea. Papa însuşi îl recomandase sultanului printr-o scrisoare din 12 mai 1493. El mai scria sultanului că regele Franţei intenţionează să-l ia pe Djem, care se află „în pensiune” la Vatican, şi să-l ridice pe tronul sultanilor. În aceste împrejurări, papa solicita sprijinul sultanului, pentru ca prin presiunile lui diplomatice şi militare, Veneţia să i se alieze împotriva lui Carol al VIII-lea. Întrucât Veneţia a refuzat,

papa se găsea singur cu Ferdinand al II-lea în faţa invaziei franceze. împreună cu regele de Neapole, papa a făcut un plan de bătaie, organizând trupele de care dispuneau şi aşezându-le pe poziţii. Dintre cardinali, Ascanio Sforza fugise la prietenul său Colonna, iar Giuliano se afla în Franţa.

În august 1494, Carol al VIII-lea venea la Grenoble, având asigurată cooperarea lui Lodovico Moro şi neutralitatea Veneţiei. La 3 septembrie 1494 trecea graniţa Savoiei, hotărât să pună în aplicare „drepturile” lui la coroana regatului de Neapole. Avea o artilerie foarte bună şi numeroasă şi o armată de 31.500 de oameni pe uscat, iar pe mare 10.400 de oameni. Tânărul rege al Franţei era mic de statură şi slab. Avea cap mare şi picioare subţiri. Zaccaria Contarini, ambasadorul Veneţiei, adăuga faptul că avea nas mare, buze groase, gura permanent deschisă. Era foarte sensibil la frumuseţea fizică. Avea Planuri mari, acest rege mic. Unii îi atribuie şi dorinţa de a face o cruciadă antiotomană, de a elibera Ierusalimul. Deocamdată începea un război de cucerire a Italiei.

La apropierea francezilor, Florenţa lui Pietro de Medici şi Veneţia s-au închis într-o prudentă neutralitate. Micii tirani erau atraşi de simpatia pentru familia Sforza şi pentru francezi.

Carol al VIII-lea cuceri uşor Torino, Pavia. La 18 octombrie 1493 primea un trimis al papei care-i transmitea dorinţa lui de a

renunţa la Neapole. Atunci când Catarina Sforza şi fiul ei, Ottaviano, au trecut de partea Franţei, întreaga Romagna s-a răsculat împotriva papei. Alte oraşe au fost cucerite de francezi, care se apropiau de posesiunile florentine. Mergea vorba că francezii sunt nişte oameni uriaşi, de natură feroce şi bine înarmaţi. Carol al VIII-lea anunţa că membrii casei Colonna se află sub protecţia sa. Alexandru al VI-lea gândea să se apere cu armele. A luat o serie de măsuri preventive, printre care aceea de a-l închide pe Djem în castelul Sant-Angelo. Carol al VIII-lea înainta fără nicio opoziţie. „Dumnezeu însuşi protejează expediţia noastră”, exclama Philippe de Commines. Regele Franţei pătrunse în Toscana. Descompusă politic, Italia zăcea la picioarele cuceritorilor, înfrântă din cauza neprevederii şi egoismului principilor statelor italiene.

La Florenţa poporul se răscula, Medicii fugeau şi glasul de tunet al călugărului Savonarola chema pedeapsa lui Dumnezeu asupra celor răi, prin mâna lui Carol al VIII-lea şi a francezilor lui. Regele francez refuză să primească pe trimisul papal. „Voi merge singur în oraşul etern pentru a discuta cu papa”, spunea Carol al VIII-lea. Iar cardinalul Piccolomini, care fusese primit de regele Franţei, adăuga faptul că acesta spunea sus şi tare că „va reforma biserica”.

La 9 noiembrie 1494 era ocupată Pisa, iar la 17 noiembrie

francezii intrau în Florenţa, în strigăte de Viva Francia! Aici, Carol al VIII-lea alcătuia un manifest în care se putea citi printre rânduri o ameninţare evidentă la adresa papei: va fi convocat un conciliu, care va depune pe papă. Alexandru al VI-lea refuză cererea lui Ferdinand al II-lea de Neapole de a excomunica pe Carol al VIII-lea şi pe Lodovico Moro. Plin de furie, Ferdinand al II-lea se plângea, într-o scrisoare trimisă ambasadorului său din Florenţa, de zgârcenia, de nepotismul şi de laşitatea papei. În realitate, Alexandru al VI-lea se găsea într-o situaţie foarte grea. Toţi duşmanii săi erau concentraţi în jurul regelui Franţei. Feudalii rebeli se războiau cu trupele papale în jurul Romei. Regele Franţei putea convoca un conciliu care să pronunţe demiterea papei. Cardinalul Giuliano della Rovere, care se afla în preajma lui Carol al VIII-lea, putea fi un martor periculos cu privire la alegerea simoniacă a lui Alexandru al VI-lea. Sanudo notează că papa aştepta în fiecare zi ca regele Franţei să se prezinte la porţile Romei cu un antipapă.

În noiembrie 1494, Ascanio Sforza îl sfătuia pe papă să ia o poziţie de neutralitate faţă de campania franceză. Papa nu fu de acord încercă totuşi să aibă o întâlnire cu regele Franţei. Acesta refuză şi comunică papei că-l va întâlni la Vatican. Carol al VIII-lea declară unei alte delegaţii că va petrece Crăciunul la papă şi atunci vor discuta toate problemele care-i interesează pe

amândoi. Trimisul papei, cardinalul Sanseverino, venea în fuga cailor pentru a raporta papei un asemenea răspuns. Dar şi francezii veneau repede pe urmele lui. Papa îşi pierdu capul. Lăsă să treacă prin Roma trupele napolitane care plecau

6

Împotriva francezilor. Vedea cu groază trecând de partea francezilor familiile Orsini şi Colonna. Fortificând Sant-Angelo, oferi arme spaniolilor. Îşi ascunse averile şi tiarele la Sant-Angelo. Pregăti caii pentru fugă. Dar unde? El însuşi nu ştia. Cardinalii care călăreau în cortegiul regelui francez, pregăteau actul de acuzare de simonie şi de depunere a papei Alexandru Borgia.

Invadând statul papal, o companie franceză reuşi să captureze pe Giulia Farnese, metresa papei, pe Adriana şi alte personaje din anturajul sanctităţii sale, nu departe de Viterbe. Giulia era „inima şi ochii papei”. Carol al VIII-lea nici nu dori să o vadă, dar ceru drept răscumpărare 3.000 de ducaţi. Această întâmplare tragicomică era lovitura de graţie pentru papă. Pentru Italia, aventura romantică ce se petrecea a fost un moment de emoţie. Însă scandalul public n-a putut fi evitat, în centru! batjocurii aflându-se papa. Regele Franţei trimise femeile sub o escortă de 400 de călăreţi până la porţile Romei. Ambasadorul Trotti al Ferrarei informa guvernul său că femeile prinse şi restituite sanctităţii sale erau totul pentru papă, iar cei

care le-au predat ar fi putut cere tot ce şi-ar fi dorit pentru a le restitui. Francezii nu au primit nici măcar cei 3.000 de ducaţi, deşi papa ar fi fost dispus să le dea 50.000 pentru a o reprimi pe Giulia. Alexandru al VI-lea le întâmpină îmbrăcat în negru, cu o beretă de catifea la modă, cu cizme spaniole, înarmat cu pumnalul şi cu sabia. Galant, e drept, dar tare ridicol. Un adevărat costum de trubadur medieval.

La 19 decembrie 1494, papa vedea de la ferestrele Vaticanului galopând cavaleria franceză, în apropiere de câmpia din faţa fortăreţei Sant-Angelo, şi a trimis tot felul de emisari la regele francez. Abia în noaptea de Crăciun au apărut trei trimişi ai regelui Franţei. Erau cam necioplţi. Se aşezau unde nu erau poftiţi. Maestrul de ceremonii, Burchard, a avut mult de suferit de pe urma nerespectării protocolului. Au început discuţiile. Foarte grele şi greu de rezolvat. Carol al VIII-lea cerea să-i fie predat imediat Djem. Papa susţinea că-l va preda la sfârşitul cruciadei. S-a ajuns totuşi la o înţelegere. La 27 decembrie, armatele franceze intrau în Roma. Papa se predase cu totul în mâinile lui Carol al VIII-lea. Dădu ordin să se deschidă porţile Romei şi oferi acestuia guvernământul militar al oraşului. Papa îşi retrăgea armatele sale la Borgo. Binecuvânta dreptul de cucerire şi ură victorie asupra tiranului din Neapole; oferi regelui francez coroana celor două Sici Iii şi mai multe oraşe din patrimoniul

statului papal, renunţă la alianţa cu turcii şi declară că-l va preda pe Djem. Drept zălog pentru credinţa sa, Papa oferi pe fiul său, cardinalul Cezar. În aceste condiţii, Carol al VIII-lea îi lăsă cheile Vaticanului, pe blonda Giulia şi nu ridică nicio obiecţie.

În acest timp, Ferdinand fugea în Sicilia, iar de aici în Spania. Iar Lodovico Moro aştepta zadarnic la Milano veşti „bune" despre „prinderea şi decapitarea" papei Alexandru Borgia.

În seara zilei de 31 decembrie 1494, papa privea din fundul Vaticanului cum trecea infanteria franceză, cu tunurile (36 de tunuri din bronz), în aclamaţiile poporului roman, care se bucura pentru Franţa, pentru familia Colonna şi cardinalul della Rovere. Totul părea măreţ, fascinant şi… îngrozitor.

Papa se temea că va fi convocat un conciliu care să-l depună. Tocmai Ascanio Sforza primise de la el cei mai mulţi bani. Acesta să fie acuzatorul? însă Carol al VIII-lea nu se gândea la depunerea papei. Un asemenea act ar fi ridicat obiecţii din partea marilor puteri, care şi aşa nu erau de acord cu acţiunea pe care o întreprindea Franţa. Prin ameninţări şi teroare, de la Alexandru Borgia putea primi orice ar fi dorit. Acest papă era mai maleabil şi mai gata la concesii decât oricare altul.

La 10 ianuarie 1495, papa a cedat definitiv şi s-a încheiat o convenţie între el şi Carol al VIII-lea. Printre altele se prevedea: Cezar va fi „ataşat" timp de patru luni armatelor franceze în

calitate de legat, dar de fapt era ostatic; în timpul „cruciadei”, Djem va fi predat regelui francez, urmând ca papa să continue a primi cei 40.000 de ducaţi pentru întreţinerea lui; se dădea amnistie generală pentru cei ce s-au aliat cu Franţa. Papa acorda liberă trecere prin statele sale armatelor franceze. Cheile oraşului vor fi restituite papei, când regele va pleca spre Neapole. Nu se vorbea despre investitura pentru regatul Neapole. Papa nu pierdea nimic.

La 18 ianuarie 14Q5 avu loc ratificarea tratatului, iar Carol al VIII-lea se conformă uzanţelor: îngenunche de trei ori după regulă, sărută mâna şi pantoful papei, după care papa îl îmbrăţişa. În discursurile lor, regele Franţei şi preşedintele Parlamentului din Paris recunoşteau pe Alexandru al VI-lea ca „adevăratul vicar al lui Hristos şi urmaşul apostolului Petru...” Uşuratică femeie şi politica!... La 25 ianuarie, papa şi Carol al VIII-lea s-au dus de la biserica Sf. Petru până la biserica Sf. Pavel. Lumea trebuia să ştie despre alianţa celor doi.

Însă între populaţie şi armatele franceze s-au ivit repede certuri, neînţelegeri, bătăi. Hrana nu ajungea. Armata nu avea ce mânca. Se fura. Se făceau violuri, crime. Carol al VIII-lea aştepta investitura papei pentru Neapole. Plecă abia la sfârşitul lunii ianuarie, luând cu el pe Cezar şi pe Djem. La Neapole rămăsese un fiu al lui Ferdinand al II-lea, lipsit de orice experienţă. În

drumul spre Neapole, ambasadorii regelui Spaniei veneau să protesteze împotriva presiunilor lui Carol al VIII-lea faţă de papă şi a atacului îndreptat spre Neapole. Ei cereau eliberarea fortăreţei Ostia şi a lui Cezar Borgia, precum şi

6

renunţarea la acţiunea faţă de Neapole. O surpriză neplăcută pentru Carol al VIII-lea a fost fuga lui Cezar din lagăr şi refuzul papei de a-l înlocui. În cuferele lui Cezar, aşezate pe cei 30 de catâri, nu s-au găsit decât paie şi bolovani.

Oraşele şi fortăreţele din regatul Neapole s-au predat fără rezistenţă. Localitatea Monte San Giovanni, care s-a opus, a fost distrusă, iar populaţia omorâtă. Vestea aceasta a determinat pe soldaţii napolitani să se predea. Nici spaniolii, nici turcii nu veneau în ajutor. La sfârşitul lunii februarie 1495, Carol al VIII-lea intra în Neapole, în aclamaţiile populaţiei.

La 25 februarie, Djem a murit subit la Neapole. Se spunea că „a băut şi a mâncat ceea ce nu convenea stomacului său”. Au rămas destule documente care arată amestecul subtilelor otrăvuri ale Borgiilor. Papa primea în schimb o sumă frumoasă de la sultanul Baiazid al II-lea. Era recompensa promisă.

Neapole fusese ocupat fără luptă. Carol al VIII-lea, omul acela mic şi meschin, cu frunte teşită, fu apucat de un acces subit de dragoste. Dar după o noapte petrecută cu cea mai frumoasă

pescăriță din Santa Lucia, tânăra și frumoasa Laura se întoarse acasă, la Capri, și de dezgust se aruncă în mare…

Curând după ocupație, bolile, și mai ales sifilisul, „boala franțuzească”, s-au întins odată cu armatele regelui. Populația nu mai era de acord cu ocupația franceză care nu adusese nimic bun. Dimpotrivă, stări mai grave în ceea ce privește viața de toate zilele, boli, hrană, mizerie. Statele italiene se mișcau. În spatele francezilor, papa, ducele de Milano, Veneția, regele Spaniei și împăratul formau o liga, în martie 1495. Termenii tratatului vorbeai despre „protecția creștinătății împotriva turcilor și apărarea demnității sfântului sediu și a drepturilor Sfântului Imperiului Roman”. Aliații se angajau mutual să-și apere statele față de orice atac din afară. Fiecare venea cu forțele militare proprii, chiar papa aducea trupe, însă promitea și „armele sale spirituale”.

Furios, Carol al VIII-lea a hotărât să se retragă, înainte de concentrarea forțelor ligii. Dar înainte de asta, el se încorona în catedrala din Neapole. La 20 mai începu retragerea. Alexandru al VI-lea s-a văzut primul expus pericolului. În urma examenului situației, Papa s-a hotărât să rămână la Roma. Înainte de a ieși din viesparul italian, Carol al VIII-lea a promis papei un tribut anual de 50.000 de ducați și un dar de 100.000 de ducați, rămași neplătiți de către Ferdinand al II-lea, în schimbul investiturii

pentru regatul Neapole. papa răspundea evaziv şi la 27 mai 1495 pleca cu trupele şi cu 20 de cardinali la Orvieto.

La 1 iunie 1495, Carol al VIII-lea intra din nou în Roma. Mai spera să aibă o întrevedere cu papa. Însă acesta fugea din loc în loc şi refuza să ia contact cu trimişii regelui francez. Carol a înţeles că nu mai are ce aştepta şi s-a grăbit să se retragă. O scurtă bătălie s-a dat la trecerea prin Apenini. Trupele italiene nu au putut opri trecerea celor franceze, care însă pierdeau bagajele şi prada adunată de-a lungul drumului prin Italia. Într-un acces de patriotism, mulţi preoţi italieni au vorbit despre „victoria de la Farnua", pe când în realitate nu era tocmai asta. Abia la 27 iunie 1495, papa reintra în Roma. El a fost insistent invitat să dea un avertisment de excomunicare regelui francez. Însă Borgia trăsese învăţăminte din lecţiile istoriei şi a refuzat.

Italia era plină de ruine. Ferdinand al II-lea, iar apoi Frederic I de Aragon (1496 – 1501) rezistau greu la Neapole, doar cu ajutorul Spaniei. Numai Roma şi Veneţia îşi menţineau situaţia politică în Italia. Celelalte stătuleţe italiene decăzuseră cu totul. Tirania pontificală suferise cel mai puţin de pe urma invaziei franceze. Curând, dinastia Borgia s-a văzut în faţa unor situaţii noi, cu totul speciale. Rolul şi ambiţiile papei crescuseră. Politica ezitantă şi contradictorie a lui Alexandru Borgia a făcut loc unui plan ferm: de a crea un stat nou, o monarhie, pe ruinele

tiraniilor italiene decăzute, descompuse. Expediţia ridicolă a împăratului Maximilian I împotriva Florenţei arăta slăbiciunea Imperiului. Socotind că Franţa e departe şi neţinând seama de apropierea Spaniei, Alexandru al VI-lea începu a se gândi la ale sale. Invazia franceză îi demonstrase că el nu poate să aibă încredere în marii săi vasali. Cei mai puternici îl părăsiseră în momentele cele mai grele, făcuseră aranjamente separate şi trecuseră de partea duşmanilor. Cei mai răi păreau a fi Orsinii, care îl aruncaseră pe papă în braţele francezilor. Ei trebuiau vânaţi şi exterminaţi. Gândurile papei se opreau la Juan de Gândia, a cărui încoronare o dorea. Acestuia a început să-i acorde o mare atenţie, să-i cedeze teritorii ale bisericii sau fiefuri ale vasalilor bisericii: Ostia, Corneto, Civita-Vecchia, Viterbe. Printr-o bulă din februarie 1496, castelele Orsinilor erau confiscate de papă. Numea pe ducele de Gândia în calitate de gonfalonier11) al bisericii. Apoi l-a trimis cu trupele papale, împreună cu ducele de Urbino, cu Fabrizzio Colonna şi Antonio Savelli, să ocupe Bracciano. Însă armatele papale au fost respinse, iar într-o bătălie cruntă dusă sub zidurile Romei, pontificalii au fost grav înfrânţi, ducele de Urbino a fost luat prizonier, ducele de Gândia a fost rănit. Prin intermediul regelui spaniol se încheia o pace nu prea onorabilă pentru papă. Prima încercare politică familială a lui Borgia eşua. Orsinii reprimeau bunurile acaparate de papă. La 15

martie 1497, Gonzalvo de Cordova şi Juan de Gândia reintrau în Roma. Primul era un bun războinic şi un om de stat, al doilea un biet principe de comedie acoperit cu aur şi bijuterii.

4R

Continua înflorirea nepotismului. Un cardinal spunea ambasadorilor Florenţei: „Când mă gândesc la viaţa papei şi a unor cardinali, mi-e ruşine că fac parte din curie…” La Roma domnea o mare nemulţumire fată de Alexandru al VI-lea. În afară de ura împotriva Borgiilor, se mai adăuga şi ura faţă de domnia spaniolilor, căci politica acestora dirija curia papală, mai ales după ce Alexandru al VI-lea mai numise un mare număr de cardinali de origine spaniolă.

Juan de Gândia era la Roma. Jofre, care se afla la Neapole în 1495, urma toate peripeţiile familiei de Aragon, în fuga şi reîntoarcerea de la şi la Neapole. După retragerea lui Carol al VIII-lea, el se găsea cu Sancia la Neapole, de unde venea la 1496 la Roma. Sancia nu era prea încântată de soţul oferit de destin, dar va găsi consolare destulă. Cu ai săi 16 ani, ea era deja cunoscută ca una din frumuseţile vremii. Cu plete negre, cu ochi meridionali umbriţi de gene mari, o frumuseţe puternică ce te făcea să-ţi aminteşti de cântată insulă Capri, Sancia avea să impresioneze puternic pe cei de la Vatican. Mai ales pe cumnaţii ei cu care va avea legături foarte… intime. Ce putea reprezenta

pentru ea un băieţaş de 13 ani, faţă de cei 16 ani ai ei. Şi încă ce 16 ani! Dar în faţa deziluziilor se ridicaseră şi ambiţiile ei. Era doar fiica (nelegitimă, e drept!) unui rege de Neapole. Probabil fusese îndrăgostită de un oarecare Onorato Caetani, dar acum trebuise să se mărite cu un băieţaş. Nunta începuse la 6 mai 1494, la Castel Nuovo. Parcă şi-a mai schimbat gândurile când au apărut nuntaşii îmbrăcaţi în aur, acoperiţi cu diamante şi rubine. Instinctul ei a simţit că va fi dorită, că va naşte pasiuni. Că nu se va simţi rău, ca femeie, în lumea nouă a Vaticanului, unde nu se găseau numai călugări. La Neapole era mai multă viaţă eroică şi cavalerească, după moda spaniolă. Acolo fusese ridicat şi Jofre la rangul de cavaler. După regulile medievale, Jofre îngenunchease în faţa regelui Ferdinand I, iar acesta îl atinsese cu sabia pe umărul stâng pronunţând formula consacrată: „Eu şi Sfântul Gheorghe te facem cavaler”. Şi iată-l pe tinerelul Jofr6 cavaler şi mire. Devenea principe de Squillace. După nuntă şi petrecere, seara, cei doi miri au fost conduşi în camera nupţială, acolo unde nu numai mireasa ci şi mirele au fost dezbrăcaţi şi aşezaţi în pat, după ceremonialul prescris de moravurile epocii.

Aflăm în primăvara anului 1496 pe toţi bastarzii adunaţi în jurul Papei. Fiecare din aceşti parveniţi dorea cu aviditate onoruri, putere, bunuri. Tineri, frumoşi, plini de vicii, aveau între ei relaţii amiabile şi destul de delicate. Nu era vorba de nişte

brute sălbatice. Erau şi ei nişte criminali privilegiaţi, ca şi alţi principi şi seniori ai epocii, întrebuinţând, cu mai multă măiestrie decât alţii, pumnalul şi otrava. Înlăturau pe oricine stătea în calea dorinţelor şi profitului lor.

Desigur că între copii trona tatăl. El avea cuvântul ultim. În jurul lui se aflau cele două tinere frumoase, fiica şi nora, avide de plăceri, cărora li se alăturau adeseori multe femei de moravuri uşoare sau îndoielnice din Roma. La 1496, Vaticanul primea omagiul nobilimii romane, în prezenţa Lucreţiei care avea 16 ani, a Sandei, care avea 17 ani şi a Giuliei Farnese, care se găsea sub protecţia directă, imediată, a papei... în sălile Vaticanului, romanii ştiau că aceste femei nu duceau o viaţă virtuoasă. Muzica, dansul, serbările, mascaradele umpleau de zgomot Vaticanul. Numeroase cavalcade au traversat Roma în aceşti ani de stăpânire a dinastiei Borgia. Plin de senzualitate, papa nu era un gurmand, un mâncău. Mulţi cardinali se fereau să ia masa cu el, pentru că rămâneau flămânzi.

Întâmplările din Vatican căpătau proporţii uriaşe în afară. Se povesteşte că în octombrie 1496, Juan i-a adus tatălui o tânără spaniolă. Mulţi au vorbit de o „aventură criminală” a papei. Iar Sancia, care venea de la cea mai vicioasă curte, disputată de cei doi cumnaţi, Juan şi Cezar, a avut legături amoroase cu amândoi. Ba chiar şi cu alţi feudali romani. Savonarola avea exemple de

viciu, imoralitate, decădere gravă, nepotism şi tot ce poate fi mai condamnabil în acest centru al creştinătăţii.

Cu toţi bastarzii în jurul lui, papa îşi făcea mari planuri. E cam greu de definit caracterul politicii lui Alexandru al VI-lea. Într-un om există atâtea varietăţi de caracter, de complexităţi psihice! Despre Alexandru al VI-lea, contemporanii spuneau: „Papa are zece inimi”. Dar şi pentru a-şi consolida o poziţie sigură, de ce n-ar crea o puternică dinastie borgiană, căreia să-i asigure un stat laic corespunzător? în acest scop, figura principala menită a rezolva această problemă era ducele de Gândia. Desigur că papa avea o apreciere subiectivă şi mult prea optimistă cu privire la Juan, la valoarea şi capacitatea politică şi militară a acestuia. Între anii 1494 şi 1495 el refuzase să vină din Spania, unde petrecea admirabil. Lăsându-şi nevasta acasă cu micul Juan al II-lea, ducele de Gândia venea la Roma în 1496, cu nepăsarea celor 20 de ani ai săi. La 10 august, Juan îşi făcea intrarea în Roma. Cardinalii aşteptau la Civita-Vecchia. Cezar, cardinal şi el, îl aştepta să-l conducă cu toate onorurile la palatul apostolic, la Vatican. îmbrăcat bogat, plin de perle şi ornamente, Juan a reuşit să înmărmurească lumea adunată.

Pus în faţa unei sarcini concrete, Juan s-a dovedit cu totul incapabil. Trimis să pedepsească pe Orsini, el a început ca un mare condotier să cucerească zece castele. S-a oprit în faţa unui

castel puternic condus de una din femeile războinice pe care le-a oferit Renaşterea italiană. Era Bartolomea Orsini. împreună cu soţul ei, un valoros om al epocii, alcătuiau un cuplu redutabil. Din înălţimile

6

turnurilor, steagul francez sfida planurile papei. Sub îmbrăcămintea lui strălucitoare, Juan a suspinat, gândindu-se cât de greu este războiul şi ce frumoase şi interesante sunt aventurile galante. Atunci a început să plătească, pentru a găsi trădători în rândurile apărătorilor. Dar o armată a Orsinilor veni în ajutorul asediaţilor şi trupele papale au fost nimicite. Aşa se încheia cunoscuta înfrângere a lui Juan.

La Roma s-a ştiut că incapacitatea lui Juan a fost cauza dezastrului. Însă acesta, ca şi cum nu s-ar fi întâmplat nimic, a luat de la capăt serbările, petrecerile şi legăturile galante. Se gândea că, după ce aventura războiului se sfârşise rău, era mai bine să rămână în lumea carnavalurilor şi că ar fi păcat să nu-şi petreacă viaţa după gustul lui. Semăna mult cu gustul augustului său tată. Chiar îi adusese tatălui o tânără şi frumoasă aragoneză. La Vatican îl pândeau şi pe el câteva perechi de ochi. Mai întâi ochii Sanciei de Aragon, nevasta micului Jofre. După spusele repetate ale epocii, nu era vorba numai de un joc!

Cezar şi-a dat seama că Juan a pierdut mult în ochii papei,

după înfrângerea suferită. Deşi Cezar era şi el iubit de părintele-papă, totuşi Juan avea menirea de a duce la glorie familia Borgia. Cezar mai era lovit profund şi de „prietenia” dintre Juan şi Sancia şi chiar dintre Juan şi Lucreţia, sora lor. Era prea mult. Trebuia îndreptată eroarea destinului. Aşa se anunţa anul 1497.

Papa făcuse planul de a crea un stat, cu o suveranitate sprijinită de biserica catolică, stat care să fie arbitrul peninsulei italice. Nu prea aştepta ceva din afară. Eşuata expediţie a împăratului Maximilian I împotriva Florenţei în 1496 îi demonstrase incapacitatea imperiului german. Considera că Franţa e departe, iar Spania nu va interveni. Cu aceste perspective dăduse lui Juan numeroase posesiuni din bunurile bisericii şi din feudele Orsinilor trădători. Era la începutul anului 1497. Papa întâlnise o puternică opoziţie şi dezaprobări pentru recompensarea acestui „general” incapabil. Însă asta nu era totul. Cezar avea să dea, la rândul lui, un spectacol unic creştinătăţii.

În vara anului 1497, ginerele papei, Giovanni Sforza, fugea la Pesaro. Totuşi, în aceste momente, papa se simţea puternic şi Pregătea manifestarea primelor semne ale gloriei lui Juan. La 7 iunie 1497, Alexandru al VI-lea anunţă pe cardinali că va preda iubitului său fiu, Juan, Benevento cu toate fortăreţele şi dependinţele. Cardinalii au cădat, ştiind că rezistenţa lor e inutilă.

Mulţi dintre ei au căutat să câştige prietenia marelui favorit al papei. Atunci când, într-o seară, la o Petrecere în casa lui Ascanio Sforza i s-a spus lui Juan, care se obrăznicise cu ifosele lui, că este o neruşinare care evidenţiază – originea lui bastardă”, Alexandru al VI-lea trimise în aceeaşi noapte trupe papale care l-au arestat şi omorât imediat pe îndrăzneţul – vinovat”, aruncându-i cadavrul în Tibru. Era vorba de un nobil roman.

După această dovadă de putere a tatălui, fiul a devenit mai violent în vorbele şi faptele lui necuviincioase, ştiind că în spatele lui se află marele ocrotitor: papa creştinilor. Se manifestau din plin egoismul şi vanitatea acestui bastard papal, care nici măcar nu era destul de inteligent pentru a le acoperi.

La 8 iunie 1497, papa numea pe Cezar legat papal la Neapole, cu misiunea de a-l reprezenta la încoronarea lui Frederic I, noul rege al Neapolelui (1496 – 1501). Dar în aceste zile cădea un doliu asupra familiei Borgia. La 14 iunie, seara, avu loc un dineu la Vanozza, unde participau cei doi fraţi, Juan şi Cezar. Juan cădea lovit de invidia şi interesele lui Cezar. Iar papa ştia şi tăcea. Cercetările care au început în primele zile au fost întrerupte total. O scrisoare a lui Giovanni Bentivoglio, din 20 iunie 1497, spunea: „Sunt două zile de când se pronunţă public, drept ucigaş, numele seniorului de Pesaro; astăzi nu mai crede nimeni acest zvon. Se emit părerile cele mai diverse. Iar cum în

asemenea cazuri este greu să-ţi faci o idee, şi cum fiecare cuvânt poate fi periculos, las lucrurile aşa cum sunt… La 19 iunie a fost anunţată oficial moartea ducelui de Gândia. Noi nu cunoşteam nici autorul, nici motivul acestei crime…” Papa era îndurerat realmente, căci pe Juan îl iubea cel mai mult. Își pusese mari speranţe în fiul mai mare. Poate chiar planul de a-i da o coroană în Italia. Pentru a salva aparenţele, papa lăsă să se înţeleagă că el bănuieşte pe Orsini, care ar fi trecut la crimă pentru a se răzbuna pe Borgii. Însă tăcerea continuă a papei în legătură cu acest eveniment era şi un indiciu. Criminalul era cunoscut, dar numele lui nu era pronunţat. Cezar Borgia, prin propria lui comportare, a făcut ca acuzarea de crimă împotriva lui să fie admisă de toată lumea. Unii afirmă că el stârnise atâta ură în Italia şi la Roma, încât acuzarea de încă o crimă nu însemna nimic. Cronica scandaloasă a evenimentelor s-a transmis repede şi în alte ţări. Şi ea a fost crezută aşa cum s-a transmis. Documentele şi mărturiile din epocă ne fac să credem că singurul om vinovat de moartea lui Juan rămâne Cezar, fratele său. Puţini nu găsesc niciun motiv în acest fratricid. Alţii vorbesc despre avansul pe care-l primea Juan sub forma imenselor posesiuni din Italia, cu evidenta intenţie de a i se pregăti o coroană. Acum venea rândul lui Cezar la onoruri. Cei mai mulţi adaugă şi relaţiile cu Sancia, cumnata lui. Prea strânse pentru gradul lor de rudenie…

În primele clipe de după evenimentul tragic, papa declara că este gata să renunţe la tronul papal. Vorbea să facă o reformă a bisericii catolice, să pună capăt politicii lui în interes de familie. Însă Alexandru al VI-lea nu era stăpân pe propria lui voinţă.

Pentru el, această gravă întâmplare familială era un avertisment teribil. Murea una din persoanele în care îşi pusese mari ante. Nădejdile trebuiau reînnoite pentru alţi oameni din familie. Tot a declarat papa atunci, în ceasurile întunecate ale verii anului 1497, au fost doar cuvinte rostite în nişte momente de slăbiciune. N-a rămas nimic din aceste declaraţii şi nimic n-a devenit realitate. Dimpotrivă, începeau acţiunile pentru dezvoltarea intereselor de familie. L-a făcut de Cezar un fel de executor testamentar al lui Juan, după ce îl retrăgea din biserică, anulându-i alegerea de cardinal. Făcu chiar un proiect extravagant de a-i da în căsătorie pe Sancia de Aragon, cumnata lui (deşi Jofre trăia). Cezar stăpânea ocult şi încărca cu o grea tiranie Renaşterea italiană. În cei şase ani care au urmat, adevăratul rege şi conducător al Romei a fost Cezar. De la 1498, singura preocupare politică a lui Alexandru al VI-lea a fost să facă din Cezar marele despot al Italiei.

În acele împrejurări tragice, papa trebuia să rezolve şi altă problemă dificilă: divorţul Lucreţiei de Giovanni Sforza, care se încheia de fapt în decembrie 1497. Motivul părea să fie căsătoria

sterilă de care se făcea vinovat Giovanni. După omorârea lui Juan, papa a luat în mână această afacere care nu se mai termina. La 20 decembrie 1497, o comisie de cardinali pronunţa divorţul. Sforza era silit să restituie Lucreţiei dota de 31.000 de ducaţi. La rândul lui, Giovanni Sforza îl acuza pe Alexandru al VI-lea că a pornit divorţul pentru motive foarte ruşinoase: adică de a avea relaţii incestuoase cu Lucreţia. S-a născut un mare scandal, căci, chiar într-o societate coruptă, asemenea fapte ale papei ar fi întrecut orice măsură. Populaţia Romei şi din întreaga Italie a sesizat actele imorale din viaţa Borgiilor. Acestea erau incredibile, chiar pentru acea epocă întunecată, stăpânită de o crasă imoralitate. Ambasadorul Veneţiei nota în raportu1 său către signorie în septembrie 1497: „... rămâne un fapt sigur şi anume acela că papa permite lucruri extraordinare şi intolerabile”.

Însă Alexandru Borgia nu ştia ascunde caracterul său impetuos care se manifesta sub forma unor pasiuni adânci şi rudimentare, iar accesele lui de furie, de orgoliu sau de frică, le dezvăluia cu o francă naivitate. Este senzual, scriu cei care l-au cunoscut, în sentimentele şi interesele lui (Giustiniani). De obicei era vesel, foarte sau prea vesel. Când dorea să-şi înşele interlocutorul, i se vedea minciuna pe buze. Dar continua să mintă cu convingere şi cu pasiune. Vorbind cu Giustiniani şi încercând să-l convingă de dorinţa lui sinceră de a încheia o

alianţă cu Veneţia, îi spunea că „el vrea să-şi plaseze inima în mâna Republicii”. Şi spunea aceste cuvinte cu atâta convingere, încât lăsa impresia că „pieptul lui se va deschide, în timp ce cuvintele îi vin din inimă şi nu de pe buze”. Înjura în limba italiană pe Cezar. Manifesta crize scurte. Violenţa îi trecea repede. Pleca pentru două sau trei zile în Romagna şi mai departe, pentru a vâna şi „a-şi curăţa melancolia”, cum

6

spune Burchard. Adeseori se folosea pentru aceasta de slăbiciunile din vremea cardinalatului: împotriva tristeţii, un balet voluptuos prezentat de fete foarte tinere. Lăsând la o parte faimoasele orgii, una din ele e cu totul cunoscută şi vestită, cea din 31 octombrie 1501, când a participat împreună cu Lucreţia şi cu Cezar. Ajuns la Piombino, a cerut un balet, şi cele mai frumoase femei şi fete au dansat sub ferestrele palatului în care se afla papa. Sau, într-o slujbă solemnă, a fost văzut între papă şi cardinali un grup de fete tinere, care nu erau călugăriţe. Bolnav la 1500, papa a fost îngrijit de nişte tinere şi foarte frumoase femei, printre care şi Lucreţia, nora sa, Sancia, şi o domnişoară de onoare, che e favorita delpapa.

Alexandru al VI-lea nu poate fi acuzat de ipocrizie religioasă. El nu era interesat nici de slujbele religioase, nici de liturghii. Slujbele nu le făcea cum trebuie, nu îl interesa niciodată

disciplina. În timpul călătoriilor, îngurgita orice fel de carne sau alte mâncăruri oprite de biserică.

Diferite împrejurări ale vieţii ni-l arată oscilând între laşitate, frică, teroare şi curaj neobişnuit. Frica apărea în faţa unui pericol infim, iar curajul în faţa unuia mare.

Alexandru Borgia a pierdut cu timpul trăsăturile specific spaniole. A eliminat severitatea, gravitatea, aroganţa clasei dominante a naţiei sale. A devenit mai… italian. Vădea o exuberanţă nedisciplinată a cuvântului şi a gestului încă din vremea cardinalatului. Era stăpânit de un caracter instinctiv, spun contemporanii. Grijile nu durau la el mai mult de o noapte. Are temperament vesel, adaugă ei. Lumea îi este indiferentă, cu excepţia femeilor şi a copiilor săi. Este profund preocupat de a-i face bogaţi şi a-i ridica în măririle peestei lumi pe copiii săi. Ferdinand de Neapole îl portretizase bine spunând că Alexandru Borgia „nu are altă dorinţă decât să creeze, împotriva oricărui drept, măreţia copiilor lui… înşală, se preface şi scoate bani din orice poate vinde…” Iubea pe Juan, dar şi-a transferat dragostea paternă asupra lui Cezar, pentru a crea prin el gloria familiei. Iubea pe Lucreţia, dar s-a folosit de căsătoriile ei pentru satisfacerea planurilor lui Cezar. Pentru acest fiu, Alexandru şi-a dăruit ultimii ani, amestecându-se într-o politică sângeroasă, concentrând într-o etapă scurtă toată viclenia şi toată zgârcenia

cu care îl dotase natura. S-a folosit de metoda inventată de Lodovico Moro: apelul la intervenţia străină. A căutat să descopere şansele cele mai mari, mergând sub patronajul Franţei sau Spaniei. Dacă îi părea că una din cele două puteri sau ambele au o poziţie echivocă faţă de el, se îndrepta spre Veneţia. Prin această politică urmărea un ţel bine determinat: o coroană italiană pentru Cezar.

În Italia mai fuseseră şi alţi tirani. Ba încă nişte tirani de „mare rasă”, ca Francesco Sforza, Lorenzo Magnificul, Lodovico Moro, Ferdinand de Aragon. Însă orice ambiţie ar fi avut în politica lor, ei au ţinut seama de un echilibru italian. Au urmărit hegemonia, dar nu un regat al Italiei. Ei încercau să reducă puterea vecinilor lor, dar nu să-i distrugă. Borgii au fost nişte exterminatori. Ei nu s-au oprit din actele lor de piraterie, decât atunci când erau prezenţi străinii francezii sau spaniolii. Începutul războaielor italiene la 1494 demonstra că pentru Cezar nu mai rămăseseră prea multe teritorii în Italia. În Lombardia erau francezii, în regatul Neapole, spaniolii luptau cu francezii.

Apoi papa a avut dificultăţi cu Savonarola. Sprijinind acţiunile lui Cezar, papa avea nevoie de bani. Crimele, trădările, măsurile cu totul arbitrare luate faţă de cardinali sau faţă de bogătaşii romani au început să fie demascate în lumea creştină de Savonarola.

Ajuns papă, Alexandru al VI-lea, împreună cu neamurile lui de „lupi flămânzi", cu amantele şi curtezanele sale, a dus o politică duplicitară, şovăitoare. S-a apropiat de aragonezii din sud, s-a certat cu Lodovico Moro, apoi s-a împăcat, dar a trădat pe alţii şi s-a încurcat în propriile lui intrigi mărunte. Ambasadorul florentin de la Paris îl caracterizează la puţină vreme după urcarea pe tronul papal, într-un fel cu totul defavorabil: la santità di nostro Signore, îl quale di sua natura è vile, et è conscius criminis sui…

Când intră Carol al VIII-lea în Italia, papa nu ştia ce să facă. Mai întâi încercă să reziste, apoi să trateze. Când tunurile franceze ameninţă castelul Sant-Angelo, unde se refugiase el, acceptă toate condiţiile: îi dă bani lui Carol al VIII-lea, aprobă libera trecere prin Roma şi cucerirea Neapolelui. Slujba religioasă pe care o sluješte papa însuşi este atât de prost făcută, încât uimeşte pe toţi cel prezenţi.

Lui Savonarola, călugărul dominican care stăpânea Florenţa cu glasul lui de tunet, în timpul cotropirii franceze, papa Alexandru al VI-lea îi oferea toate exemplele posibile pentru a ataca curia papală. Pentru Savonarola, Roma era Babilonul. Într-o predică el spunea: „… Ce faci, Doamne? De ce dormi? Deşteaptă-te! Vino de scapă biserica de mâna tiranilor şi clericilor răi… O, Roma! Pregăteşte-te! Pedeapsa asupra ta va fi

groaznică... O, Italia! Eşti bolnavă, ai o boală grea, iar tu, Roma, eşti şi mai bolnavă, usque ad mortem... Dacă vrei să te faci Dine, lasă-te de hrana ta obişnuită, de trufie, de ambiţie, de luxurie, de avariţie...”

Renaşterea, cu spiritul ei anticreştin, manifesta din plin tendinţa de a transforma pe papi şi pe înalţii clerici în principi laici. Alexandru °°igia a fost o adevărată personificare a acestui proces.

În strălucitoarea Florenţa, plină de filosofi păgâni, de artişti, de bancheri, politicieni, critici, istorici, Savonarola, asprul călugăr dominican, cerea vehement o întoarcere la „bunele moravuri”, dorind o reformă a Romei, a curiei papale. După ce-l văzuse făcând slujba religioasă şi după ce stătuse de vorbă cu noul papă, Fra Girolamo, călugărul Savonarola, s-a întors la Florenţa unde şi-a început discursul împotriva „marei curtezane”, „mocirla relelor de pe lume”, Roma papală. Îşi începuse predica într-o uliţă, apoi continuă în piaţă, apoi în San Marco, iar de aici în Domul din Florenţa. Nu mai încăpea lumea. Situaţia era grea. Timpuri nepotrivite şi rele pentru negoţ. Negustorii dădeau faliment. Meşteşugurile nu mergeau. Recolta era proastă, iar ţăranii fugiţi în oraş nu aveau de lucru. Preţurile şi foametea creşteau împreună. Predicile apocaliptice ale lui Savonarola au împins mulţimea la răscoală, fugărind pe Pietro de Medici, stăpânul

Florenţei.

Predicile lui Savonarola loveau mai ales în papa Alexandru Borgia, în Antihrist. Iar papa era ocupat cu năvălirea franceză, cu acuzarea de a nu fi făcut nimic pentru biserică. Se gândea mâhnit că a dăruit totuşi un altar şi o orgă bisericii Santa Maria del Popolo, că a renovat tavanul de la Santa Maria Maggiore, că a întărit castelul Sant-Angelo cu turnuri mici şi mari, cu şanţuri şi metereze: ce bună închisoare pentru nevrednici. Castelul Sant-Angelo, devenind inexpugnabil, devenea inima Vaticanului, stânca apostolului Petru, ce nu putea fi doborâtă. Poate tocmai de aceea, la curtea lui Borgia, aproape nimeni nu se sinchisea de limbajul violent al călugărului. Alexandru al VI-lea era indiferent. Atunci când Savonarola a început să atace probleme cu caracter politic, lucrurile s-au schimbat. Când părea că va trece să preia puterea cu prietenii lui, s-au mişcat şi duşmanii din Florenţa. Savonarola se făcuse avocatul neobosit al alianţei cu Franţa. Cerând alianţa cu Carol al VIII-lea, călugărul pretindea că în felul acesta se face interpretul lui Dumnezeu. El spunea că în afară de libertatea Italiei, Carol al VIII-lea va mai aduce şi reforma bisericii şi pedeapsa lui Dumnezeu împotriva infamiei curiei papale. Era un fel de ameninţare cu depunerea papei, un mijloc de presiune de care se folosea şi regele Franţei împotriva sanctităţii sale. Savonarola se credea de neînvins, încrezător în

sprijinul populaţiei de jos: / / popolo minuto.

La 25 iulie 1495, papa l-a chemat pe Savonarola la ascultare, cerându-i să se prezinte la Roma. Călugărul a refuzat. Atunci când Savonarola şi-a întărit atacurile, Alexandru al VI-lea s-a înfuriat şi i-a cerut să înceteze orice predică. Altfel îl ameninţa cu excomunicarea. Un timp, Savonarola s-a oprit. Dar în februarie 1496 a reînceput, aducând noi puncte de vedere în predicile lui, unele din ele atingând şi probleme religioase, care se apropiau de cele exprimate de Jan Huss. Declara că papa nu este nici măcar un păstor al bisericii, că nu reprezintă biserica romană şi că se află în totală „eroare”. Deci că el.

Savonarola, nu este obligat să asculte de papă, ci numai de evanghelie. Apoi blestema viciile Romei, unde mulţi bărbaţi şi femei fac din prostituţie o meserie. Alexandru al VI-lea a rămas destul de calm. Însă el a simţit pericolul purtat de predicile lui Savonarola, pericol care avea două laturi: una politică pentru Italia în legătură cu invazia lui Carol al VIII-lea şi alta personală, întrucât de la atacurile călugărului Savonarola se putea ajunge la o depunere a lui. În Germania erau aprobate toate cele susţinute de Savonarola, ba chiar se spunea că însuşi sultanul din Istanbul a dispus să fie traduse în limba turcă o parte din predicile călugărului dominican.

În noiembrie 1496, papa publica o bulă de reorganizare a

congregaţiei dominicane din Lombardia. Opunându-se, Savonarola nu se amesteca prea mult în problemele religioase, dar ataca problemele politice. El nu se atingea de dogme, însă înfiera scandaloasa viaţă a lui Alexandru al VI-lea. Papa a încercat să-l liniştească pe acest fulminatore di false dottrina. îi dădu a înţelege că l-ar face cardinal, numai să înceteze. Însă dominicanul atacă şi mai violent. Papa, care trimisese atâţia cardinali şi nobili pe cealaltă lume, se credea atotputernic şi era furios pe călugărul care îl batjocorea şi îl umilea. A interzis din nou lui Savonarola să mai predice, dar acesta a continuat, cerând să se convoace un conciliu pentru a îndepărta pe simoniacul şi atât de nedemnul papă. Pentru rezolvarea tuturor problemelor, Savonarola chema din nou pe Carol al VIII-lea în Italia. Dominicanul declarase război papei.

Alexandru al VI-lea s-a plâns ambasadorului florentin de faptul că guvernul din Florenţa permite unui călugăr să vorbească atât de injurios fie la adresa papei, fie în probleme politice. Generalul ordinului dominican şi cardinalul Caraffa au renunţat să mai apere pe Savonarola. Cauza acestuia era pierdută la Roma. Însă el pierduse terenul chiar şi la Florenţa. La 12 mai 1497, papa l-a excomunicat.

După ce Carol al VIII-lea s-a retras din Italia fără succes, papa se putea răfui cu Savonarola. Mai întâi îl acuză ca fiind

„propovădaitor al unor erezii diavoleşti", că e un călugăr nebun care asmute lumea la răscoale. Scrisoarea, plină de substraturi diplomaticeşti, a avut influenţă la Florenţa. Cu atât mai mult cu cât, în lupta cu Carol al VIII-lea, papa ieşise biruitor. Descurajarea, îndoiala au început să cuprindă pe florentini. Îşi spuneau că probabil papa o fi greşind ca om, dar, fără îndoială, ca papă, nu! Poate apariţia ciumei la Florenţa se datora chiar ereziei nelegiuite a lui Savonarola!? Căci ciuma apăru la Forenţa îndată după citirea în bisericile Santo Spirito şi Santa Maria ovella a excomunicării, a anatemei contra lui Savonarola. Legendele au început să circule intens. Oamenii mureau pe uliţe. Chiar diavolul ar apărut noaptea, cu trup de vulpe, dar umblând pe două picioare, iar coada lungă şi stufoasă era aruncată elegant peste piciorul drept, chiar ca o trenă.

Savonarola încercă o reacţiune în Florenţa. Scrise împăratului Maximilian, regilor Franţei, Angliei, Spaniei, Ungariei, cerând sprijin împotriva Antihristului cu numele de papa Alexandru al VI-lea Borgia. Dar papa spunea că Savonarola se făcuse vinovat de rebeliune împotriva şefului său: fie că se sustrăgea „datoriei" lui de ascultare, fie că ataca violent pe papă. Încercarea ambasadorilor florentini de a-l salva a eşuat. La 26 iunie 1497, papa comunica ambasadorilor Florenţei că va aplica acestui călugăr rebel măsurile prevăzute de dreptul canonic faţă

de aceia care nu ascultă de hotărârile bisericii. Deşi excomunicat, la 11 februarie 1498, Savonarola s-a urcat din nou pe amvon. Signoria florentină încercase să evite scandalul şi interzisese clericilor să participe la predicile dominicanului înfuriat. În această vreme, atacurile călugărului la adresa curiei şi a papei au fost deosebit de puternice şi de veninoase. Spunea că papa sprijină regatul satanei, că este un eretic şi trebuie scos din comunitatea creştină. Că fiecare cleric din Roma are concubina sa. Că otrava este atât de răspândită la Roma încât au fost infestate şi apa şi aerul. Şi predicile de acest fel au continuat în martie şi în aprilie 1498. „Datoria noastră de păstor ne interzice să tolerăm mai mult comportarea acestui călugăr nesupus”, a spus papa. Iritarea lui Alexandru al VI-lea pornea şi de la faptul că atunci când cerea signoriei să ia măsuri împotriva călugărului care îl ultragia în mod public, guvernul florentin răspundea papei că „predicatorul face mult bine”, că este „un adevărat reformator” şi că Florenţa nu poate asculta de ordinele papei.

Nepotismul tot mai rău disimulat al papei, după moartea fiului său Juan, provoca o vie şi reală iritare în Italia şi în alte ţări europene. Alexandru Borgia se simţea periclitat. Trebuia să ia măsuri, şi încă foarte severe. Se temea foarte mult, poate cel mai mult, de alianţa dintre regele Franţei şi Savonarola. Călugărul nu s-a arătat dispus să facă o încercare cu proba focului pentru a

demonstra caracterul divin al misiunii sale. Pe de altă parte, noua signorie aleasă la 1498 voia pacea, de aceea sacrifică pe Savonarola. Papa trimisese la Florenţa alţi predicatori, care se ridicau împotriva lui Savonarola. În cele din urmă dominicanul a fost trimis la închisoare.

Papa se bucura că va pune mâna pe călugărul afurisit şi ceru Florenţei să-i fie predat ereticul pentru a fi judecat la Roma. Dar Florenţa refuză să-l predea. Pentru demnitatea ei, îl va judeca ea însăşi. Ce putea signoria să impute lui Savonarola care luptase doar pentru interesele Florenţei? Savonarola reuşise să alunge pe Medici. De pe amvon strigase împotriva abuzurilor bisericii, a scandalurilor înaltului cler, a corupţiei curiei romane. Propagase periculoasa idee a

6

Instaurării unei democraţii teocratice. Însă slăbiciunea lui zăcea în însăşi natura vederilor sale religioase. Prea vorbea despre sfârşitul apocaliptic al secolului al XV-lea unei populaţii care citea Decameronul. Vorbea despre viziuni în faţa unui auditoriu între care se afla Machiavelli, Pico della Mirandola şi alţii. Blestema grozăviile vieţii şi faptelor Borgiilor şi credea în urcarea unui sfânt pe tronul papal. Făcea apel la mistici. Dar el nu înţelegea că între italieni şi scaunul apostolic nu existau neînţelegeri de ordin religios, ci probleme şi interese laice şi de

echilibru politic. Călugărul îşi alesese rău câmpul de bătaie. El predica împotriva simoniei, a luxului palatelor, a ruşinii Babilonului pontifical. Însă acest călugăr se irita şi începea să adreseze cuvinte urâte şi grele celor prezenţi: femeilor care nu aveau o îmbrăcăminte decentă, tinerilor care aveau o comportare uşuratică, vechilor libertini, bancherilor, clericilor. Imensa catedrală gemea de lume. Dominicanul revenea mereu la papă, la Roma, care pentru el era marea prostituată biblică. El jura că e profet. Însă papa îl declara eretic şi curând a sosit timpul ca Savonarola să fie ars… cu ajutorul lui Dumnezeu.

Adevărata lui erezie consta în aceste cuvinte scrise la 1497 principilor Europei: „Vă jur, în numele Domnului, că acest Alexandru nu este papă şi nu poate fi socotit ca atare, pentru că, lăsând la o parte păcatul lui criminal de simonie – prin care şi-a cumpărat scaunul papal – lăsând la o parte alte vicii dovedite ale acestuia, eu afirm că el nu este creştin şi nu crede că există un Dumnezeu, ceea ce depăşeşte limitele oricărei necredinţe…"

Cum Florenţa întârzia procesul, papa trimise doi emisari „apostolici" care aveau misiunea de a condamna la moarte călugărul dominican, „chiar dacă ar fi un sfânt Ioan Botezătorul". Judecat, Savonarola trebuia condamnat la moarte, spânzurat şi apoi ars pe rug.

Papa sfătui, înainte de plecare, pe spaniolul Francesco

Remolino cum să procedeze pentru a-l prinde şi a-l omorî pe călugăr. Acolo, la Florenţa, Savonarola a fost chinuit în toate felurile, i-au fost strânse picioarele, încheieturile mâinilor cu şuruburi. Au urmat toate torturile după prevederile inchiziţiei. N-au lipsit tortura gleznelor, a degetelor mari de la picioare, tortura cu nuiele, cea a încorsetării, a frânghiei. După ordinea cuvenită. Cu frânghia inchizitorială, Savonarola a fost ridicat în sus de 14 ori, în timp ce de picioare erau legaţi bolovani. Sângele izbucni din gură, din nas şi din urechi. Mărturisi tot ce-i cereau fraţii întru Domnul, dominicanii inchiziţiei… Scăpă astfel lr, că de o probă: nişte capre „angajate" special, lingeau tălpile delincventului, rănite artificial şi presărate cu sare. Savonarola se acuza de bunăvoie. Mărturisi cele şapte păcate capitale prin care să ea diavolului…

Apoi îl părăsiră toţi. Şi prietenii. S-a ridicat un rug în Piazza della Signoria, cu locuri rezervate, ca la teatru. Pentru un loc în faţă se plătea o liră. În spate mai puţin, iar pentru locurile în picioare, călăii au făcut chetă. Acum nu mai îndrăznea nimeni să spună măcar un cuvânt în favoarea lui. Dus în mijlocul rugului, a fost legat de un trunchi gros. Au fost aprinse vreascurile. Din înălţimi începu să cadă ploaia, dar Savonarola continua să ardă… Cenuşa „marelui păcătos" a fost aruncată în Amo, din ordinul papei.

Aşa dispărea Savonarola şi cei doi prieteni ai săi, torturaţi, desfiguraţi, apoi spânzuraţi şi, în fine, arşi pe rug, la 23 mai 1498. Papa era mulţumit. La consfătuirea cu Cezar, îşi arătă bucuria de a fi scăpat de doi duşmani din afară: Carol al VIII-lea cel urât şi cu miros şi mai urât, şi de Savonarola. Rămâneau duşmanii dinlăuntru: feudalii din Romagna, Orsini şi Colonna. Ameninţarea celui omorât, că nu va intra în Rai, nu l-a neliniştit pe Alexandru al VI-lea. îi ajungea faptul că glasul de tunet al călugărului dominican era, în fine, amuţit. Papa arăta creştinilor cum trebuie pedepsit acela care ascultă de glasurile misticilor şi ale textelor evanghelice. Aşa sfârşea Savonarola, care în teorie rămăsese ataşat bisericii catolice, dar în practică exprimase tendinţe ostile cu privire la organizarea bisericii, la puterea de a pedepsi pe care o folosea papalitatea, şi mai susţinea proiectul cu privire la superioritatea Consiliului faţă de papă. Erau păcate cardinale şi capul păcătosului trebuia să cadă.

Însă era un făcut. Alexandru al VI-lea nu mai scăpa de ameninţări. Noul pericol venea din Franţa. La 7 aprilie 1498 murea Carol al VIII-lea. Urmaşul său, Ludovic al XII-lea, sub pretext că descinde dintr-un Visconti, adăuga titlului său nu numai pe cel de rege al Ierusalimului şi al celor două Sicilii, dar şi pe acela de duce de Milan. Florenţa şi Veneţia sprijineau aceste pretenţii ambiţioase ale regelui Franţei. Ludovic al XII-lea îl

asigura pe papă de bunele sale intenţii, împotriva tradiţiei, papa trimitea la 4 iunie 1498 o ambasadă la regele Franţei, pentru a-A felicita şi a-l îndemna la război împotriva… turcilor. Cu privire la Neapole, ambasada trebuia să comunice că papa studia drepturile regelui francez asupra acestui regat. Regele trebuia să fie sfătuit să lase la o parte ideea cuceririi ducatului de Milano. În mod deosebit trebuia să insiste ca regele să nu se alieze cu familiile Orsini şi Colonna şi să-şi retragă protecţia asupra lui Giuliano della Rovere, fugit în exil în Franţa.

Cam în aceeaşi vreme sosea la Roma o ambasadă a lui Ludovic al XII-lea care „ruga” pe papă să-i fie anulată căsătoria cu Jeanne, fiica lui Ludovic al XI-lea. Regele Franţei susţinea, sub prestare de jurământ, că „actul căsătoriei n-a fost consumat”. Plin de milă, papa trimitea, la 13 decembrie 1498, actul de desfacere a mariajului şi

6

Dermitea lui Ludovic al XII-lea să se căsătorească cu Anne de Bretagne, văduva predecesorului său. Papa solicita şi el, în schimb, „o înaltă situaţie” pentru fiul său iubit, Cezar. Socotit odinioară ca adversar, papa încheia acum o trainică alianţă cu regele Franţei.

Noile raporturi ale papei cu Franţa au dus la înrăutăţirea legăturilor Borgiilor cu statele italiene, la ruptura cu Ascanio

Sforza şi cu Lodovico Moro. Frederic de Neapole arăta o atitudine duşmănoasă. Timorat, Alexandru al VI-lea mergea la biserică însoţit de o numeroasă escortă înarmată.

La 27 noiembrie 1497, ambasadorii Portugaliei, nelăsându-se impresionaţi de puternica gardă pontificală, pătrunseseră la papă şi-i făcuseră aspre mustrări cu privire la nepotism, la politica profranceză atât de periculoasă pentru pacea din Italia. L-au ameninţat cu un conciliu. Era ceva foarte neplăcut pentru papă, care simţea în spatele lor mâna cuplului suveran al Spaniei, Ferdinand şi Isabella. Poate de aceea, Alexandru Borgia aştepta cu nerăbdare veşti din Franţa, cu privire la trainica alianţă promisă de Ludovic al XII-lea.

Însă papa abia scăpa de acuzatorii portughezi, când, în decembrie 1497, soseau la Roma şi ambasadorii spanioli, care cântau pe acelaşi ton. Ei îl acuzau pe papă, în numele lui Ferdinand Catolicul, de a fi făcut numeroase acte politice – nu religioase! – contrare intereselor Italiei şi Spaniei. Roma încheiase cu Franţa o alianţă care de fapt însemna influenţa puternică a Franţei în Italia şi încercarea de nimicire a „drepturilor” şi planurilor spaniole cu privire la Neapole. Ambasadorii observau de la început că felul în care a fost ales el papă constituie un „scandal notoriu”. Alexandru Borgia i-a întrerupt violent, observând la rândul lui că Ferdinand şi Isabella

nu au niciun drept asupra coroanei spaniole. Că de fapt, ei sunt nişte intruşi, în timp ce el a fost ales papă „aproape” prin vot unanim… Acuzat de nepotism, de simonie şi cu un conciliu reformator, papa a replicat că rapoartele ambasadorului spaniol sunt false, la fel ca şi acuzaţiile ce i se aduc.

Liniştit din partea lui Ludovic al XII-lea, papa a început să se teamă de ameninţările venite prin ambasadorii spanioli uniţi cu cei portughezi. Mai gravă era ameninţarea cu conciliul şi cu depunerea. În ianuarie 1499, ei declarau în faţa unor cardinali că Alexandru Borgia nu este şeful legitim al bisericii catolice. Mai întâi, papa a răspuns furios că va arunca în Tibru pe acei obraznici, după cum aveau obiceiul ei şi familia lui. Apoi a demonstrat că înţelege pentru ce se amestecă suveranii spanioli în afacerile bisericii. Erau nişte scene cu totul Penibile.

Divorţul Lucreţiei de Giovanni Sforza fusese dus la capăt de către Alexandru Borgia şi îl pusese în situaţia de a se înrudi cu casa de Aragon, fiica sa căsătorindu-se cu Alfonso, fiul regelui de Neapole, membru al dinastiei aragoneze. În schimb, Charlotte, fiica regelui de Neapole, refuza să accepte căsătoria cu Cezar. Acesta nu-şi găsise nici la Paris o nevastă potrivită pe măsura pretenţiilor lor, o prinţesă. Papa a început a vorbi de „perfidia” regelui francez, de faptul că Borgii deveniseră ridicoli în lume, întrucât Parisul nu putuse găsi o nevastă după dorinţele lui Cezar

şi ale sale. Temându-se totuşi de Spania, papa încerca să determine pe regele de Neapole să accepte alianţa propusă. Pentru a-l recâştiga pe papă, Ludovic al XII-lea oferea lui Cezar mâna drăguţei prinţese Charlotte dă Ibret.

Poziţia papei se schimba de la o zi la alta. Era foarte îngrijorat de atitudinea ostilă a Spaniei şi a Germaniei, care vorbeau de denunţarea jurământului lor de ascultare faţă de papă. În aceste ţări se manifestau puternice tendinţe ostile curiei papale și papei în special. În mai 1499, Alexandru Borgia promitea că va îndepărta pe copiii săi din Roma și va face o serie de reforme. Pentru a linişti pe regii spanioli, el le dădea dezlegare de a lua orice măsuri cu caracter religios în posesiunile lor. Astfel, relaţiile papei cu Spania intrau din nou pe un făgaş normal, iar regii spanioli îşi întăreau cognomenul de „catolici”, ba chiar de „prea catolici”. La 24 mai 1499, papa primea altă veste mare pentru el și pentru dinastia Borgiilor: Cezar căpăta de soţie o principesă franceză. În acel moment, papa nu s-a jenat să se declare în favoarea Franţei şi Veneţiei şi că a venit vremea să rupă relaţiile Romei cu familia domnitoare din Milano, ba chiar cu Neapole. De frică, Ascanio Sforza fugea la Milano, iar mai apoi fugeau cardinalii Colonna și Sanseverino, în timp ce Alfonso, soţul Lucreţiei, fugea la Neapole. După el pleca şi Sancia cu tânărul ei soţ, Jofre. În vara anului 1499, copiii papei nu se mai aflau în

Roma, dar erau în jurul oraşului etern, fiecare într-o situaţie excelentă.

Între timp, papa continua manevrele şi intrigile lui politice. Obţinuse o victorie prin căsătoria lui Cezar cu o prinţesă franceză, fapt care îl punea în raporturi directe cu regele Franţei. Dar Ludovic al XII-lea nu renunţaseja pretenţiile lui asupra ducatului Milano şi asupra regatului Neapole. În iulie 1499, francezii intrau din nou în Italia. Lodovico Moro, tiranul din Milano, împreună cu prietenii lui, fugea în Tirol, căci împăratul Maximilian nu-i putea ajuta. La 6 septembrie 1499, armatele franceze intrau în Milano, iar la 6 octombrie intra şi Ludovic al XII-lea în oraş, salutat cu vii aclamaţii de către popor. Atunci, principii italieni s-au aruncat cu oferta lor de prietenie asupra regelui Franţei. În suita acestuia puteau fi văzuţi marchizii de Mantua, de Montferrat, de Saluzzo, ducii de Ferrara şi de Savoia, nu lipseau Cezar Borgia şi un mare număr de cardinali.

Alexandru al VI-lea se credea în totală siguranţă. Spera că nu se va repeta istoria cu Carol al VIII-lea, aşa cum îl preveneau mereu

6

cardinalii săi. Pregătea cu mult zel terenul pentru crearea regatului lui Cezar. Însă Roma nu era scutită de pericole. Şi mai rău se simţea regele de Neapole. El ştia despre fuga ducelui de

Milano şi observa cu nelinişte calmul papei. Îşi dădea seama cu disperare că nu are unde să ceară sprijin. Constata că Alexandru al VI-lea sprijină pe francezi. Însă papa avea destule tertipuri în sacul de Crăciun, pentru a crea tot felul de iluzii. Ca urmare a acestor iluzii, se întorcea şi Alfonso la Roma, în septembrie 1499. Părăsea Neapole în tovărăşia unui om de încredere şi se ducea mai întâi la Spoleto, unde Lucreţia fusese numită regentă, la 8 august 1499. După patru zile de veselire împreună cu Alfonso, Lucreţia pleca cu el spre Nepi, căci fusese numită de papă guvernator al oraşului. Lăsă deci Spoleto pe seama a doi delegaţi ai săi şi se îndreptă spre alte frumoase ţinuturi italiene. Nepi căzuse pe mâna papei. Totul începuse să meargă dn plin. Papa se simţea foarte bine. Cezar se simţea şi el asemenea. Pornise şi el să-şi rotunjească un teritoriu al său, dar nu în sud, spre regatul Neapole, unde regele Franţei nu admitea nicio concurenţă, ci spre Romagna, frumoasa şi bogata provincie din Italia centrală.

Alexandru al VI-lea era fericit de succesele francezilor, pentru că în ele vedea măreţia şi ridicarea fiului său favorit, Cezar. Ambasadorii portughezi îl blamau foarte pe papă, în august 1499, pentru actele lui politice şi mai ales pentru alianţa cu francezii. Deşi ameninţat cu un conciliu, papa n-a renunţat la sprijinirea fermă a proiectelor care priveau înălţarea şi îmbogăţirea fiilor săi. În septembrie 1499 călătorea la Nepi, unde se întâlnea cu

Lucreţia. Aici a ţinut un consiliu de familie şi s-a hotărât cucerirea Romagnei, comanda acţiunii fiind încredinţată lui Cezar, e? re urma să devină monarhul teritoriilor cucerite. Înainte de a se întoarce în Franţa, Ludovic al XII-lea lăsase o parte din trupele sale la dispoziţia fiului papei.

Din punct de vedere juridic, situaţia ajunsese cam încurcată. Seniorii care guvernau oraşele din Romagna erau feudatari de secole ai Vaticanului, cu care aveau raporturi juridice atât de complicate, încât niciuna din părţi nu îndrăznea să le violeze. După ce-şi plasase fata în Posesiunile de la Nepi, papa, întors la Roma la 10 octombrie 1499, declara decăzuţi din feudele lor pe seniorii din Pesaro, Imola, Forli, Urbino şi Camerino. El publică o serie de bule prin care îi declara decăzuţi din fiefurile lor pentru neplata obligaţiilor vasalice. Era deci o 'nealcare a contractului vasalic. Cezar, care aştepta acest moment, a Pornit cu trupele sale, pe care le concentrase la Milano, direct spre Romagna.

Papa făcea noi şi mari planuri pentru familia sa. La 11 noiembrie 1500, el aprobase un tratat secret încheiat între Franţa şi Spania. Tratatul prevedea împărţirea regatului de Neapole între Franţa şi Spania, adică între Ludovic al XII-lea şi Ferdinand Catolicul. Ludovic primea titlul de rege de Neapole, iar Ferdinand, titlul de duce. Amândoi primeau teritoriile ca fiefuri

ale Vaticanului. La 25 iunie 1501 se încheia în mod public liga între papă, Franţa şi Spania. Urmau să alunge pe Frederic de Neapole pentru nişte pretinse relaţii ale acestuia cu turcii. Frederic şi-a dat seama după publicarea bulei de trădarea regelui spaniol. Mai întâi a fugit spre sud, apoi s-a predat regelui Franţei care i-a dat în compensaţie ducatul de Anjou şi o grasă pensie anuală. Francezii şi spaniolii au împărţit regatul Neapole pentru puţină vreme.

Anul 1500 a fost pentru Alexandru al VI-lea şi pentru familia lui un an foarte încărcat. Din toate punctele de vedere. În vreme ce Cezar acţiona în Romagna cu succese remarcabile, papa sărbătorea cu mare fast jubileul anului 1500. Însă întâmplările şi starea de lucruri din Roma nu erau în armonie cu sărbătorile religioase. Dimpotrivă. În Roma nu exista nicio siguranţă. Pe străzi se petreceau tot felul de crime. De altfel, ca şi în celelalte oraşe. Cu toate măsurile foarte severe care se luau. Pe lângă acestea, faptele şi viaţa privată a Borgiilor nu erau numai discutate, dar şi imitate în mare măsură. Iar în acest an al jubileului, Roma era plină de pelerini. Printre ei se găsea şi tânărul Martin Luther, care va provoca peste câţiva ani marea schismă în biserica catolică. Într-o zi, în timp ce se odihnea, papa a fost acoperit de zidăria unui cămin care s-a răsturnat peste el şi peste tronul papal. Mulţi au răsuflat uşuraţi sperând că papa a

fost omorât. Dar taurul spaniol a rezistat, alegându-se doar cu câteva răni uşoare. Lucreţia a fost îngerul păzitor şi sora de caritate a papei.

În aprilie 1500, Alexandru al VI-lea pronunţă o sentinţă care avu ecou scandalos în întreaga lume creştină: divorţul între regele Ladislau al Ungariei şi Beatrice de Aragon. Această principesă era una din fiicele regelui Ferdinand de Neapole; plecase de tânără în Ungaria, ca nevastă a lui Matei Corvin. La moartea lui, pornind de la calcule, ambiţii şi speranţe, ea crezuse că va păstra tronul căsătorindu-se cu Ladislau, succesorul la tron. Nemulţumit de această căsătorie, Ladislau obţinu divorţul, cu toată opoziţia regelui spaniol şi a regelui din Neapole. Alfonso, nepotul repudiatei regine Beatrice, soţ al Lucreţiei, a susţinut cât a putut cauza mătuşii sale. Ba a fost auzit vorbind cu ambasadorul regelui de Neapole, chiar în camera învecinată cu apartamentul papei, exprimându-şi cu voce cam tare nemulţumirea cu privire la nedreptatea ce s-a făcut rudei sale. Contemporanii notau că acest lucru însemna o mare imprudenţă din partea sa. Se arăta prea legat de familia sa şi mai puţin de interesele familiei Lucreţiei.

Vara anului 1500 a fost furtunoasă în viaţa familiei Borgia. Papa anunţa pe ambasadorul Veneţiei că fiul său Cezar trebuie să facă şi va face ordine în Romagna. Veneţia să nu-şi facă nicio grijă

din

6

acest punct de vedere. Mai existau Spania şi Neapole care se opuneau, deşi la curtea papală trăia un aragonez: Alfonso de Bisceglia, soţul Lucreţiei. Era un tânăr simpatic, o încarnare a tinereţii frumoase, însă era fiul unui duşman. Pe de altă parte o mare gelozie îl cuprinsese pe Cezar. Era o gelozie complexă care l-a făcut să-şi urască cumnatul şi să-l condamne. Alfonso a fost mai întâi grav rănit pe scările bisericii Sf. pentru, apoi omorât chiar în apartamentul papei. S-a ştiut precis că adevăratul asasin a fost Cezar. Sanudo scrie că a lovit „aceeaşi mână care a omorât pe ducele de Gândia”. Cronicarul napolitan Notar Giacomo observa că acest lucru a fost făcut de Cezar „din invidie”. Mulţi pronunţau numele lui Cezar, deşi acest fapt constituia un mare pericol. La 18 august 1500 au fost arestaţi toţi cei care se aflau în camera lui Alfonso, din ordinul lui Cezar. Tot din ordinul său, Micheletto îl sugrumase şi-l lovise cu pumnalul pe Alfonso, după ce Lucreţia şi Sancia fuseseră alungate din cameră. Cezar a avut apoi neruşinarea să strige pe sălile Vaticanului că Alfonso a căzut şi, lovindu-se grav, a murit fără a mai putea fi ajutat. De fapt au fost ura şi furia borgiană care nu iertă.

Ambasadorul Neapolelui, împreună cu cel spaniol şi cu cardinalul Costa, care se prezentaseră pentru a solicita papei

„justificările” şi a-l întreba despre cauzele asasinatului lui Alfonso, au rămas stupefiaţi de „marea durere” pe care o simula Alexandru. Niciunul din ei n-a putut da un atac direct. Teatrul jucat de papă era prea bine pus la punct. Ei au fost constrânşi să asculte căinările prefăcute, iar apoi să se retragă fără a fi obţinut ceva. Prietenii şi apropiaţii lui Alfonso fuseseră arestaţi şi depuşi în carcere la Sant-Angelo. Ei au fost torturaţi, fiind acuzaţi că au complotat la asasinarea lui Alfonso. Unii au scăpat, însă mulţi au fost găsiţi morţi, fără niciun fel de judecată.

În acest timp, Lucreţia era în mare favoare la papă, care manifesta o dragoste neţărmurită pentru fiica lui. O dragoste enormă. Mai ales că Giulia Farnese trecuse pe planul al doilea. Alexandru acorda Lucreţiei noi seniorii confiscate de la alţii.

Suntem încă în anul 1500, când papa Alexandru al VI-lea-mplinea 70 de ani. Ca un adevărat Borgia, papa socotea că, având «sprijinul lui Dumnezeu” şi al unor sfinţi mari, poate continua viaţa pe care o dusese în tinereţe. Sprijinea cu bani pe Cezar care tocmai începuse să cucerească Romagna, în vederea creării regatului plănuit. papa lua tot felul de „măsuri” faţă de posesorii de bunuri, clerici şi Mireni, trimiţându-i pe lumea cealaltă prin tot felul de mijloace, pentru a le acapara bogăţiile. La începutul anului 1502, cuceririle lui Cezar erau terminate şi papa dădea o bulă prin care acorda fiului său titlul de duce de

Romagna, dându-i în proprietate cea mai întinsă provincie a statului Papal, care trebuia să fie nucleul statului ereditar al unei dinastii Borgia.

Cam indiferentă faţă de întâmplările prin care trecea, Lucreţia se întorcea la Roma în toamna anului 1500. Înmormântase pe Alfonso şi venise la Vatican unde era aşteptată de familie şi mai ales de papă. Sanudo ne informează că papa îi propusese ca soţ pe ducele de Gravina, Francesco Orsini, dar ea l-a refuzat pe motiv că „toţi bărbaţii mei sunt decapitaţi". Aspiranţi la mâna ei se găseau mulţi. Însă papa cugeta, se sfătuia cu Cezar. Aveau nevoie de un nume mare şi puternic, capabil să sprijine acţiunile începute atât de bine de Borgii. Trebuia întărită dinastia. Traficul pentru buna vânzare a Lucreţiei a continuat. Ludovic al XII-lea râdea de planurile pe care le făcea papa, atunci când discuta viitoarele alianţe posibile. Cutărui conte sau marchiz îi promitea că-l va face duce pe nişte terenuri din valea Padului superior. Altuia îi promitea altceva. Ludovic se întreba: pe ce se întemeia papa când făcea asemenea promisiuni?

În orice caz, Lucreţia trebuia să se căsătorească. Aşa a început lunga dispută pentru căsătoria Lucreţiei cu Alfonso d'Este, fiul ducelui de Ferrara.

Excesivul nepotism practicat de Alexandru al VI-lea şi politica lui inspirată din consideraţii pur laice au creat

contemporanilor multe şi motivate îndoieli cu privire la intenţiile acestui papă, iar printre ele şi problema războiului împotriva turcilor. Pare totuşi că la sfârşitul secolului al XV-lea să se fi ocupat de proiectul unei cruciade antiotomane. Cât a trăit Djem, relaţiile cu Poarta erau chiar „amicale”. După omorârea acestuia, turcii au reluat marşul asupra Europei apusene, care fusese întrerupt temporar. Un atac turcesc asupra posesiunilor veneţiene ajungea până în apropiere de Vatican. De aceea papa convoca cobsistoriul pentru organizarea cruciadei. El a cerut grabnic bani de la clerul din Franţa, Germania, Ungaria. Cardinalii trebuiau să dea câte 10% din câştigul lor. Papa încerca să explice într-o bulă din 1500 că turcii vor să ocupe Roma, deci întreaga Italie, de unde rezulta obligaţia tuturor principilor italieni de a participa la expediţia proiectată. În Franţa, impozitul pus pe veniturile oamenilor bisericii a ridicat protestele clerului nemulţumit. Se spunea că expediţia proiectată este o afacere a „unora”. În Ungaria, clerul n-a dovedit niciun spirit de sacrificiu. În anii 1502 şi 1503 se ajungea la un armistiţiu şi cruciada se termina fără niciun rezultat. Doar papa profitase de noile biruri. Lumea ştia că papa folosise banii pentru acţiunile militare ale lui Cezar. Cu aceşti bani, Cezar cucerea Romagna. În decembrie 1501, Lucreţia se căsătorea cu Alfonso Ferrara. Iar Vaticanul cunoştea în continuare nesăbuite momente de orgie şi de viaţă lipsită de

orice frâu moral. La 15 noiembrie 1501 apărea un pamflet care biciuia familia Borgiilor, acuzându-i de toate crimele şi viciile care se petreceau la Roma şi în palatul papal.

Alexandru al VI-lea a citit pamfletul din curiozitate, căci manifestările opiniei publice îl lăsau indiferent. Se ştie că fără presiunea lui Cezar, papa n-ar fi restrâns la Roma, nici libertatea cuvântului şi nici a scrisului. Multe placarde au fost afişate pe porţile Vaticanului, în palatul papei, în diferite puncte importante ale Romei. Versurile satirice şi epigramele de bună calitate apăreau şi ele curând. Cele scrise în jurul anului 1500 erau pline de venin şi de violenţă, demnă replică la toate „activităţile” familiei Borgia.

Prin februarie 1502, papa vizita, împreună cu fiul său, oraşul Piombino, cucerit de Cezar. Acum se găsea în reconstrucţie. Se întăreau fortificaţiile sub conducerea unui inginer, prenumele său era Leonardo da Vinci. Peste o lună, papa se întorcea la Roma, după ce vizitase Civita-Vecchia, Corneto, Insula Elba. Călătoria la Piombino avea un scop politic. Certurile dintre Florenţa şi Sienna şi luptele din Pisa îi ofereau posibilitatea de a face din Piombino o bază de operaţiuni în zona Toscanei. Papa era asigurat în acest sens de regele Franţei. Feudalii romani erau deocamdată anihilaţi. Regii Franţei şi Spaniei nu se mai găseau în relaţii bune. Papa, aliat cu Ferrara, cu Veneţia şi cu regele Franţei, putea să

manevreze în Italia centrală puterea conform dorinţelor şi intereselor lui.

Treburile mergeau bine pentru Borgii până în vara anului 1503. Se îndeplineau toate planurile alcătuite cu atâta grijă şi ardoare de Alexandru al VI-lea. Dar undeva pândea destinul cel rău al acestei familii.

Legăturile de rudenie

Papii care mai avuseseră copii îi numeau de obicei „nepoţi”. Alexandru al VI-lea i-a numit direct fii sau fiice, recunoscându-i că ai săi prin acte publice. I se cunosc cu destulă siguranţă şapte copii. Mama celor mai mulţi dintre ei a fost romană Vanozza Catanei. Cu ea a dus casă bună din vremea când era cardinal. De atunci i s-au născut patru copii, care au avut rolul lor în istoria zgomotoasă a Italiei şi a curiei Papale la sfârşitul secolului al XV-lea şi începutul secolului al XVI-lea. Juan, duce de Gândia, n-a jucat un rol prea important. Cezar, duce de Romagna, // Valentino al lui Machiavelli, şi Lucreţia vor avea un rol de seamă în istoria Borgiilor.

Patimile papei Alexandru al VI-lea erau multe. În afara «dragostei nepermise” pentru tot ce înseamnă „plăceri lumeşti”, papa ai avea o lăcomie nemăsurată pentru bani, o patimă ce se dezvolta în epoca Renaşterii. Alături de acestea se adaugă dragostea pentru copiii lui Era un fel de iubire pătimaşă, bolnavă,

care l-a făcut să treacă peste orice măsură întru împlinirea dorinţelor şi nebuniilor odraslelor sale. De aceea, pentru a îndeplini aceste nebunii, el era de acord cu orice crimă sau faptă blestemată. Nepotismul transpus sub forma „paternismului”, în cazul lui Borgia, l-a împins pe Alexandru al VI-lea la tot felul de acte şi manevre obscure, încă din vremea când era cardinal. Ca papă, avea la îndemână şi alte arme.

Dintr-o întâmplare istorică, unele dorinţe „paterniste” se împleteau cu anumite necesităţi politice. Papii din secolul al XV-lea, întorşi din „captivitatea babilonică” de la Avignon (1308 – 1377), încercau să-şi întărească autoritatea pontificală sub forma unor acţiuni laice şi nu spirituale. Aveau nevoie de suveranitatea lor laică cel puţin în Italia centrală. Papii reîntorşi la Roma aflaseră comunele înlocuite cu tiranii, iar micile provincii deveniseră stătuleţe de sine stătătoare. Un oficiu bisericesc central fără bunuri pământeşti ar fi fost repede înghiţit de una din puterile italiene sau vecine mai însemnate. Pentru a exista, pentru a-şi perpetua rolul de putere spirituală, papalitatea trebuia să se adapteze realităţilor istorice, adică să devină o formă de dominaţie tiranică, la fel ca în restul Italiei. Pentru a continua să fie din nou stăpânii spirituali ai lumii, papii trebuiau să reducă la tăcere şi neputinţă mai întâi marile familii feudale din statul papal. Era vorba de familiile Orsini, Colonna, Savelli, ca

şi de proprii vasali rebeli.

S-a creat o formulă de apărare a papalităţii sub forma nepotismului, adică a rudelor plasate în fruntea forţelor care stăteau la dispoziţia papei, rude declarate „apărători ai bisericii catolice”. Mai întâi aceştia au fost numiţi şefi ai armatelor papale, apoi principi ai unor state italiene. Alexandru al VI-lea nu s-a deosebit prin nimic pozitiv de alţi pap1 Dimpotrivă, el a urmărit cu patimă realizarea acestor principii importante pentru permanentizarea ideii de conducere supremă a bisericii catolice. Pătimaş din fire, el nu a precupeţit niciun efort pentru a lega pe fii săi prin căsătorii strălucite cu cele mai reprezentative familii din viaţa politică a Italiei. Dar pentru a îndeplini aceste visuri, papa trebuia să manevreze prin forţă sau abilitate diplomatică. De aceea, apariţia tiraniei în statul papal a fost o formulă politică necesară. Pentru a da viaţă planurilor sale, tirania trebuia să folosească teroarea, violenţa, crima, trădarea. Mulţi istorici caută în această „necesitate”, originea şi explicarea faptelor blasfemiate ale papei Alexandru Borgia, pentru ca el însuşi să poată face faţă politicii tiraniilor italiene. De multe ori aceşti istorici se cam fac a uita pe omul Alexandru Borgia.

Instinctul legăturilor de sânge a fost „un al doilea demon” al acestui papă, primul fiind femeia. Spiritul de familie a însemnat mult pentru Alexandru Borgia. Interesul pentru biserică era total

redus. Încă la 1493, regele de Neapole scria regelui spaniol că Alexandru ai VI-lea nu are nicio consideraţie pentru biserică şi că singura lui grijă este „de a asigura prin toate mijloacele înălţarea copiilor. Aceasta este singura Ui dorinţă”. Zece ani mai târziu, ambasadorul veneţian informa signoria sa că singurul gând al papei este „de a asigura averea copiilor lui şi că el nu se preocupă de nimic altceva”.

Această pasiune a lui Alexandru Borgia a mers foarte departe, folosind metode imorale pentru a şi-o satisface. Au apărut şi unele elemente afective şi perversiuni care ne-au dezvăluit natura lui psihopatică. Când examinăm nepotismul din sanctuarul lui familial, constatăm multe aspecte cu totul tulburi.

Imediat ce a fost ales papă, grija principală a lui Alexandru al VI-lea a fost „înzestrarea” copiilor, înălţarea lor economică şi politică. Fiul cel mai mare e numit duce de Gândia, apoi gonfalonier şi căpitan general al statului papal. Pregătindu-i o coroană, îl căsătoreşte cu Maria Enriquez, nepoata regelui Ferdinand al Spaniei. Acesta, Juan, trebuia să fie „politicul”. Al doilea fiu, Cezar, a fost destinat bisericii. Atunci când avea circa 15 ani, Rodriguez, în calitate de cardinal, obţinuse de la papa Inocenţiu al VIII-lea numirea ca protonotar al bisericii şi episcop de Pamplona. În ziua alegerii lui ca papă, Alexandru al VI-lea îl numea pe Cezar arhiepiscop de Valencia, cu titlu de primat al

Spaniei, cu tot felul de beneficii. La 1493, Cezar era „ales” cardinal şi papa îşi vedea progenitura pe scaunul pontifical. După două logodne socotite nepotrivite, Lucreţiei i se dădea ca soţ pe Giovanni Sforza, nepotul lui Lodovico Moro. Jofre era căsătorit cu o bastardă din casa de Aragon şi devenea principe. Era prima distribuţie importantă de onoruri şi bogăţii pentru copiii papei. Alexandru al VI-lea pusese întreaga lui putere la dispoziţia odraslelor sale.

Politica lui de nepotism nu putea duce decât la o mare decădere morală şi la un spectacol grotesc. Ducele de Gândia, întorcându-se din Spania, îi aducea o frumoasă andaluză, sporind şi reînnoind numărul favoritelor la Vatican. Lucreţia, care în copilărie asistase la întâlnirile adulterine ale tatălui cu Giulia Farnese, iar apoi la alte scene indecente (faimosul bal al celor 50 de curtezane goale), nu era nici ea mai bună. La Vatican, fiecare dădea curs liber propriului erotism. Când căile obişnuite nu ajungeau să satisfacă pasiunile, se trecea peste orice limite, ajungându-se la legături cu totul nepermise.

Papa însuşi nu se putea opri din a-şi satisface pasiunile. Nici în faţa copiilor şi nici în faţa străinilor. El apare în faţa istoriei aşa cum era: sperjur, falsificator, criminal. Combină cu copiii planuri de fraudă, de Pradă şi de suprimări violente. Se sfătuieşte cu Cezar şi Lucreţia la °astelul din Nepi, după care

urmează furturi şi crime.

Alexandru al VI-lea era ataşat mai ales faţă de Juan. Prefera să psească de la cină, temându-se şi de acuzaţia pe care i-ar putea-o aduce Vanozza că nu-l sprijină pe Cezar. Lui însuşi îi era cam frică de

Cezar. Poate şi pentru motivul că-l prefera pe Juan, care era mai frumos, mai amabil, mai plin de focul Borgiilor şi mai puţin de ambiţii şi diplomaţie. Era vesel, fiind pentru tatăl său un tovarăş de petreceri.

Fără simt moral, papei îi lipsea şi adevăratul sentiment părintesc. Avea un devotament cam de suprafaţă pentru copiii săi. Marile tragedii familiale au lăsat un ecou destul de slab în sufletul său. Cum a fost, de pildă, asasinatul lui Juan. În timp ce cadavrul era încă neîngropat şi papa se căina prin scrisori trimise regelui Spaniei, el crea o comisie de cardinali pentru divorţarea Lucreţiei. Curând uită cu totul moartea prea iubitului său fiu, omorât de Cezar.

Peste trei ani, încercarea lui Cezar de a omorî pe prinţul de Bisceglia, al doilea soţ al Lucreţiei, îl lăsa cu totul indiferent pe papă. Rămânea neafectat când, peste câteva zile, prinţul era strangulat chiar în camera pontificală.

Nimeni nu arată că Alexandru al VI-lea ar fi avut vreo remuşcare, un gest de revoltă sau de reprobare în faţa unei crime.

Dimpotrivă, el ştia să profite de pe urma acestora. După moartea lui Juan, papa s-a aruncat din plin în politica nepotismului. Cezar era îndrăzneţ, ambiţios, lipsit de scrupule. Nu era lipsit de voinţă ca ducele de Gândia. Cezar semăna cu Rodriguez cel din tinereţe.

Patru ani Cezar a aşteptat. Acum el simţea că a venit timpul. La 14 iunie 1498, Vanozza dădea o petrecere de familie. Voia să împace pe cei doi fraţi, pe Juan, duce de Gândia, şi pe Cezar, arhiepiscop de Valencia şi cardinal. Peste două zile, Cezar trebuia să plece, în calitate de delegat apostolic, la încoronarea lui Frederic, ca rege de Neapole. Vanozza prefera pe ambiţiosul Cezar, care era mai aproape de inima ei. Când intraseră soldaţii lui Carol al Vi II-lea în Roma, palatul ei fusese jefuit de francezi. Când ceruse sprijin, ceilalţi îi răspunseseră că acestea sunt accidente posibile în război. Numai Cezar luase măsuri energice şi readusese bunurile furate. Ataşamentul ei crescu enorm pentru acest fiu căruia îi scuza, ba chiar îi încuraja, intenţiile criminale.

În familie fusese mare încurcătură. Căsătoria cu Giovanni Sforza trebuia desfăcută chiar în mod violent. Acesta scăpă de stiletul lui Cezar datorită ciudatei fantezii a Lucreţiei de a-l anunţa pe Sforza de pericolul care-l ameninţa. El reuşi să fugă la Pesaro.

Şi acum se întâlneau toţi în casa mamei, afară de tatăl lor.

La miezul nopţii au plecat împreună, Cezar cu Juan. Juan explica despărţirea de ceilalţi pe motivul întâlnirii cu o fată. Poate chiar cu Lucreţia, spun unii. În timp ce acesta se îndrepta liniştit spre plăcerile lui, Cezar galopă până la Vatican, discută cu papa şi primea de la el ordinele pentru a doua zi, când trebuia să plece la Neapole.

Apoi, după ce termină această treabă, tot în galop s-a întors la oamenii lui conduşi de Micheletto.

A doua zi, Cezar se afla în drum spre Neapole. Micheletto, rămas la Roma, trebuia să îndrepte pe alte căi o eventuală misivă a papei spre a-l reîntoarce pe Cezar la Roma pentru a lămuri dispariţia lui Juan, deşi acesta avea obiceiul să lipsească multe nopţi, petrecându-le în aventuri galante. Însă după petrecerea în familie, Juan nu s-a întors nici a doua zi, lipsind şi lacheul care avea obiceiul să revină, lăsându-şi stăpânul la vreo amantă. Acum servitorul fusese găsit aproape mort. Ridicat de oamenii papei, el nu avusese timpul să-i numească pe asasini.

Ducele de Gândia nu era de găsit. Papa a înţeles că nu a fost omorât numai lacheul. La Roma se dădea repede o lovitură de pumnal. Mai ales că Borgii aveau atâţia duşmani. În ziua de joi, Vaticanul şi romanii erau siguri că Juan a fost omorât. Nu se găsise cadavrul. Poliţia papală începu să facă cercetări şi percheziţii până şi în cele mai nenorocite bordeie. Papei nu-i

trecea prin cap că aici s-ar fi amestecat Cezar, pe care-l văzuse noaptea târziu plecând la culcare. Socotea că vreun duşman s-a răzbunat cumplit, omorându-i copilul drag, cel mai drag.

Negăsind nicio urmă, cercetările s-au îndreptat spre Tibru. Papa anunţa că dacă cineva ştie ceva şi nu mărturiseşte va fi condamnat la cele mai grozave chinuri. Înspăimântat, barcagiul Giorgio Schiavoni se prezentă vineri la papă şi-i mărturisi cele văzute în noaptea de miercuri spre joi. Târziu, după miezul nopţii, în timp ce dormea în barca lui, a fost trezit de un galop. El nu s-a ridicat din luntre atât din cauza oboselii, cât şi de frică. Călăreţul a venit în goană până pe ţărmul Tibrului, la locul unde se varsă canalele oraşului. Dintr-o ulicioară au apărut imediat alţi doi oameni înarmaţi care mergeau pe jos. S-au oprit şi ei lângă apă şi au făcut un semn, după ce s-au asigurat că nu este şi nu-i vede nimeni. Atunci au ieşit alţi doi din umbra caselor. Erau1 mascaţi. Unul înalt, altul scund. Cel înalt avea mănuşi lungi de cavaler. Cel scund a făcut alt semn şi un călăreţ a Pornit spre râu, ducând calul de-a-ndărătelea. La spatele călăreţului se vedea atârnând un cadavru. Când copitele din spate ale calului au ajuns la apă, l-au legănat şi i-au făcut vânt în Tibru, chiar acolo unde se varsă canalele. Cavalerul care era în faţă privi spre apă. Mascat, nu i se vedea chipul, însă harnaşamentul calului arăta că este stăpânul care comanda. Barcagiul a auzit întrebând ce pată neagră se vede

plutind. spunându-i-se că-i mantaua mortului, au fost aruncate spre ea pietre mari care au târât-o la fundul apei. Când totul s-a terminat, cei cinci s-au pierdut în umbra caselor.

Papa Alexandru al VI-lea a ascultat cu gura larg deschisă, îngrozit, toată istoria crimei ce se petrecuse. Barcagiul nu recunoscuse figura mortului. Dar în urma insistenţelor papei, el declară că putea să fie chiar ducele de Gândia. Papa a urlat furios şi chipul i s-a schimonosit de ură şi neputinţă. Cine a avut îndrăzneala să înfrunte pe reprezentantul lui Dumnezeu pe pământ, pe marele pontif al creştinilor, preaputernicul Alexandru al VI-lea Borgia?

Luntraşul nu mai ştia altceva. Putea să repete ceea ce mai spusese. Papa înţelegea că seniorul care condusese grupul crimei era cavaler. Dar de ce nu venise luntraşul să povestească întâmplarea imediat după crimă, dacă recunoscuse pe mort? Bătrânul luntraş nu mai răspunsese: ştia că multe crime se înfăptuiesc chiar între membrii înaltelor familii şi oamenii de jos au de pierdut când se amestecă în asemenea treburi.

Papa recunoştea în luntraş un martor care nu trebuia să mai vorbească. În loc să-l recompenseze, l-a trimis la închisoare, pe motiv că e singurul martor al unei afaceri misterioase.

În timp ce clopotele sunau iar tunurile de la Sant-Angelo bubuiau spre cinstea mortului, papa se zbătea ca un taur furios.

Lovea pe cardinalii şi pe camerierii care apăreau în preajma lui. Trei zile a refuzat să mănânce. Pierduse pe fiul preaiubit.

Venea la rând Cezar. Papa se gândi să facă din acest fiu unul dintre cei mai puternici principi din Italia. Cezar renunţase la purpură. Se căsătorise în Franţa cu prinţesa d'Albret, iar acum pornea pe drumul deschis şi pregătit de tatăl lui. împotriva lui Lodovico Moro, ducele Milanului, se organiza o ligă. Exista o înţelegere secretă între Alexandru al VI-lea şi regele Franţei, în legătură cu regatul de Neapole. Viitorul lui Cezar părea asigurat.

Cardinalul Ascanio Sforza, când simţi furtuna ce se apropia, fugi din Roma, la 13 iulie 1499. Papa ordonă să se încuie porţile Romei. Pericolul ameninţa şi pe prinţul Bisceglia, care la 8 august 1499 părăsi în secret pe Lucreţia şi ajunse la Neapole. Papa nu se emoţiona de aceste fugi şi încredinţa Lucreţiei guvernarea oraşului şi a teritoriului Spoleto. Fără a ţine seama de ameninţările ambasadorilor Portugaliei şi Spaniei, el mai împărţi şi alte bunuri şi privilegii rudelor apropiate.

Lodovico Moro fugi şi el din Milano, care fu ocupat la 6 octombrie 1499 de Ludovic al XII-lea, în suita căruia se găsea şi Cezar. Planul creării unui stat italian pentru Cezar era netezit. Cezar ocupă şi câteva teritorii din ducatul Milano. Mulţi feudali din Romagna au fost declaraţi decăzuţi din drepturile lor.

De aici începea prima campanie a lui Cezar, care se încheia

cu ocuparea oraşelor Imola şi Forli. Moro fu luat prizonier. Acţiunile militare ale lui Cezar continuară. Papa, foarte vesel, dădu 100 de ducaţi

6

curierului care-i aducea această veste şi altă sută aceluia care-i anunţa arestarea cardinalului Ascanio.

Din partea lui Cezar, papa avea veşti bune la 1499. Se căsătorise cu folos şi papa îşi făcea mari planuri şi iluzii. Existau însă şi alte lucruri care se petreceau la Vatican şi la Roma, care nu erau prea plăcute. Sancia începuse să se neliniştească. Tinerelul Jofre crescuse. Ca atare începuse să se trezească în el moştenirea borgiană. Urma lecţiile pe care le primise de la fraţii lui. Umbla nopţile urmat de spaniolii lui obraznici şi molesta populaţia oraşului. Într-o noapte, trecând peste podul de la Sant-Angelo întovărăşit de 25 de spanioli, a insultat astfel gărzile de pază, încât, spune un cronicar, puţin a lipsit ca soldaţii să-l trimită pe Jofre „să regăsească pe ducele de Gândia în Tibru”.

Sancia l-a asaltat pe papă cerându-i să ia măsuri, întrucât Jofre fusese ameninţat cu moartea. Însă papa observa că Jofre a meritat-o. Sângele napolitano-spaniol al Sanciei s-a răzvrătit şi furia ei s-a dezlănţuit. În faţa unui papă mare, greoi, îmbrăcat în mantia lui pontificală, mica doamnă brună cu ochi aprinşi a spus cuvinte tari. De fapt, cuvinte „puţin onorabile s-au spus şi de o

parte şi de alta”.

Alt necaz apărea în familie, deşi Alexandru nu voia să arate acest lucru. Alfonso de Bisceglia fugise la Neapole. Furia lui Alexandru s-a îndreptat împotriva celor din familia de Aragon. Lucreţia simţea ridicolul situaţiei, căci soţii ei fugeau plini de groază. Regele de Neapole chemă îndărăt şi pe Sancia. Jofre îşi urmă nevasta.

Anul jubiliar 1500 a fost folosit de Alexandru al VI-lea pentru consolidarea situaţiei copiilor. Pentru Lucreţia, papa manifesta o afecţiune cu totul deosebită, la primea ca bunuri personale Sermoneta şi alte teritorii. Pentru Cezar pregătea o nouă campanie cu fonduri obţinute din vinderea biletelor de cardinal, precum şi din banii adunaţi de la lumea creştină cu prilejul jubileului. „Săraca ţară a Moldovei”, câte speranţe îşi punea în a primi ajutoare împotriva turcilor de la acest papă!?

Papa rămânea senin la încercarea de asasinat a lui Alfonso, ginerele său. Din Neapole soseau misive usturătoare. Dar el surâdea. După terminarea anului jubiliar, Alexandru reîncepea acţiunea pentru Cezar. În afara titlului de duce de Romagna, îi mai acordă şi teritorii, Provincii ale statului papal. Dar Cezar nu era satisfăcut. El voia Florenţa şi Bologna. Papa, la rândul lui, se gândea să împartă regatul de Neapole cu regii Franţei şi Spaniei.

În timp ce Cezar înainta cu armatele lui pentru a acapara

teritoriile oferite de papă şi eventual a le depăşi, Alexandru începu la Roma spolierea marilor seniori din Latium. Familiile Colonna, Savelli, Caetani şi altele au fost expulzate şi excomunicate, mulţi au fost luaţi prizonieri, iar bunurile lor sechestrate. Otrava, apele Tibrului, toporul călăului, o celulă cu podele mişcătoare au făcut să dispară mulţi seniori bogaţi şi puternici în folosul Borgiilor. Vizitând peste câteva zile posesiunile familiei Colonna, papa se bucură de noile bogăţii acaparate. La Castel Gandolfo, papa stătea în barcă, în timp ce mulţimea striga: „Borgia! Borgia!” La Roma, conducerea bisericii fusese încredinţată în acest timp Lucreţiei. A fost o perioadă veselă. Papa călărea alături de Cezar în Latium. El concentra diferite teritorii în două ducate: Sermoneta şi Nepi. Primul i-l dădea lui Rodrigo, fiul Lucreţiei şi al nefericitului Alfonso, iar al doilea, misteriosului Infante roman, quem în pontificatum habuit, zice Burchard. Pe care Alexandru l-a avut în timpul! pontificatului!

O întâmplare întunecă seninătatea papei. O scrisoare anonimă, în limba latină, răspândită în Roma, căzuse în mâinile sale. Era adresată unui Pavelli care se afla la curtea împăratului Maximilian. În culori negre şi într-un stil sever erau prezentate nelegiuirile politice şi morale ale lui Alexandru al VI-lea. Cu toate acestea, papa reveni la seninătatea lui şi pregăti fără griji vestitul

„bal al castanelor” şi a treia căsătorie a Lucreţiei. Ca zestre îi dădea Cento şi Pieve di Cento, puţin importante pentru statul papal, dar care asigurau lui Cezar posesiunea Romagnei şi-i deschideau drum liber spre Bologna şi Florenţa.

Din ordinul papei au fost întărite fortăreţele şi castelele, s-au făcut noi construcţii militare. Aduna alţi bani pentru trupele lui Cezar, aranja alte domenii pentru ceilalţi bastarzi sau rude spaniole. Mulţi bani proveneau de pe urma unor oameni care dispăreau misterios. Un cardinal murea pe neaşteptate, un bogătaş dispărea în apele Tibrului sau p era în tăcuta închisoare Sant-Angelo. Se vindeau posturi şi beneficii bisericeşti, dispense. Pentru Infantele roman, care avea 5 ani, papa construi un castel nou. Uneori se oprea prin statul papal pentru o vânătoare sau o petrecere veselă... Vesel papă!

Pentru o cruciadă antiotomană se adunaseră sume considerabile. Giustiniani voia să-l întâlnească pentru a-i vorbi în numele Veneţiei, evita întâlnirile, căci banii luaseră drumul planurilor lui Cezar. „Papa petrece cu femeile, nu are timp de audienţe”, raporta Giustiniani către signoria sa.

Italia se ruina. Biserica catolică pierdea bunuri în folosul Borgiilor. În această familie domnea spiritul anarhic şi un nestăpânit libertinaj. Fraude, trădări, crime misterioase, sperjur, erotism lipsit de orice ruşine, incest sunt trăsături prezente în

viaţa şi activitatea familiei Borgia. Este fantastica istorie a familiei Borgia, rezumată în câteva cuvinte. Lipsă de ruşine, de sentimente nobile, de dragoste de om sau de părinte. Papa îşi conducea copiii, familia, o trupă hămesită după prăzi bogate. Dacă unul din ei cădea lovit chiar de mâna unui frate.

6

papa uita sângele care a curs şi continua munca lui pentru întărirea şi îmbogăţirea celor rămaşi în viaţă. Membrilor familiei se adăugă falanga rudelor, a marelui număr de catalani care invadaseră Roma. Printre ei se remarcau familiile Doms, Mila, Lansol. Cinci Borgia purtau hlamida de purpură a cardinalilor. Alţi 20 ocupau scaune episcopale sau alte funcţii grase în biserică. Episcopul Gian Andrea Boccacio, reprezentantul ducelui de Ferrara, scria încă la 1492 că „nici zece papi n-ar fi putut satisface lăcomia tuturor neamurilor lui Alexandru al VI-lea”, a acestor „gâtlejuri nesăţioase”.

Iar papa făcea totul ca să dovedească trăinicia legăturilor de sânge şi să umple burţile flămânde şi lacome ale copiilor şi ale rudelor.

Crima – mijloc de stăpânire şi îmbogăţire

După şocul primit la moartea ducelui de Gândia, Alexandru al VI-lea şi-a revenit curând. Mai ales după ce a avut convingerea că asasinul este Cezar. Cercetările poliţiei cu privire la moartea

lui Juan au fost întrerupte, căci toate drumurile anchetei duceau spre Cezar. Seniorii romani au dovedit uşor că nu au avut niciun amestec în această crimă. Era cunoscută invidia lui Cezar pe Juan, care pe lângă faptul că era un principe laic, mai cucerise şi inima Sanciei şi pe a Lucreţiei. Papa mai află că Vanozza primise cu inima uşoară moartea lui Juan. Nici nu venise la înmormântarea acestuia.

Natura puternică şi lipsită de bun simţ a lui Alexandru al VI-lea a învins repede. Avea nevoie de mulţi bani. Cezar trebuia sprijinit ferm în intenţiile lui de a-şi crea un principat sau poate chiar de a stăpâni întreaga Italie. Pentru a obţine bani erau necesare noi măsuri dure. Datorită firii lui, papa privea liniştit înainte şi făcea planuri. Dacă unii cardinali ştiau sau bănuiau ceva, gura acestora trebuia închisă pe veci. Mai ales că majoritatea cardinalilor adunaseră bani buni. Sute de mii de ducaţi!

E drept, crima şi imoralitatea erau o caracteristică a epocii. Iar e [e au încărcat întreaga viaţă şi istorie a Borgiilor, cu atât mai mult cu cât ei reprezentau o treaptă „superioară” în societatea epocii. Fie că a fost vorba de bani, fie de cucerirea de teritorii, mijloacele de forţă au [ost instrumente frecvente ale familiei Borgia. Crimele s-au săvârşit fie în Penumbra Vaticanului, fie în celulele castelului Sant-Angelo, fie pe străzile Romei sau chiar în casele celor sortiţi pieirii. Sumbre crime acoperă rapacitatea şi

setea de bani, de putere, de răzbunare sau de violenţe testamentare.

Cardinal la 25 ani și vicecancelar al bisericii catolice la 26 ani, Rodrigo Borgia urmărea avid îmbogăţirea de pe urma slujbelor cu care fusese investit de unchiul său, Calixt al III-lea. Încă din tinereţe, în goana după aur, s-a văzut tentat adeseori să accepte sau să folosească crima drept mijloc de realizare a planurilor lui. Bătrâneţea și slăbiciunea unchiului-papă l-au împins la afirmarea puterii lui prin acte cu totul necugetate. Falsificările de bule, de acte, care i-au adus mulţi bani sunt numai unele din activităţile lucrative ale cardinalului Rodrigo Borgia.

Atunci când a ajuns în vârful piramidei sociale, nimic nu l-a mai reţinut de la tot ce i-a intrat în cap, lansându-se într-o etapă de spoliaţiuni violente şi misterioase. Ambasadorul Giustiniani scria că orice om bogat din Roma şi statul papal simţea în spate chipul călăului. Papa Alexandru al VI-lea înlăturase orice urmă de scrupul. Victimele sale nu erau numai feudalii din Roma sau Latium, ci şi prelaţi care făceau parte din colegiul cardinalilor. Otravă era un mijloc la îndemâna papei.

Desigur că înainte de a ajunge aici, papa Alexandru al VI-lea a folosit mijloace „legale” pentru a despuia de bunuri pe cei vizaţi de el sau de familia lui. Avea la îndemână nenumărate mijloace ale înaltei sale funcţii, care-i stăteau la dispoziţie pentru aceasta.

Biserica, a cărei conducere o cumpărase, îi oferea largi posibilităţi de compensare a eforturilor şi aşteptărilor lui. Vindea indulgenţe, dispense, sceptre abaţiale, mitre episcopale, pălării de cardinal. Era ceva ce putea face deschis şi în mod curent.

Acest „comerţ" cu slujbe grase s-a întins repede şi pe scară largă. La 1500, împărţind purpura la 12 cardinali, aduna 120.000 de scuzi. Cam aceeaşi sumă la 1503 pentru numai nouă pălării de cardinal. Epigramele timpului surprindeau aceste bogate „negoaţe" ale papei, care era gata să vândă altare, biserici sau orice. În acelaşi scop, papa nu numai că admitea uniri incestuoase, dar se ocupa şi cu desfacerea unirilor legale. După patru ani de căsătorie, el a despărţit-o pe Lucreţia de Giovanni Sforza, pentru a-i găsi un soţ cu o situaţie politică mai bună şi totodată mai bogat. Pentru anularea căsătoriei regelui Ludovic al Ungariei cu soţia sa Beatrice, a primit pentru „osteneală" suma de 30.000 de ducaţi!

Curând după alegerea ca papă, Alexandru al VI-lea s-a antrenat într-o acţiune neplăcută. E vorba de afacerea cu pretendentul turc Djem. Acesta fugise de la Constantinopol în anul 1482, la Rodos, pentru a scăpa de fratele său, Baiazid al II-lea care voia să-l omoare. De aici ajunsese în Franţa, la marele maestru al cavalerilor Sfântului Ioan. Pentru paza acestui fugar, sultanul plătea 45.000 de ducaţi. Marele maestru al ordinului,

d'ubusson, îl cedase papei Inocenţiu al VIII-lea, în schimbul pălăriei de cardinal. Aducea un venit frumos papei. Primit ca un prinţ la Roma, în martie 1489, Djem a fost plasat cu suita lui la Vatican. Papa se folosea de prezenţa lui Djem la Roma, scriind

6

monarhilor şi principilor din Europa că trebuie organizată o cruciadă antiotomană pentru a instala pe Djem pe tronul imperiului otoman, acesta promiţând retragerea armatelor turceşti pe ţărmul asiatic şi eliberarea Constantinopolului. Baiazid al II-lea era informat despre aceste promisiuni ale fratelui său şi de aceea îi pregătea sfârşitul. S-au găsit mulţi asasini, cei mai mulţi nobili, care, în schimbul unei „recompense", trebuiau să otrăvească fântâna din care se aducea apă ia masa lui Djem. Tentativa de crimă a fost descoperită şi complotiştii omorâţi. Pentru a linişti pe papă, Baiazid i-a trimis drept „cadou" nişte relicve religioase valoroase.

În vremea lui Borgia, Djem se găsea tot la Vatican şi au fost văzuţi amândoi, dar mai ales cu Juan sau cu Cezar, plimbându-se călare sau chiar în timpul procesiunilor religioase. Juan era amator de tot felul de exotisme, astfel că de multe ori se îmbrăca în costume orientale (păgâne), peste care îşi atârna cruci sau diferite însemne pontificale (creştine).

La 1494, atunci când trupele lui Carol al VIII-lea ameninţau

statul papal, Alexandru al VI-lea a scris sultanului o lungă scrisoare, în care arăta pericolul pe care-l prezintă năvălirea franceză nu numai în regatul Neapole, un fief al scaunului papal, dar chiar pentru turci. Mai scria papa că regele Franţei era pregătit să plece cu o flotă spre Constantinopol, luând cu dânsul şi pe Djem, după ce va cuceri Regatul Celor două Sicilii. De aceea, papa cerea sultanului ca să-i trimită imediat cei 45.000 de ducaţi, pentru a angaja soldaţi pe care să-i opună lui Carol al VIII-lea. Sultanul însuşi să se pregătească să vină în ajutorul papei şi al Neapolelui. Iar în final, papa se ruga lui Dumnezeu, ca nu cumva ostile lui Carol al VIII-lea să lovească într-un fel sau altul în supuşii sultanului şi credincioşii lui Allah…

Trimisul papal, genovezul Giorgio Bocciardo a ajuns repede la Constantinopol şi de acolo se întorcea cu trimisul turc Cassim Bey, aducând cei 45.000 de ducaţi şi o scrisoare pentru papă. Abia făcuseră vreo 10 km de la Ancona, unde debarcaseră, când ceata ambasadorilor a fost atacată de duşmanii papei. Cassim a fugit, dar Bocciardo a fost Prins de Giuliano della Rovere. La prizonier s-a găsit scrisoarea papei către sultan, dar şi scrisoarea lui Baiazid al II-lea către papă. S-a spus de către unii din cei ce s-au ocupat cu această problemă că scrisoarea era un fals. Sultanul îl poftea pe Borgia să-l ajute pentru a „ridica pe DJem deasupra mizeriilor acestei lumi” şi „să-i procure o viaţă mai

bună”, angajându-se să dea papei un cadou de 300.000 de ducaţi de aur şi să acorde asistenţă „mutuală şi perpetuă”.

Se discută dacă acest document este autentic. Există istorici ca Ranke, Brosch, du Bulais, care-l consideră apocrif. Pieper şi Creighton consideră adevărat, la fel ca şi Thuasne şi Celani, care-l găsesc înregistrat în manuscrisul nr. 5632 al Diarium-ului lui Burchard. Cipola (în Le Signorie dai 1300 al 1530) socoate că şi în cazul în care scrisoarea lui Baiazid al II-lea este adevărată, ea nu agravează cu mult moralitatea lui Borgia, întrucât n-a primit banii şi deci nu l-a omorât pe Djem.

Desigur că există şi opinii subiective cu privire la scrisoare, după cum istoricii s-au împărţit în două tabere: pro sau contra lui Alexandru al VI-lea. Indiferent de opinia unor istorici moderni, agenţii diplomatici raportau guvernelor lor despre această scrisoare, iar cancelarul Raymond Perault spune că a avut-o în mâinile sale.

Cei care-l cunoşteau pe Alexandru al VI-lea nu erau deloc surprinşi de un asemenea schimb de scrisori între papă şi sultanul turc. Acest papă, care a trimis înainte de vreme „în ceruri” pe atâţia oameni, printre care o mulţime de cardinali, nu şi-ar fi făcut scrupule să mai trimită şi pe Djem lui Allah şi profetului său Mahomed…

Din cauza înaintării lui Carol al VIII-lea, Alexandru al VI-lea

a semnat un tratat secret cu Ferdinand de Aragon, la 25 septembrie 1495. Borgia primea dreptul să se stabilească în oricare oraş al regatului în cazul că va trebui să părăsească Roma, iar Cezar căpăta oraşul şi fortăreaţa Gaeta, unde putea păstra ostaticul turc. Această înţelegere este importantă pentru că se vede că tatăl încredinţa fiului său o „posesiune” foarte productivă. Papa pierdea pensia anuală plătită de Baiazid al II-lea în favoarea lui Cezar.

Oricum a fost, peste două luni Djem trecea în sânul lui Mahomed. Cu învoirea lui Alexandru al VI-lea, regele Franţei intrase în Roma, iar apoi plecase cu Cezar spre Neapole. După câteva zile, Cezar rugea din tabăra franceză deghizat şi ajungea I? Roma. Djem murea şi el pe neaşteptate.

S-a scris mult despre moartea lui Djem: a murit de moarte naturală sau din cauza otravei strecurate în mâncarea sau băutura lui, de către trimişii papei şi ai lui Cezar? Se vehicula ideea că ar fi murit de „indigestie”, ceea ce spune destul de multe. Burchard, întrebuinţând eufemismele lui obişnuite, spune că moartea s-ar datora exesu sive potu naturae suae non convenienţi et consueto. S-a presupus deci intervenţia băuturilor papei, care voia să pună mâna pe grasa recompensă făgăduită de sultanul Baiazid al II-lea, deoarece era în mare pericol să-i scape prada odată cu sosirea lui Carol al VIII-lea în Italia.

Cadavrul nefericitului turc a fost trimis la Constantinopol unde fratele, Baiazid al II-lea, l-a primit cu multă bucurie, plătind bine pe cei ce l-au adus. Se spune că n-a rămas cu mâna goală nici papa, căci mulţi contemporani arată că el avea în depozit la Genova suma de 200.000 de ducaţi, pe care i-a păstrat pentru zile grele. Se presupune

7.

că este vorba de ducaţii promişi de sultan. Frumoasă afacere între şeful creştinătăţii catolice şi şeful imperiului otoman…

Papa a găsit şi alte mijloace de câştig rapid. Între altele nu respecta prevederile testamentare, acaparând banii şi moştenirea celor morţi sau omorâţi. Când a murit cardinalul Giovanni Scafenato, în octombrie 1497, lăsând ca executor testamentar pe cardinalul Ascanio Sforza, papa a acaparat toate bunurile mortului, lăsând pe executor să facă înmormântarea pe socoteala lui.

Atunci când murea episcopul Egerd Ducrkop, despre care se spunea că era foarte bogat, papa Alexandru al VI-lea a dispus ca toate bunurile acestuia să fie sechestrate împreună cu banii depuşi în băncile din Roma. Burchard, numit unul din executorii testamentari, a protestat în faţa papei, neştiind că acesta a ordonat sechestrul, arătând că e vorba de o violare a drepturilor

omului. Însă guvernatorul Romei a adus papei tot ce a găsit de pe urma celui mort.

Anulând testamentul episcopului de Cortona, Alexandru s-a declarat moştenitor pe sine însuşi, dând dispoziţii guvernatorului Romei să-i aducă la Vatican, omnia bona peripsum episcopum derelicta.

Puţin timp înainte murise la Padova cardinalul Zeno. Acesta lăsase la dispoziţia papei mai mult de o sută de mii de ducaţi pentru organizarea unei cruciade antiotomane, iar alte sume pentru instituţii de binefacere. Alexandru al VI-lea a scris Veneţiei să anuleze testamentul defunctului cardinal, cerând ca toate bunurile mobile să-i fie aduse la Roma. La refuzul Veneţiei, papa a trimis o bulă de excomunicare. Nicio ameninţare nu a speriat Veneţia şi nici n-a clintit-o în hotărârea ei. Alexandru al VI-lea a trebuit să renunţe. Dar a auzit că un valet al mortului a ascuns două lăzi cu 20.000 de ducaţi în mănăstirea din Ancona. Papa a trimis oameni de încredere, care i-au adus repede lăzile cu banii dosiţi.

Când era vorba de cardinali nici nu aştepta să se deschidă testamentul. Când a murit cardinalul Fregoso, în martie 1498, Alexandru trimitea la palatul mortului pe ofiţerul din garda sa, pentru a inventaria şi sechestra toate bunurile de valoare mai mică sau mai mare.

În cele din urmă a interzis cardinalilor să mai facă testamente, ungurul moştenitor legal rămânând papa. În faţa acestei situaţii, unii cardinali au predat sau au cedat bunurile lor familiilor în momentul când se îmbolnăveau. Alţii îşi construiau măreţe monumente funerare pentru a cheltui sume mari, în aşa fel încât să nu rămână nimic papei. Aici se află secretul măreţiei descoperite în fastul neaşteptat al monumentelor ordinalilor din vremea lui Alexandru Borgia.

Acest papă lacom se arăta gata a despuia pe vii şi pe morţi de Orice bun. El le-a impus cardinalilor şi clericilor să plătească 10% din veniturile lor către curia papală. Numai cardinalul Corner care „nu avea niciun venit” nu plătea nimic. Cardinalul de Modena a fost otrăvit cu ajutorul favoritului papei, Sebastian Pinzón, recompensat de papă fa premium sanguinis. Papa rămânea moştenitorul cardinalului otrăvit. Cardinalul veneţian Michello a fost şi el otrăvit. Cadavrul nici nu se răcise bine şi papa „s-a închis în odăile lui pentru a număra argintii” pe care-i găsise în lăzile mortului. Era vorba de 23.632 de ducaţi, pe care papa îi arăta ambasadorului Veneţiei. După numărarea banilor, papa a plecat la Porto, pentru a mai găsi şi alte bunuri ale cardinalului mort, De acolo s-a întors „foarte vesel”. N-a întârziat să cadă şi un Borgia, cardinal de Monreale, cu ajutorul şi cu voinţa membrilor propriei familii.

Vechile şi noile dări au rămas să creeze în continuare un vast câmp de culegere a unor venituri. Printre cele mai mari era şi birul jubileului (1500) pentru o cruciadă antiotomană. Papa avea deci mijloace bune pentru a pregăti un regat lui Cezar. Crease o bogată garderobă şi adunase numeroase bunuri pentru Lucreţia, un lux princiar pentru sine şi pentru bastarzii lui.

Unele din aceste mijloace păreau pentru unii a fi destul de… „legale", deşi multe averi au provenit din despuierea celor închişi sau omorâţi din voia şi cu ştirea papei. Veneţianul Giustiniani scria că toţi romanii bogaţi simţeau în spatele lor umbra gâdelui. Simţeau moartea fâlfâind din aripi. Se petreceau fapte care nu fuseseră cunoscute în metropola creştinătăţii. Dacă un patrician roman rătăcea prin Roma după ce-i fusese omorât un fiu sau răpită o fiică sau fusese prădat din ordinul papei, nicio uşă nu se deschidea la chemarea lui disperată.

Giustiniani, Burchard şi alţi martori contemporani au notat despre marele număr al celor omorâţi, more subitanea sau repentinum accidens, dar adăugând aproape totdeauna formula: de quo fuit valde dubitatum, adică îndoiala că ar fi fost o moarte naturală.

Castelul Sant-Angelo, restaurat de Alexandru al VI-lea, devenea închisoarea şi mormântul multor victime, care cădeau în faţa „setei criminale" a Borgiilor. La 14 septembrie 1497, după ce

l-a poftit la Roma pe Bartolomeo Florea, episcop de Cosenza, l-a închis în fortăreaţă împreună cu alte persoane. Era acuzat că ar fi falsificat acte, cum ar fi aprobări de căsătorie între clerici şi călugăriţe. Burchard nota că papa se folosea doar de un pretext pentru a pune mâna pe banii şi obiectele preţioase ale episcopului.

În aprilie 1498 acuza pe episcopul Calahorra Pietro de Aranda că a rămas credincios vechii lui credinţe ebraice. Pentru a-i lua averile, acest episcop spaniol trebuia să moară. Ambasadorul florentin Aoderini aprecia că este vorba de „invenţii" ale papei, pentru a pune mâna pe banii şi bunurile episcopului. Într-o celulă vecină cu a episcopului era

6

sugrumat ducele Jacopo Gaetani, în iulie 1500. Bunurile acestuia au fost de asemeni luate de Borgii.

Povestea familiei Gaetani e deosebit de tragică. În octombrie-noiembrie 1499, Ludovic al XII-lea, regele Franţei, trecea în Italia şi reuşea să ocupe Milano, oraş părăsit de Lodovico Moro, care fugise la împăratul Maximilian I. Ca urmare a tratatului încheiat cu papa, regele Franţei trimitea un număr de soldaţi lui Cezar pentru a ocupa Romagna şi a îndepărta pe vasalii şi vicarii curiei papale, ca Malatesta din Rimini, Sforza din Pesaro, Riarii din Imola şi Forli, Varano din Camerino, Manfredi

din Faenza, pe care papa îi declara scoşi din fiefurile lor.

Cezar venise la Roma în 18 noiembrie 1499, unde s-a oprit doar trei zile, pentru a se sfătui cu papa. Apoi se întorcea la armatele lui care asediau Imola. Urma să asedieze Forli, unde se pregătea pentru rezistenţă Catarina Sforza, suverana celor două oraşe.

În timp ce se pregăteau sau se desfăşurau aceste evenimente de război, papa căuta să pună mâna pe bunurile ereditare ale feudalilor romani, tot în folosul lui Cezar. Mai întâi porni împotriva familiei Gaetani, cu numeroasele ei ramuri, unele aflându-se în regatul Neapole ca mari demnitari. Punctul central al domeniilor Gaetanilor în câmpia romană era vechiul oraş Sermonetta, întărit cu un castel feudal. Seniorii acestor teritorii erau urmaşii prinţului Hororat al II-lea, care murise la 1490. Văduva lui, Catarina Orsini, avea grijă de aceste bunuri şi de cei trei copii: o fată, Giovanella, soţia unui Farnesse şi mama Giuliei („prietena” papei Alexandru al VI-lea), Niccolò, care se căsătorise cu Eleonora Orsini, dar murise la 1494, şi protonotarul Giacomo, care rămăsese şeful casei din Sermonetta.

Papa l-a chemat la Vatican şi l-a băgat la închisoare în castelul Sant-Angelo. Un fiu al lui Niccolò, cu numele de Barnardino, a fost sugrumat din ordinul papei. Sermonetta a fost luată cu asalt.

La 9 martie 1499, camera apostolică autoriza pe Alexandru al VI-lea să vândă domeniul Gaetanilor fiicei sale Lucreţia, pentru suma de 80.000 de ducaţi. Papa motiva că aceste bunuri aparţin în felul lor… bisericii. Un număr de 18 cardinali semnau actul respectiv. Vânzarea se făcea în februarie 1500 şi Lucreţia, care poseda Spoleto şi Nepi, devenea suverană şi peste Sermonetta. Giacomo Gaetani protesta din fundul celulei sale. La 5 iulie 1500 era otrăvit.

Giulia Farnese nu-şi putuse salva propriul ei unchi. Giacomo şi Niccolò fuseseră martorii Giuliei, când ea se căsătorise cu tânărul Prsini, chiar în palatul familiei Borgia. Nu se ştie ce legături mai existau între Alexandu Borgia şi Giulia, dar se pare că ele mai continuau.

Cezar, reîntors la 1 decembrie 1499 de la Imola, vedea cum cresc averile Lucreţiei ca şi puterea ei la Vatican. Era furios pentru că ar fi vrut ca Vaticanul să cunoască doar voinţa şi puterea lui.

În schimb, papa se credea pe drumul cel bun al întăririi definitive a dinastiei Borgia. El însuşi se credea nemuritor. Un mic accident ne arată caracterul lui meschin. La 27 iunie 1500, Alexandru al VI-lea stătea în faţa unui cămin uriaş. Înainte cu ceva vreme tot acolo stătuse şi papa Calixt al III-lea încălzindu-şi spatele. Trecuseră de atunci 50 de ani. Foarte mulţi ani. De

necrezut pentru acela care fusese cardinalul Rodrigo Borgia şi care acum stătea pe scaunul înaintaşului spaniol. Deodată pământul se cutremură şi plăcile căminului se răsturnară peste papă cu vuiet mare. Lucreţia, camerista, soldaţi din gardă îl scoseseră pe papă de sub dărâmături. Un gând fulgerător trecu prin capul Lucreţiei: ar fi vrut să fie mort, pentru felul în care îi murdărise viaţa acest om care era tatăl ei. Însă greutatea căminului nu reuşise să zdrobească pe taurul-papă. Avea câteva zgârieturi mai mari la cap. Îngrijit de Lucreţia se înzdrăveni repede. Când se simţi salvat, făcu o slujbă religioasă punând în potir 300 de ducaţi de aur, pe care-i răsturnă în faţa altarului fecioarei Maria.

Trei sute de ducaţi jertfea pentru salvarea lui. Dar în timpul nopţii începură a-l zdruncina gândurile. Mai ales că seara înghiţise o mâncare cam greu de digerat: un pateu de langustă. Nu-şi putea îndepărta gândul de la cei 300 de ducaţi. Poate ajungeau 150. Dar când făcu nod la cearşaful patului pentru aducere aminte, hotărî ca dimineaţa să ceară să i se aducă îndărăt... 200 ducaţi. Sfintei Maria del Popolo îi ajungeau 100 de ducaţi...

În nopţile când nu dormea, papa regândea toate planurile menite să întărească dinastia Borgia. Blestemul papal nu ajungea pentru nimicirea duşmanilor. Trebuiau zdrobiţi şi Orsinii, şi

Colonna, şi alţii. Familia d'Este din Ferara trebuia adusă în sprijinul Borgiilor, căsătorind pe Lucreţia cu Alfonso, fiul ducelui Hercule d'Este. Orice mijloace erau bune pentru întărirea şi „îngrăşarea" familiei Borgia.

După plecarea Lucreţiei la Ferrara, Alexandru al VI-lea trimise o scrisoare lui Cezar aflat în plină înaintare în Romagna, în care papa insista asupra pedepsirii exemplare a Orsinilor care au trădat cauza Borgiilor; trebuiau nimiciţi şi condotierii care au uneltit împotriva lui Cezar. Îşi încheia scrisoarea cu îndemnul de a-i prinde pe toţi. „Iar când îi vom avea pe toţi în palmă, vom închide palma, şi acolo se vor înăbuşi şi vor pieri cu toţii". Idilic, frumos şi înalt gând al unui papă!

Alexandru Borgia dădea o mare „lovitură" în ianuarie 1503, când aresta pe Antonio de Santa Croce, arhiepiscop de Florenţa şi pe fratele acestuia, Jacopo, pe abatele Bernardino, pe Carlo Orsini şi pe cardinalul Giovanni-Battista Orsini. Ultimul trăia departe de Roma, tocmai de teama de a nu fi omorât de careva dintre Borgii. Atunci când Paolo Orsini, Oliveretto şi Vittellozzo şi-au reluat serviciul sub comanda lui Cezar, Alexandru al VI-lea a chemat prin scrisori pline de afecţiune pe cardinalul Giovanni-Battista Orsini. Cu toată împotrivirea familiei, el a venit la Roma cu vestea bună că Paolo şi ceilalţi doi Orsini au reuşit să ocupe Sinigaglia, pentru Cezar. Cardinalul nu ştia că întreaga acţiune fusese pusă la

cale de papă şi de Cezar, pentru a-i atrage pe toţi Orsinii în mâna lor şi că o parte din ei deja plătiseră cu viaţa încercarea de împăcare şi încrederea pe care o acordaseră lui Cezar.

Cardinalul Giovanni-Battista Orsini pornise spre Vatican, fiind sigur că va fi reintegrat, mai ales că şi ceilalţi Orsini îşi declaraseră credinţa faţă de Borgia. Intra în Vatican călare pe un catâr alb. Dar abia se arătă, că fu apucat de oamenii papei şi vârât într-o celulă din Sant-Angelo. În aceeaşi zi, Cezar atrăgea în capcană pe condotierii Paolo şi Fabio Orsini, pe Vittellozzo şi pe Oliveretto, şi-i omora în serie.

Toate bunurile celor încarceraţi au fost sechestrate din ordinul şi în favoarea papei. Mama cardinalului încarcerat a fost alungată din casa ei împreună cu câteva servitoare, iar nefericitele femei rătăceau pe străzile Romei şi nimeni nu îndrăznea să le primească în casă. Mama cardinalului Giovanni Orsini a cerut să fie primită în audienţă la papă. Acesta a refuzat, dar i-a îngăduit să-şi viziteze fiul o dată pe zi. Putea să-i aducă dejunul. Papa îşi motiva bunăvoinţa pe faptul că lui Giovanni nu-i plăcea bucătăria locului. Bătrâna mamă a cardinalului venea în fiecare zi şi întindea printre gratiile de fier mâncarea pregătită de ea. La un moment dat, Alexandru Borgia i-a cerut, pentru această favoare, suma de 10.000 de ducaţi şi o perlă foarte scumpă pe care cardinalul o dăruise cândva metresei lui. După câteva zile,

mama a reuşit să adune suma, iar concubina cardinalului închis a dus singură perla pe care a predat-o papei împreună cu banii. Atunci când ajunse din nou la închisoare, mama fu oprită de paznicul temniţei. Giovanni nu mai avea nevoie de mâncare. Murise noaptea trecută din cauza unei indigestii. Însuşi papa îi dăduse „sfânta ostie”. Se vede că nu i-a priit. Burchard rezumă sumar faptul: biberat calicem ordinatione et jussu papae paratum (Diarium, II, 350). Tot pocalul papei… Iar bătrâna alerga pe străzi plângând, răcnind şi blestemând. Dar uşile rămâneau zăvorâte şi ferestrele astupate, căci lumea se temea de orice. Nimeni nu voia să vadă, nici să ştie nimic.

După moartea cardinalului Orsini, în Roma s-a vorbit mult şi zgomotos despre sinistrele crime ale Borgiilor. Pentru a-şi acoperi fapta, papa a convocat doi medici, oamenii săi, care au declarat că moartea cardinalului se datora unor „cauze naturale”. Peste puţine zile, Papa scria lui Cezar că „trebuie terminat repede… cu această casă… Să apucăm tot ce vom putea şi să nu avem milă nici de femei, nici de copii”. Era o măsură de exterminare a familiei Orsini.

Jacopo de Santa Croce, care fusese şi el arestat, se vedea ameninţat cu moartea dacă nu va da 10.000 de ducaţi. Familia a

adunat în grabă banii, dar a doua zi, corpul neînsufleţit al

întemnițatului putea fi văzut pe podul de la Sant-Angelo. Toate bunurile mobile și imobile ale celui omorât au fost luate de Borgii.

Cam în același timp, în alte celule ale fortăreței Sant-Angelo intrau episcopul de Cesena și protonotarul apostolic Andrea de Spiritibus, „pentru singura crimă că erau prea bogați”! Alexandru Borgia punea mâna pe toate averile lui. Giustiniani nota că toți tremurau: feudalii romani și înaltul cler care aveau ceva bani. Nimeni nu se simțea în siguranță. Unii fugeau, alții se ascundeau. Episcopul de Cesena scăpă din închisoare în iulie 1503, după ce vărsa papei încă 10.000 de ducați.

În casele cardinalilor care fugeau din Roma apărea imediat papa care sechestra toate bunurile. Puțini au reușit să-și pună la adăpost averile. Cei mai mulți le pierdeau în favoarea papei și a hrăpăreței lui familii. Desigur, ca totdeauna, spionii și trădătorii anunțau din timp pe papă, care reușea să prindă pe fugari și să le stoarcă averile prin toate mijloacele. În iunie 1501, în timp ce cardinalul Ascanio Sforza fugea ascunzându-și averile în subteranele unei mănăstiri, papa află prin oamenii săi totul și numai la patru ore după fuga cardinalului, bunurile acestuia erau cărate la Vatican. Iar papa începea din nou număratul banilor…

De multe ori Alexandru și Cezar nici nu-și închideau victimele pentru a le omorî în închisoare. Aveau oamenii lor prin

care le trimiteau în ceruri.

La 11 iulie 1502, Giustiniani raporta guvernului său că bietul cardinal Ferrari de Modena e grav bolnav, că nu mai e nădejde de scăpare, deoarece e „vorba de otravă”. Bogăţiile acestuia crescuseră an de an, căci slujise ca vistiernic al curiei papale. Cardinalul avusese mână lungă şi suflet hapsân. Papa a numărat vreo 15.000 de ducaţi pentru el, iar alte bunuri le-a dat familiei sale. Pentru că se întorceau tot în buzunarul lui. Rudele decedatului cardinal Ferrari l-au transportat şi înmormântat la Modena, punând pe mormânt emblema heraldică a papei Alexandru Borgia, adică semnele călăului pe mormântul victimei, în procesul intentat pentru crimă, în vremea papei Leon al X-lea, Pinzón a mărturisit că l-a otrăvit pe Ferrari din ordinul papei Alexandru al VI-lea. Pentru crima lui, Pinzón a fost decapitat.

Un proces asemănător avu loc la 1504, în vremea papei Iuliu al II-lea, cu privire la moartea mult prea bogatului cardinal Muchiello, omorât în aprilie 1503. Giustiniani arată cu precizie că era vorba de otrăvirea acestui cardinal. Guvernatorul Romei a adus papei frumoasa sumă de 150.000 de ducaţi. A doua zi papa a stat mult în camera lui şi a numărat banii. El a mai luat în primire şi domeniile mortului, din episcopatul Porto, arătându-se vesel multe zile după aceea. Cardinalul

fusese omorât de propriul său secretar, diaconul Asquino de Collorado. judecat în vremea papei Iuliu al II-lea, diaconul arăta că a îndeplinit un ordin care pornise de la Alexandru Borgia. Diaconul a fost ars în piaţa Sf. Petru din Roma, la 16 martie 1504.

Acţiunea tăcută a „pocalului” a trecut chiar pragul casei Borgia. În august 1500, un accident neprevăzut lovea pe cardinalul de Capua şi în curând el murea. Burchard pune la îndoială moartea naturală a acestuia. Este vorba de cardinalul Juan, fiu al lui Jofre Borgia, nepot de soră al paPei Alexandru al VI-lea. A fost otrăvit din ordinul papei şi al lui Cezar sau a murit de moarte naturală? întrucât a fost transportat în secret la Roma şi nici nu i se cunoaşte mormântul, neexistând măcar un semn, concluziile istoricilor pun de asemenea pe seama lui Alexandru şi a lui Cezar moartea acestui Borgia.

Numai cu 16 zile înainte de moartea papei Alexandru al VI-lea, la 2 august 1503, murea pe neaşteptate alt Borgia, care se numea tot Juan şi era cardinal de Monreale. Giustiniani şi alţi martori afirmă că papa era bucuros, dar că nu primea vizite în acest timp pentru motivul că ar fi foarte „îndurerat”. În realitate el număra banii şi bijuteriile care îi aduceau în total mai mult de 100.000 de ducaţi. Multă bucurie pe capul papei pentru atâţia bani, deşi crima pare s-o fi pus la cale de astă dată… cezar.

Lista celor omorâţi, o enumerare monotonă de crime

misterioase care au desăvârşit activitatea pontificală a lui Alexandru al VI-lea, se poate lungi încă mult. Aceste crime metodice aruncă o pată 9 ravă peste memoria Borgiilor. Poate mai întunecată decât imoralitatea 'n viaţa sexuală sau criminalitatea în acţiunile politice. La aceste suprimâri secrete, vina mai mare este a papei. În ultimii trei ani, atunci când cezar avea nevoie de sume considerabile pentru realizarea datului său, pofta de bani, lăcomia lui nesăturată au devenit mai Puternice şi mai criminale. În cămările bine închise, papa cobora noaptea să privească cu patimă avară sacii plini cu ducaţi şi să atingă Cu Voluptate vasele de aur sau de argint aduse pe fluviul ştiut de el al Crimei – Or.

Capetele multor cardinali căzuseră sub lovitura otrăvii. Mai e-ista bogatul cardinal Adriano. Papa şi Cezar s-au invitat la acest °ordinal, al cărui moştenitor era plăcut să fii. Autoinvitaţia avea drept S°°P tocmai o moştenire rapidă. Papa s-a interesat grijuliu de masă. „A pus şort şi s-a dus singur în bucătăria cardinalului. Pentru ca Uci" Urie să fie bine aranjate. Un fazan a fost pregătit cu atenţie de PaPă, punând între piele şi carnea de la piept o tocâtură specială. Apoi inv5 lui fazanul în slănină. O mâncare foarte gustoasă…

Cardinalul mai avea şi alte gustări: felii de păstrăvi prăjite în unt, pateuri de raci, fazan, sitar, sparanghel proaspăt şi salată

muiată în smântână, ananas, papanaşi calzi cu brânză, şi încă, şi încă…

În bună dispoziţie, papa şi Cezar au mâncat ca flămânzii. Dumnezeu, diavolul şi norocul erau cu ei. Întreaga trinitate. Apoi Cezar s-a ridicat să toasteze. Totul era bine pregătit. Ceru paharnicului să aducă pocalele. Cezar luă unul, altul îl dădu papei şi altul cardinalului Adriano. Însă nici nu terminară de băut, când papa şi Cezar fură apucaţi de vărsături violente. Au fost duşi repede la Vatican.

La judecata care a avut loc mai târziu, paharnicul avea să mărturisească faptul că a schimbat pocalele. Diamante Giovelli, mica şi tânăra iubită a lui Astorre Manfredi, promisese paharnicului o noapte de dragoste în schimbul acestei bune trebi pe care o făcuse…

Moartea cerea moarte!

Otrăvurile epocii

Mărturiile de epocă ne arată că Borgii, pentru a scăpa de un duşman sau a pune mâna pe o avere, întrebuinţau otrava ca mijloc de a obţine succese politice sau a se îmbogăţi. Într-o scrisoare trimisă lui Cezar, în timpul expediţiilor acestuia în Romagna, papa îl sfătuieşte „părinteşte” să-i adune pe toţi Orsinii şi trădătorii şi să-i distrugă pe toţi deodată. Încheia scrisoarea cu nişte observaţii şi sfaturi extrem de interesante: „Nebunariţa,

beladona, cucuta, degeţelul şi telişca sunt plante ce pot fi folosite, iar arsenicul, acidul de plumb şi mercurul sunt rrrnereurile care merită a fi cercetate. Pe un venenum atterminatum nu pun mare temei. Domnul să te aibă în pază".

Arta de a face otrăvuri aproape s-a pierdut în zilele noastre. Cei din Evul Mediu nu aveau nici noţiuni de chimie şi nici laboratoare, totuşi încă din antichitate s-au produs din sucul unor plante băuturi medicamentoase sau prafuri cu o mare putere de otrăvire. Se vorbeşte mai ales despre beladona, măselariţă (plantă din familia solaneelor, narcotică şi otrăvitoare), opiumul, stramonium (altă plantă din familia solaneelor), mătrăguna, cucuta şi altele, care stăteau la îndemâna acelora care voiau să producă din rădăcinile, frunzele sau seminţele lor amestecuri letale. De obicei, otrăvurile erau un amestec de ingrediente vegetale şi chiar minerale, a căror preparare era extrem de dificilă şi complicată. Administrarea acestor otrăvuri nu lăsa urme din care să se tragă concluzia că victimele au murit de moarte nenaturală. În ceea ce priveşte dozarea cantităţii de lichid sau praf de otravă, s-au făcut experienţe cu cai şi vaci sau chiar cu sclavi. În Roma antică erau preferaţi sclavii pentru atari experienţe. În Evul Mediu şi mai ales în

DC

perioada Renaşterii, otrăvurile erau mult mai periculoase şi mai rafinate. Imaginaţia istoricilor şi a scriitorilor a înflorit mult fenomenul, otrăvurile fiind administrate nu numai în mâncare şi băutură, dar şi prin mijlocirea cămăşilor, hainelor, mănuşilor, florilor, torţelor, scrisorilor şi altele.

Chiar la începutul Evului Mediu, botanica decădea din poziţia pe care o avusese în antichitate în sfera otrăvurilor. Apăreau noi produse cu efecte mortale şi o mare putere toxică, date în cantităţi foarte mici. Alchimia întrebuinţa mineralele încă din secolul al XIII-lea, iar ele căpătau o mare utilitate în epoca Renaşterii, eliminând multe din vechile tehnici de creare a otrăvurilor din plante. Pe primul loc se plasa arsenicul, urmat de antimoniu, nitratul de argint, acetatul de plumb, încă astăzi, aceste minerale produc otrava ideală. Căci culoarea lor se confundă cu cea a substanţelor alimentare (făină, zahăr etc). Gustul lor plăcut permite un amestec posibil cu lapte, vin sau alte băuturi, fără a le schimba prea mult aroma. Se constată că de la Renaştere încoace substanţele minerale ocupă primul loc în ierarhia mijloacelor de a omorî cu ajutorul otrăvurilor.

Italia a fost numită multă vreme „ţara clasică a otrăvurilor". Un număr destul de mare de otrăviri celebre petrecute în Italia secolelor XIV-XVI i-au făcut o reputaţie poate nedreapă. Totuşi, în acel timp, mai existau pumnalul şi sabia, care se întrebuinţau ca

arme „legale” încă din Evul Mediu. Rezultatul era acelaşi, ba se mai elimina ideea de „laşitate”.

Deşi s-a vorbit mult despre acest fenomen, între 1328 şi 1759 n-au fost decapitate decât şase persoane pentru crima de a fi otrăvit pe cineva. Probabil mulţi din cei ce întrebuinţau otrava ca mijloc de a elimina pe alţii nu ajungeau pe mâna gâdelui, întrucât se aflau prea sus în ierarhia socială.

Atunci, în secolul al XV-lea, existau destui indivizi care trăiau din prepararea în mod deschis a tot felul de elixire pentru „viaţă lungă”, «filtre pentru amor”, dar şi din prepararea secretă a „băuturilor” pentru. moştenire”, „a apelor pentru văduvie”, „a parfumurilor pentru eternitate”. În subterane întunecoase, din fierturile care se făceau în alambicuri sau Oale, ieşeau produse miraculoase, provocatoare de moarte. În secolele următoare, treburile s-au schimbat. Omul căuta mitica „piatră filosofală”: transformarea metalelor şi pietrelor în aur. Regina Cristina a Suediei era cunoscută pentru alchimie, după cum Catarina Sforza sau perina de Medici erau în căutare de otrăvuri cât mai bune. Prafurile şi auturile otrăvitoare din epoca Renaşterii nu proveneau dintr-un singur Mineral. Se foloseau diferite elemente, care, amestecate, întăreau Proprietăţile toxice. Este destul de greu să se reconstituie formulele otrăvurilor de epocă. Cei care s-au ocupat de această problemă direct sau indirect consideră că

în cantarella Borgiilor intra şi acidul arsenic sau arsenicul alb. Nu există o dovadă certă despre acest lucru.

În general se afirmă că otrava folosită de Borgii avea trăsăturile exterioare ale arsenicului. E descrisă ca „un fel de praf albicios asemănător zahărului”, de către episcopul Paul Jove, contemporanul lor. În cantarella existau desigur şi alte substanţe. Nu ştim ce elemente intrau aici, dar se spune că vestitele otrăvuri din secolul al XVII-lea nu erau decât nişte derivate din otrăvurile borgiene, între care arsenicul avea un loc important. În genere, prin conţinut, cantarella înclină în favoarea utilizării arsenicului. Cardinalii Orsini, Ferrari de Modena şi Muchiello au murit după ce au băut faimoasa „cupă”. Cardinalul Orsini murea otrăvit în închisoarea din Sant-Angelo. Ferrari de Modena murea la masa lui, otrăvit din ordinul papei de către valetul de cameră Sebastian Pinzón. Cardinalul Muchiello era omorât tot la masa lui, de către servitorul său, diaconul Asquido di Coloredo.

Dintre otrăvurile cunoscute atunci, se pare că numai arsenicul putea fi turnat în vin sau în alimente, fără a le altera gustul. Celelalte ar fi provocat un gust acru, amar, picant sau metalic. Burchard şi ceilalţi martori oculari nu spun nimic despre efectele ulterioare ale otrăvii. Desigur că atunci medicina nu avea mijloace să recunoască mineralele otrăvitoare date în doze mici.

Despre otrăvirea celor doi Borgii la banchetul cardinalului

Adriano, Guicciardini scria cu multe înflorituri despre acest accident cunoscându-l chiar de la cardinalul Adriano, care a scăpat cu viaţă.

Cardinalul povestea mai târziu că, după ce a băut otrava, a simţit prin stomac flăcări care-l mistuiau, în timp ce pierdea orice capacitate de gândire. Plin de flăcări interioare, de fierbinţeli şi dureri, el s-a aruncat într-un vas cu apă rece. Şi-a revenit la viaţă după ce măruntaiele i-au fost arse şi după ce a pierdut un rând de piele de pe întreg corpul.

Din descrierea făcută de el, se vede că i-a fost atacată pielea. Se ştie că există trei otrăvuri cu efecte de genul acesta: arsenicul, antimoniul sau anumite preparate pe bază de opiu. Erupţia cutanee este prezentă în toate cazurile de otrăvire cu arsenic. Ea apare fie sub formă de bubuliţe, sau de urticare, sau chiar de adevărate buboaie. Cardinalul Adriano a avut erupţii care au dus la schimbarea pielii. Era vorba deci de arsenic, având ca ingredient principal cantarella. Înnegrirea imediată a cadavrului lui Alexandru al VI-lea nu se poate explica decât prin otrăvirea puternică cu arsenic.

Dar Borgii au recurs deseori şi la o formă înceată de otrăvire, care se încheia într-un răstimp de câteva zile. Această metodă era preferată, căci înlătura orice bănuială de amestec în moarte persoanei respective. Însă avea un dezavantaj: cel

interesat de moarte cuiva, nu era prea sigur de efectele otrăvii. Era însă o modalitate de otrăvire foarte răspândită. Otrava se numea venenum atterminatum, adică „otravă cu termen”. Dacă ştim foarte puţin despre otrăvurile rapide din vremea Renaşterii, ştim şi mai puţin despre venena atterminata. Cercetările făcute în această direcţie au dat rezultate nesigure, după cum şi nesigure erau şi efectele acestor substanţe toxice. Se pot afla unele informaţii în curioasele amestecuri de reţete medicinale şi cosmetice pe care le-a scris cu mâna, Catarina Sforza şi care au fost publicate de către Pasolini. Titlul reţetelor este Xfnfnpo B Tfrmknf, care, după cheia criptogramei, vrea să spună: Otravă cu termene

Aceste otrăvuri cu efecte lente nu erau convenabile Borgiilor. Au preferat mijloace mai rapide, mai sigure şi mai expeditive. Poate o dată sau de două ori, ca în cazul prinţului Djem, să fi folosit venenum atterminatum. Regula era ca pocalul („caliciul”) să trimită subiectul spre cele eterne în 24 de ore. (Borgii spuneau de obicei să-i trimită „la diavolul”, „la dracul” pe cardinalul sau pe feudalul bogat, pe valetul indiscret, pe credinciosul de ieri, pe necredinciosul de astăzi.)

Cei morţi de cantarella erau aruncaţi de obicei în valurile mute ale Tibrului, în nopţile întunecate.

Erotismul şi sincopele papei Alexandru Borgia

Alexandru al VI-lea şi-a păstrat până la moarte, setea şi insaţiabilitatea de a se bucura de viaţă. Arareori izbucnea în manifestări violente, amintiri ale originii sale spaniole. Rămânea mai mult o fire egală, veselă, incapabilă de a se opri asupra grijilor sau tristeţilor vieţii. Ambasadorul veneţian Paolo Capello ni-l descrie la 1500, deci trei ani înainte de a muri, într-un mod impresionant: „Papa întinereşte cu fiecare zi, gândurile nu-l muncesc nicio noapte întreagă; e vesel din fire şi face numai ce-i prieşte; tot gândul lui este să facă mari pe fiii lui; de altceva nu-i pasă...”

Rodrigo Borgia dorise mantia de purpură pentru a se înălţa, dar şi pentru a se ascunde îndărătul ei, căci era un veşmânt care putea acoperi marile şi nesfârşitele lui pasiuni. Asprul şi obiectivul judecător al Papei Alexandru al VI-lea, istoricul florentin Guicciardini, în a sa Storia d'Italia, (I, 1) îi prezintă calităţile, dar şi viciile care l-au tras în mocirla unei vieţi neobişnuite, recunoaşte că era un om inteligent, că ştia să dea sfaturi foarte bune altora şi avea mare uşurinţă de a se mişca în lumea epocii. Dar aceste „virtuţi” se pierdeau într-o masă de fapte şi trăsături de caracter incredibile: obiceiuri „obscene”, lipsă de sinceritate, de adevăr, lipsă de credinţă şi de religie, o „zgârcenie insaţiabilă”, o ambiţie fără margini, o cruzime „mai mult decât barbară” şi o poftă

„Ardenţissimă” de a-şi ridica într-un fel sau altul fiii care erau cam numeroşi…

După părerea celor care au prezentat viaţa acestui papă neobişnuit, apar trei dominante în viaţa lui: setea plăcerilor permise şi nepermise pe care Francesco Guicciardini le numeşte „obscenitate”; avariţia, care însemna la el o sete şi o lăcomie fără limite pentru bani, de a acapara bunuri, indiferent de mijloace; nepotismul, care, tradus, însemna de fapt „dragostea pentru copiii lui”, fii sau fiice, o dragoste pătimaşă care nu-i înfrumuseţează defectuosul caracter.

Nu este nicio îndoială că la 1492 Rodrigo Borgia a fost ales papă cu ajutorul banilor, cumpărând voturile de la cardinali. Târgul a fost scump, preţul greu, dar el putea să strige plin de exaltare după alegere: Io son Papa, Pontefice, Vicario di Cristol Era fericit. Dar de fapt rămăsese ceea ce arăta semnul lui heraldic: un taur lipsit de bun simţ şi de ruşine. Poate de aceea Giovanni Medici, care ştia ce-i aşteaptă, şoptise la urechea cardinalului Cibo: „Suntem în gura lupului: pe toţi ne va sfâşia dacă nu vom fugi la timp…”

Papa Alexandru al VI-lea nu s-a despărţit de firea lui din vremea când era Rodrigo. El va continua viaţa plină de orgii. În timp ce căuta prin tot felul de intrigi, prin otravă şi sânge, printr-o politică incertă, duplicitară şi încurcată să distrugă pe

duşmanii săi şi să ridice numeroasa lui familie recunoscută ca bastardă, papa, cu neamul lui de spanioli flămânzi, petrecea. Vânătorile, balurile, banchetele urmate uneori de orgii, cuprindeau cea mai mare parte a zilelor sale. Italia era plină de vestea vieţii destrăbălate şi a scandalurilor curiei papale. Savonarola strigase la Florenţa: „Papa acesta e mai rău decât un păgân”; dar papa îi va umple gura cu cenuşă, arătându-l ca pe un eretic…

La 16 iulie 1501, florentinul Agostino Vespucci scria din Roma către ai săi: „… papa, care-şi are mereu turma lui nelegiuită, petrece în fiecare seară cu câte 25 femei şi mai bine aduse, de călăreţi de la Avem aria, până la ora unu”.

Ca şef suprem al bisericii catolice, Alexandru al VI-lea a dovedit permanent un formalism, o neglijenţă vizibilă în materie de credinţă, care mergeau uneori până la lipsa unui sentiment religios. Erau mai puternice instinctele puterii, dar mai ales instinctele erotice, care l-au tras până la formele cele mai joase ale lubricităţii. Se spune că a fost înainte de toate, „un tip sexual”. Documentele istorice ni-l prezintă ca pe un om care trăieşte fără prejudecăţi, iar purpura de cardinal nu-l stinghereşte să facă tot felul de acte galante, orgii nocturne cu diferite femei. În toamna vieţii, papă fiind, la cei 70 de ani ai săi, deşi purta titlul de „vicar al lui Hristos”, se înconjura de favorite şi dansatoare. Iar la vârsta

nobilă de 71 ani, îl vedem prezidând

6

convivum, „balul castanelor”, care, aceluia ce nu-i cunoaşte temperamentul erotic, impetuos şi viu, i-ar părea un fel de fabulă obscenă.

Acest papă se distingea prin unele calităţi exterioare. Era înalt, frumos, robust, plesnind de sănătate şi putere. Avea ochii mari, buze groase, caracter vesel, o ţinută maiestuoasă şi gesturi pline de graţie. Gaspare de Verona spune că nu e de mirare atunci când văzut de „nobilele doamne”, el „le excită într-un fel deosebit spre dragoste şi le atrage spre el mai puternic decât atrage magnetul fierul”. Vârsta nu i-a calmat înflăcărarea. La 66 de ani părea că a intrat în a doua tinereţe. Toţi erau şocaţi de vigoarea lui. Spunea lumea că taurul de pe blazon este un demn simbol al papei Alexandru Borgia.

Primele ştiri despre viaţa privată a lui Rodrigo Borgia se referă la o formă exagerată a instinctului sexual. Viitorul papă era atunci cardinal şi avea 29 de ani. E citat într-un „monitor” al papei Pius al II-lea, dat la 11 iunie 1460, unde se notează prima dată că Rodrigo, în fruntea unui grup de tineri cam veseli, a luat parte la tot felul de petreceri şi expediţii amoroase nocturne. Într-o noapte, în grădina lui Gianni de Bichis, treburile au mers atât de departe, încât s-a vorbit multă vreme pe socoteala

organizatorului petrecerii, veselul cardinal Rodrigo Borgia. Papa Pius al II-lea i-a trimis cunoscuta scrisoare „foarte moderată”, referindu-se la acea noapte. Rodrigo Borgia a făgăduit să se îndrepte, luându-şi angajamentul şi jurând să ducă o viaţă morală. Dar instinctele erau mai tari decât promisiunea de castitate…

Altă menţiune e din 1464, când era cardinal şi vicecancelar al bisericii catolice. Aflându-se la Ancona, unde se pregătea o cruciadă antiotomană, el umbla numai la vânătoare de fluturi de noapte, astfel că un martor ocular scria unui prieten că vicecancelarius non solus în lecto dormiverat. În fiecare noapte nu dormea singur în pat. Poate nici ziua…

Pentru câţiva ani documentele tac cu privire la viaţa privată a lui Rodrigo. Aventurile galante au luat locul unui menaj. Obosit de vagabondajul lui amoros, cardinalul a găsit liniştea într-o legătură intimă şi durabilă. De aici pornea seria de copii bastarzi cu celebra Vanozza Catanei. După epitaful de pe mormânt, ea s-ar fi născut la 1442 şi a murit la 26 noiembrie 1516. Această „prietenă” a lui Rodrigo s-ar fi dedicat la bătrâneţe operelor de binefacere. Epitaful, dispărut astăzi, o prezenta ca mamă a patru copii: Juan, Cezar, Lucreţia şi Jofre. În dramaticele întâmplări ale familiei Borgia ea nu apare amestecată. Burchard o citează doar de trei ori cu numele de domina Rosa. Ambasadorii şi analiştii epocii nu-i amintesc numele.

Alexandru al VI-lea a avut şi alţi copii în timpul cardinalatului şi chiar în timpul când era papă. E vorba de Geronimo, Isabella şi Pierro-Lodovico, toţi pe listă înaintea lui Juan. Apoi mai e vorba de Laura şi de faimosul Infante Roman, toţi cinci aparţinând unor mame diferite. Nu se cunosc decât mamele Laurei, care era fata Giuliei Farnese, iar Infantele Roman al unei anonime, mulier soluta, în spatele căreia se ascunde – pare-se – o persoană destul de cunoscută. Acest ultim copii s-a născut atunci când Alexandru al VI-lea era papă de peste cinci ani. Paternitatea lui Juan şi-a asumat-o prin bula din 19 septembrie 1493. Două bule – din 17 octombrie 1480 şi 16 august 1482 –, ambele aflându-se în arhivele Osuna din Spania, recunosc paternitatea lui Cezar. Lucreţia s-a născut la 1480, iar Jofre la 1481. În arhivele secrete ale Vaticanului se poate citi o declaraţie a papei din 6 august 1493, cu privire la paternitatea lui Jofre.

Atunci când se năştea Cezar, Vanozza avea 32 de ani, iar cardinalul Rodrigo 40 de ani. Desigur că la vârsta aceasta ea nu mai păstra trăsăturile tinereţii şi nu putea pretinde „prietenului” ei prea multă credinţă. Femeile îmbătrâneau repede în acea perioadă. Alexandru Borgia a uitat-o, şi la vârsta de 64 de ani el a început să trăiască bucuriile celei de-a doua tinereţi. Un număr de ani nu mai ştim nimic despre legăturile lui amoroase. Ales papă, el a intrat din nou în atenţia tuturor. Poate de aceea,

documentele vorbesc din nou despre viaţa lui privată, despre relaţiile cu Giulia Farnese care încă de la vârsta de 15 ani era favorita viitorului papă. Când Borgia era ales papă, ea avea 19 ani. Era foarte frumoasă şi crescuse împreună cu Lucreţia într-o casă a verişoarei lui Alexandru al VI-lea. Se căsătorise cu Orsini la 1490, dar se afla în relaţii cu Alexandru al VI-lea de mulţi ani. Fratele ei, Alexandru, primea repede mantia de cardinal. Giulia aducea norocul familiei Farnese. Mai târziu, Alexandru Farnese va ajunge papă sub numele de Paul al III-lea, dar poporul roman îi va da o poreclă potrivită, aceea de „cardinalul fustei".

Papa era îndrăgostit de tânăra şi frumoasa blondă, Giulia la Bella. Frumuseţea ei era cunoscută în Italia. Sunt indicii că soacra ei împreună cu fratele ei, Alexandru Farnese, au mijlocit ca Rodrigo să ajungă amantul Giuliei. Când cardinalul a devenit papă, ea a ajuns un adevărat comandant la palatul papal. Alături de Lucreţia, cu care era de vârstă apropiată, ea a domnit un timp la Vatican, de aceea în Italia i s-a dat porecla de sposa di Cristo, „nevasta lui Hristos".

O femeie atât de frumoasă şi de vestită în timpul vieţii ei a fost modelul unor pictori. Vasari spune în a sa Istorie a artei italiene, că portretul Giuliei Farnese s-ar afla în unele din frumoasele fresce ale lui Pinturicchio, executate în apartamentele papei, în IV dei santei. Medalionul din sălile Borgia care

reprezintă pe fecioara Maria, blonda Madonna col Bambino e Cherubini, pictata deasupra uşii de la ieşire, ar fi avut ca model tocmai pe frumoasa Giulia.

Se mai afirmă că statuia Justiţiei, pe care a sculptat-o G. della porta pentru monumentul funerar al lui Paul al III-lea în basilica Sf. pentru, ar reproduce corpul admirabil şi frumuseţea de tip grecesc a Giuliei. De asemenea, că Rafael Sanzio, în a sa Transfiguraţie, ar reproduce pe Giulia.

Ea se căsătorise în mai 1490 cu Orso Orsini supranumit „Chiorul”, întrucât pierduse un ochi. Era fiul lui Lodovico Orsini şi a Adrianei Mila, vară în al doilea grad cu papa Alexandru Borgia. Ea a protejat şi chiar a favorizat relaţiile vărului-papă cu nora ei Giulia. Legăturile adulterine ale Giuliei cu Alexandru al VI-lea erau foarte cunoscute. Ea participa la toate serbările publice alături de papă. Se vorbea urât despre ea: o tânără de 19 ani se aruncă asupra unui bătrân de 63 de ani. Deşi se pare că totul se petrecuse invers. Disputele cu privire la această problemă nu s-au terminat încă. La nunta Lucreţiei (iunie 1493), ea era prezentă, iar Burchard şi alţii o numeau concubina papae. Se spune că papa o iubea foarte mult. Prinsă de armatele franceze şi răscumpărată de papă, un contemporan scrie că „madonna Giulia a fost în fine găsită... Ea a venit la Roma. Se spune că în noaptea de duminică a locuit la palat (Vatican)”.

Durata relaţiilor adulterine dintre cei doi a fost lungă. Motivele pasiunii au rămas o enigmă. Zic unii că Alexandru al VI-lea n-ar fi pierdut la vârsta lui fascinaţia satanică pe care o exercita în tinereţe. Amândurora le lipsea ruşinea, deşi apărătorii papei spun că numai ei îi lipsea. Mai mult îi lipsea papei. Preţul cedării Giuliei ar fi fost boneta de cardinal pentru fratele ei Alexandru, cu toată opoziţia vehementă a unui mare număr de cardinali de a-l accepta în rândul lor. împreună cu „cardinalul fustoi”, cei din familia Farnese se bucurau de tot felul de favoruri. Borgii mergeau în locuinţa Farneşilor „ca la ei acasă”. Se povesteşte că în octombrie 1493 Alexandru al VI-lea şi Cezar au fost invitaţi la o „reuniune de familie” în casa Farnese, unde madonna Giovanella, mama Giuliei, făcuse pregătiri deosebite pentru primirea invitaţilor şi „prietenilor” atât de apropiaţi.

La 1492, Giulia a născut o fetiţă pe care a botezat-o cu numele de Laura. Oficial, tatăl fetiţei era soţul ei, Orso Orsini, în realitate tatăl era cardinalul Rodrigo, care peste un an ajungea papă. Rudele Giuliei cunoşteau bine secretul acesta, dar tăceau şi trăgeau tot felul de profituri. Papa însuşi plasase pe Giulia, îndată după alegere, în palatul Lucreţiei din Santa Maria di Porticu, ca şi cum a fi fost rudă apropiată cu Lucreţia. Soţului ei, papa i-a dat fiefuri şi un castel, cu titlul de „soţ al doamnei Giulia, logodnica lui Hristos” după vorba ironică a poporului. Scrisori din epocă

afirmă că fetiţa Giuliei semăna leit cu papa. Giulia a devenit între timp mai frumoasă, mai femeie. A murit în 1524. Într-o vizită făcută de nişte ambasadori Giuliei, aceştia au aflat-o împreună cu

Lucreţia. Semn că fata ştia despre adulterul tatălui-papă. Lucreţia, abia căsătorită, avea atunci 14 ani. Putea ea să înveţe lucruri bune, morale, trăind în mediul infectat de însuşi tatăl ei, şeful spiritual al lumii catolice? Tot ce era moral sau virtuos în sufletul ei era sfărâmat şi aruncat la pământ, iar viaţa ei intimă era invadată de tot ce era mai rău şi mai perfid în epocă şi în familie.

Se ştie că Alexandru al VI-lea era stăpânit de patima plăcerilor lumeşti, gli illeciti omori, cum spuneau contemporanii lui. Dar el mai avea și alte patimi. În primul rând, patima nepotismului.

Gregorovius notează în lucrarea sa, Lucrezia Borgia, un dialog intitulat Moartea şi papa atins de febră, scris de un autor necunoscut. Atunci când ia cuvântul în replică, Giulia mărturiseşte că i-a făcut lui Alexandru Borgia trei sau patru copii. Se pare însă că paternitatea îi poate fi atribuită numai pentru Laura. După Laura, în rândul bastarzilor a apărut copilul numit Infantele roman. Mama copilului este presupusă, dar aici s-au dus discuţii pline de mistere pentru istoria familiei Borgia. Infantele Roman încheia seria lungă a bastarzilor lui Alexandru Borgia. Se

năştea, acest Infante, la sfârşitul lui 1497 sau la începutul anului 1498. Atunci papa avea 65 de ani şi era în funcţie de cinci ani. Gregorovius a descoperit două documente, ambele datând de la începutul lunii septembrie 1501. În primul act, intitulat /Ilegitime genitos, papa îl declară pe Infante fiu natural al lui Cezar, numindu-l imediat duce de Nepi. În al doilea act, Spes futurae, papa îşi atribuia lui însuşi paternitatea, ascunzând pe mamă sub numele de mulier insoluta. Nesiguranţa domneşte şi printre contemporani. Ambasadorul Giustiniani scria în 1502 despre Infante, care atunci avea vreo cinci ani, că este fiul lui Cezar. După alţii, ar fi fiul papei.

Burchard, care era mai la curent cu situaţia adevărată, notează despre Infante, atribuindu-l lui Alexandru al VI-lea: Joanem Borgiam, filium suum, quem în pontificatu habuit cum quadam romană.

Sañudo notează că la 1501, în timp ce continuau legăturile dintre Alexandru al VI-lea şi Giulia, soţul ei ar fi aflat despre aceste relaţii şi despre faptul că Giulia fusese, „predată” papei chiar de către tatăl ei. Supărat, Orso Orsini a prins pe socrul său şi i-a tăiat capul. Apoi a scris pe o hârtie: „Acesta este capul socrului meu care şi-a prostituat fiica, papei” (Sañudo, Diario, I).

Alexandru al VI-lea nu avea nevoie să se aventureze în escapade periculoase. La Vatican şi prin apropiere el avea un mic

harem la dispoziţia lui. Chiar proprii lui copii, pentru a-i atrage bunăvoinţa, aveau grijă să-i reînnoiască „personalul” (aşa cum făcuse Juan). Povestirea exceselor erotice ale papei în toate detaliile lor ar constitui un fapt monoton. Încă la 70 de ani, bătrânul papă căuta noi stimulente pentru senilitatea lui înaintată. Ambasadorul Giustiniani scria: „Papa are 69 de ani; el întinereşte în fiecare zi; grijile lui nu durează nicio noapte; el are un temperament vesel şi nu face decât ceea ce-i place: unica lui dorinţă este de a-şi face puternici copiii”. Dacă primea o veste rea, pleca din Roma călare, chiar în plină noapte, pentru a vâna două-trei zile la Rocca di Papa şi, spune Giustiniani, „se întorcea curăţat de melancolie”. Tot el adaugă că papa „pune adeseori tinere fete să danseze, tinere care sunt prezentate la toate sărbătorile”. Multe alte mărturii independente, printre care cele ale lui Burchard, arată aceeaşi patimă a bătrânului papă. Când intra într-un oraş, magistraţii erau obligaţi să-i prezinte sub ferestrele palatului în care era găzduit un balet cu tinere fete. Era stăpânit de această slăbiciune (Giustiniani).

Burchard se scandalizase în vremea lui Inocenţiu al VIII-lea când în timpul nunţii unei nepoate, acesta se aşezase la o masă cu multe femei. Acum el se obişnuise cu excesele noului reprezentant al lui Dumnezeu pe pământ… Spectacolele amoroase şi scenele de orgii sexuale din vremea lui Alexandru al

VI-lea l-au făcut insensibil. Acum el descrie riguros tot ce se întâmpla.

Nu se mirau nici cardinalii, nici nobilii. Totul părea logic şi destinat să fie aşa. Bule papale vorbeau despre copii născuţi de episcopo cardinali et de conjugata, pe care Alexandru al VI-lea îi recunoştea ca fiind proprii săi copii, legitimându-i pe rând. La Vatican, ca în orice grup nobiliar, se dansa, se făceau intrigi amoroase, jocuri de hazard. Papei Alexandru Borgia îi plăcea să vadă dansând tinere cu rochii foarte scurte. În timpul carnavalului apăreau în palatul papal femei cu moravuri îndoielnice. Încă în februarie 1502, când papa atingea respectabila vârsta de 71 ani, ambasadorul Giustiniani raporta dogelui din Veneţia: „El ia parte în fiecare zi, în timpul carnavalului, la serbări şi petreceri şi socoate că nu trebuie să-l preocupe nicio afacere care să-l abată de la acestea…” Pentru a-şi sărbători aniversarea urcării sale pe tronul pontifical în condiţii cât mai bune, papa a întrerupt orice audienţe şi, închis în apartamentele sale, stătea ziua întreagă Petrecând cu femei în plăcute plăceri, mărturiseşte acelaşi Giustiniani! ar când părăseşte pentru câteva ore femeile, se aşază la masa verde. Giustiniani raporta, la 30 noiembrie 1502, că el însuşi a jucat cărţi cu «beatitudinea sa”, până la răsăritul soarelui, pierzând câteva sute de ducaţi.

Taurul era animalul heraldic al familiei Borgia. Pinturicchio, 2 ugrăvind camerele lui Alexandru al VI-lea, a pictat fresce în care rePrezenta nişte procesiuni cu taurul Apis. Spre bucuria mulţimii.

Alexandru Borgia a organizat, îndată după alegerea sa ca papă, o corrida, o luptă de tauri în ruinele Colosseum-ului. Ca spaniol, nu putea uita violentele plăceri iberice. Trebuia oferită romanilor o festa di Borgia. Însuşi Cezar, pe atunci tânăr şi frumos şi încă neatins de boala franţuzească, a coborât în arenă. Lucreţia i-a aruncat trandafiri galbeni. Alexandru al VI-lea, aşezat în loja de gală, avea în dreapta frumuseţea cam de 19 ani a Giuliei, iar în stânga frumuseţea blondă a Lucreţiei. Bietului taur, înainte de a fi omorât, i-au fost aduse în arenă trei vaci, la cererea tinerelor doamne din jurul papei, spre marea veselie a acestuia… Astfel taurul putea muri liniştit. Numai Lucreţia era palidă.

Zilele pontificatului lui Alexandru Borgia se anunţau cu totul deosebite. Cronica simplă, cinstită, a întâmplărilor de la Vatican, ţinută de Johannes Burchardus, cleric credincios papei şi propriei prostii, notează asemenea întâmplări neobişnuite. Astfel, la prima liturghie oficială a lui Alexandru al VI-lea ca papă, au intrat în altar împreună cu el cele mai frumoase femei din Roma. Nu-i plăceau clericii, nişte corbi negri, nespălaţi, cu miros urât. îi plăceau în schimb tinerele fete. Atunci erau alături de el Giulia, Lucreţia, ca nişte privighetori. Fetele au râs şi au chicotit în

mijlocul liturghiei, iar la „Amin”, Giulia i-a trimis papei o sărutare pe vârful degetelor. Credincioşii au încremenit de mirare, iar călugărul florentin Fra Girolamo Savonarola a leşinat. Când s-a trezit a crezut că a avut un vis diavolesc…

Grijuliu cu sine, nu mânca mult, ci variat. În fiecare zi altceva: o porumbiţă, o găinuşă. Repetarea mâncării strică stomacului…

Când primea audienţe veneau tot felul de oameni. Sărutau pământul de sub picioarele papei clerici, cavaleri, călugăriţe, ţărani, femei de toate rangurile, prostituate. Papa privea cu bucurie aceste femei păcătoase pe care le numea „Magdalene”, şi le poftea la Vatican. Pe fiecare la câte o oră după cealaltă. În ziua de Bunavestire, la biserica Santa Maria sopra Minerva, papa înzestra, după datină, 150 de fete sărace. Ele au defilat prin faţa lui şi pe cinci care erau mai frumoase le-a invitat la Vatican în audienţă particulară.

Uneori se întrerupeau balurile nocturne cu femeile, organizându-se în schimb nişte petreceri vesele. Asistă chiar cardinalii, unii îmbrăcaţi în mod obişnuit, alţii mascaţi, în tovărăşia unor femei uşoare, mascate şi ele. Papa participă şi el la aceste petreceri. Giustiniani spune că papa se simte cel mai bine când apare o nouă „favorită”, care să fie şi foarte tânără, pe care o ţine la picioarele sale, aşezată pe o perină moale. Aceste petreceri

se fac în mod „cu totul secret” la palatul papal. După un timp, Alexandru al VI-lea a renunţat la „secretul” petrecerilor cu femei şi adeseori a trecut cu întreaga trupă prin Roma sau prin alte oraşe italiene, spre stupefacţia populaţiei.

Imoralitatea nu apare numai din scene neobişnuite la care lua parte papa, dar mai ales că participa alături de copiii lui şi în primul rând alături de Lucreţia. Sunt cazuri care, prezentându-le, reclamă scuza noastră faţă de cititor. De pildă, în momentul căsătoriei Lucreţiei, Infessura povesteşte că după un mare banchet nupţial la care au participat peste 150 de femei nobile, la care lua parte şi Giulia alături de papă, totul s-a terminat cu un bal, iar Alexandru Borgia şi-a însoţit fiica şi pe soţul ei, Giovanni Sforza, în apartamentele lor. Că papei nu i-a scăpat un moment erotic atât de deosebit şi că el însuşi a asistat la dezbrăcarea nupţială a propriei fiice.

Cronicarii contemporani, scrisorile ambasadorilor străini, notiţele zilnice ale unui martor ocular prezintă amănunte uluitoare şi precise. Călugărul J. Burchard ne-a lăsat acel Diarium, care, la fel ca şi scrisorile veneţianului Giustiniani Antonio, ne dă numeroase detalii cu privire la psihologia şi faptele familiei Borgia. Alsacianul J. Burchard nota în fiecare zi, într-o latinească bisericească, fără niciun comentariu, fără revoltă, dimpotrivă, cu toată seninătatea, tot ce se întâmpla la curtea papilor. Naivitatea,

lipsa lui de simţ moral şi un fel de prostie senină constituie o mare certitudine a adevărurilor expuse în al său Diarium. E un martor sincer care într-o latinească „de mahala”, notează în trei volume cronica evenimentelor de la curtea pontificală. Apar aici toate ceremoniile cu fastul lor în amănunt descrise. Nu lipsesc certurile dintre cardinali, ambasadori şi alţi demnitari prezenţi la Roma. Redă în amănunt orgiile şi petrecerile papei Alexandru Borgia. Scenele pe care le narează Burchard cu toată seninătatea şi la care papa asistă sau participă cu întreaga lui curte, cu familia, şi de la care nu lipsesc Cezar şi Lucreţia, nurorile, „prietenele” şi curtezanele lui, sunt astfel prezentate încât istoricii care s-au ocupat de această epocă n-au îndrăznit să traducă o mulţime de texte ale lui Burchard în limba or naţională, ci le-au citat în originalul latin.

La suprafaţa vieţii lui Alexandru Borgia se găsea totdeauna un demon al viciului şi al răului. Acest demon nu putea fi observat prea °ine, papa fiind un maestru al înşelătoriei. Se spune că personalităţile istorice au mai multe feţe pe care contemporanii le observă cu destulă 9 reutate, mai ales dacă purtătorul acestora este un actor bun. Unul dintre ei a fost Alexandru Borgia, care mai era şi unul dintre oamenii frumoşi ai vremii sale, zdravăn până la adânci bătrâneţi, o fire veselă Ş nepotolită. Nu se putea împotrivi diavolilor care împing pe om la

multe păcate, observă contemporanii. Pentru el şi ai săi nu existau Principii morale. Papa se înfrupta din plin din cele ale vieţii. Se bucura din plin când întâlnea o călugăriţă frumoasă, pe care o aducea imediat a Vatican… spre a o învăţa cele lumeşti…

Momentul cel mai incredibil, care arată natura psihopatică a lui Alexandru Borgia, a familiei lui, este celebrul convivum al celor 50 de curtezane, numit şi „balul sau jocul castanelor”. Textul lui Burchard a fost contestat de către Gregorovius, dar a fost recunoscut de către Pastor, acela care a scris istoria papilor. Este vorba despre un moment solemn din octombrie 1501, când papa Alexandru al VI-lea împlinea 70 de ani.

Spune acel cronicar că preacinstitele meretrices s-au tăvălit pe jos, la început în vestibus, îmbrăcate, apoi nudae, tăvăleală de la care n-a lipsit nici papa Alexandu VI, nici donna Lucreţia, alături de cei prezenţi. Textul lui Burchard, în nenorocita lui latinească, sună foarte tare… r3>

Un florentin scrie că abia a doua zi s-a aflat despre petrecere şi că papa n-a venit la slujba religioasă, fiind obosit după o noapte de plăceri „cu femei de stradă” şi cu curtezane aduse de Cezar.

Banchetul, vinul, marele spectacol al goliciunilor, plăcerile, legături intime ale corpurilor bărbăteşti şi femeieşti, excitarea trebuiau să stârnească simţurile precocei Lucreţia, care la 20 de

ani trecuse prin braţele a doi bărbaţi legitimi şi între timp dăduse naştere unui copil nelegitim.

Pentru a avea imaginea deplină a omului Alexandru Borgia, trebuie amintit că „îi plăceau" şi băieţii, dar preferinţele lui s-au îndreptat spre sexul feminin. Nu prea făcea deosebire între copii şi adolescenţi, cum făcea de pildă Sixt al IV-lea, denumit şi puerorum amator, care a urcat pe un „iubit" camerier al său pe scaunul episcopal din Parma. Guicciardini spune în a sa Istorie a Italiei că Alexandru al VI-lea şi Cezar au „abuzat" de Astorre Manfredi, considerat cel mai frumos tânăr al Italiei din acel timp. Se mai spune că mulţi tineri soldaţi din garda Vaticanului se aflau printre famuli papei. El făcea acest lucru şi pentru a fi în ton cu „moda" epocii. Pastor observa că adevăratul „demon" al vieţii lui Alexandru Borgia a rămas femeia. Femeia care l-a subjugat de la tinereţe până la adânci bătrâneţi. Pentru ea a uitat de demnitatea sa, de orice pudoare părintească. Era stăpânit de o adevărată hiperstezie sexuală, neavând nevoie de excitaţii erotice artificiale. Cu temperamentul lui sangvin, pe care nici anii nu l-au slăbit, el a ilustrat cât se poate de bine semnul heraldic al taurului care-i împodobea blazonul.

Atunci când era ales papă, la vârsta de 62 de ani, mulţi hexametri au prezentat frumuseţea şi forţa tinerească a lui Alexandru Borgia. Dar strălucitoarea stare a papei era întreruptă

din când în când. E ceea ce au numit ambasadorii şi contemporanii, „sincopele” papei Alexandru al VI-lea. Nu se ştie sigur despre ce era vorba. Când era cardinal, aceste sincope n-au atras atenţia. Ales papă, el se afla în no vizorul tuturor. Chiar în ziua ceremoniei instalării ca suveran pontif, pe 27 august 1492, un martor ne descrie o stare de leşin în care a căzut noul papă. Sincopele s-au repetat la 7 noiembrie 1496, două la 16 iunie 1499, una mai gravă la 30 mai 1500. Burchard descrie fidel toate aceste sincope publice. Există sincope care n-au fost notate ca atare de Burchard. El scrie că uneori papa nu coboară la slujba religioasă, din cauza „unuia din accidentele sale”.

Pierderea cunoştinţei era parţială şi trecătoare. Dacă apărea „sincopa”, un cardinal sau Cezar se alătura papei pentru a-l ajuta la nevoie. De un erotism exagerat, papa nu făcea excese de mâncare şi de băutură. Sincopele n-au fost şi nu pot fi explicate prin dureri stomacale, nici prin alcoolism. Avea inimă bună şi tare, căci asista la serbări şi călărea de-a lungul şi de-a latul prin Latium, organiza şi participa la vânători. La 72 de ani nu se simţea nimic bolnav în acest papă viguros.

Pentru a explica sincopele lui Alexandru Borgia, s-a vorbit despre „ameţeli epileptice”. Unii specialişti au explicat manifestările patologice ale instinctului sexual borgian ca având un fond epileptic. Aşa sunt explicate şi actele pline de cruzime

făcute din ordinul lui. Ca şi stările impulsive, izbucnirile de furie. Primele l-au împins probabil chiar la acte incestuoase; celelalte, la crimă.

În timpul slujbei religioase se certa cu cardinalii. Dacă aceştia ripostau, replica lui era plină de o furie oarbă. Mulţi ambasadori relevau vocabularul lui cu totul nedemn de un vicar al lui Hristos. Supărările sau durerile din familie îi provocau, de asemeni, manifestări neobişnuite. Unii i-au atribuit diagnosticul de epilepsie.

O ipoteză care poate fi accepta Dilă este aceea a sifilisului. În Roma Borgiilor această boală era foarte răspândită. Viaţa sexuală petrecută de cardinalul şi apoi de papa Alexandru al VI-lea face posibilă îmbolnăvirea papei de sifilis. Burchard nota că la 26 octombrie 1497 a murit la Roma episcopul de Nicastro, exinfirmitate gallica, de „boală franţuzească”; un Juan Borgia, cardinal, a fost oprit timp de doi ani să facă slujbe religioase, mallum galicum habens; la 1499 un alt cardinal a trebuit să stea jos în timpul slujbei, pro commoditate sua, propter infirmitatem gallicanam. La 1497, Cezar era şi el bolnav de „boala franţuzească”. Avea pe faţă semnele sifilisului la 1499, când pleca la curtea regelui Franţei spre a se căsători cu prinţesa Charlotte. Probabil că refuzurile în căsătorie se datorau coşurilor sifilitice de pe fruntea şi de pe faţa lui Cezar. Se prea poate ca nici Lucreţia

să nu fi scăpat de această boală. Numeroasele avorturi au creat această opinie.

Probabil că Alexandru al VI-lea n-a putut scăpa nici el de această suferinţă. Sifilisul putea apărea şi în formele numite „sincopele” Papei. Stările de sincopă de tip epileptic par a fi, după unii specialişti, alterări ale circulaţiei cerebrale de origine sifilitică. Chiar momentele când apăreau aceste „sincope” ale papei (procesiuni, şedinţe de consistoriu, lungi slujbe religioase) indică mai curând originea sifilitică a lor.

Moartea prin otrăvire a lui Alexandru Borgia şi unele concluzii între anii 1501 şi 1503, papa Alexandru al VI-lea era prins între două focuri: Spania şi Franţa. Cezar sprijinea Franţa. Papa, deşi trata atât cu Ludovic al XII-lea, cât şi cu Ferdinand Catolicul, sprijinea de fapt pretenţiile Spaniei. Trimisul Veneţiei, Giustiniani, scria în acea epocă: e certo che il papa în segreto favorisce gli Spagnioli (Dispacci, II, 46).

Deşi nu ştia ce hotărâre să ia în încurcatele probleme politice cu puternicele state vecine, Alexandru al VI-lea n-a părăsit niciodată gândul de a îndeplini marile planuri ale lui Cezar. Pentru aceasta avea nevoie de bani. Şi pentru altele. Cei din jurul lui notează şi noi aflăm că papa a creat 80 de posturi noi pe care le vindea cu câte 750 de ducaţi fiecare. Apoi numea cardinali noi, fiecare din ei plătind cel puţin 20.000 de ducaţi.

Probabil aceste sume însemnau puţin. De aceea instinctul primitiv l-a pus pe papă pe un drum bun. El se făcea moştenitorul legal al cardinalilor. De ce să mai trăiască mulţimea de cardinali bogaţi când papa avea nevoie de bani? Când un cardinal îşi împlinea suma, papa era prezent şi-l trimitea pe lumea cealaltă, iar el moştenea averea adunată de cardinal. Nici nobilimea romană bogată nu scăpa de mâna lungă a papei Alexandru Borgia. Jacopo de Santa Croce, protonotar, ca să scape cu viaţă a plătit 10.000 de ducaţi. Papa a luat banii, iar a doua zi a ordonat să fie decapitat şi a confiscat totul. Treaba asta s-a întâmplat chiar şi cu rudele bogate. Mulţi contemporani notau numeroase întâmplări de necrezut: Alexandru Borgia scurta de viaţă şi jefuia fără niciun scrupul pe oricine: înalţi prelaţi, bogătaşi nobili sau burghezi, evrei sau… marani (evrei creştinaţi).

Însă toate acestea trebuiau să se termine într-un fel. Tragedia va sfârşi deci, după toate regulile ei. Legenda după care papa Alexandru al VI-lea a murit otrăvit nu este o creaţie a imaginaţiei populare sau poetice. Despre acest lucru se vorbea chiar înainte de înmormântarea papei. Există trei aspecte evidente care demonstrează că Alexandru Borgia a fost otrăvit: repeziciunea morţii, teribila deformare a corpului şi îmbolnăvirea exact în acelaşi timp a lui Cezar şi a cardinalului Adriano. Guicciardini a scris destul de repede despre otrăvirea

papei şi povestirea lui a fost acceptată ca ceva obişnuit pentru un om care a dus o viaţă atât de neobişnuită. Prin trădarea unui paharnic, Alexandru

6

al VI-lea şi Cezar au fost otrăviţi în locul cardinalului Adriano, a cărui uriaşă avere urmăreau să o acapareze cei doi. În dureri grozave, papa şi Cezar au fost aduşi la Vatican. Alexandru avea să moară peste nouă zile, în vârstă de 73 de ani. Cezar, mai tânăr şi mai puternic, a rezistat.

Documente ale persoanelor prezente la Vatican, cunoscute de Guicciardini, care au asistat la chinurile celor doi şi la moartea papei, arată că nu e vorba de o invenţie a fanteziei duşmanilor familiei Borgia. Cei ce erau de faţă vorbesc despre otravă, medicul despre apoplexie, iar alţii despre o febră triplă. Desigur că ideea unei febre, deci o moarte naturală, cum crede Pastor, nu se acordă cu transformările pe care le-a suferit organismul papei. La fel şi cu Cezar.

Totul pornea de la faimosul banchet care a avut loc la vila cardinalului Adriano, între 2 şi 4 august 1503. Giustiniani raporta, la 13 august, despre boala „gravă” a papei, expunând versiunea care circula despre îmbolnăvirea celor trei. E drept că prin Roma existau în plină vară nişte friguri necunoscute şi foarte periculoase. Multă lume, indiferent de clasa socială, era bolnavă.

Alexandru al VI-lea nu dusese niciodată o viaţă cât de cât echilibrată. Se găsise totdeauna la extreme şi mai ales la cele periculoase sănătăţii.

Tocmai atunci Burchard lipsea din Roma şi nu a lăsat informaţii care ar fi fost foarte preţioase. Notaţiile lui se opresc la 12 februarie 1503, la moartea tragică a cardinalului Orsini, qui biberat calicem, şi le reia la 12 august cu fraza: Sabato XII Auguşti, în mane, papa sentitse male habere: post hora vesperorum XXI vei XXII venit febns, quae mansit continua. Nu se găseşte nicio menţiune despre crima de la cardinalul Adriano.

Avem în schimb două informaţii exacte din seara cinei până la orele 12. La data de 4 august, o scrisoare a lui G.L. Cataneo către marchizul de Mantua arată că „papa este bolnav şi i s-a luat sânge… Ducele are febră şi vărsături”. El a auzit de la alţii de boala papei, de aceea nu intră în detalii.

În mintea bătrânului papă se zbătea întrebarea: cine l-a otrăvit? Cezar? Chemându-l la el, i s-a spus că şi fiul său e bolnav. Pentru a-şi recăpăta sănătatea, se spune că papa a cerut o femeie. Moşneagul-papă nu voia să moară…

La 7 august, ambasadorul Giustiniani îl vedea pe papă şi-l 9 ăseşte „foarte trist”. îl revede la 11 august şi nota că „este neliniştit”. În ziua de 12, boala a făcut progrese mari. Reapar durerile stomacale şi vomitări necurmate. În ziua de 13,

Giustiniani leagă boala papei de celebrul banchet nocturn. Un alt ambasador, Bertrand Costabili, menţionează şi el aceleaşi manifestări ale bolii la tată şi fiu: vomitări, accese de febră puternică, din nou vomitări şi mari dureri de stomac, diagnosticul de febră nu explică boala. Opinia otrăvirii a rămas până astăzi ca argument principal al morţii lui Alexandru Borgia. În faţa mortului, mulţi au exclamat: probabil a intervenit otrava.

Papa a fost îngrijit de „iscusitul Scipion" şi de episcopul Venosa, care, după luarea sângelui, la 4 august 1503, socotea că papa este salvat. Însă răul de la stomac s-a dezlănţuit şi starea papei s-a înrăutăţit. Febra şi vomitările au continuat de-a lungul zilelor care i-au mai rămas. Starea sa se agrava la 16 şi 17 august. În palat se producea nelinişte. Numărul gărzilor a crescut. Fiecare punea mâna pe câte ceva şi trimitea în siguranţă, undeva, în locuri necunoscute. În ziua de 18 dimineaţa, papa se simţea mai bine, dar după masă răul a crescut la maximum. Burchard scrie că papa n-a chemat nici pe Cezar şi nici pe Lucreţia în zilele grele ale bolii. Se presupune că el şi-a pierdut cunoştinţa. În seara zilei de 18 august 1503, papa Alexandru al VI-lea moare. Cadavrul spălat şi îmbrăcat a fost aşezat între două lumânări, într-o sală. Nimeni nu i-a rostit o rugăciune şi nimeni n-a stat de veghe lângă papă în noaptea aceea. A doua zi a fost transportat la bazilica Sf. Petru. Apoi, cardinalul de serviciu l-a aşezat într-o capelă.

Schimonosirea şi înnegrirea feţei, care începuseră încă înainte de moarte, s-au accentuat foarte repede. Despre rapida descompunere vorbeşte Burchard, apoi Giustiniani şi Costabili. Giustiniani scria Veneţiei că faţa mortului era monstruoasă, oribilă, fără nicio trăsătură de om. Era negru şi umflat. Într-o scrisoare din 19 august, el spune că figura papei era mai neagră decât a unui diavol…

Papa, care trăise din plin tot ce putea oferi viaţa, se stinsese singur, după ce dintotdeauna fusese înconjurat de multă şi variată lume. În această împrejurare oamenii lui Cezar intrau în palat şi furau oanii şi giuvaierurile pe care le găseau în tezauru1 papei. Toată lumea fura ce găsea. Papa era lăsat singur. Aşa cum murise. Aşa cum merita.

Burchard prezintă, în jurnalul său, întunecatul, sinistrul tablou al înmormântării acestui papă. La căpătâiul lui păzesc doar două lumânări. Nu e de faţă niciun cardinal. Et Nemo cum e o. Cadavrul are o înfăţişare de neimaginat. Cioclii şi călugării se bat în biserică. Coşciugul era prea mic. Papa se umflase. Ca să încapă, l-au îndesat cu pumnii: cum pugnic pestarunt cum ut capsam intraret. Papa era înghesuit ca într-o ladă neîncăpătoare…

Gregorovius (Lucrezia Borgia, doc. XLIX) aminteşte o scrisoare a marchizului de Mantua, Francesco Gonzaga, în care

acesta descrie înmormântarea lui Alexandru Borgia: „La mormânt fu dus fără multă cinste, şi de pe catafalc fu târât cu o funie legată de picior, căci nu se găsea nimeni care să vrea să-l atingă...” Moartea aceasta groaznică, asociată sângeroasei şi neobişnuitei vieţi a familiei Borgia, a făcut să se nască legenda că moartea papei s-ar datora vestitei otrăvi borgiene. Ceea ce e probabil. îmbolnăvirea rapidă a celor trei comeseni.

„I no descompunerea fizică a papei par să fie o demonstraţie a acestei legende. Burchard şi Giustiniani vorbesc de otravă. În istoria Italiei» Guicciardini a încetăţenit ideea otrăvirii papei. Istoricul Burckhardt în a» sa Kultur der renaissance în Italien (I, 147) reia aceeaşi teză. Pastor, ca, un bun catolic, încearcă să discrediteze ideea otrăvirii papei. Însă simptomele bolii arată inutilitatea încercărilor sale subtile, dar-neîntemeiate.

În legătură cu moartea papei Alexandru Borgia, cuvântul „otravă*” e scris rareori. Laconismul informaţiilor porneşte şi de la protocolul carnu permitea vizitarea papei nici chiar de către persoanele apropiate şi nici de cele cuprinse în activitatea Vaticanului. De aici şi puţinătatea, informaţiilor la Burchard. Mulţi s-au ferit să pronunţe cuvântul „otravă” cu prilejul morţii lui Alexandru al VI-lea. Victima trebuia să fie bogatul cardinal Adriano. La 1518, papa Leon al X-lea i-a retras mantia dpurpură

lui Adriano, care a fugit la Veneţia. Republica veneţiană a fost ameninţată cu război de către cardinalul Wolsey al Angliei, dacă va mai continua să protejeze pe „otrăvitorul lui Alexandru ai VI-lea”. Se vedş că problema otrăvirii continua să mai preocupe lumea catolică.

Una peste alta rămâne impresia generală că papa Alexandra Borgia a dispărut de pe scena vieţii ca urmare a otrăvirii şi nu a unei boli naturale. Simptomele au fost aproape aceleaşi şi în cazul lui Cezar. La 25 august, Cezar refuza cererea colegiului cardinalilor de a părăşi castelul Sant-Angelo, unde se refugiase, după cum refuza să primească vizita unui medic, probabil pentru a evita descoperirenaturii bolii lui. La 2 septembrie pleca din Sant-Angelo într-o litieră. Nici nu-şi vizitase tatăl grav bolnav. Nu putea sau nu voia? Nu se scula din pat, dar avu grijă să pună mâna pe tezaurul papei. Se pare că sub motivul bolii, Cezar căuta să rămână la Roma cu trupele sale pentru g influenţa desfăşurarea evenimentelor.

E sigur că planul otrăvirii cardinalului Adriano a fost întocmit dfată şi de fiu. Indiferent cum s-a ajuns la acest plan, până la urma cdoi Borgia biberunt calicem, iar bătrânul murea. A avut un sfârşit demn de el.

Ce rămâne la sfârşitul istoriei vieţii papei Alexandru al Vi-teş Borgia?

Alegerea ca papă, îmbrăcarea unei costumaţii şi împodobirea cu n' Ştie însemne papale nu însemnau anularea lui Rodrigo Borgia. Omul râmăsese acelaşi. Căpătase în plus autoritatea papală, putea petrecmai bine şi putea cere iertarea propriilor păcate, săvârşite cu gândul şi mai ales cu fapta…

Îndărătul purpurei el se simţea parcă mai liber să dea drumul Pasiunilor şi instinctelor lui. Mulţi scriitori catolici au încercat să-l apere, Pentru a apăra tronul papal de pata atâtor vicii. Se vorbeşte că, în

În

ultimă instanţă, în acest papă ar fi existat doi oameni: un om care şi-a trăit slăbiciunile lui şi altul care a sprijinit biserica. E o încercare de a salva un papă de focul Gheenei. În acest Borgia n-a existat un „dualism” al personalităţii. Martor al unităţii personajului este chiar magister ceremoniarum al papei, cunoscutul Burchard, care, cu sânge rece, metodic şi fără menajamente, notează aproape zilnic tot ce se întâmplă la curtea pontificală. Şi se întâmplau multe! Ni-l arată pe Borgia, „reprezentantul lui Dumnezeu pe pământ”, într-o postură cu totul în afara „sarcinilor” lui de serviciu: este străin de lumea credinţei şi de multe ori comite sacrilegii deliberate. Burchard se dovedeşte în al său Diarium un cronicar imparţial, redus ca intelect, dar corect. Venise la Roma din Alsacia, unde se născuse

la 1451. Ajuns la Vatican în ianuarie 1484, păstră postul de magister ceremoniarum timp de peste 20 de ani, murind la 1506. Începuse jurnalul său la 1483 şi îl completă, cu mici întreruperi, până la sfârşitul vieţii. Nu era un spirit prea curios. Se interesa doar de bunul mers al serviciului său, ritualul ceremoniilor. Dar el s-a făcut ecoul faptelor şi evenimentelor pe care le vedea. Nu interpretează, ci notează lapidar, impasibil, într-o latină grea, lipsită de viaţă. Comentatorii lui scot în relief faptul că şi atunci când notează o infamie, el este departe de a înţelege că e vorba de o infamie. Or, tocmai în aceasta constă valoarea documentară a jurnalului său. Există aici foarte multe amănunte, dar şi destule lacune. Probabil din perioada când pleca în Germania. Uneori frazele sunt întrerupte. Autorul nu le-a completat. Sunt şi fraze tăiate cu cerneală, ceea ce presupune o intervenţie a cuiva care voia să schimbe textul, să altereze adevărul, întâmplările reale ar fi pus la îndemâna credincioşilor catolici prea multe fapte scandaloase. Cu toate aceste intervenţii, jurnalul rămâne o sursă extrem de importantă pentru informarea adevărată asupra omului şi activităţii papei Alexandru al VI-lea. Nu lipseşte viaţa lui de toate zilele cu trăsăturile psihologice despre care s-a vorbit atât de mult în literatura istorică şi beletristică ulterioară.

Viaţa lui Alexandru Borgia a dovedit lipsa lui de credinţă. Era indiferent chiar la celebrarea cultului. Slujba religioasă o

făcea cu mare rapiditate. Burchard notează că una din slujbele religioase a durat numai o jumătate de oră. Dacă vreun cardinal încerca să lungească slujba, papa fugea, scuzându-se sub diferite motive. La solemnităţile importante se sustrăgea să facă slujba, punând în locul lui pe un cardinal. Burchard scria că „papa face slujbă fără plăcere”. Alteori nici nu cobora din camerele lui, stând la petreceri cu meretrices până în zori. Lipsea adeseori din biserică la sărbătorile mari, spunând că „este indispus”. În ziua de Crăciun a anului 1502 refuza să participe la liturghie pe motiv că este bolnav, dar privea plin de energie şi veselie cortegiul măştilor, care în mod cu totul ciudat şi provocator reprezentau

6

costume de prelaţi care defilau în piaţa Sf. Petru, balansându-şi nasurile uriaşe sub formă de falusuri (zice Burchard). Privea cu uşurinţă mare ceremoniile la care trebuia să ia parte în calitate de şef al bisericii catolice. Acolo aducea cu dânsul pe bufonul Gabriellino. Când se întorcea de la ceremonii, acesta mergea în spatele papei şi cu gesturi comice parodia pe nas liturghia. Într-o zi a parodiat chiar slujba de paşte şi papa a râs cu întregul cortegiu al cardinalilor.

Totdeauna uita cine este acum şi se comporta ca Rodrigo de odinioară. În timpul liturghiei stătea de vorbă cu cardinalul de lângă el. Slujbele religioase le dirija după interese foarte mirene.

Într-o zi în care avea loc o mare procesiune, el a întins-o direct spre palatul cardinalului Zeno, pentru a trece pe sub ferestrele casei unde se afla domina sua Giulia, frumoasa dulia, cu Lucreţia. Şi adaugă Burchard: ut ab omnibus his videretur et ea's similiter videret.

C-o fi bine, c-o fi rău, Burchard notează totul. Spune că Alexandru al VI-lea nu dădea nicio atenţie cuminecăturii. Bucăţi din pâinea care întruchipa „trupul Domnului” le arunca pe jos, le călca cu picioarele. Exercita cu uşurătate funcţiile lui bisericeşti, provocând deseori scandalizarea credincioşilor. Dorind să-şi satisfacă propria lui dorinţă, el nu se conforma regulilor stabilite de biserică.

La început, scrupulosul maestru al ceremoniilor îi făcea observaţii asupra gravităţii infracţiunilor comise. Însă papa ridica din umeri nepăsător: şic volumus! Aşa vrem! într-o zi, ceremonialul a fost atât de bizar, încât Burchard nota: absurdum fuitl Până la urmă el a fost nevoit să se resemneze, dar nota cu îndărătnicie tot ce observa că este bine dar mai ales ce nu se cuvenea unui papă. Nu-i mai făcea observaţi! pentru a nu fi înjurat şi brutalizat.

Pe o pagină el scria plin de obidă că amvonul de marmură a fost ocupat de Lucreţia şi de Sancia odată cu papa, în timp ce alte tinere femei ocupau, râzând, stranele canonicilor bisericii Sf.

Petru. Burchard nu se mai opunea acestei invazii feminine, ci nota doar că a văzut un spectacol cum magno dedecore, ignominia et scandalo hostra et populi. Iar despre liturghia de la 28 august 1497 scria că s-a petrecut într-un mod cu totul scandalos, deoarece omnia fuerunt sine ordine: meretrices el aliae viles personae steterunt ab omni parte inter altare et cardinales.

Dacă faţă de serviciul religios Alexandru al VI-lea nu avea nicio Qrijă, era foarte exigent în ce priveşte cultul pentru persoana sa pe °are-l impunea credincioşilor. Respectul cerut depăşea măsura rituală. De sărbătorile Paştelui anului 1501, după terminarea slujbei religioase, el s-a aşezat nu departe de altar şi toţi clericii şi credincioşii au trecut Drin faţa lui închinându-se şi sărutând pământul „după moda turcilor”. Burchard observă că nu se cuvenea ca lumea să se închine în acest fe însă papa l-a oprit să mai vorbească şi a cerut să se continue închinarea şi sărutarea pământului de la picioarele sale. În ceremonial a fost totdeauna ceva în neregulă.

Uneori se formaliza la întâmplări mărunte. Un diacon a fost avertizat şi ameninţat că nu deschidea mai tare gura atunci când cânta, că e nevoie quod melius aperiret os. Altă dată, când un diacon cânta prea sus, papa Alexandru al VI-lea a râs cu hohote împreună cu toţi cardinalii, fuerunt ad magnum risum et

gaudium provocaţi, fără a ţine seama de „sfinţenia locului”. De fapt, acest loc nu impresiona niciodată aproape pe nimeni. Cu atât mai puţin pe papă. Cu un spirit oarecum sceptic, nu-şi făcea prea multe probleme nici cu slujbele religioase, nici cu evenimentele importante. Într-o zi, un funcţionar al curiei papale i-a adus la cunoştinţă că un oarecare Maddaleno şi-a răpit propria fiică minoră pe care a dus-o undeva la ţară. La primirea acestei veşti destul de gravă, şi neobişnuită, şi primejdioasă, şi imorală, papa subhsit… notează Burchard. Avea de cel…

Sceptic şi indiferent, Alexandru Borgia nu putea introduce puritatea în biserică. Era o problemă care depăşea cercul gândurilor şi sentimentelor lui. Pentru Alexandru al VI-lea biserica era un organism viu al doctrinelor morale, al dogmelor religioase şi tradiţiilor istorice, dar mai ales un organism puternic şi mare „ale cărui antene fiscale se întindeau pe o mare parte a lumii” şi care îi puteau furniza „enorme bogăţii în casele de bani” ale curiei. Tradiţiile, dogmele sau doctrinele bisericii nu-l interesau decât foarte puţin. Îl interesau în mod deosebit vânzările indulgenţelor, ale bonetelor episcopale sau ale pălăriilor de cardinal. Acela care îi oferea dublul preţului fixat putea intra în biserică şi le consolida situaţia politică şi economică alor săi.

De două ori a pronunţat un fel de „remuşcări cu privire la

propria lui comportare. Mai întâi în august 1492, când i se acorda tiara papală, anunţa solemn în consistoriu că-şi va îndepărta copiii din Roma, că va reforma curtea Vaticanului, că va aduce clerici de o mare şi primitivă puritate pentru a reînnoi credinţa în lumea catolică. Nişte intenţii care au rămas fără niciun rezultat.

Apoi, în consistoriul din 19 iunie 1497, după omorârea lui Juan, fiul său preferat, făcea jurământ că va duce o viaţă plină de curăţenie morală şi de căinţă, că-şi va ţine copiii departe de Roma, promiţând o largă şi radicală reformă a bisericii catolice. Vorbea de o comisie de cardinali pentru a face propuneri. Însă tot ce anunţase s-a pierdut tot atât de repede cum s-a pierdut şi amintirea fiului omorât. Câţiva cardinali i-au înaintat peste câteva săptămâni unele propuneri de reformă pe care Alexandru al VI-lea le-a trimis binişor la arhivă. În timp ce anunţa reformele pline de puritate, el numea, tot la 19 iunie 1497, o comisie de cardinali care să examineze validitatea căsătoriei Lucreţiei cu Giovanni Sforza.

6

Acest papă a dispus de viaţa atâtor oameni: să ni-l amintim pe Savonarola care a fost ars pe rug. Alexandru al VI-lea a depășit pe alţi napi Prin faptele lui de-a dreptul penibile. E adevărat că Savonarola ridicase în Florenţa o mişcare şi provocase un fel de epidemie mistică nesănătoasă. Ceea ce nu convenea lui

Alexandru al VI-lea era austeritatea acestui călugăr, care, cu o violenţă şi o putere nebănuite, denunţa şi stigmatiza viciile şi neruşinarea papei, a clerului şi a curţii papale. Moartea lui Savonarola a fost provocată de lupta personală cu papa Alexandru al VI-lea. Era un moment grav şi penibil. Papa era obişnuit să învingă orice rezistenţă. Lui Savonarola îi propusese pălăria de cardinal. Călugărul încăpăţânat a refuzat, ridicându-se cu mai multă violenţă împotriva Romei „prostituate", a Romei „femeie publică". Călugărul cerea o reformă a bisericii. Succesele lui i-au atras atenţia papei. Încercarea de corupţie nu i-a reuşit. La 1498, Savonarola era ars pe rug. Lucreţia năştea un copil nelegitim la Vatican, pe misteriosul Infante roman, Giovanni, despre care mulţi afirmă că ar fi fost rezultatul unor raporturi incestuoase.

Interesant e faptul că noul papă, Iulius al II-lea, printr-o bulă plină de apostrofări severe, elibera de jurământ şi ascultare pe toţi cei care îl ponegreau pe Alexandru al VI-lea, care părea că fusese părăsit de biserica catolică şi lăsat în voia destinului său. Însă curând s-au găsit destule „spirite credincioase" care să apere pe fostul papă Alexandru Borgia, acordându-i o poziţie nemeritată în biserica catolică şi în cultura epocii, punându-i într-o poziţie favorabilă chiar sentimentul religios şi comportarea morală. Se trăgea concluzia că „din punct de vedere

strict catolic nu poate fi condamnat atât de sever Alexandru al VI-lea”. Explicaţia ce s-a dat este neîntemeiată: se afirmă că în acea epocă de corupţie, papa Alexandru Borgia „n-a văzut în înalta sa situaţie decât o ocazie de a manevra pentru dinastia lui, pentru familia lui, după exemplul principilor laici”. Pastor sintetizează acest punct de vedere şi observă că deşi era papă, Alexandru Borgia a dus o viaţă asemănătoare principilor laici, care de fapt erau printre oamenii cei mai depravaţi din acel timp. Plasat în înalta lui funcţie, Alexandru al VI-lea a contribuit mai mult decât alţi papi la progresul corupţiei în biserica catolică. În schimb, el a luat măsuri riguroase de represiune împotriva ereticilor care se arătau în Lombardia. A numit inchizitori speciali pentru Boemia şi Moravia. A căutat ca utraquiştii din Praga să reintre sub ascultarea bisericii catolice, să găsească un mijloc de reconciliere. A luat măsuri foarte severe împotriva maranilor. A trimis la închisoare şi, a moarte pe mulţi din categoria acestora.

Cine era de fapt Alexandru Borgia?

Era omul care, fără niciun fel de remuşcări făcuse tot felul de acte imorale. Făţarnic, ridiculizase biserica, comiţând monstruoase orgii. Se folosise de cunoştinţele de drept pentru a jefui pe văduve, orfani, iar ca papă folosise puterea pentru a provoca moartea şi a prăda pe cei morţi. În tinereţe lovise mulţi

oameni în Spania. Cu spada sau cu pumnalul. Ca un bătăuş oarecare, ca un spadasin. Sprijinise vreme îndelungată, ca un adevărat stâlp, multe lăcaşuri ale infamiei şi imoralităţii. Sub cinci papi s-a prefăcut bun şi milos, dar înşela pe toată lumea. Apărea obosit şi lumea credea că din cauza posturilor şi canoanelor. De fapt era încovoiat de orgii. Papă a ajuns prin simonie. A plătit ca în legendele despre Simon Magul. Dacă s-ar deschide o parte din mormintele romane ale epocii, s-ar putea strânge un larg conclav de cardinali otrăviţi sau înjunghiaţi. A semănat moartea în familiile romane, pentru a le moşteni sau a le răpi averile. A trădat Italia, pe francezi în profitul regelui de Neapole, pe regele de Neapoe în profitul Veneţiei, Florenţa în profitul lui Carol al VIII-lea. Şi pe toată lumea în propriul său profit. În profitul familiei. Pe Lucreţia a logodit-o de multe ori. De două ori a căsătorit-o şi i-a alungat sau omorât soţii. „Vicarul lui Hristos” s-a aliat cu sultanul, de la care primea bani buni pentru întreţinerea unui frate pretendent la tron, iar apoi bani şi mai buni pentru otrăvirea lui.

De acestea îşi aducea aminte papa Alexandru Borgia când îl scotea pe Juan duce de Gândia, din mocirla canalelor ce se vărsau în Tibru. Atunci, agonia morală a lui a durat puţin. Peste trei zile şi-a revenit. Avusese un moment de slăbiciune trecătoare. Adevărata şi ultima agonie venea mai târziu. Mai treceau câţiva

ani. Otrăvit, Alexandru Borgia îşi aştepta moartea. Nu mai era scăpare. La 18 august 1503, el delira şi vedea pe diavol zbenguindu-se în jurul palatului sub forma unei maimuţe.

În noaptea de 18 august, papa Alexandru Borgia rămânea singur întins pe o masă. Niciun cardinal n-a venit să-l salute pe tiranul mort. Funeraliile au fost grăbite şi murdare. Şase salahori au înghesuit râzând cadavrul lui Alexandru al VI-lea într-un sicriu „prea îngust şi prea scurt". Au pus alături şi mitra lui, peste care au aşezat un covoraş vechi şi prăfuit. Chiar în acelaşi timp, trupele elveţiene din garda papală se băteau în bazilică. Pentru împărţirea averilor…

Îndată ce s-a aflat de moartea papei, populaţia a început să urmărească pe catalani, să-i fugărească, să le invadeze casele şi să-i prade. S-au văzut scene mai grave decât după moartea papei Calixt al III-lea. O poezie destinată papei mort spunea că „naţiunea spaniolă a fost făcută odioasă în lume ca niciodată", datorită lui Alexandru al VI-lea şi faptelor lui urâte. Epigrame pline de ură şi de furie circulau prin Roma. Unele cădeau chiar peste cadavrul papei care începuse repede să intre în putrefacţie.

6

Pe tronul papal, Alexandru Borgia fusese judecat sever. Noul papă, Iuliu al II-lea, a încercat să şteargă amintirea lui Alexandru al VI-lea. Mai întâi şi-a mutat locuinţa. Prea era

prezentă amintirea fostului papă. Unii au încercat să şteargă numele lui din analele bisericii, ca purtător al unor amintiri penibile, tragice şi ruşinoase, scandaloase. Cu alegerea lui, scrie chiar Pastor (III, 258), „zilele de infamie şi scandal pentru biserică au început”.

Documente istorice imparţiale arată adevărata figură a acestui personaj care a stat decenii alături sau pe tronul papal. El nu poate fi comparat cu niciunul din papii care l-au precedat sau care l-au urmat. Borgia îi depăşeşte pe toţi prin faptele lui, ca o imagine a răului. Tânăr cardinal sau pontif la 72 ani, în familie sau în mijlocul femeilor publice, pe scena politică sau în altar, Alexandru Borgia era acelaşi: lipsit de orice simţ moral, el a rămas rob al impulsurilor lui. Niciodată n-a arătat vreo remuşcare pentru opera lui nefastă. Unii încearcă să-i reabiliteze memoria, total sau parţial. Dar el rămâne un nume urât în istoria bisericii catolice şi un exemplu negativ al politicii italiene din secolele al XV-lea şi al XVI-lea. Încercarea de a despărţi pe omul Borgia de papa Borgia, afirmând că el nu a făcut nimic împotriva dogmelor credinţei catolice, este cu totul incorectă. Este greu să scoţi pe cineva de sub acuzarea de delicte imorale şi criminale pe care le-a săvârşit cu atâta sânge rece. Mai ales că acest „cineva” era şi prinţ al bisericii catolice. Era oare interesant când râdea de liturghie şi de ceremonial, când punea la licitaţie mitrele şi

purpura, când aducea la Vatican femeile publice ale Romei, când procrea un număr atât de mare de copii, din care unii după ce fusese ales papă!? Era interesant anulând testamente, otrăvind cardinali şi bogătaşi pentru a le lua averile şi a crea un stat lui Cezar!? Sau când erau omorâţi oameni de orice categorie socială pentru a-şi rezolva interesele familiei!? Sau atunci când nu-şi putea stăpâni furiile sexuale care, se spune, au ajuns până a incest!? Sunt greu de apărat şi de curăţat câteva decenii de cardinalat, iar apoi 12 ani şi jumătate de pontificat, ani plini de scandaluri, de crime şi de întâmplări cu totul ieşite din comun, adevărate întâmplări fantastice puse la cale de Borgia, cardinal şi papă!

6

II. CEZAR BORGIA

Câte ceva din viaţa lui Cezar Borgia

Se pare că Rafael Sanzio a fost acela care a făcut un portret al lui Cezar Borgia. Acest portret ne arată un bărbat frumos. Are mâna dreaptă pe mânerul sabiei, iar mâna stângă, deschisă o ţine pe cordonul hainei. E o haină cu trei rânduri de nasturi. Pe cap are o tocă neagră împodobită cu perle şi cu o pană. Are frunte înaltă, păr şi barbă şaten. Fizionomia lui respiră tinereţe, eleganţă şi forţă. Acest portret a fost contestat de către mulţi istorici ai artelor. S-a spus destul de des că nu ar exista un portret autentic

al lui Cezar Borgia. Născut la 1476, el murea la 1507, în vârstă de 31 ani. Unele dintre portretele considerate că ar reprezenta pe Cezar Borgia nu se apropie de imaginea vârstei.

Avea abia 16 ani şi era arhiepiscop de Pampeluna. La 17 ani era cardinal de Valencia. La 27 arunca purpura şi încingea sabia, în calitate de căpitan general al Bisericii catolice. Aşa începea cariera militaro-politică. Se căsătorea cu sora regelui de Navarra, ajungând la o alianţă de familie cu regele Franţei. Din acest moment, Cezar Borgia va semna cu numele de Cezar de France, duce de Valentinois, duce de Romagna, căpitan general al bisericii, gonfalonier, senior de Piombo, Faenza, Imoli, Cesena, de Pesaro şi de Fano.

Cam aceasta era imaginea lui Cezar, pe la 22 – 23 de ani. Ambasadorii, curtenii, poeţii, cronicarii italieni şi francezi i-au cântat frumuseţea, turnura corpului, luxul îmbrăcămintei. Mulţi i-au> dat calificative de biondo, bello, bellissimo, realissimo.

Boccacio, care l-a văzut la Vatican pregătindu-se pentru vânătoare, ni-l prezintă „îmbrăcat monden, în mătase şi cu arme, cu o mică tonsură. E o persoană cu spirit superior şi o natură deschisă; manierele sale sunt cele ale unui prinţ; are o fire senină, de o mare veselie… De o mare modestie… el n-a avut niciodată gustul pentru viaţa clericală”. Gregorovius spune că era puternic, frumos, de o inteligenţă rece şi ascuţită. Asupra femeilor exercita

o mare atracţie.

Ambasadorul de Ferrara scrie, la 1493, că Cezar este inteligent, are o ţinută princiară, o distincţie naturală şi „se poartă ca un fiu de principe”. Adăuga că este „senin şi vesel” şi că-i place viaţa. A primit o cultură suficient de variată, aşa cum era obiceiul în acea epocă.

plăceau artele şi artiştii, frecventa pe pictori şi pe poeţi. Avea predilecţie pentru meseria armelor şi chiar pentru politică. Era dominat o voinţă puternică. Ca mulţi alţi principi ai epocii, nu alegea mijloacele pentru realizarea scopurilor sale. Era dotat cu o adevărată natură de condotier; ca atare făcuse tot felul de exerciţii fizice, învăţând diferite sporturi. Avea privirea pătrunzătoare, ochi strălucitori, cam înfundaţi în orbite, ceea ce denota caracter neliniştit, atracţie pentru plăceri, ambiţie. Cu rare excepţii, servitorii săi erau spanioli. Chiar călăul său, Micheletto. Cu Alexandru al VI-lea vorbea de obicei în limba spaniolă.

Cezar a rămas alături de tatăl său în istorie. O istorie blestemată, dar istorie. Se spune că l-a întrecut în cruzime şi imoralitate chiar şi pe tatăl său, papa Alexandru al VI-lea. Documentele ni-l arată ambiţios, rece, plin de sine, maestru în a-şi înşela adversarii, prefăcut, un monstru sângeros. Avea o figură frumoasă, era plin de putere şi îndemânare. A luptat şi în

arenele romane, reuşind să taie capul unui taur dintr-o singură lovitură. E prezentat ca un tânăr cu o purtare deosebită, senină, modestă. Uneori e vesel. De altfel, firea veselă şi senină este caracteristică familiei Borgia. Toţi sunt cam veseli, şi cam superficiali, şi cam senini, indiferent ce fac…

Încă de tânăr, Cezar a fost trimis să studieze dreptul şi teologia la Perugia, capitala Umbriei. Fusese destinat de către tatăl său, carierei bisericeşti. Primul născut, Juan, carierei politice lumeşti.

Tânărul cardinal de 21 de ani, răsfăţatul Cezar Borgia, era trecut prin toate viciile cunoscute. Avea însă şi unele „virtuţi" care-l făceau capabil să se stăpânească, să domine. Avea permanent conştiinţa eului, 9 voinţei şi a persoanei lui. Deşi frumos ca tot restul familiei, avea nişte durităţi care respingeau, trăsături ale originii spaniole marcate prin ceva aspru şi sumbru. Politeţea lui exagerată semăna mult a prefăcătorie. Deşi voia să fie vesel şi strălucitor, în realitate era violent, iar sub tunica de mătase purta un pieptar de oţel. După obiceiul ePocii, umbla cu obrazul acoperit, lăsând să se vadă numai ochii lui 9 albeni, fosforescenţi, pânditori. Trăia permanent ca un om mascat.

Corpul lui arăta forţă. Avea umeri largi, gât puternic la fel ca toţi °°rgii, faţa cam argăsită, cu multe coşuri, care de fapt erau semne ale „bolii franţuzeşti". Avea fruntea nu prea înaltă, dar lată.

Privirea de obicei metalică. „Ca două pumnale de aur”, spunea el însuşi. Era totdeauna curtenitor, ştiind să aibă o anumită măsură în comportare, ară a putea iubi pe cineva, era iubit şi urât de mulţi. Destul de repede, Cezar a ajuns să aibă o figură ruinată, fiind ros de „boala franţuzească”.

Dintre toţi fiii lui Rodrigo-cardinalul, numai Juan şi Cezar au Supravieţuit şi au crescut mari. La 1490, niciunul dintre ei nu se afla la °mă. Juan se găsea în ducatul său din Spania. Cezar îşi făcea studiile la universitatea din Perugia, pe care, la un moment dat, o părăsi pentru cea din Pisa. Era destinat carierei eclesiastice, deşi nu-i plăcea aceasta meserie. Se pare că la 1491 se găsea la Pisa. Aici ducea un trai princiar şi a ajuns repede în bune relaţii cu Medicii.

Este sigur că tatăl voia să facă din Cezar un cardinal, apoi să-i deschidă calea scaunului papal. O înaltă carieră. Însă tânărul Cezar avea alte ambiţii decât cele ale solemnităţilor eclesiastice. Avea aversiune pentru haina preoţească pe care o îmbrăcase şi o făcuse numai din ordinul dat de tatăl-papă. Fusese numit arhiepiscop, dar nu-şi făcuse decât prima tonsură. Ducea o viaţă mondenă. Se spunea că regele Neapolelui ar vrea să-i dea de nevastă pe fiica lui naturală. (De fapt aceasta era şi dorinţa vie a lui Cezar şi a papei.) în acest caz, el se gândea că va lepăda hainele şi cariera bisericii. Boccacio, ambasadorul Ferrarei, l-a

văzut pe Cezar la 17 martie 1493 şi i-a făcut prima descriere. „L-am întâlnit alaltăieri în casa din Transtevere pe Cezar. Era gata să plece la vânătoare în costumul lui laic; hainele sale erau din mătase şi era înarmat. Avea doar o micuţă clerica, la fel ca un simplu cleric cu tonsură. Călărind împreună ne-am întreţinut un timp. Sunt prieten cu dânsul. Are o inteligenţă vastă şi superioară şi o natură excelentă, exteriorul lui este cel al unui fiu de mare principe. Este deosebit de plăcut şi vesel… Are multe cunoştinţe şi face figură mai bună şi mai distinsă decât fratele său, ducele de Gândia. Arhiepiscopatul îi aduce un beneficiu de mai mult de 16.000 de ducaţi. În caz că proiectul căsătoriei va reuşi (cu fiica regelui de Neapole), beneficiile lui vor reveni fratelui mai mic, Jofre, care are aproximativ 13 ani”.

În acest timp, papa se ocupa cu diferite probleme mărunte şi mai ales cu sporirea zestrei Lucreţiei, pe care „o iubea cu mare pasiune”, spun ambasadorii de la Vatican ai statelor italiene.

Urma un şir de întâmplări negre în viaţa familiei Borgia. Mai întâi uciderea lui Juan de Gândia. Apoi căsătoria Lucreţiei cu Alfonso de Aragon, care nu după mult timp a fost şi el omorât. Era ura lui Cezar pe Alfonso, soţul Lucreţiei. S-a pus întrebarea dacă-l ura pentru că era un Aragon? Nimeni n-a crezut-o. Mai curând părea a avea drept motiv al urii, gelozia. Poate şi un gând îndepărtat de a crea o alianţă nouă, scăpându-şi sora de acest

mire, acum lipsit de importanţă politică. Divorţul după formulele legale era prea încurcat şi prea îndepărtat. Trebuia procedat rapid şi definitiv. Acesta era planul lui Cezar. La 15 iulie 1500, în timp ce se îndrepta spre Vatican, acolo unde se găsea Lucreţia, Alfonso a fost atacat cu pumnale pe treptele bisericii Sf. Petru. Abia a reuşit să ajungă grav rănit, în apartamentul papei. Îngrijit de Lucreţia şi de Sancia (sora lui), tinereţea a învins. Mergea spi” e însănătoşire. Însă Cezar şi-a pregătit omul care să dea lovitura hotărâtoare. De faţă cu el. E vorba de călăul său, spaniolul Micheletto. Cezar cumpărase sufletul lui Micheletto. Acesta se născuse undeva, la o margine de drum, în Catalonia. Poate într-o bandă de ţigani nomazi. La 12 ani fusese închis şi primise creştinismul. De atunci devenise un fel de oştean-slugă. În fine îşi găsise stăpânul în persoana lui Cezar Borgia, devenind călăul acestuia. Micheletto era mic de stat, dar şiret, îndrăzneţ şi obişnuit cu crima, cu violenţa. Ca orice soldat mercenar din toate timpurile. Superstiţios peste măsură, se temea de lumea de dincolo… Având drept şef un cardinal, cum era Cezar, şi încă fecior de papă de la care se putea cere iertare de păcate, Micheletto era gata să omoare pe oricine. Numai pe papă nu l-ar fi omorât, pentru că nu mai avea cine să-l ierte. Cezar îi dădea cruciuliţe, indulgenţe şi alte mărunţişuri, şi Micheletto era sigur de iertarea tuturor păcatelor lui…

Mai avea Cezar şi alt ajutor, pe Ali, un negru trimis de sultan. Nu era deştept, dar avea mână sigură şi niciun fel de remuşcări. Pe aceşti doi oameni îi avea Cezar la îndemână pentru crimele sale. Când a fost omorât Alfonso s-a vorbit mult despre crimă și autorii ei. Ambasadorii raportau guvernelor lor că e vorba de acelaşi asasin care a omorât pe Juan. Cezar însuşi spunea ambasadorului Veneţiei: „Nu l-am lovit eu, dar ar fi meritat să o fac”. O spunea cu ura care pornea din motive personale, despre care vorbesc mai toate documentele contemporane. Nişte motive despre care foarte mulţi se feresc să discute. Dintr-o jenă morală…

Lucrurile se precipitaseră în seara zilei de 18 august 1500. Cezar alungă din camera cumnatului său pe Lucreţia şi pe Sancia, chemă pe Micheletto, călăul său, care îl sugrumă pe bietul Alfonso. Trupul celui omorât a fost coborât în biserica Sf. Petru, dar fără sunet de clopote sau cântece funebre. Era o linişte de mormânt. Cezar declara public că el l-a omorât pe Alfonso, deoarece acesta ar fi încercat să-l omoare în timp ce se plimba prin grădinile Vaticanului. Ar fi tras cu arcul după dânsul…

Se pare că papa încercase să-l salveze pe acest nefericit principe. Însă domnia crimei era prea puternică. Nu-I putea opri pe Cezar, căruia îi iertase nu demult un fratricid. Dacă ar fi vrut, papa l-ar fi putut salva pe Alfonso. Era o demonstraţie de perfidie

din partea lui. Crima a fost uitată repede. Asasinarea unui principe regal al casei napolitane n-a făcut niciun zgomot. Nimeni n-a îndrăznit să spună măcar un cuvânt lui Cezar, să-l oprească să intre în biserică. Cardinalii au salutat parcă mai adânc. Cu mai multă teamă. Candidaţii la mantiar°Şie de cardinal s-au adunat cu încredere în jurul lui, căci Cezar avea mâna puternică a ucigaşului. Iar viitorii cardinali aveau de învăţat arta conducerii…

Deşi tatăl era acum papă, iar el cardinal, Cezar lua parte rareori la slujbele şi ceremoniile pontificale, dar era văzut foarte des a vânătoare sau făcând călărie. Adeseori părăsea Roma, îmbrăcat ca hidalgo spaniol sau cavaler francez.

În 1494, călătoriile şi petrecerile mondene sunt întrerupte de intrarea lui Carol al VIII-lea în Italia, de ameninţarea ocupării Romei. În aceste împrejurări, Cezar rămâne un timp în umbră. Apoi e trimis în tabăra franceză pentru executarea unor clauze prevăzute în tratat. Au fost zile umilitoare pe care Cezar nu le-a uitat. Reîntors la Vatican, a continuat să rămână în penumbră, trăindu-şi viaţa ca orice tânăr. Ca fiu al lui Alexandru Borgia, îl vedem aruncându-se în valurile vieţii. Repede au început aventurile galante. Fiametta l-a iniţiat în aria amorului. Apărea uneori la întâlniri îmbrăcat cardinal, aşa cum făcuse odinioară şi Rodrigo Borgia… în viaţa lui Cezar au apărut mereu alte femei. Puţine s-au oprit în preajma tânărului şi focosului cardinal. Sosit

la Neapole în misiune oficială, el cunoaşte pe frumoasa lui cumnată, pe Sancia de Aragon, soţia lui Jofre, cu care va avea legături multă vreme. Se spune că încă la 1503 mai continuau aceste legături. Apoi este impresionat de frumuseţea strălucitoare a surorii lui, a Lucreţiei. Şi astfel el se opreşte pentru un timp în apele tulburi ale amorului în familie...

Aceste pasiuni şi legături incestuoase dau relief vieţii lui Cezar timp de câţiva ani. Puternic, frumos, îndrăzneţ, el nu se simte bine ca prelat. Nu avea nicio vocaţie clericală. Papa rotise privirea prin Europa apropiată pentru a-i găsi o nevastă bogată şi cu perspectivă. Nu văzuse nimic potrivit şi îl făcuse cardinal. Episcopatul de Valencia era foarte bogat. Dar Cezar simţea că înaintea lui şi în favorurile depline ale papei se găsea Juan, fratele său. Asupra acestuia se opriseră şi gândurile întunecate ale lui Cezar. Nu-i plăcea să se ştie oprit din planurile sale, încă secrete. Cezar se simţea demn să poarte o coroană regală, pe care deocamdată tatăl o pregătea pentru altul. Gelozia politică faţă de Juan era agravată de gelozia pomtră din legăturile lui Juan cu preafrumoasa Sancia, cumnata amândurora. Se amestecau în acelaşi timp şi sentimente confuze şi monstruoase pentru Lucreţia, care se afla şi ea în graţiile lui Juan, fratele mai mare.

Cezar socoti că trebuie să ia măsuri. Prima operaţie a fost aceea de a rupe legăturile de familie cu cei din casa Sforza. El

pregăti cu sânge rece asasinarea cumnatului său, Giovanni Sforza, care, avertizat dintr-un capriciu de Lucreţia, încalecă şi fugi din Roma la timp. Papa declară căsătoria Lucreţiei nulă.

Apoi Cezar trecu la alte măsuri. El făcu totul pentru a deveni adevăratul urmaş al lui Alexandru. La 14 iunie 1497, Juan de Gândia fu omorât. Corpul fu găsit în Tibru. În punga mortului s-au numărat 30 de

(jucaţi. Nu fusese omorât pentru bani. În schimb avea nouă lovituri în piept, stomac şi braţe. Ambasadorul Florenţei scria că acela care a făcut această treabă „este un mare maestru”. Iar cel veneţian nota că însuşi Cezar „a ordonat ca fratele său să fie aruncat în Tibru, cu gâtul tăiat”. Dar despre maestru se vorbea doar în şoaptă.

Cui folosea moartea lui Juan? Numai lui Cezar. Juan era iubit de foarte mulţi oameni, mai ales de femei. Prea iubit de papă şi de Lucreţia. Juan era un obstacol în faţa planurilor lui Cezar. Erau nişte concluzii monstruoase, însă de o logică de fier. Numai aşa se puteau rezolva toate problemele şi intenţiile lui Cezar. Vinovăţia sa era indiscutabilă, iar în anii următori, în opinia publică şi în convingerea contemporanilor exprimată de Sanudi, de Guicciardini şi de alţii, a existat certitudinea acestui fapt incredibil. Crima fusese perfect pusă la cale. Un vinovat nu s-a găsit pentru că nu putea fi găsit. E greu de ghicit tot ce a gândit

papa, mai ales după ce şi-a dat seama cine este criminalul. Mai întâi a trimis pe Sancia şi pe Jofre la Neapole. Sancia fusese un motiv de gelozie din partea lui Cezar, căci se arŞta îndrăgostită de Juan, cu care a avut relaţii amoroase. Se gândea s-o trimită şi pe Lucreţia în Spania, însă de ea nu se putea despărţi…

Întors de la Neapole, unde participase la încoronarea noului rege, Frederic I, Cezar a fost primit la porţile Romei de un grup de cardinali şi de oamenii lor, socotit ca un sol important al bisericii. Papa se închisese în apartamentele sale după aflarea veştii despre moartea lui Juan. La început a refuzat să mănânce şi să bea. Burchard scrie că Alexandru al VI-lea „a pus capăt doliului, socotind că ar rezulta un pericol prea mare pentru persoana lui dacă şi-ar prelungi durerea”. Dar în colegiul cardinalilor, el ar fi exclamat: „Dacă aş fi fost ales de şapte ori papă, aş fi renunţat pentru viaţa fiului meu…”

Papa l-a primit rece pe Cezar. L-a îmbrăţişat, coborând de pe tron, fără a spune un cuvânt de bunvenit. Lumea credea că s-a sfârşit cu nepotismul. Cezar era sigur că abia începuse afirmarea lui. Iar lumea va afla în curând despre acest lucru. Papei îi era acum frică de Cezar. Hotărî să-l întâmpine ca şi cum nu s-ar fi întâmplat nimic. îi organiză o primire triumfală. La apariţia lui Cezar la porţile oraşului, e a fost aclamat. Clopotele sunau, tunurile bubuiau.

Papa scrisese regelui Spaniei că este gata să abdice. Însă el nu Putea rămâne credincios lui însuşi. Fatalitatea nepotismului îl lega de Cezar până la sfârşitul vieţii. Alexandru al VI-lea va deveni instrumentul docil al marii ambiţii a lui Cezar, pe care o admira. Papa era un om al nstinctului, fără limite în manifestarea dragostei paterne. După delirul Primat în urma morţii lui Juan, îşi transferă întreaga dragoste spre Cezar şi împingea sentimentul atât de mult spre Lucreţia, încât toate câte s-au spus despre raporturile dintre tată şi fiică par destul (je întemeiate. Este unul din punctele cele mai întunecate din viaţa Borgiilor. Probabil că Giovanni Sforza a văzut ceva cu ochii lui, a ştiut şi a aflat ceva, încât a putut să aducă papei cele mai grave acuzaţii indiferent de faptul că unii au încercat să atenueze această acuzaţie ori s-o dea uitării, rămâne ceva obscur, un sentiment confuz că acolo se a întâmplat ceva. Ca atâtea în sânul familiei Borgia.

În faţa primirii triumfale, Cezar a priceput că a învins. Deşi Alexandru al VI-lea evita o întâlnire particulară, aceasta a avut loc destul de repede. A urmat o discuţie deschisă în care Cezar şi-a expus toate planurile de viitor. Mai întâi, el trebuia să iasă din chinul clerical, apoi să fie numit şeful armatei papale, să continue opera începută pentru crearea dinastiei Borgia, care să stăpânească, eventual, întreaga Italie. Juan nu urmărise decât satisfacerea unor plăceri, onoruri, luxul. El înşelase speranţele

Borgiilor, deci trebuia să fie înlăturat. Ceea ce s-a şi întâmplat. Politica adevărată va realiza-o el, Cezar. Juan, ca un membru dăunător al dinastiei Borgia, trebuia amputat. În locul unei păpuşi, papa are la îndemână un braţ puternic, hotărât să înfrunte orice forţă pentru îndeplinirea ţelurilor propuse. El este soldatul de care avea nevoie dinastia Borgia. Numindu-l şef al armatelor papale, va exista la îndemâna lor o forţă militară. Acesta trebuia să fie începutul cel bun. Aruncând mantia de cardinal şi îmbrăcând zalele, el se va arăta în chip de căpitan tuturor duşmanilor: feudali, cardinali, târgoveţi, bogaţi. Papa nu poate fi şeful spiritual al creştinătăţii, fără sprijinul unui stat puternic pe care i-l va oferi el, Cezar.

Un asemenea plan, dublat de slăbiciunea pentru acest fiu criminal, dar deştept şi puternic, precum şi asigurarea că el îşi va putea petrece viaţa nestânjenit în plăcerile şi viciile lui, l-au convins pe Alexandru al VI-lea că trebuie să fie un pilon al acestor planuri. Lucreţia trebuia să fie o capcană pentru diferiţi principi, în direcţia dorită de Borgii.

Îngrozit de îndrăzneala fiului, papei nu i-a rămas altceva decât să sprijine ideea dinastică pe care-o avea Cezar. După un timp, rezerva papei faţă de Cezar a dispărut. În timp ce în Italia nimeni nu îndrăznea să pronunţe numele asasinului, în Spania, Maria Enriquez, văduva victimei, i-a pronunţat numele arzând de

dorinţa de răzbunare. Atunci când Cezar va ajunge în Spania şi va fi închis, ea va cere curţii spaniole să facă dreptate. Sabia lui era unul din martorii acuzatori. Pe ea erau scrise gândurile lui Cezar de a cuceri şi crea un stat pentru sine. Pe sabie se vede gravat un cerc în care e o scenă interesantă: un taur s-a ridicat pe un piedestal pe care stă întins un om omorât. Pe

6

piedestal scrie: Hostia. Acesta trebuie să fi fost boul heraldic al Borgiilor, iar victima, chiar fratele său, Juan. Mulţi istorici presupun că semnul acesta anunţa intenţiile lui Cezar. Hotărât să treacă peste propriul Rubicon, el scrisese pe spadă bătrâna frază antică: Alea jacta est!

Alexandru al VI-lea a înţeles ţelurile lui Cezar, care erau, în fond, şi ţelurile lui: mărirea şi întărirea dinastiei. Retrăgându-se din cardinalat, Cezar făcea un lucru nou în analele bisericii catolice, ale Vaticanului. Iar el deschidea noi orizonturi lui Alexandru al VI-lea. Pe toate planurile. Norocul casei Borgia se redeschidea în faţa atâtor perspective măreţe. Gelozia şi ambiţiile lui Rodriguez Borgia învingeau în Alexandru al VI-lea sentimentele de tată. Papa începea să se recunoască în Cezar. Pornea marea bătălie pentru Cezar.

Regele Franţei voia să cucerească Neapole pentru dânsul, dar se declara gata să-l ajute pe Cezar care să-şi croiască un regat

în Romagna. Cezar trebuia să contribuie şi el la realizarea planurilor aliatului său.

Aşa a început, cam pe la sfârşitul lunii noiembrie 1499, o perioadă acută de teroare borgiană, care a ţinut până la moartea lui Alexandru al VI-lea. În cei patru ani s-au putut găsi în Tibru cadavrele multor oameni care erau favoriţi sau duşmani ai casei Borgia: spanioli, italieni, oameni ai bisericii, căpitani, soldaţi şi destui cardinali şi bogătaşi. Unii au murit în celulele de la Sant-Angelo. Mulţi au murit în casele lor după ce băuseră cupa Borgiilor. Papa şi Cezar loveau direct, fără nicio acoperire. Numărau banii celor ucişi, în faţa ambasadorilor. Spre sfârşitul lui 1499 se găsea, cusut într-un sac şi aruncat în Tibru, cadavrul unui spaniol din garda lui Cezar. Lumea era sigură că fusese omorât deoarece „ştia prea multe lucruri”. Tot spre sfârşitul anului 1499, Juan Cervillon, căpitanul spaniol prieten al Aragonilor din Neapole, ceruse papei învoirea de a părăsi Roma şi a se reîntoarce la Neapole unde avea soţia şi copiii. Însă ştiind acest căpitan prea multe secrete ale Vaticanului, după ce arătase că nu prea ştie să tacă, condamnând în mod public unele întâmplări din subsolul vieţii Vaticanului, prietenii ui i-au repetat să fie atent şi să se păzească. Spaniolul, curajos şi linprudent, râdea în faţa acestor presupuse pericole. În noaptea de 22 decembrie 1499, în timp ce se întorcea de la o rudă, a fost atacat

şi omorât, iar a doua zi cadavrul a fost găsit cu propria sabie adânc înfiptă în inimă. Papa n-a permis nimănui să-l însoţească la mormânt. Era o moarte pregătită de Borgii.

Oamenii omorâţi în contul Borgiilor au fost foarte numeroşi în peşti ani. În Romagna cădea misterios portughezul Fernando d'Almeida omorât din ordinul lui Cezar. Acest d'lineida, cam ambiţios, cam avar, fusese sprijinul cel mai puternic al lui Cezar în Franţa. îl urmase apoi în Italia, fiindu-i om de încredere. Poate ştia prea multe şi lui Cezar nu-i mai convenea. Otrava borgiană şi-a făcut efectul într-o bună zi…

A existat un drum psihologic dar şi raţional urmărit de Cezar Borgia spre domnia lumească. Drumul a fost foarte încâlcit.

Cezar nu avea niciun fel de vocaţie religioasă. Numit cardinal, el a trebuit să disimuleze destul de nereuşit situaţia în care a fost pus. a înţeles că trebuie să se prefacă şi să aştepte. împins din tinereţe spre o viaţă care nu corespundea nici dorinţelor, nici caracterului lui, Cezar a văzut că toate speranţele papei pentru mărirea dinastiei Borgia se îndreptau spre Juan. Acesta fusese destinat puterii temporare şi gloriei de arme. Cezar a înţeles, în singurătatea sa, nefericita lui situaţie. Încă tânăr, a adunat mult venin şi a simţit crescând în suflet răcoarea îndoielii şi dogoarea fierbinte a ambiţiei. Singurătatea şi izolarea din tinereţe i-au dat posibilitatea să-şi întărească planurile, cu un

curaj neomenesc să-şi fortifice personalitatea, servind şi creându-şi un drum spre un singur zeu: zeitatea idolatră a ideei de putere.

În capul lui se amestecau tot felul de gânduri. Recunoscut ca fiu legitim al papei printr-o bulă târzie, lui Cezar îi părea că este el primul născut şi nu fratele său, Juan. Însă Juan a avut acest privilegiu. Ca al doilea născut, Cezar trebuia să intre în tagma clericală, care nu-i plăcea şi nici nu-i convenea. Nu dorea să devină papă în perspectivă. Unele declaraţii făcute de el, între 1494 şi 1497, arată că Cezar socotea plasarea lui în lumea clericilor ca o mare nedreptate. O nedreptate care trebuia corectată. Primul născut era moştenitorul de drept, aşa cum spuneau cutumele şi legile feudale. Pentru Cezar deveni de nesuferit poziţia în care fusese plasat. Flacăra geloziei se învolbura cu putere şi furie spre Juan de Gândia, norocosul în atâtea laturi ale vieţii, preferatul papei în vederea unui mare viitor politic, preferatul Sanciei şi al Lucreţiei. Toate aceste socoteli i-au îndrumat paşii şi gândurile spre acţiuni hotărâtoare, criminale, dar demne de un Borgia. Juan trebuia să cadă. Şi a căzut. În faţa lui Cezar Borgia se deschideau astfel căile puterii lumeşti, ale stăpânirii laice. Era posibil oare să devină chiar un nou Caesar)

Om politic şi luptător. Visul unei coroane: aut Caesar aut

nihil! Machiavelli şi Cezar Borgia

Fiecare din membrii familiei Borgia dorea ceva în mod deosebit. Cezar avea pasiunea pentru putere, pentru stăpânirea cuprinsă în formula: aut Caesar, aut nihil! îşi ascundea privirile pentru a-şi ascunde aspiraţiile, năzuinţele spre mărire. După părerea lui, în Italia acelei vremi, un om

6

de curaj putea nărui şi îndrăzni totul, orice. Spunea că papa e un mic parvenit, care umblă doar să-şi satisfacă nişte plăceri. Pentru el, pentru Cezar, scaunul papal era prea puţin. Existau scaune mai mari. Tronuri.

În acest timp, multe state apusene deveneau monarhii absolute feudale. Formele absolutiste se manifestau şi în Italia, dar sub aspecte cu totul specifice. Aici creştea tirania. Principatul italian absolutist era un stat de tip nou. Şeful statului era un tiran care nu domnea prin delegaţie divină sau prin tradiţia dinastiei naţionale, ca principii Evului Mediu. El era un om nou, un stăpân care se impunea provinciei sau comunei prin violenţă sau prin surpriză, arareori prin valoarea serviciilor aduse. Un asemenea şef de stat, un tiran, putea avea origine seniorială (ca Malatesta sau d'Este), putea ajunge conducător printr-o conjunctură norocoasă (ca Francesco Sforza) sau prin abilitate (ca Medicii).

Valoarea tiranului se măsoară în capacitatea lui personală,

victoriile militare sau abilitatea diplomatică. Tot ce face poartă amprenta atenţiei lui faţă de conspiratorii vechii conduceri, faţă de vecini, faţă de papă, împărat sau regii Franţei şi Spaniei, şi tocmai de aceea el este condamnat la o acţiune fără răgaz, la un despotism lipsit de orice măsură. Singura garanţie a puterii sale este felul în care şi-o exercită. În stat, totul depinde de tiran: justiţia, impozitele, poliţia, armata. Statul este domeniul său privat. Propria sa cancelarie este centrul activităţii administrative a statului. Supuşii sunt agricultori sau meseriaşi care depind de el. Bunul său plac e legea.

Calitatea supremă a tiranului este ceea ce numea Machiavelli la virtu. Cuvântul este intraductibil, dar înseamnă că tiranul trebuie să aibă calităţile leului şi ale vulpii, să fie despot până la cruzime. Loialitatea sau bunătatea nu au nimic de a face cu virtu. Un om dotat cu virtu (principele, tiranul) nu va întreprinde decât acţiuni dificile, duse la capăt cu deplină seninătate în conştiinţă. El nu are limite pentru ambiţiile şi dorinţele sale. Aut Caesar, aut nihil! învins, disperat, acesta nu-şi va părăsi orgoliul. Cezar Borgia spunea lui Machiavelli: „Când voi avea apa până la gât, eu nu voi cerşi prietenia acelora care nu sunt prietenii mei de astăzi”.

Pentru un asemenea om, o singură zi mare care să zguduie un secol, zi în care să fie un uomo singolare, ajunge să-i umple

întreaga viaţă. Cam în spiritul lui Olgiato, asasinul lui Galeas-Maria Sforza, care sub securea gâdelui a strigat: mors acerba, fama perpetua! Aşteptând această glorie postumă, virtu-ul se simte susţinut de conştiinţa contemporanilor săi.

Cezar Borgia era un om al acestei epoci, cu trăsăturile bine conturate ale tiranului. Dacă tânărul Cezar se arăta „vesel şi senin”, atunci când începeau să-l stăpânească dorinţele de mărire apărea cu zura închisă, tăcută, de nepătruns. Devenea taciturn, impenetrabil.

6

mereu cu o mască pe faţă. Era urmat de un singur om, asasinul său de încredere, Micheletto. Când avea nevoie de cineva, devenea atrăgător fermecător, vorbea şi minţea frumos, ştia să se facă stăpân pe sine. În aceste momente, apucăturile lui aminteau de stilul unui principe din Renaştere.

În lupta pentru putere s-a schimbat repede. Şi-a arătat firea adevărată. Era dispus să tragă sabia, să-şi arunce mantia de purpură. Era gata să se repeadă în lupte, să-şi încerce norocul de condotier. Nu voia să devină papă. Uneori era cuprins de accese de furie sălbatică, sângeroasă. A omorât cu pumnalul un favorit care se aruncase de frică în braţele papei Alexandru al VI-lea, în aşa fel încât sângele a ţâşnit pe hainele şi pe faţa papei.

Cezar Borgia a fost tiranul tipic al Renaşterii, cel mai mare

dintre tiranii italieni. A fost un om groaznic, dar seducător. Multă vreme şi-a păstrat trăsăturile fermecătoare, cu bucle mari atât de admirate de femeile romane. Dar mai frumos era Juan care venea fără plăcere în Italia. Se simţea mai bine în Spania. Venind la Roma, îl aştepta moartea în 1497. Lumea vedea în Juan, un creator de dinastie borgiană, iar în Cezar un viitor papă. Papa Alexandru al VI-lea se gândea să introducă pe arena politică a Italiei pe Juan. Dar Cezar a forţat nota făcându-şi loc singur şi înlocuind pe fratele său. Lepădă mantia de cardinal şi căută drumul cel mai bun pentru a deveni monarh al Italiei.

Papa continuase să-l acopere pe Juan cu noi onoruri şi bunuri. La 7 iunie 1497 îl investea ca duce de Benevent, o enclavă pontificală în regatul Neapole, apoi îi oferea fiefurile Terracine şi Ponte-Corvo. Cezar a socotit că trebuie să acţioneze rapid şi „tare”, înainte de a plec*? la încoronarea lui Frederic de Neapole. Planul era oribil, monstruos, dar rezolva totul. În capul lui Cezar se zbătea ideea de a pune mâna pe puterea laică prin centralizarea unui stat în Italia. Pe spada lui ce se mai păstrează într-o colecţie romană, se puteau citi gravate cuvintele: Cum nomine Caesaris omen. Apoi apăreau şi altele, cuvinte grave şi pline de înţeles: Aut Caesar, aut nihil!

Multă vreme Cezar se încurcase în numeroase „întâmplări” erotice, mai simple sau mai complicate. Complicate erau mai ales

legăturile sale cu cumnata sa, Sancia, şi cu sora sa, Lucreţia.

Cam la vârsta de 22 – 23 de ani, Cezar a ieşit din viaţa lui obscură. A avut deodată un fel de iluminare. Un cuvânt, propriul lui nume, l-a împins ca un resort spre lumea şi viaţa politică. În numele lui a văzut un bun augur dar și o adevărată profeție: Caesar. Şi-a aruncat privirea spre uriaşa scenă politică ce-i stătea în faţă şi a privit cu siguranţă şi cu îndrăzneală viitorul. Atunci când a fost trimis ca legat papal la încoronarea regelui de Neapole, Cezar a dat ordin să i se pregătească o sabie de ceremonie. Sabia, care se află şi astăzi în palatul ducelui Gaetani de Sermonetta, este un adevărat document istoric şi psihologic. Scenele, devizele şi simbolurile care sunt gravate pe ea nu se referă la solemnitatea la care trebuia să participe, ci la sfârşitul crizei lui interne. Cezar cobora în arenă, având în faţă simbolul lui caesar. Pe sabie era gravat acest nume ca un stindard imperial. Deasupra şi dedesubt sunt gravate scene care constituie eternul simbol concentrat al gloriei şi puterii în jurul acestui nume. Apare şi momentul trecerii Rubicon-ului. Cezar aştepta şi el clipa trecerii unui Rubicon. Caesar devenise geniul său protector.

Întâmplările ciudate, sforţările de a pune mâna pe coroană, crimele sunt tot mai frecvente. Ele sunt cuprinse într-o serie de „accidente” principale cu foarte multe altele secundare, cunoscute puţin sau rămase necunoscute. Astfel, la începutul

lunii iunie 1497, o ştire stranie se răspândea la Roma, ştire care a provocat multe comentarii. Giovanni Sforza, pentru a scăpa de pumnalul cumnaţilor, a fugit la Pesaro. Nu se stinsese bine această întâmplare impresionantă, când în familia pontificală se întâmpla tragedia sinistră despre care a discutat întreaga Italie. La 14 iunie 1497, după o masă oferită de Vanozza, mama lor, Cezar omora pe Juan şi îl arunca în Tibru.

Atunci când s-a înfipt în mintea lui Cezar ideea de a domni pe un tron, el şi-a făcut planul să răzbată cu ajutorul bisericii catolice şi prin orice alte mijloace până în vârful piramidei politice: să devină stăpânul Italiei fărâmiţate. Existau multe premise pentru aceasta. Prima problemă care se punea se rezuma la întrebarea: era posibilă unificarea politică a Italiei?

Un papă se exprima astfel despre Italia secolului al XVI-lea: „Italia este ca o liră cu patru coarde: Roma, Veneţia, Florenţa, Milano”. Cele patru coarde se alăturaseră temporar. Însă în vremea papei Nicolae al V-lea, armonia a fost nimicită. Ori de câte ori una din aceste puteri crea un sistem de alianţe cu tiranii de mâna a doua, cum ar fi Ferrara, Bologna, Sienna, Rimini, Mantua, restul Italiei se nelinişte a. Toţi se împotriveau proiectului creării monarhiei unice. Desigur că ideea sau sentimentul unei patrii italiene nu exista în condiţiile de atunci. Doar Machiavelli a intuit această necesitate a unificării şi a afirmat-o cu putere. Veneţia

era puterea care ar fi putut face această încercare, pentru că deşi avea puţine teritorii în Italia, avea în schimb imense bogaţii, relaţii strânse cu Franţa şi o diplomaţie numeroasă în statele europene. Guicciardini afirmă că acţiunea lui Cosimo de Medici, Care a ajutat pe Francesco Sforza să devină tiran la Milano, „a salvat oertatea întregii Italii, pe care Veneţia ar fi putut-o aservi”. Istoricul a mai aruncat şi o maximă antiveneţiană după care „Republica nu acordă „bertate decât propriilor săi cetăţeni”. Se considera că nu era posibilă o

6

federaţie cu Veneţia, ci doar o trecere în vasalitatea ei. Spre sfârşit vieţii, papa Alexandru al VI-lea a făcut încercări de alianţă cu Veneţia fără niciun rezultat.

De la sfârşitul anului 1497, Cezar căuta să scape de pălăria de cardinal, pentru ca în calitate de principe laic să încerce a obţine un principat şi mâna unei prinţese. După dispariţia lui Juan, papa ş. a însuşit repede planurile lui Cezar şi a început şi el să pregătească realizarea accesului la tron al lui Cezar. La început se plănuia chiar ocuparea tronului la Neapole, prin mijlocirea unei căsătorii. Papa încerca să obţină pentru Cezar mâna Charlottei, fiica regelui de Neapole. Tot pentru întărirea dinastiei Borgia în această direcţie politică, papa mărita pe Lucreţia cu Alfonso de Aragen, principe de Bisceglia şi Quadrata. Regatul de

Neapole era slab. Tocmai de aceea, papa, care ştia acest lucru, credea că va putea acapara tronul pentru Cezar.

Opoziţia în statul papal, la Roma, creştea odată cu pretenţiile nesăbuite ale papei de a crea o dinastie dominatoare. Familiile Orsini şi Colonna s-au împăcat, se pare, tocmai cu scopul de a putea lupta cu puteri unite împotriva Borgiilor. Într-o zi, papa a găsit afişat un pamflet chiar în Vatican, în su una collona nel palazo di papa, în care autorul cerea italienilor să apere patria ce se afla în pericol şi, unindu-se, să omoare „taurul” (aluzie la blazonul Borgiilor şi, în primul rând al papei). La sfârşitul poeziei-pamflet se cerea ca monstrul şi puii lui să fie înecaţi în apele tulburi şi răzbunătoare ale Tibrului…

Parcă influenţat de nişte voci ce răsunau din necunoscut, Cezar renunţă la cardinalat, la 17 august 1498. Era un lucru nou şi neobişnuit. Unii spuneau că Cezar are stofă de soldat şi nu are nimic din natura clericului. Toţi cardinalii au votat favorabil, bucuroşi să scape de Cezar.

În aceeaşi zi sosea la Roma Louis de Villeneuve care, din însărcinarea lui Ludovic al XII-lea, trebuia să-l însoţească pe Cezar în călătoria spre Franţa. Şansa favoriza acţiunile celor doi Borgia. Regele Ludovic al XII-lea avea nevoie de sprijinul papei pentru a-i anula căsătoria sa cu Jeanne de Valois, urmărind să se căsătorească cu văduva lui Carol al VIII-lea, ducesa de Bretagne,

care să-i aducă zestre acest ducat rămas independent. Ludovic al XII-lea ştia că putea face orice târg cu Alexandru al VI-lea. În schimbul anulării căsătoriei, Cezar va primi de nevastă o prinţesă franceză şi va fi ajutat de regele Franţei la rezolvarea problemelor lui în Italia. Chiar Cezar pleca spre Franţa cu bula de divorţ, la 1 octombrie 1498, iar papa i-l recomanda pe acest „nevinovat" tânăr ca pe „cel mai scump lucru de pe lume". Cezar, fostul cardinal de Valencia, devenea acum duce de Valentinois, păstrându-şi titlul de „Valentinus".

no înainte de plecare, Cezar cheltuise pentru echiparea sa peste 100.000 de ducaţi. Veşmintele din mătase şi catifea erau acoperite cu aur şi pietre scumpe. Suita era bogat îmbrăcată. Galere franceze îl aşteptau la Civita-Vecchia, iar la Marsilia a fost primit cu onoruri regale. Giuliano della Rovere, care se împăcase cu papa, i-a făcut lui Cezar o primire măreaţă, la Avignon. Noul duce de Valentinois, plin de orgoliu şi de îngâmfare, a călătorit încet pentru a fi admirat. A trecut prin Lyon, pentru a-l întâlni pe rege la Chinon, la 19 decembrie 1498. Cezar, primit cu mare fast, aducea bula de dispensă pentru rege şi o pălărie de cardinal pentru George Amboise, arhiepiscop de Rouen, omul de încredere al regelui Franţei. În scrisoarea adresată regelui, papa îl recomanda pe Cezar quod nihil carius habemus. Ludovic al XII-lea îl făcuse pe Cezar duce de Valentinois, dar pentru italieni

rămânea tot // Valentino. îi dădea ca soţie pe Charlotte d'Albret, sora regelui Navarrei. Charlotte de Neapole refuzase căsătoria cu un răspopit.

Se povestesc multe despre călătoria şi nunta lui Cezar cu Charlotte d'Albret. Cezar arăta bine ca bărbat. Avea un corp frumos, bine făcut. Straiele bogate îi stăteau bine. Însă chipul lui arăta rău: bube urâte îi punctau faţa. Era „boala franţuzească" ce bântuia prin Europa apuseană şi pe care o „prinsese" şi Cezar. De aceea umbla totdeauna cu faţa acoperită. Era şi un fel de modă în acel timp de a-ţi acoperi faţa. Pentru el era o treabă bună, căci îşi putea ascunde dezastrul făcut de boală.

În Franţa, Cezar a fost primit, lăsând la o parte latura oficială cu multă răceală. Înaintea lui ajunsese zvonul că e un om rău. Catolicii provinciali şi austeri din Franţa îl priveau ca pe un fel de geniu rău, un diavol. Ajuns la Chinon, unae se afla curtea în acel timp, Cezar şi-a făcut o intrare triumfală, cu surle şi mult zgomot, etalând un mare lux, astfel încât poporul a rămas cu gura căscată. Însă lumea spunea că este prea mult pentru un mic duce de Valentinois. La 16 mai 1499, un trimis al lui Cezar venea la papă să anunţe că nunta s-a făcut şi să descrie cum…" s-a consumat". Între altele îl informa că a avut mari greutăţi, întrucât tatăl fetei nu voia să-şi dea fiica după un „excardinal", că a trebuit să plătească gras pe socri, promiţând multe pentru viitor şi chiar

pălăria de cardinal pentru fratele Charlottei.

Întreaga poveste a evenimentelor petrecute la nuntă şi după nuntă a fost spusă papei de un alt trimis a lui Cezar, care călătorise timp de patru zile pentru a ajunge rapid la Roma cu veştile. Nunta avusese loc la Blois, spunea trimisul, care de oboseală a trebuit să stea jos în faţa papei. Timp de şapte ore a tot povestit întâmplările. Ele Porneau de la tratative, acorduri, schimbul inelelor, ceremoniile şi serbările. Urmă apoi descrierea petrecerii din noaptea nunţii şi toate cele petrecute atunci… Apoi o serbare dată de mire în cinstea regelui şi

6

reginei Franţei, a ducelui de Lorena şi a curtenilor care erau atât de mulţi încât au trebui să improvizeze în grădină câteva rânduri de mese. Dar era luna mai, erau flori şi iarbă verde şi totul a fost frumos şi… foarte scump. Multă vreme s-a discutat la Vatican pe tema acestei căsătorii, care se născuse şi multe iluzii. Papa a scos cu mâinile lui grase câteva pietre şi perle preţioase, rubine şi alte lucruri scumpe pe care le-a trimis nurorii din Franţa. Din banii adunaţi din sudoarea şi sângele supuşilor.

Ludovic al XII-lea încheie apoi o ligă cu papa şi cu Veneţia, cu scopul de a continua războaiele pentru Italia, acum pentru cucerirea ducatului Milano şi a regatului Neapole. Actul prevedea şi asigurarea ajutorului integral pentru „scumpul nostru văr,

Cezar Borgia de Franţa", întru realizarea ţelurilor urmărite de el în Romagna.

În urma acestei înţelegeri şi a relaţiilor personale create, Cezar deveni stăpân al papei, al Romei şi al bisericii. Toată lumea îi ştia de frică. Însuşi papa, tatăl său, Alexandru al VI-lea, nu avea alte planuri decât dorinţele fiului, // suo ducă, după cum se exprimă mulţi ambasadori. Numindu-l gonfalonier al bisericii catolice, papa vedea înaintea lui pe stăpânul de mâine al Italiei. Adeseori papa spunea cu glas tare ambasadorilor ceea ce gândea. Chiar veneţienilor le atrăgea atenţia că Italia trebuie să fie unificată. Sanudo spune în ale sale Diarum-uri că papa se exprima direct: fare Italia tutta di un pezzo. Însă veneţienii nu l-au prea luat în serios pentru că îl cunoşteau destul de bine. Ei neglijau faptul că acum Alexandru al VI-lea gândea serios: îl vedea pe Cezar chiar rege de Neapole. Însă drumul era greu, căci începea lupta pentru dominaţia regatului Neapole între Franţa şi Habsburgi.

S-au avut în vedere unele teritorii mai apropiate de statul papal. Tatăl şi fiul au început acţiunea de întărire a hegemoniei asupra Italiei, dar şi de acaparare a unui număr cât mai mare de provincii. În acest scop au întrebuinţat toate mijloacele posibile: armatele proprii şi sprijinul trupelor franceze, intervenţia străină, excomunicarea şi, mai ales, exterminarea. Printre teritoriile

apropiate de statul papal, provincii bune de acaparat, se găseau la nordul şi la estul statului papal, Romagna şi „le Marche", provincii din Italia centrală, unde se aflau tirani ai unor mici stătuleţe de tip feudal, vasali ai scaunului papal. În realitate, aceştia deveniseră cu totul independenţi şi nu achitau papei nicio dare. Urmărind ţelurile lui Cezar, papa îi declara decăzuţi din drepturi şi trimitea pe gonfalonierul său, pe Cezar, cu armatele papale şi cu mercenari, să-i alunge şi să le ocupe teritoriile în numele bisericii în anumite limite avea şi sprijinul Franţei. Pentru aceste acţiuni avea nevoie de sume mari. A adunat banii la fel ca atunci când l-a trimis pe Cezar în Franţa: jefuind oriunde putea, vânzând indulgenţe sau slujbe bisericeşti, omorând cardinalii şi demnitarii bogaţi, pentru a le lua averile. Diarum-ul lui Burchard este plin de înmormântări, căci el se ocupa cu protocolul…

Toate ambiţiile dinastiei Borgia s-au strâns în jurul lui Cezar, iar el îşi concentrase planurile doar spre scopuri politice lumeşti. Când plecase spre Neapole, Cezar văzuse frumoasele plaiuri ale acestui regat, decăderea curţii aragoneze şi posibilitatea ca o mână fermă să creeze ceva nou şi măreţ în această parte a Italiei. Borgii socoteau că legăturile de familie create prin Jofre, care se căsătorise cu Sancia de Aragon, erau prea slabe pentru a încerca să acapareze tronul la Neapole. De aceea se făcea încercarea, nereuşită, de a crea relaţii familiale mai

strânse între Cezar şi Charlotte de Aragon. Politica Borgiilor la 1498 era un fel de navigare pe valuri mari. Papa explica lui Ludovic al XII-lea, pretendent la tronul Neapolelui, că toţi copiii ce se vor naşte din căsătoria lui Cezar vor sta sub protecţia regelui francez, fără a avea vreo pretenţie. Alexandru al VI-lea se considera destul de „tare” în intrigi politice. S-a dovedit însă că existau alţii şi mai tari ca el.

Pentru întărirea frontului napolitan s-a găsit şi un candidat la mâna Lucreţiei. Era Antonello Sanseverino, fiul principelui de Salerno şi prieten bun al regelui Franţei. Putea fi o lovitură bună. Însă proiectul a căzut. Au apărut alţi candidaţi. Papa şi, mai ales, Cezar priveau mult spre sud: acolo puteau fi realizate multe cu o mână de fier. Acolo s-a găsit şi candidatul pentru Lucreţia: Alfonso, fiul nelegitim al regelui Alfonso al II-lea de Neapole, singurul frate al Sanciei. În ce priveşte căsătoria lui Cezar cu Charlotte de Aragon, curtea napolitană nu fusese de acord cu această mezalianţă. În aceste împrejurări, Cezar ajungea să-şi găsească nevastă în Franţa.

Începea bătălia pentru crearea unui stat noului duce de Valentinois. Întrucât în Lombardia se aflau francezii, iar în sudul Italiei luptau francezii cu spaniolii, un al treilea pretendent nu mai încăpea aici. Nu rămânea decât statul papal cuprins între fiefurile baronilor romani.

Dar politica papei Alexandru al VI-lea a ridicat împotrivirea violentă a Spaniei şi Portugaliei. Ele nu erau de acord să se instaleze stăpânirea franceză în Italia. Văzând că papa e hotărât în acţiunea lui, ce au trecut la ameninţări. Spaniolii au ridicat vocea. Cereau rechemarea lui Cezar din Franţa şi restituirea demnităţii lui de cardinal. Cereau şi convocarea unui conciliu care să discute acapararea simoniacă a tiarei papale de către Alexandru al VI-lea. Aminteau că Dumnezeu a lovit pe papă prin moartea lui Juan. Papa a replicat că regele Spaniei a fost şi mai lovit de Dumnezeu prin moartea prematură a moştenitorului tronului, întrucât regele prea catolic a vrut să se amestece în afacerile bisericii. (Infantele murise de ciumă la

6

Salamanca, în vârstă de 20 de ani.) Burchard notează că papa a întors spatele ambasadorilor spanioli, spunând că el nu admite să se facă nicio observaţie faţă de voinţa lui.

La vestea că Cezar s-a căsătorit cu o prinţesă franceză, Roma a fost în sărbătoare din ordinul papei. Cezar venea cu mari iluzii. Începea să semneze „Cezar de Francia”, iar apoi numai Caesar, reproducând numele şi conţinutul latin, în care îşi rezuma toate nădejdile şi visurile de mărire. Cu aceste gânduri cobora Cezar din Franţa spre Roma, cu viziunea unei coroane pe care tatăl său, papa Alexandru al VI-lea, i-o pregătea.

Coroana pe care o dorea părea că străluceşte pe capul său. Înlăturând micile dinastii locale pentru a-şi crea regatul, Cezar Borgia n-a dovedit a poseda elementele strategiei şi tacticii, după cum n-a arătat nici îndrăzneala eroică pe care o cereau momentele prin care a trecut. Nu era un condotier de rasă. Acele calităţi pe care le dorea Machiavelli principelui său.

Copil al unui papă plin de păcatele crimei şi trădărilor, fiul şi-a purtat armele cam în acelaşi fel. Nicio bătălie n-a fost câştigată prin merite militare. În locul luptei deschise, el prefera otrava şi pumnalul sau trădarea. Deşi avea trupe bune şi tunuri, el nu le-a folosit aşa cum trebuia. Un contemporan spunea, pe bună dreptate că a câştigat bătălii nu datorită capacităţii lui militare, ci trădării şi banilor pe care-i oferea papa. Cezar n-a lucrat niciodată singur. De departe îi veneau banii şi multe planuri pentru manevre politice, trădări, crime. O mare parte din cele admirate de Machiavelli la Cezar erau în mare măsură roadele gândurilor papei. În timp ce Cezar se întorcea din Franţa, papa trimitea, în octombrie 1499, scrisori de preluare a bunurilor vasalilor curiei papale din Rimini, Imola, Forli, Camerino, Faenza şi Urbino.

„Regatul” lui Cezar se rotunjea prin numirea Lucreţiei ca regentă la Spoleto, prin otrăvirea lui Giacomo, şeful casei Gaetani, şi vinderea fictivă către Lucreţia, cu 80.000 de ducaţi, a fiefului

Sermoneta.

Noul duce „Cezar de Francia” pornise încă la sfârşitul anului 1499 în prima expediţie de împlinire a visului, spre Imola şi Forli. Tatăl şi fiul au început acţiunea în Romagna. În această zonă, feudalii nu prea ascultau de papă, suveranul lor. Nici nu-i plătiseră de multă vreme obligaţiile lor feudale în calitate de vasali. Papa i-a atacat pe plan spiritual şi juridic, Cezar cu armele. În noiembrie 1499, Cezar atacă Imola, cu ajutorul trupelor franceze şi elveţiene. La 1 decembrie 1499, Imola cade.

Începea asediul puternicei fortăreţe şi citadele de la Forli, la 25 decembrie 1499. De la Cesena la Forli e o distanţă mică. La Forli se păstrează un portret al lui Cezar pictat de Giorgione. Aici a trăit şi domnit pentru scurtă vreme Cezar. La porţile oraşului se văd resturile zidurilor, rezultat al luptei dintre Cezar şi Catarina Sforza. Ea se opusese dispoziţiei papei de a ceda oraşul în mâna lui Cezar. Însă armata ei era prea slabă, iar populaţia, care detesta stăpânirea familiei Sforza, era gata să deschidă porţile. Catarina Sforza s-a refugiat în citadelă. Ea a condus lupta ca un cavaler viteaz. A tras cu artileria în armata lui Cezar şi în propriii ei supuşi. Când n-a mai putut rezista, a ieşit din fortăreaţă călare, primind toate onorurile războiului. Pe un cal alb, cu capul acoperit de un voal, aşa cum se vede pe medalii, ea a trecut printre Cezar şi guvernator. Zidurile vor fi refăcute din ordinul

lui Cezar sub conducerea lui Leonardo da Vinci.

În biblioteca din Forli se poate citi un manuscris care narează evenimentele acestui război care începea la 26 decembrie 1499. Cezar a venit de două ori sub ziduri, cerând Catarinei să se predea fără vărsare de sânge. Însă ea a rezistat până la 1 ianuarie 1500. îmbrăcată în platoşă, ea îl provocase pe Cezar. A doua zi o provocă el şi spun legendele că o dezarma şi o sili să-i satisfacă poftele.

Anul 1500 a fost pentru Cezar un an norocos. Începea cu ocuparea citadelei de la Forli. După o apărare curajoasă, Catarina Sforza Riario fusese obligată să se predea împreună cu cei doi fraţi ai săi. Această prinţesă era nepoata lui Francesco Sforza din Milano. Era tipul ideal al eroinei medievale. Era puternică, avea muşchi dezvoltaţi şi părea o adevărată alegorie a războiului. Frumoasă şi învăţată, curajoasă şi inteligentă, cu o mare pornire spre plăceri şi cruzime, toate la un loc formau trăsături ale epocii în care a trăit. Rezistenţa ei a însemnat ultimul act al puterii feudale în Romagna. Francezii erau admiratori sinceri ai acestei frumoase şi viteze femei.

Catarina Sforza se căsătorise cu un brutal nepot al papei Sixt al IV-lea, contele Girolamo Riario de Forli. Curând, tatăl şi soţul ei au căzut victime unor asasini. Corpul soţului a fost aruncat dezbrăcat prin ferestrele castelului din Forli. Catarina

şi-a apărat copiii şi şi-a răzbunat soţul cu toată cruzimea. Peste şase ani era omorât un frate al ei, Giovanni Galeas, apoi un al doilea soţ era omorât şi el în faţa ochilor ei. Plină de ură, şi-a adunat vasalii şi, călare, a atacat cartierul criminalilor, unde a omorât ea însăşi tot ce a întâlnit în cale: femei, copii, bărbaţi. La 1497 înmormânta al treilea soţ.

Ca o adevărată amazoană, îşi conducea micul stătuleţ cu o mână fermă. Acum, la 1500, cădea în mâinile lui Cezar. Lumea ştia ce o aşteaptă, deşi nu prea avea prieteni care s-o plângă. Fără lanţuri sau egată cu lanţuri de aur cum spun legendele, ca odinioară regina palmirei, Cezar a purtat-o în carul său triumfal în Roma, la 26 februarie 1500. Papa a trimis-o la închisoare. Catarina mai primea două lovituri: unchii ei, Lodovico Sforza şi cardinalul Ascanio, fuseseră luaţi prizonieri de francezi, odată cu ocuparea oraşului Milano. Erau mari catastrofe

6

pentru Catarina. A scăpat de otravă, iar după o încercare nereuşită de evadare, papa a trimis-o într-o celulă la Sant-Angelo. Cavalerii francezi care prinseseră pe unchii Catarinei, aflând despre soarta acestei frumoase şi viteze femei, a acestei virago, au adresat papei un protest cavaleresc şi acesta i-a dat drumul după un an şi jumătate de detenţie. Ea murea la 1509, într-o mănăstire din Florenţa, lăsând un fiu, pe Giovanni Medici, ultimul

dintre marii condotieri ai Italiei. Mâna lui Cezar manevrase în folosul lui rosturile vieţii acestei femei despre care s-au scris multe.

După căderea Riariilor din Imola şi Forli, tiranii din statele papale tremurau în faţa lui Cezar. Chiar principii mai puternici, cum ar fi cei din familia d'Este şi Gonzaga, care nu aveau niciun fel de legături de vasalitate cu curia papală. Toţi căutau să câştige prietenia papei şi a lui Cezar. Acesta, în calitate de aliat al Franţei, îşi asigurase şi sprijinul celor două familii care după 1499 îl ajutaseră în acţiunile lui din Romagna. Corespondenţa dintre Cezar şi Hercule d'Este corespondenţă ce se găseşte în arhiva familiei d'Este din Modena, arată minciuna şi înşelătoria diplomatică folosite de principii italieni pentru a avea relaţii bune cu Cezar.

În primăvara anului 1500, Cezar se întorcea la Roma pentru a purta convorbiri cu papa. La Roma a fost primit cu triumful cuvenit cezarilor, împăraţilor romani de odinioară. Papa stătea şi el bine: era în ajunul jubileului anului 1500. Adunase mulţi bani. Numise 12 cardinali, din care şase erau spanioli, şi fiecare plătise foarte scump „postul”. Burchard nu dă lista preţului plătit de fiecare cardinal pentru a fi ales în forul suprem al… Domnului.

Anul 1500 era în adevăr norocos pentru Cezar. Francezii

stăpâneau în nordul Italiei. Franţa era prietena papei, iar regele Franţei era „vărul” lui Cezar. La 1500, Borgii nu se gândeau decât la sărbătorirea norocului lor, a sorţii lor atât de binevoitoare. Papa oferea procesiuni, serbări, iar Cezar organiza turniruri, coride cu tauri. Din când în când, veşti sumbre se auzeau prin Roma. O veste mai gravă trezi pe Alexandru şi pe Cezar din starea beatitudine. Soţul al doilea al Lucreţiei, Alfonso de Aragon, fugise din Roma după 15 luni de căsătorie. Văzuse prietenia papei cu regele Franţei. Simţise ostilitatea faţă de dinastia napolitană. De frică îşi lăsase soţia şi fugise din sinistrul mediu în care trăia. Rechemat insistent de către papă, reveni la Roma, alături de soţia sa.

În planurile politice ale Borgiilor venise la rând Alfonso de Aragon. O crimă pentru netezirea unui drum. Trebuia să cadă al doilea bărbat al Lucreţiei. Căci cu ea se puteau face noi manevre politice pentru îndeplinirea planurilor lui Cezar. El însuşi a recunoscut că şi-a omorât cumnatul. Începea să fie căutat al treilea soţ. Cezar păşea

6

peste cadavre spre visul său imperial, ca un adevărat geniu al răului, sprijinit efectiv de papă.

La sfârşitul lui septembrie 1500, Cezar pornea din nou spre Romagna, cu 700 de oameni – cavalerie grea, 200 – cavalerie

uşoară şi 6.000 – infanterişti. Populaţia micilor stătuleţe sau tiranii se răscula îndată ce se apropia Cezar cu trupele. Tiranii erau alungaţi. Cezar venea cu trupe franceze şi cu mercenari comandaţi de condotierii Orsini, Savelli, Baglioni şi Vitelli. Mai întâi s-a îndreptat spre Pesaro pentru a alunga pe fostul său cumnat, Giovanni Sforza, care se felicita că a scăpat atât de uşor de Vatican. Ura pe Borgii pentru toate cele suferite de el. Dar în loc să atace, el se vedea atacat. Fusese înştiinţat de agenţi şi de ambasadorul Spaniei de tot ce-i pregătea Cezar. În scrisorile de la 1 şi 26 septembrie era sfătuit să ceară ajutorul împăratului Maximilian I. Pesaro a fost ocupat repede, căci Giovanni fugise la Ravena. Trompetele sunau din înălţimile crenelurilor castelului în care trăise şi Lucreţia şi heralzii îl proclamau pe Cezar suveran de Pesaro. Ocupă Rimini de unde alungă pe fraţii Malatesta. Singurul tiran iubit de popor în toată Romagna era tânărul Astorre Manfredi din Faenza. Locuitorii din Faenza erau hotărâţi să se opună lui Cezar. Orăşenii juraseră să lupte pentru libertatea lor şi a principelui. Asediul durase şase luni. Într-o zi apăru pe ziduri şi o tânără, Diamante Toselli, care lupta împotriva lui Cezar. Ea îmbărbăta pe apărători. A condus şi un grup de femei luptătoare. Era o fată de tăbăcar, îndrăgostită de Astorre, frumosul principe al Faenzei. Asediul era condus de Leonardo da Vinci, inventator de tunuri şi proiectile. Într-o noapte, cu toate

rugăminţile tinerei Diamante, Astorre coborî în cartierul general al lui Cezar. Acesta rămase uimit în faţa frumuseţii tânărului cu ochi negri, cu părul blond, cu fruntea înaltă. Abia la 26 aprilie 1501 s-a predat şi Faenza. În actul de capitulare se prevedea că Astorre trebuia să-şi păstreze libertatea şi bunurile care-i erau garantate de papă. Halal garant! Oraşul îşi păstra drepturile şi privilegiile. Se spune că după ce s-a predat, Astorre a căzut pradă poftelor lui Cezar. Astorre a fost. invitat” la Roma. îl vizita pe Cezar, în palatul căruia a locuit un timp. ar lumea vorbea că între ei există nişte legături de dragoste împotriva legilor firii şi că a fost amestecat şi papa în această istorie obscură… Apoi Astorre şi fraţii lui au fost trimişi la închisoarea de la Sant-Angelo. La 9 iunie 1502, Burchard nota că s-a găsit în Tibru corpul celui mai frumos tânăr din Italia, Astorre de Faenza, care abia trecuse de 18 ani. Avea o piatră legată de gât. În apropiere, cei doi fraţi, legaţi unul de ce ălalt. Nu departe de ei s-a găsit şi o femeie, şi alţii, şi alţii…

Acţiunile militare din a doua campanie erau conduse de câţiva Duni comandanţi: Vitellozzo Vitelli, Giovanni-Paolo Baglioni, Giulio şi Paolo Orsini, Oliverotto de Fermo. Comandau o armată de aproape

10.000 de oameni. Primele pietre preţioase din coroana regală vânată de Cezar, Imola şi Forli, fuseseră acaparate.

Catarina Sforza, numită de papă perditionis filia, dispăruse. Pesaro şi Rimini au căzut fără lupte Faenza se predase, iar frumosul Astorre fusese omorât şi aruncat în Tibru (Guicciardini: Storia d'Italia, V; C. Monteverde: Astorre Manfredi). Romagna se afla în mâinile lui Cezar. Fericit, papa Alexandru al VI-lea a dat fiului, printr-o bulă pontificală, titlul de duce al Romagnei: Romandiolae dux.

Dar pentru Cezar Romagna nu era decât un nucleu al unui viitor stat italian. Noul ducat nu avea legături directe cu statul papal. Între ele se interpuneau alte state libere. Gândul şi mâna lui Cezar se întinseră spre state mai bogate şi principi mai puternici. Era vorba de Baglioni din Perugia, Montefeltro din Urbino, Varano din Camerino, Petrucci din Sienna. Mai departe se aflau puternicele republici ale Florenţei şi Bolognei. Florenţa nu putea fi atacată. Bologna, condusă de Bentivoglio, rămânea pentru mai târziu. Dar Pisa, care se găsea în conflict cu Florenţa, putea fi mai uşor ocupată. Planurile aventurierului se arătau mari. Ele începeau a nelinişti Italia.

La 1501 se împlinise constituirea ducatului de Romagna. Drumul viitorului părea deschis pentru Cezar. Reuşise să-şi creeze în centrul Italiei un stat, sprijinit de Franţa şi de curia papală. La moartea papei, Cezar ar fi putut prelua rolul unui tiran militar al Italiei. Acest ducat, deocamdată nesudat, nu strica prea

mult echilibrului de forţe al Italiei. Frontierele lui se mărgineau cu Urbino, Camerino, Perugia, Toscana şi Bologna. Greşeala lui Cezar a fost aceea că a umplut şanţul care despărţea aceste state de domeniile curiei papale şi a trecut dincolo, deposedând familia Montefeltri de Urbino, pe Baglioni de Perugia, pe Petrucci de Sienna, ameninţând pe Bentivoglio din Bologna şi neliniştind Florenţa prin ocuparea oraşului Piombino. Vitellozzo râsculase şi oraşele meridionale ale republicii florentine: Arezzo, Borgo San-Sepolero şi Cortona. Fuseseră provocate mişcări la Pisa. Aceste ambiţii prea mari au apărut în faţa Italiei ca o gravă ameninţare. Era întovărăşită de o greşeală a lui Alexandru Borgia, care împărţise Regatul Celor două Sicilii între Ludovic al XII-lea şi Ferdinand Catolicul, adică atrăgând asupra aceleiaşi prăzi Franţa şi Spania. El nu şi-a dat seama că a provocat ruina Italiei, că-şi punea propria lui politică la discreţia invadatorilor şi că reducea pe fiul său, Cezar, la nivelul unui vasal suspect pentru ambele puteri. Ambasadorul Giustiniani era informat că la 25 iulie 1502 regele Franţei i-a comunicat papei că el „nu are dreptul de a se face stăpânul Italiei în temporalibus”. Italienii care îşi dădeau seama de planurile lui Cezar şi ale papei, ştiau că lucrurile sunt prea complicate pentru a fi realizabile.

Cezar însoţea pe Ludovic al XII-lea la 1501 ca un condotier şi ca gonfalonier al bisericii catolice, în campania pentru

împărţirea regatului Neapole între regii Franţei şi Spaniei. Cezar ocupa oraşul Capua după o metodă demnă de el, prin trădare. Burchard scrie că un oarecare Fabrizio a deschis porţile şi tot el a fost omorât primul de oamenii lui Cezar. Au fost masacraţi acolo 3.000 de infanterişti şi 200 de călăreţi, dar şi orăşeni, preoţi, călugări. Mănăstirile de călugăriţe au fost invadate, iar călugăriţele siluite şi supuse unor violenţe de nedescris. Femeile şi fetele din oraş şi chiar fetiţe de vârstă mică au fost aruncate dezmăţului soldăţimii. Cezar şi-a ales 40 de fecioare, dar majoritatea din ele au preferat să se arunce în râul Volturno care curge prin oraş. S-au sinucis de disperare şi de ruşine. Guicciardini are cuvinte foarte aspre faţă de ruşinoasa comportare a lui Cezar. Însă participarea Borgiilor alături de francezi nu însemna că aceştia aveau încredere în papă şi în fiul lui. Cunoşteau viclenia şi lăcomia celor doi.

În septembrie 1501, papa confiscase ultimele fiefuri ale familiilor Colonna, Savelli şi Gaetani, pe care le dădea lui Rodrigo, fiul Lucreţiei. Infantelui roman îi dădea Nepi, Palestrina, Pagliano, abaţia din Subiaco şi 18 castele. În iunie 1502, Cezar şi papa cereau decelui de Urbino şi seniorului de Camerino să le trimită trupele lor pentru a le aşeza ca garnizoane în Romagna. Rămaşi fără trupe, cei doi tirani dezarmaţi au fost atacaţi de Cezar, statele lor fiind invadate. Ducele de Urbino a reuşit să fugă în

munţi. Seniorul de Camerino a fost prins şi sugrumat. Aceeaşi soartă au avut-o şi cei doi copii ai săi. împotriva oricăror principii de drept şi de umanitate, cei doi Borgia suprimau pe cei învinşi. Ludovic al XII-lea ştia că papa e alături de Franţa atâta timp cât este învingător. De altfel, papa spunea că „dacă Dumnezeu va vrea să învingă spaniolii, el, papa, nu poate să vrea altfel decât Dumnezeu”.

Cezar, ajutat de papă, îşi împlinea regatul prin mijloace criminale şi trădare. În scurtă vreme, Cezar era stăpânul Italiei centrale, reuşind mai puţin prin arme, cât mai ales prin teroarea pe care o răspândea înaintea sosirii lui, prin trădarea săvârşită de oamenii cumpăraţi de el sau de papă. Italia nu mai cunoscuse un asemenea despotism. Cezar Părea să fie tiran prin excelenţă. Titlul echivoc al cărţii lui Machiavelli, scrisă mai târziu, nu e decât o analiză experimentală a politicii lui Cezar Borgia. Machiavelli, ca mare gânditor politic, vedea salvarea Italiei în unirea ei. Întâmplarea a făcut ca experienţa fundamentală a acestui 9 înd să o facă atunci când întâlnea pe Cezar Borgia care îi apărea ca Un „principe nou”. „Noul” era ambiţia lui Cezar şi a tatălui său, papa Alexandru al VI-lea, de a supune Italia sau cel puţin Italia centrală. Este ’n afara realităţii ideea răspândită de unii istorici sau alte categorii de scriitori, după care Machiavelli a fost apologetul lui Cezar Borgia, în care ar fi văzut modelul oricărei acţiuni politice.

lua contact cu Cezar, acesta începuse acţiunile lui politice de patru ani întreaga Italie era plină de zgomotul armelor mercenarilor săi. Iar faima nefastă, tulbure, a papei Alexandru al VI-lea se răspândise de mult căci el domnea de aproape zece ani.

Machiavelli şi-a putut studia îndeaproape „principele" său în timpul ambasadei sale din Romagna, din toamna anului 1502. În vremea audienţelor avute cu Cezar, Machiavelli a tremurat de multe ori pentru libertatea Florenţei, ca un bun florentin. Dar tot el a văzut în acest Cezar, ca un bun italian, pe omul capabil să creeze o monarhie italiană, să unifice Italia şi să alunge pe străini din această ţară jefuită. Prin curtoazie, prin cuvinte aurite, prin energia teribilă, prin puterea urii şi cea de autostăpânire, Cezar l-a cucerit pe Machiavelli. Însă Cezar avea o inimă neagră, de un mare egoism. Era capabil de hotărâri bruşte şi de furii extraordinare.

Tiranul din Cezar s-a menţinut până la sfârşitul vieţii lui. Era tiranul Renaşterii. Când vorbea, minţea. Prefera să tacă, ascuns în fundul palatelor. Nu ieşea decât mascat. Se închidea în Vatican ca într-un mormânt. Pretutindeni se arăta însoţit de asasinul lui de încredere. Purta faţă de duşmani o ură diabolică; pentru prieteni, pentru cei devotaţi lui, o bunăvoinţă cu totul

provizorie. Când, la 1503, căpitanii mercenarilor l-au părăsit, Cezar i-a iertat cu multă graţie, dar peste două zile erau spânzuraţi, sau sugrumaţi, sau înjunghiaţi.

Calitatea politică deosebită a lui Cezar era sângele rece cu care îşi rezolva urile, ca şi răbdarea de a aştepta ora cea mai potrivită pentru răzbunare. Papa, care nu ştia să tacă sau să aştepte, admira aceste talente ale fiului său. În ultimii ani ai pontificatului lui Alexandru al VI-lea, cei doi Borgii au împărtăşit o acthitate plină de intrigi şi perversitate. Alexandru venea cu diplomaţia, iar Cezar cu acţiunile militare, cu perfidia strategiei. Tatăl căuta să-i predea fiului bunurile bisericii, să atragă pe principii italieni în sfera politicii sale, iar prin alianţe cu state străine să susţină interesele familiei sale. În aceste împrejurări i-a fost destul de uşor fiului să înfrângă şi să supună unul câte unul pe tiranii Italiei centrale. Apoi, cu ajutorul unei poliţii sângeroase, să facă linişte în teritoriile cucerite şi să reducă la tăcere pe condotierii şi mercenarii săi nemulţumiţi. Era nevoie de mulţi bani pentru întreţinerea armatelor în care erau amestecate bande elveţiene, spaniole, italiene sau regimente franceze. Alexandru băga adânc mâinile în lăzile bisericii şi tot scotea bani. Apoi le umplea din nou prin crime şi trădări. Orgoliul lui Cezar nu cunoştea margini. El lovea în bunul simţ al contemporanilor. După cucerirea Romagnei, intra în triumf la Roma. Pe carul de

triumi se putea vedea o frumoasă femeie goală care se zbătea ca un peşte în plasă: era simbolul Italiei. Iar papa privea fericit şi binecuvânta măreaţa şi triumfala intrare a fiului.

Rudele victimelor Borgiilor, din Italia sau din străinătate, au început să organizeze comploturi şi rezistenţă împotriva acestora. Familia Colonna se angaja în partidul prospaniol, Orsini în cel profrancez. Ludovic al XII-lea închidea drumul lui Cezar spre Florenţa. Veneţia aduna pe proscrişii din Roma şi organiza la Ravenna trupe „de observaţie”. Cardinalii cereau sprijinul Veneţiei pentru asigurarea libertăţii bisericii catolice şi a Italiei. La sfârşitul verii anului 1502, toţi cei ce urau pe Borgii s-au adunat la Maglione, în apropiere de Perugia, punând la cale pieirea lui Cezar. Conjuraţii s-au îndreptat spre Romagna. Însă Ludovic al XII-lea şi Florenţa au împiedicat catastrofa. Ludovic al XII-lea obţinuse o împăcare aparentă între Cezar, condotierii săi răsculaţi şi feudalii conjuraţi. Paolo Orsini, Vitellozzo şi Oliveretto şi au reluat serviciile în armatele lui Cezar. Cardinalul Orsini, chemat de papă, venea la Roma. Alţii, de frică, au refuzat. Condotierii împăcaţi cu Cezar au ocupat Sinigaglia în decembrie 1502. Apoi l-au invitat pe Cezar în oraşul cucerit de ei. Acesta sosea la 31 decembrie. El i-a invitat pe condotieri în palat, dar abia intraţi a ordonat arestarea acelora care fuseseră la Maglione.

Politica „frumoaselor înşelătorii" a devenit un ideal şi din nefericire a provocat entuziasmul lui Machiavelli. Era începutul unei triste perioade în sistemul de trădări şi corupţii în Italia. Aproape toţi principii din Italia au făcut apel la asemenea mijloace în locul bătăliilor. La chemarea lui Cezar, comandanţii săi veniseră încrezători în reîmpăcare. Prinşi de soldaţi, ei au fost executaţi pe rând. Oliveretto da Fermo şi Vitellozzo Vitelli, legaţi spate la spate, au fost sugrumaţi. Paolo Orsini şi Francesco Orsini, duce de Gravina, au fost omorâţi peste câteva zile de Micheletto. La Roma, pap? îl prindea pe cardinalul Giovanni-Battista Orsini şi-l omora cu ajutorul „cupei", trimiţându-l să-şi întâlnească părinţii după expresia papei, „la dracu'".

După căsătoria Lucreţiei cu ducele de Ferrara şi plecarea ei definitivă din Roma, la 6 ianuarie 1502, influenţa lui Cezar n-a mai cunoscut limite la Roma. El a devenit adevăratul stăpân la Vatican, în Roma şi Romagna. Papa se pleca şi el voinţei acestui nou tip de „om al Renaşterii". Cezar a început a exercita la Roma o tiranie nelimitată. Oraşul a fost împânzit cu spionii şi zbirii săi. Orice ofensă era pedepsită Pentru crimă de lezmajestate. Unui nenorocit care-şi luase libertatea de a spune adevărul sub masca unui carnaval, i s-a tăiat mâna dreaptă şi imba, care au fost ţintuite apoi la stâlpul infamiei. Un veneţian acuzat că a scris un pamflet plin de insulte la adresa papei şi a lui Cezar, cu toate

sforţările ambasadorului de a-l salva, a fost sugrumat şi aruncat în Tibru. Papa scuza pe Cezar faţă de ambasadorul Ferrarei care-i reproşa asemenea acte, prin aceea că „ducele nu poate suporta un afront”.

La sfârşitul anului 1501 a fost difuzat la Roma un pamflet extrem de violent la adresa Borgiilor. Era scris sub forma unei scrisori adresa a unui feudal exilat şi care se afla la împăratul Maximilian. Pamfletul scrisoare e datat din 15 noiembrie 1501 şi spune între altele

„Te afli într-o profundă eroare, prea iubite prieten, dacă-ţi imaginezi că exista pentru tine un mijloc de a face pace cu aces monstru. El te-a trădat, te-a exilat şi te-a aruncat în ruină fără niciun motiv, din curata lăcomie şi perfidie. Între tine şi el e un război etern şi nu-i vei pune capăt decât printr-o ură veşnică... Expune împăratului şi altor principi tot râul pe care acest animal nebun l-a făcut creştinătăţi! povesteşte înfiorătoarele crime care se comit... Descrie în dietă aceste crime, aceste orgii furioase şi aceste întâmplări care merg din gură în gură... Zadarnic porneşte creştinătatea împotriva turcului, duşmanul ei vechi... căci acest nou Mahomed lasă timpurile vechi mult în urmă cu crimele lui ruşinoase... Timpul y antihrist a venit”.

După această introducere, autorul ia pe fiecare Borgia în parte imputându-le tot felul de crime şi vicii. Era cel mai puternic

şi mai violent pamflet ce s-a scris vreodată împotriva lor. Într-un pasaj, autorul spune:

„Nu există niciun fel de crimă sau viciu care să nu se afirme în mod public la Roma şi în palatul papei. Perfidia sciţilor şi cartaginezilor ferocitatea bestială, cruzimile unui Nero sau ale unui Caligula au fost depășite. Rodngo Borgia este haznaua tuturor viciilor şi cea mai adâncă din câte se pot imagini; el a denaturat toate noţiunile dreptului divin şi uman… Pot principii să aducă oraşului Roma dreptatea şi liniştea? Pot ei matura pe acest om al stricăciunii, născut pentru ruina acestui oraş?”

Un asemenea pamflet exprima ura adunată împotriva Borgiilor, ale căror acte reprobabile n-au cunoscut limite. Papa neglija aceste atacuri, iar Cezar se ocupa cu treburi serioase. Profitând de neînţelegerile dintre oraşele Toscanei, el făcu planul ocupării acestei regiuni şi de a o încadra în statul său. Situaţia politică din Europa ca şi cea din Italia, n era favorabila. Piombino, cucerit şi întărit, trebuia să fie baza operaţiunilor în direcţia Toscanei. Papa urma să manevreze relaţiile politice cu statele vecine. Cezar urma să fie omul acţiunii militare.

În vara anului 1502 pornea în fruntea trupelor. Nimeni nu ştia încotro. Statele bisericii tremurau de frică, cunoscând moravurile barbare ale acestor trupe, iar o „vizită” a lor era un jaf în toată regula. Cezar cucerea prin trădare Spoleto şi Camerino.

Villari spune că el se intitula acum: „Cezar Borgia de Francia, prin graţia lui Dumnezeu duce de Romagna, şi de Valencia, şi de Urbino, principe de Andria senior de Piombino, gonfalonier şi căpitan general al bisericii”. Cu sabia îşi croise un regat în centrul Italiei. Când era gata să se îndrepte spre Bologna, a apărut Ludovic al XII-lea cu care a plecat spre regatul Neapole. Căci şi Franţa îl ajuta împotriva Orsinilor şi chiar în acţiunea de cucerire a Bolognei.

În timpul organizării conjuraţiei şefilor mercenarilor lui Cezar, apărea ca agent diplomatic din partea Florenţei pe lângă Cezar, Niccol6 Machiavelli. Se verificau acum marile calităţi de scriitor şi portretist ale lui Machiavelli care îl reprezenta pe Cezar în culorile cele mai realiste. Negocierile prelungite dintre conjuraţi au ajutat pe Cezar să rupă legăturile dintre ei, tratând cu fiecare în parte. Fără să-şi dea seama, toţi s-au aruncat în plasa lui, uitând cu cine au de-a face.

Statele italiene rămase libere trăiau pline de teamă şi groază. Machiavelli scria unui cardinal la sfârşitul anului 1501: „Francezii nu înţeleg nimic din politică, altfel n-ar lăsa biserica să devină atât de puternică”. În adevăr, Borgii căutau să înşface întreaga Italie centrală. Se aliau când cu Franţa, Cezar devenind un fel de condotier al regelui francez, când cu Spania.

Pe unde trecea Cezar dispărea orice drept al omului. Fura

totul, dispunea să fie omorâţi localnici. Fără niciun fel de judecată. Toţi îşi exprimau oroarea, doar Machiavelli entuziasmul, pentru modul cum ştia să-şi realizeze scopurile politice. În mod sigur şi rapid. Trista glorie aparţinea lui Alexandru al VI-lea în cea mai mare măsură, căci inima lui apostolică mai putea cuprinde încă o crimă şi încă una pentru a urca fiul pe culmile puterii laice. Papa promitea rebelilor că-i va ierta, iar Cezar îl sprijinea să pună mâna pe toţi duşmanii pentru a-i strânge de gât. Aşa mureau, rând pe rând, duşmanii planurilor întocmite de Borgii. Giustiniani notează că papa i-a spus într-o zi: „Ambasadorule, noi avem mâinile roşii de sângele atâtor Orsini; ducele (Cezar, n.n.) a tăiat capul lui Paolo şi ale celorlalţi pe care-i ştiţi; noi am mers atât de departe împotriva lor, încât trebuie să ne asigurăm să nu rămână unul care să ne poată face rău”.

Borgii omorau pentru a scăpa de duşmani, dar şi pentru a moşteni, a prăda. Despuiau pe vii şi pe morţi, cum a fost cazul multor cardinali. Soldaţii lui Cezar, cantonaţi în Roma, prădau lumea în plină 2 i-Noaptea se masacrau între ei romanii cu mercenarii lui Cezar. În afara Romei, soldaţii prăjeau pe ţărani pentru a-i face să mărturisească locul unde şi-au ascuns avutul. Burchard povesteşte că la Sant-Quirico Mercenarii au găsit doar doi bătrâni şi nouă bătrâne şi că pe toţi i-au spânzurat de câte un braţ, iar picioarele le-au pus pe un foc de cărbuni aPrinşi. Pentru

orice cuvânt nelalocul lui, tăiau limba şi o mână. Chiar aoenţii cei mai devotaţi ai lui Cezar au fost sugrumaţi sau spânzuraţi Pentru că ştiau prea multe. Pumnalul Borgiilor se găsea chiar şi deasupra capului complicilor.

Borgii creau un regat destul de mare, aşezat în inima Italiei şi format aproape numai din teritoriile statului papal. Printre vechile case princiare din Italia, apărea o nouă dinastie. Însă ea nu se arăta superioară nici pe plan militar, nici în sprijinirea artelor, nici pe plan spiritual. Erau nişte străini aşezaţi prin metode ipocrite şi criminale în fruntea lumii catolice. Cezar nu era un principe de rasă, nu avea spirit larg, cu înţelegere în probleme de politică, cu îndrăzneală, cu voinţă sigură şi dreaptă.

Cei doi Borgia călătoreau din provincie în provincie, din cetate în cetate, le refăceau pe unele, construiau altele. Îşi consolidau opera de acaparare. Mulţi nobili au fost găsiţi în Tibru. Aveau în jurul gâtului o funie sau erau otrăviţi. Cei ce fugiseră se ascundeau plini de groază. Chiar cardinalii socotiţi ai Borgiilor se grăbeau să fugă din Roma.

Mâna lui Cezar se întindea peste tot unde avea posibilitatea de a lovi. După ce a omorât pe conjuraţi, a înştiinţat pe papă, care a ordonat arestarea tuturor Orsinilor: cardinali, abaţi, nobili. În ianuarie 1503, guvernatorul Romei aducea la papă bunurile aflate în castelele şi palatele celor închişi. „Chiar şi paiele din

grajduri", nota ambasadorul Giustiniani. Abatele Alviano a fost omorât din ordinul lui Cezar. Cardinalul Giambattista Orsini a fost închis la Sant-Angelo, unde – scrie Burchard – biberat calicem. Otrava Borgiilor. Papa ceruse, la rândul lui, ca Cezar să acţioneze fără milă împotriva Orsinilor. „Trebuie să terminăm cu această casă, să luăm tot ce vom putea şi să nu cruţăm nici femeile şi nici copiii mici", deoarece sunt trădători faţă de Borgii, faţă de biserică şi faţă de francezi. Desigur că Borgii se temeau să mai lase în viaţă pe cineva din casa Orsini, care să răzbune crimele lui Cezar şi ale papei. A omorî femeile şi copiii însemna a distruge de la rădăcină cea mai bogată familie din statele papale. Pe Borgii îi interesa deposedarea. În mai 1503, Alexandru al VI-lea primea 130.000 de ducaţi de la noii cardinali. Dar a vinde pălării de cardinal, indulgenţe, dispense, beneficii, a aduna bani pentru o pretinsă cruciadă, toate acestea erau mijloace vechi şi neîndestulătoare. Papa a imaginat nişte tarife pe veniturile cardinalilor. Se adunau anual 45.836 de ducaţi. Din când în când, Alexandru al VI-lea trimitea pe cealaltă lume câte un cardinal şi se declara moştenitorul lui. „Cardinalul de Modena era bolnav… de otravă", scrie un ambasador; Ferrari, care prădase Roma, murea din acelaşi motiv la 20 iulie 1502; venea la rând cardinalul Muchielo. Cum acest Muchielo avea păşuni în episcopia Porto, Alexandru al VI-lea s-a dus repede în acest oraş. S-a întors vesel

de aici, la 23 aprilie 1503, întrucât expediţia fusese fructuoasă. A găsit bogate turme, pe care le-a luat „sub înalta sa protecţie”, după cuvântul Evangheliei: Pasce oves meas! Iar papa Alexandru al VI-lea le păştea bine…

La sfârşitul anului 1502, cardinalii, romanii bogaţi se gândeau că aşteaptă paharul cu otravă sau sabia călăului deasupra capului. Un cuvânt şoptit într-un colţ de stradă, de tavernă surprins de oamenii lui Cezar, însemna condamnarea la moarte a celui care l-a rostit. Mâini, limbi tăiate, ceva obişnuit. La începutul lui 1503, chiar papa se temea de Cezar. De aceea a triplat gărzile Vaticanului. A suspendat carnavalurile. Roma momentului era ocupată de soldaţii lui Cezar, părea că Roma e plină de bandiţi.

Toate documentele sunt de acord că Cezar Borgia, poate dintr-o pornire intimă, personală, dar poate şi dintr-o „întărire” mistică a acestei porniri, dorea cu ardoare să meargă pe drumul omonimului său din antichitate: drumul lui Iulius Caesar. Cezar Borgia începea prin a-şi imita omonimul printr-un şir de intrări triumfale în Roma. Cu puţinele lui aripi, Cezar Borgia – fiu al îndărătniciei catolice –, aştepta momentul potrivit pentru această înălţare. Intrările lui în Roma, după unele acţiuni militare, erau un fel de reproducere destul de fidelă a celor din vechime. Se puteau vedea tot felul de care alegorice trase de cai albi. Cezar

Borgia apărea şi el costumat ca luptător roman. În spatele carului lui, alte care cu prăzi bogate, aduse din oraşele italiene… Soldaţii infanterişti şi călăreţii purtau, brodat în fir de aur, la mijlocul pieptului, cuvântul Cezar, cuvânt pe care îl strigau cu voce tare în timp ce sunau trompetele şi bubuiau tunurile care trăgeau în cinstea lui… Mulţimea stătea pe marginea străzilor căscând gura la aceste manifestări măreţe. Entuziasmul nu era prea mare. Lumea ştia prin ce mijloace câştiga Cezar bătăliile. În seara fiecărei intrări triumfale apăreau pe ziduri sau pe soclul statuilor tot felul de epigrame usturătoare la adresa noului Caesar.

La 10 decembrie 1502, Cezar pleca cu trupele de la Imola spre Cesena. Machiavelli scria: „Nimeni nu putea ghici scopul acestei mişcări. Totul era mister. Căci acest principe nu vorbea niciodată de un lucru decât în momentul executării lui, iar el îl executa atunci când era necesar”. Însă Cezar s-a îndreptat spre Sinigaglia pe care voia să o cucerească. Guvernatorul Andrea Doris a fugit la Veneţia, iar ocotenenţii lăsaţi să apere fortăreaţa au declarat că vor preda citadela lui Cezar. Acesta intra în Sinigaglia la 31 decembrie 1502. În întâmpinarea lui veneau Vitellozzo, Paolo Orsini, ducele de Gravina şi °liverotto da Fermo. Cezar i-a primit „amical”, dar apoi i-a arestat şi i-a omorât. Pentru a-şi justifica crimele, Cezar spunea că şefii mercenarilor au complotat împotriva sa.

La Sinigaglia mai există faimoasa citadelă în care s-a întâmplat ima, instigatorii conspirației condotierilor fiind strangulați sub ochii lui Cezar. Aici a trăit destul timp Niccolò Bonafede, un fel de condotier cu Onsură, care a rămas singur, multă vreme, agent energic și credincios al lui Cezar. La Rimini, Cezar a dat o serie de decizii care se află astăzi în biblioteca orașului. La Cesena se mai vede palatul în care Cezar a închis pe Catarina Sforza, după ce fusese prinsă la Forli. Se mai găsesc și multe acte, documente, scrieri, epigrame de epocă.

Scăpat de o parte a dușmanilor săi, Cezar s-a îndreptat spre Perugia, iar de aici se gândea să ocupe Sienna. Tiranii din aceste orașe au fugit.

Apoi, el a părăsit Umbria, pornind împotriva Orsinilor. Reușise să ocupe o parte din teritoriile acestora. Acțiunea aceasta se prelungea fără rost. Unii dintre Orsini fugiseră la regele Franței. Însă acesta nu mai avea aceeași autoritate, căci spaniolii provocaseră o grea înfrângere francezilor în aprilie 1503. La 16 mai 1503, spaniolii reintrau în Neapole. Totuși, Ludovic al XII-lea punea o nouă armată pe picioare, căci nu voia să renunțe la „regatul" său din Italia.

În această nouă atmosferă generală, ambasadorul venețian Giustiniani scria la 31 mai 1503, că în ultima ședință a consistoriului au fost numiți încă nouă cardinali (în loc de patru),

dintre care cinci spanioli, trei italieni şi unul german. Cei mai mulţi aveau o reputaţie proastă, însă fiecare plătise peste 20.000 de ducaţi pentru pălăria de cardinal. Numirea unor cardinali spanioli constituia un act politic al Borgiilor: însemna părăsirea Franţei învinse şi apropierea de Spania victorioasă. Villari povesteşte că Troche, favoritul şi secretarul lui Alexandru al VI-lea, a fost acuzat de a fi trădat încrederea stăpânului său ţinând pe francezi la curent cu negocierile duse de papă cu Spania. Troche a încercat să fugă, dar a fost arestat de Cezar şi omorât la 8 iunie 1503. Cezar a asistat la supliciile acestuia.

Un lucru era sigur în aceste momente: papa şi Cezar se simţeau sănătoşi şi puternici şi credeau că stăpânirea lor nu se va mai termina. Cezar se şi vedea stăpân pe frumoasele câmpii ale Toscanei. La 10 august 1503, ambasadorul Ferrarei informa despre nişte negocieri ale papei cu împăratul în vederea obţinerii investiturii pentru Cezar, pentru oraşele Pisa, Sienna şi Luca. Trupele lui Cezar aşteptau la Perugia, gata să execute ordinul stăpânului lor. Însă împăratul nu fusese de acord.

Şi alte intenţii ale lui Cezar nu reuşeau. Florenţa era neliniştită de acţiunile condotierului şi îndrăzneţului Cezar Borgia. Regele Franţei îi interzisese să atace Florenţa şi Bologna. Făţiş el nu le putea ataca, în schimb manevra în ascuns pentru a pune mâna pe aceste state, împreună cu condotierii săi care urau

Florenţa se mişca în jurul Toscanei florentine, căutând tot felul de motive să intervină împotriva Florenţei: fie că se organizau răscoale în interior, fie că se cerea drept de trecere cu trupele peste teritoriul republicii florentine, fie că se depunea insistenţă pentru a rechema pe Medicii care fuseseră alungaţi din Florenţa.

Permanentele ameninţări ale lui Cezar aveau nişte ţeluri imediate şi altele îndepărtate. Cel imediat era de a primi bani de la Florenţa. De fapt, pentru a-l linişti, signoria florentină încheiase o condotta pe timp de trei ani, obligându-se să-i plătească suma de 36.000 de ducaţi anual. În schimb, Cezar se obliga să pună la dispoziţia republicii 300 uomirii d'arme, dar numai la cererea Florenţei. Desigur că Florenţa nu intenţiona să facă apel la un asemenea condotier periculos. Cu banii voia doar să-l liniştească, plătindu-i sau intenţionând să scape fără plată, prin vreo împrejurare fericită. În adevăr, ea reuşi să scape temporar. La 1501, Ludovic al XII-lea ocupase ducatul Milano şi pornea, la fel ca şi Carol al VIII-lea, să cucerească regatul Neapole. Pentru a nu avea opoziţia Spaniei, Ludovic al XII-lea încheiase cu Ferdinand Catolicul un tratat pentru împărţirea regatului Neapole: Franţa urma să ia în stăpânire Neapole, Abruzzi şi Terra di Lavoro, iar Spania, Apulia şi Calabria.

Armata franceză trecu jefuind teritoriile republicii Florenţa, ale statului papal şi intra în regatul Neapole. Regele Frederic de

Neapole, înfrânt, cedă totul şi fu trimis de Ludovic în Franţa, unde primi comitatul de Anjou.

Dar Florenţa nu scăpase de ameninţare. În oraşul Arezzo, care-i aparţinea, izbucniră răscoale. Toţi ştiau că acolo e mâna lui Cezar Borgia. Giustiniani scria că e vorba de practica vecchia dei ducă. Cezar ceru Florenţei să-i trimită un delegat pentru a discuta. La 22 iunie 1502, republica trimise pe Francesco Soderini, episcop de Volterra, însoţit de Machiavelli. Unul venea cu numele, celălalt cu priceperea.

Acum începeau vestitele întâlniri între Machiavelli şi Cezar Borgia, care sunt de un mare interes psihologic şi politic.

Niccolò Machiavelli, secretar al Consiliului celor zece din Florenţa, venea în misiune extraordinară. Florenţa, care nu dispunea de forţe militare prea puternice, voia să se înţeleagă paşnic cu acest furtunos principe care încerca să supună Italia.

Machiavelli avea un spirit ager, cuminte, ca al unui ţăran. Ştia că există o categorie de oameni plini de orgoliu, inteligenţă, curaj. Că aceştia se folosesc de prostia sau neînţelegerea celorlalţi, subjugându-i intereselor lor. Se întreba Machiavelli: cum să-ţi ţii cuvântul faţă de cei Ce şi-l calcă; cum să te arăţi prost în faţa celor deştepţi; cum să te sperii de un asasinat ca un laş oarecare, în timp ce alţii îţi pregătesc otrava, Pumnalul sau spânzurătoarea? Ei bine, conchidea el, să fii tu primul: în Politică la fel ca şi la o

femeie!…

Delegaţia florentină plecă spre Urbino. Peste noapte se opri la ponticelli şi află că Cezar a ocupat oraşul prin vicleşug, întrucât stăpânul oraşului, Guidobaldo da Montefeltro, îi era prieten. Cei doi delegaţi scriu signoriei că cei doi Borgia, Cezar şi papa, au nişte calităţi deosebite, dar mai ales che siano conoscitori della occasione, e che fa sapino usare benissimo. La 24 iunie 1502, cei doi delegaţi ajung la Urbino, unde sunt primiţi de Cezar Borgia la orele două noaptea, „după obiceiul lui”. (De fapt e vorba de două ore după apusul soarelui.) Sunt primiţi într-un palat bine păzit. Întrevederea a durat două ore, timp în care Cezar s-a dovedit un maestru al prefacerii. Aflat în misiune, Machiavelli are prima întâlnire memorabilă cu Cezar, întâlnire de pe urma căreia i s-a înfipt în cap imaginea viitorului principe.

Borgia stătea în umbră. Nu-şi arăta faţa plină de bube purulente. Numai ochii rămăseseră pătrunzători, vii. Discuţia a urmat un fir diplomatic interesant. La început le-a mulţumit celor doi amorevolmente, mulţumindu-le pentru felicitările prezentate că a cucerit ce a cucerit, exprimându-şi dorinţa de a fi aliat al Florenţei. Apoi, fără nicio tranziţie formală, a schimbat total atitudinea. Declara că vrea ca totul să fie bine înţeles; de aceea a solicitat ambasadori: Florenţa doreşte să-i fie prieten sau duşman? El ştia că la Florenţa este privit ca un asasin, că nu se

bucură de simpatii şi este poreclit „cel crud”. Că florentinii se tem mai ales de faptul că el a pătruns adânc în Romagna şi în Umbria. De aceea, Florenţa vrea să-i strice alianţa cu Franţa şi chiar cu papa. Cezar ar fi putut aduce îndărăt pe Medici, dar a crezut în alianţa sinceră a Florenţei, care nici măcar nu se ţine de cuvânt cu privire la tratatul de condotta. Dacă florentinii nu-l doresc prieten, atunci numai Dumnezeu să-i apere… Graniţele comune sunt foarte întinse, iar la graniţe se întâlnesc oamenii fie sub chipul prieteniei, fie al duşmăniei. Cezar derea fapte şi chezăşii sigure. Mai întâi, să fie schimbat guvernul. Cei doi diplomaţi rămaseră înlemniţi. Un asemenea duşman cinic, brutal, nu mai întâlniseră. Soderini şi Machiavelli nu-şi pierd cumpătul şi-i răspund că Florenţa are guvernul pe care şi-l doreşte. Machiavelli îi răspunde că dorinţa Florenţei este de a-şi păstra independenţa. Că florentinii sunt republicani. În acest timp, Cezar îl dă o replică violentă: „Eu sunt Borgia”. Machiavelli insistă asupra faptului că în Italia nimeni nu-şi ţine cuvântul. Dacă Cezar este prietenul Florenţei, să ordone lui Vitellozzo să se retragă din Arezzo. Dar Borgia ştie minţi… sincer. Recunoaşte că Vitellozzo este omul lui, dar se face a nu şti nimic din planurile ce l-au împins să atace Arezzo. El singur poate ruina Florenţa. Ce se va întâmpla dacă împotriva ei va porni el însuşi? însă declară că n-a venit să domine ci să nimicească pe tirani: non essendo cui per

tiranneggiare, ma per apegnere i tiranni. Cu Franţa nu poate fi ameninţat, nici păcălit, căci în Franţa treburile mergeau foarte prost…

6

Vorbind despre Italia, Cezar nu uită să amintească despre însemnătatea unei armate n acţionale care să apere „patria”, adică „propriile bunuri şi averi, meseria, copiii şi nevestele lor”. Machiavelli nu putea însă propune decât angiajarea lui Cezar în calitate de condotier pentru care republica i-ar plăti anual o sumă…

Uluiţi de jocul perfect al maestrului, cei doi au cerut amânarea discuţiei pentru a doua zi. Toane parlamentările şi discuţiile, inteligente de altfel şi pline de umor diplomatic, l-au impresionat atât de mult pe Machiavelli încât după ce a iesşjt din palat şi hoinărea prin grădini, i-a venit în minte ideea că un asemenea om ori este geniu, ori este un monstru. Ideea unificării Italiei era un gând mare, chiar dacă era exprimată de un monstru. Poate sunt nişte genii negative, distructive, imorale aceşti Borgii. Ştiu folosi şi natura omenească şi pe cea animalică; când trebuie, sunt fiare. Iau de la vulpe şi de la leu exact ceea ce le este folositor. Leul are misiunea mai ales de a alunga lupii…

A doua zi, episcopul şi Machiavelli s-au întâlnit cu condotierii Giulio şi Paolo Orsini, care fuseseră bine instruiţi de

către Cezar. Ei păreau şi mai ameninţători. Ştiind că francezii vor trimite trupe la Arezzo, încercau să se înţeleagă cu Florenţa înainte de acest eveniment. Cei doi condotieri spuneau deschis că dacă Franţa va trimite ajutoare, acestea vor sosi prea târziu, că Cezar şi oamenii lui vor avea destul timp să zdrobească trupele florentine. Cezar le-a dat un ultimatum de patru zile. După ce o noapte întreagă a redactat un memoriu asupra discuţiilor, Machiavelli pleca a doua zi la Florenţa, pentru a raporta direct. Era 26 iunie 1502.

Din scrisorile-memoriu ale lui Machiavelli, înţelegem puternica impresie pe care i-a produs-o Cezar. Acesta pare stăpân pe el şi pe evenimente. Ştie să vorbească frumos, dar să şi tacă. Ştie întrebuinţa orice ton: brutal sau fermecător, aspru sau insinuant. Izbitoare este singurătatea acestui om: questo signore e molto solitario e secrete… vor conchide solii florentini. Era de neînţeles chiar pentru papa Alexandru al VI-lea. Machiavelli, cu totul impresionat de personalitatea complexă a ducelui, scrie: „… E strălucitor şi magnific… Inimos la arme… ştie să se facă iubit de soldaţi; a ales pe cei mai buni oameni din Italia: toate acestea, unite cu un noroc perpetuu, îl fac victorios şi formidabil”. Om activ, hotărât, îndrăzneţ. Calităţi reunite într-o singură Persoană. Nu este oare acesta principele ideal?

Episcopul a rămas singur la Urbino, cu toate spaimele

provocate de interlocutorii săi. Se mai întâlnea de cinci ori cu Cezar, în timp ce Machiavelli nu mai revenea la Urbino. Episcopul scrie din nou signoriei sale, îngroaşă trăsăturile lui Cezar, este înfricoşat. Dar florentinii ştiu că francezii sunt pe drum. Ei lasă pe Soderini să lungească discuţiile, iar Cezar devine aggirato. Episcopul nu se simte în apele lui. E îngrozit de un atare monstru, de singurătate, de lipsa lui Machiavelli. Scrisorile sunt pline de teamă. Vrea să fie rechemat urgent. Deşi Cezar ar dori să-l mai reţină. Atunci când Soderini porneşte la drum, nu se opreşte până când nu se ştie în siguranţă. Abia de le Bagno scrie signoriei sale că a scăpat…

În acest timp, trupe franceze sub comanda lui Tremoille ajungeau la Arezzo. Vitellozzo s-a retras şi întreaga regiune a fost eliberată. Planul Borgilor s-a risipit în vânt… Machiavelli putea medita asupra sensurilor filosofice ale istoriei, comentând diferite evenimente care se petreceau chiar sub ochii lui şi socotea că „istoria e maestra faptelor noastre şi mai ales ale principilor…”

Cuceririle relativ uşoare ale lui Cezar bucurau foarte pe Alexandru al VI-lea, dar speriau de moarte statele italiene mai apropiate şi mai îndepărtate, ba chiar pe condotierii care se găseau în slujba sângerosului aventurier.

În momentul în care conspiratorii începeau mişcarea

împotriva lor, papa şi Cezar au cerut Florenţei să trimită ambasadori care să discute problemele în litigiu. De fapt, Borgii se cam temeau de Florenţa. Pe lângă papă a fost trimis un ambasador, apoi a fost schimbat. Cu Cezar era mai greu de discutat, iar Florenţa nu voia să se angajeze cu nimic. Nu trebuia trimisă o personalitate marcantă, ci un oarecare. Iar acesta a fost Machiavelli care mai făcuse treabă bună şi altă dată şi care se întâlnea a doua oară cu fiul papei. Machiavelli venea recomandat ca „un cetăţean nobil şi secretar”. Machiavelli avea să asigure pe Cezar de prietenia şi laudele sale, dar fără a angaja în niciun fel Florenţa: nici condotta, nici alianţa. Oricărei cereri făcută de acest viclean şi periculos duce, Machiavelli evita să-i răspundă, făcând apel la signorie.

Machiavelli pleca spre Imola pentru a întâlni pe Cezar fără prea mult curaj, misiunea lui fiind grea şi periculoasă. Cezar nu putea fi înşelat. Iar ambasadorul nu avea la îndemână decât vorbe. Goale! Machiavelli mai era supărat şi de faptul că abia se căsătorise şi îşi lăsase singură tânăra soţie. Ajuns aici, el va sta trei luni şi jumătate la curtea lui Cezar, fie la curtea din Imola, fie pe căile expediţiilor din Romagna. Pentru Machiavelli era o mare şi utilă experienţă. Avusese cu Cezar vreo 18 întâlniri. Trăise la curtea acestuia şi simţise amestecul de cruzime şi îndrăzneală, de şiretenie şi curaj, de intrigarii de nepătruns. Din această călătorie

se întoarse cu o mare idee care va face obiectul lucrărilor şi gândirii lui politice de mai târziu.

Cezar asculta asigurările trimisului florentin. Înţelegea politica republicii, dar voia ca prin forţă să oprească Florenţa de a se uni sau a ajuta pe duşmanii lui. Ştia să mintă bine faţă de Machiavelli. asigurându-l că i-a ordonat lui Vitellozzo să se retragă din Arezzo, că a fost şi este prietenul Florenţei, deşi a fost rugat „în genunchi” să pornească împotriva republicii florentine alături de duşmanii ei. De condotierii răsculaţi nici nu-i păsa, nici de pierderea oraşului Urbino. pierdut din cauza bunătăţii mele”, exclama Cezar. îl asigura pe Machiavelli că nu va mai cădea „în păcatul de clemenţă”. Nici nu avea nevoie să-l asigure. Florenţa trebuie să încheie o alianţă strânsă cu dânsul. Aici era cheia problemei. Duşmanii republicii, Orsini şi Vitelli, îi fac mereu propuneri să atace Florenţa. El nu-i va putea refuza. Ar însemna readucerea Medicilor la Florenţa. Iar Machiavelli scrie signoriei: io stetti ad ascoltare… Nici nu putea face altceva.

În toate convorbirile, Cezar se laudă că-i merge din ce în ce mai bine. Că el aşteaptă cu răbdare alianţa cu Florenţa. În timp ce condotierii definitivau liga lor la 9 octombrie 1502, Cezar îi arăta lui Machiavelli scrisorile regelui şi ale altor personalităţi din Franţa, care-i promiteau ajutor urgent. Dar Machiavelli ştie că Cezar e strâmtorat şi că e gata să facă concesii numai să încheie

odată alianţa.

Cei doi secretari ai lui Cezar, Agapito şi Alessandro Spanocci, încearcă şi ei să atragă Florenţa la o alianţă cu Cezar. Machiavelli simte că e vorba de un joc politic. Cezar a cerut ca florentinii să trimită câţiva călăreţi spre Borgo, doar ca semn de „prietenie”, fără ca ei să se angajeze în luptă. Signoria florentină evită alianţa şi refuză trimiterea de oameni, pe temeiul că se va supăra regele Franţei. La 16 octombrie 1502, Machiavelli sfătuieşte insistent signoria să trimită la exerciţii militare câţiva oameni spre Borgo.

La 23 octombrie, Cezar îi arată scrisorile primite de la regele Franţei care îi anunţa trimiterea unor ajutoare şi-l felicita pentru acţiunile din Romagna. Conspiratorii sunt gata să cedeze. Ei nu au niciun sprijin, în timp ce Borgia primeşte ajutoare masive. Cezar e vesel. Îşi vede viitorul asigurat, iar duşmanii zdrobiţi. îi spune lui Machiavelli: „Îi vezi cum se poartă? Se înţeleg între ei în taină. Eu însă ascult totul, temporizez şi aştept vremea mea...”

Machiavelli înţelege acum că Cezar poate pregăti, împreună cu condotierii întorşi sub biciul stăpânului, zile grele Florenţei. De aceea caută să-l îmbuneze pe Cezar. Iar acesta, după obiceiul lui, promite. Acum poate promite totul. Va face ce crede el. Mai ales că are sprijinul nelimitat al Papei şi al regelui Franţei.

Machiavelli nu vede, deocamdată, niciun mijloc de a-l scoate pe Cezar de pe poziţiile lui. Dimpotrivă, principele acesta dotat cu talente atât de variate este gata să pornească mai departe pentru împlinirea misiunii sale…

Machiavelli se zbuciumă să afle ce conţine înţelegerea cu condotierii reîntorşi. Oamenii lui Cezar sunt destul de vicleni şi bine indrumaţi de stăpânul lor pentru a nu spune nimic. Dar însuşi Cezar îi comunică încheierea unui acord de amnistie şi de alianţă definitivă cu condotierii. Machiavelli reuşeşte să cumpere o copie de pe acord pe care o trimite signoriei.

Cezar insistă pentru alianţa pe care Florenţa o refuză. Machiavelli notează nişte discuţii interesante. Cezar îi spune: „Signiorii tăi vor cu mine o prietenie mai mult decât în general? Dacă se mulţumesc cu atâta, bine; nu mai trebuie să ştiu; acordul nu e încă ratificat; dacă mă împac cu Orsini, n-am de gând să-i înşel”. Între timp, signoria florentină încheiase o condotta cu ducele de Mantua. Atunci Cezar întreabă nervos: „Mie ce condotta îmi daţi? Ce cinste mi-ar face republica mie, care fac meseria de soldat şi-i sunt prieten, dându-mi o condotta] Aş servi-o tot aşa de bine ca oricare altul”. Cezar află că Florenţa nu are nevoie de serviciile lui, întrucât îi sunt suficiente serviciile mercenarilor pe care îi are. Supărat, el evită să-l mai întâlnească pe Machiavelli. Acesta fuge de Cezar. După o scurtă întrevedere din care rezultă

că nu se va încheia nicio alianţă şi nici condotta, Machiavelli nu-l va mai întâlni pe Cezar timp de două săptămâni. Începea luna decembrie a anului 1502.

Deşi la curtea lui Cezar se mai vorbea despre tratate, alianţe şi acorduri de pace, soseau în fiecare zi trupe noi din diferite părţi ale lumii: călăreţi şi infanterişti francezi, elveţieni, italieni. Toţi erau recrutaţi de oamenii lui Borgia. Dar cu ce scop? Machiavelli trimitea Florenţei lista trupelor, dar nu ştia ce rost au ele. Se auzea că Cezar este foarte supărat pe Vitellozzo pe care-l numea adeseori „şarpe veninos, focul Toscanei şi Italiei” care după ce-a dat lovituri pe la spate, caută să spele trecutul „cu vorbe”.

Machiavelli se săturase de jocul de-a cuvintele. Signoria nu-i dădea niciun fel de dezlegare. Era un fel de observator. Borgia voia însă fapte. Drama ce se petrecea sub ochii săi îl interesa pe Machiavelli, dar ar fi preferat să se afle lângă soţia sa Monna Marietta. Erau prea crude şi prea sângeroase fiarele care se găseau la curtea lui Cezar. Machiavelli nu avea ce căuta la Imola, dacă Florenţa nu intenţiona să ajungă la o alianţă sau la o altă formă de înţelegere. Însă el primi ordin să rămână, căci nu aveau pe altcineva mai bun pe care să-l trimită în iadul de la Imola.

Neavând ce face, Machiavelli rămase mai departe la curtea

lui Cezar, unde bănuia că se petrece ceva. Poate prinderea lui Vitellozzo și Baglioni. Într-o scurtă convorbire cu Cezar, Machiavelli notează că ducele i-a vorbit despre „valoarea militară” a celui care ar asalta Pisa, de bogăţiile ce se află la Lucea. La 10 decembrie 1502, Cezar porni cu toate trupele, inclusiv cu cele franceze trimise lui în ajutor. La Imola curtea a stat trei luni şi armatele adunate au consumat totul. Acum se porneau. După ele venea şi Machiavelli cu restul curţii. Pe drum, soldaţii prădau. Nimeni nu ştia ce cale va apuca Cezar. Machiavelli a dat bune sfaturi Florenţei: să fie trimis aici, la Cezar Borgia, un om de seamă care „să încheie ceva” cu ducele. E mai necesar aici decât la Roma, pentru că „ce se încheie cu papa poate fi lesne desfăcut de duce, pe câtă vreme ce leagă acesta nu e stricat de celălalt”. Oprindu-se pentru câteva zile la Cesena, Cezar l-a convocat din nou pe Machiavelli, vorbindu-i despre o alianţă mare în care să intre Florenţa, Ferrara, Mantua, Bologna şi, bineînţeles, el însuşi, cu statul creat de el, toate la un loc formând o putere care „nu s-ar teme de nimic...” Dar Florenţa tace, iar celelalte stătuleţe aşteaptă neliniştite viitorul.

La 23 decembrie 1502, trupele franceze părăsesc Cesena şi se îndreaptă spre Bologna. Nimeni nu ştie motivul retragerii lor. Dacă Cezar a cerut retragerea sau regele Franţei s-a certat cu papa. Cezar se îndreaptă cu forţele ce i-au rămas spre Rimini. La

23 decembrie, el arestează pe omul său de încredere Messer Rimino (un spaniol cunoscut şi sub numele de Ramiro d'Orco sau Remigius de Lorqua). Acesta fusese trimis să „pacifice" Romagna după ce tiranii au fost alungaţi. Dar el se comportase cu o asemenea cruzime încât devenise urât împreună cu şeful său, Cezar Borgia. Pentru a recâştiga simpatia populaţiei din Romagna, Cezar a dispus ca Rimino să fie tăiat în două în ziua de 26 decembrie. Era o metodă cunoscută de familia Borgia, evidenţiază Machiavelli în al său // Principe.

În curând, planurile au fost descoperite. Cezar aştepta ostile la Fano, până când condotierii lui vor ocupa Sinigaglia. Şi după expresia unui cucernic episcop de Nocera, s-a întâmplat un bellissimo inganno, o înşelăciune şi o trădare care a umplut de admiraţie şi de uimire Italia acelei epoci, iubitoare de atari întâmplări. Cezar se apropia de Sinigaglia cu trupe puţine, dar restul se ţineau aproape. Condotierii aveau să iasă înainte însoţiţi de câte doi oameni ai lui Borgia. Când au ajuns la Sinigaglia, la un semn al lui Cezar, trupele condotierilor au fost dezarmate. Condotierii care trădaseră odinioară au fost arestaţi şi apoi omorâţi. În aceeaşi noapte, pe la orele două, Machiavelli a fost chemat de Cezar. Acesta i-a cerut, plin de veselie, să comunice urgent trei cereri Florenţei: a) mai întâi, să se bucure de nimicirea duşmanilor ei şi ai Franţei, iar Florenţa să nu uite că el

a făcut acest lucru; b) ca urmare, signoria să arate întregii lumi că este prietenă cu el: fare ogni femonstrazione di essere suo amico; c) în fine, dacă ducele puidobaldo a scăpat şi s-a refugiat în Toscana florentină, să i-l predea imediat. Machiavelli i-a ripostat că signoria nu va face un asemenea 9 est, iar Cezar, după ce a remarcat că „a vorbit bine”, a cerut Florenţei să reţină pe Guidobaldo şi să nu-l elibereze fără acordul său.

În al său Diarium, Burchard, ca şi ambasadorul Giustiniani în rapoartele sale, descrie evenimentele ce se petreceau la Roma în acel timp. Cu câteva zile înainte, papa îl înjura pe Cezar în spaniolă şi italiană, numindu-l fi o di putea bastardo. Acum papa era vesel că pusese mâna pe ceilalţi trei Orsini ce se aflau la Roma, conform dispoziţiei lui Cezar. Se spunea că şi cei doi prinşi vor fi duşi la Roma spre a fi judecaţi. Atât papa cât şi Cezar studiaseră dreptul şi ar fi trebuit să aibă abilitatea de a-şi acoperi crimele cu formule juridice. Dar amândoi erau grăbiţi să termine cu familia Orsini, aşa că i-au căsăpit pe toţi, fie la Roma, fie în altă parte. Sângele curgea din belşug de mulţi ani cu binecuvântarea papei şi prin grija lui Cezar…

De la Sinigaglia, Cezar pornea cu armatele sale mai departe, spunând că vrea să elibereze toate posesiunile bisericii catolice de tirani şi să le predea papei. Pentru el reţinea doar Romagna. Toată lumea bănuia însă că e vorba de altceva. Oraşele îşi

deschideau porţile. El intra triumfal şi lua în primire teritorii în calitate de gonfalonier al Vaticanului. Baglioni fugea din Perugia, retrăgându-se la Sienna, iar Cezar era primit zgomotos în cetate. Alianţa şi organizaţia antiborgistă fuseseră alcătuite de Pandolfo Petrucci, tiranul din Sienna. Spre acesta îşi îndrepta Cezar ura şi intrigile. L-ar fi putut captura împreună cu Sienna, dar ştia că regele Franţei nu este de acord cu acest lucru. Ar fi vrut totuşi să pună mâna pe creierul conjuraţiei. Cu ajutorul papei, el căuta să adoarmă vigilenţa lui Petrucci. Cezar înainta uşurel cu armatele pentru a-l captura. El avea nevoie de prietenia Florenţei. Însă Petrucci era şi el un maestru al vicleşugurilor. Ştia ce-l poate aştepta din partea duşmanului. De aceea fugi din Sienna la Lucea. Cezar n-a reuşit să-l captureze şi peste două luni Petrucci se întoarse la Sienna cu ajutorul lui Ludovic al XII-lea.

Cezar se arată foarte supărat pe signoria florentină care nu-l felicitase pentru „victoriile” lui, deşi el nimicise pe cei mai aprigi duşmani ai republicii. Machiavelli a obţinut libertatea de a-l felicita, dar „cu modestie” şi cu presupunerea că treaba s-a făcut „în mod cuviincios”, „ca să nu avem aerul că ne bucurăm de o nelegiuire”. Era un act curajos din partea florentinilor.

În schimb, Cezar veni cu nota: Florenţa trebuie să plătească pentru suprimarea duşmanilor ei. Borgia spunea că pentru „distrugerea” duşmanilor ei, signoria ar fi trebuit să plătească cel

puţin 200.000 de ducaţi şi sigur că republica nu ar fi „reuşit atât de bine” cum a făcut-o el. Cezar studiase dreptul, aşa că peste două zile veni cu alte argumente. Dacă s-ar fi înţeles cu Florenţa, aceasta i-ar fi plătit 100.000 de ducaţi pentru osteneala făcută. Deci, deşi nu există o convenţie scrisă, el socoate totuşi că există una tacită. De aceea ar fi bine ca signoria „să înceapă a plăti” obligaţia. Însă Florenţa nici nu se gândea, căci avea şi ea destule capete de jurişti.

Machiavelli a înţeles în timpul cât a stat pe lângă Cezar că există o ştiinţă a guvernării oamenilor şi că în Cezar Borgia s-au întrunit toate trăsăturile caracteristice unui excelent conducător. Era un personaj care ştia ce vrea, stăpân pe sine, cunoscător al firii oamenilor, al mijloacelor de a-i ţine în stăpânire, ştia lovi la timp. „Ştie să fie vulpe sau leu, aspru sau blând”, spune Machiavelli. Toate făcute cu un scop bine gândit. Acesta era „distrugătorul de tirani” mărunţi, condotierul care întruchipa trăsăturile Principelui.

Machiavelli se gândea mai ales la nenorocirile Italiei, ale unei patrii care ar fi putut să se unească pentru a scăpa de mizeriile, crimele, războaiele şi jafurile la care era mereu supusă de ţările vecine deja închegate ca state naţionale, cum erau Spania şi Franţa, la care se adaugă flămânda feudalitate din fărâmiţatul imperiu german. Din acest gând al său răsărea

imaginea unui centralizator al puterii în Italia, imagine îmbinată din realităţile unui personaj pe care-l cunoştea, Cezar Borgia, căruia îi adăuga din fantezia lui acele date care trebuiau să dea naştere, în acele împrejurări, principelui ideal italian.

Aşa cum se vede din rapoartele înaintate signoriel florentine, Machiavelli nu îl idealizează pe Cezar Borgia. Analizează resorturile intime ale capacităţii acestui căpitan de oşti şi „mâncător de tirani”, inteligenţa şi intuiţia instinctivă a omului menit să conducă. Trăsăturilor acestui Cezar, Machiavelli le adaugă în rapoartele sale un imens noroc, o șansă neîntâlnită în tot ce-şi propunea. Dublate desigur de o inteligenţă a omului politic, de o judecată vie, trează şi rece.

Cât au ţinut aceste calităţi? Prăbuşirea nemiloasă a lui Cezar Borgia n-a fost o trezire pentru Machiavelli din visurile lui? Sau poate moartea sângerosului Borgia a făcut ca din mintea lui Machiavelli să fie eliminate toate acele elemente care nu ţineau de principele ideal.

Deocamdată, la începutul anului 1503, Cezar Borgia mai ameninţa Florenţa. Republica trebuia să-şi întărească forţele militare, căci ea se găsea în mare pericol, deşi era sprijinită de regele Franţei.

Însă prăbuşirea porni pe neaşteptate. La 11 august 1503, papa Alexandru al VI-lea se simţea rău. Pe 13 s-a îmbolnăvit şi

Cezar. Papa murea la 18 august 1503.

Cezar ştia că tatăl său va muri, poate chiar destul de repede. Nu chiar atât de repede. Se pregătise într-un fel pentru aceasta Emile Cebhardt e de părere că dacă Cezar Borgia ar fi fost sănătos, fie că și-ar fi întărit posesiunile în Romagna cucerită de el, fie că ar fi încercat să instaleze tirania în Roma rămasă fără papă sau chiar la Vatican, 'însă toate planurile şi gândurile lui nu puteau deveni realitate, nu le mai putea pune în aplicare. Zăcea aşteptând un sfârşit. Roma se mai temea încă de el, căci oamenii lui, mercenari numeroși, se aflau în castelul Sant-Angelo cu tunurile gata să tragă. Lucrurile se precipitau fără ca Cezar Borgia să poată fi prezent la evenimente. Francezii își plasaseră trupele în jurul Romei. Duşmanii familiei Borgia se întorceau în cetate.

Alegerea papei se făcea fără participarea directă a lui Cezar Borgia, deşi voinţa şi puterea trupului învinseseră boala, otrăvurile.

La 22 septembrie 1503 era ales papă cardinalul de Sienna Francesco Todeschini del Piccolomini, sub numele de Pius al III-lea! înspăimântat, conclavul cardinalilor alegea repede pe acest papă, la rândul lui grav bolnav şi care va şi muri la 18 octombrie 1503.

Târgul scandalos pentru alegerea unui nou papă începu. Voturile se vindeau pentru bani lichizi şi... grei. Giustiniani scria

că nu mai există nicio deosebire între scaunul papal şi cel al sultanilor otomani, căci plus offerenţi datur. Ar fi putut interveni Cezar Borgia care în octombrie se însănătoşise, dar, după moartea tatălui-protector, era doar umbra celui de odinioară. Tot Giustiniani observa că Cezar nescit quo se vertat nec ubi reclinet capul.

În statele care fuseseră cucerite de Cezar se reîntorceau tiranii fugăriţi, fiind primiţi cu bucurie de orăşeni. Veneţia s-a grăbit să acaparеze oraşe ca Faenza, Val de Lamone. Florenţa a însărcinat ambasadorii ei să favorizeze restaurarea foştilor tirani, a bisericii sau chiar a lui Cezar Borgia. Numai Veneţia să nu mai ocupe alte teritorii.

La Roma, la sfârşitul lunii octombrie 1503 au reînceput mai aprig târgul şi intrigile pentru ocuparea tronului papal. Roma era plină de condotieri, mai tâlhari decât mercenarii de rând. Machiavelli sosi la Roma ca observator. El trebuia să fie atent mai ales la acţiunile lui Cezar Borgia. Într-un Diarium, Machiavelli scrie grăbit tot ce vede, tot ce aude, tot ce intuieşte. Cezar Borgia s-a însănătoşit. El mai are speranţe în fortuna sa, în destinul său. Mai avea trecere destulă, având la îndemână şi un număr apreciabil de trupe pe care le ţinea în castelul Sant-Angelo. îl vizitau foarte des candidaţii spanioli şi toată lumea era de acord că viitorul papă va fi foarte îndatorat lui Cezar Borgia.

Candidatul cu cele mai multe şanse de izbândă era Giuliano della Rovere care, cu bani şi promisiuni nelimitate căutase să-şi asigure voturile şi sprijinul tuturor, inclusiv al lui Cezar Borgia. Acestuia îi promisese să îi lase întregul teritoriu al Romdgnei, să-l numească gonfalonier al bisericii şi altele. Şi în noaptea de 31 octombrie spre 1 noiembrie 1503, Giuliano della Rovere care era mai curând potrivit pentru funcţia de condotier decât ca păstor de suflete, era ales papă sub numele de Iuliu al II-lea. El nu avea slăbiciuni ca Alexandru al VI-lea. Era dur. Avea rude, nepoţi, dar se gândea mai mult să ridice puterea politică a statului papal. Cu o mână de fier a început să conducă, chiar, a doua zi după alegere.

Care aveau să fie raporturile dintre Iuliu al II-lea şi Cezar Borgia? Pe contemporani şi mai ales pe observatorii din Roma şi Italia „pasiona viitorul apropiat în conflictul dintre cei doi, deşi unul abia urca, iar altul se prăbuşea. Notele lui Machiavelli (ambasador al Florenţei) Şi rapoartele lui Giustiniani (ambasador al Veneţiei) oferă multe relatări despre etapa prăbuşirii lui Cezar Borgia.

Cezar Borgia – omul. Prăbuşirea

Cezar Borgia încercase să fie asemenea omonimului său din antica Romă. Intrările lui în cetatea eternă reproduceau pe cele ale împăraţilor. El însuşi se îmbrăca în costum de luptător roman. În spatele lui veneau care încărcate cu prăzi.

Sub privirile stupefiate ale cetăţenilor Romei, Cezar Borgia a vrut să reînvie anticul spectacol al capturării reginei Palmirei, Zenobia, „îmbrăcată” cu lanţuri de aur în primul car, după carul triumfal al lui Aurelian. Numai că noua Zenobia, Catarina Sforza, aflându-se sub protecţia căpitanilor francezi, nu s-a pretat la această comedie bufă. Eşuând aceste încercări de care lumea râdea, Cezar Borgia a schimbat sistemul: a ordonat ca seniorii învinşi de el să fie asasinaţi, strangulaţi sau ucişi cu pumnale, iar pentru mai multă siguranţă a întins masacrul şi asupra copiilor mai mici sau mai mari ai acestora.

Urmând modelele antice, Cezar Borgia trăia în mare lux. După ce a renunţat la purpura de cardinal, a vrut să imite opulenţa de la curtea lui Ludovic al XII-lea al Franţei, sub forma eleganţei îmbrăcămintei, a unei escorte strălucitoare de cavaleri îmbrăcaţi în catifea şi aur, caii lor având potcoave de argint. Desigur că lumea zâmbea subţire la asemenea extravaganţe. A încercat să depăşească chiar pe tatăl său, papa Alexandru al VI-lea, îmbrăcându-şi oamenii à la française.

Se mai prezenta în faţa publicului roman dichisit, astfel încât să-şi arate forţa fizică. îmbrăcat în costum spaniol, călare, el reedita lupte cu tauri în timpul sărbătorilor publice. Cam ridicol. Un contemporan scria că, într-o zi, Cezar „a omorât şapte tauri sălbatici... Şi tă” ia capul unuia dintr-o singură lovitură, ceea ce

păru Romei întregi un foarte mare lucru”. Adeseori ieşea noaptea pe străzile întortocheate şi mărunte ale Romei şi, la fel cum făcea Caligula, intra în câte o tavernă şi provoca încăierări cu indivizi de orice teapă. Avea pumnalul 9 ata pregătit să lovească şi dacă lucrurile căpătau o turnură gravă, gărzile care îl însoţeau loveau fără milă pe cel provocat de Cezar. Căuta să afle pulsul opiniei publice faţă de el şi faţă de casa Borgia. În cârciumi rău famate, în localuri diverse, Cezar arunca vorbe urâte la adresa lui şi a papei, provocând pe cei prezenţi. Dacă vreunul se lăsa Prins, era ucis imediat de Cezar şi de oamenii lui.

Cu o cruzime de nedescris, el omora pe aceia care încercau să murmure împotriva dinastiei Borgia. Ca şi lui Tiberiu din antichitate, lui

Cezar îi plăcea să fie mai mult temut decât iubit. Burchard notează că într-o zi, Cezar a tăiat mâna dreaptă şi o jumătate de limbă unuia care îndrăznise să-l vorbească de rău undeva prin Borgo. Bucata de limbă a fost legată de degetul cel mic al mâinii tăiate şi au fost expuse două zile în stradă pentru ca lumii romane să-i fie exemplu şi avertisment.

„Cezaritatea” în creştere dăduse caracterului său un ton deosebit, permiţând acestui neom între oameni să-şi manifeste adevărata fire. Când fusese numit cardinal, trimisul Ferrarei îl prezenta „ca o persoană de o mare Inteligenţă şi un caracter

deschis; are manierele unui mare principe şi, în particular, are o dispoziţie senină şi veselă...”. După cinci ani era duce de Romagna. Acum trăsăturile nu sunt altele. Un contemporan nota: „Este omul cel mai semeţ pe care l-am cunoscut”. Nu acorda audienţe nimănui. Cu el putea discuta numai călăul său, Micheletto.

Cu un fiu care vădea atare calităţi, chiar papei Alexandru al VI-lea a început să-i fie teamă. Ambasadorul veneţian Capello, predecesorul lui Giustiniani, observa că: „Beatitudinea sa iubeşte mult pe fiul său, ducele, şi are mare frică de el”. Giustiniani avea să informeze pe doge că Cezar stăpânea în deplină libertate palatul papal şi că atunci când era el prezent, papa nici nu mai dădea audienţe, pentru a nu se compromite. Cezar revizuia şi listele cardinalilor.

În spatele acestui fiu scelerat se aflau multe cadavre. Începând cu Juan de Gândia, fratele său. Mulţi camerieri iubiţi de papă dintr-un motiv sau altul au fost ucişi cu pumnalul sau cu otrava. Nobili, cavaleri, prelaţi, oşteni au dispărut misterios din ordinul lui. O scrisoare din 12 noiembrie 1501 spune expres că, în faţa papei şi a cardinalilor, Cezar a împlântat pumnalul în pieptul „unei persoane” şi că ia observaţiile papei, Cezar l-a ameninţat că dacă nu va înceta va păţi la fel.

Rămân necunoscute motivele pentru care Cezar a omorât

pe cumnatul său, Alfonso de Aragon, care nu avea nicio importanţă politică. Se prea poate ca Cezar să fi dorit să dea Lucreţiei un al treilea soţ care să fie mai folositor lui şi familiei. Lucreţia rămânea văduvă un an şi jumătate, fapt care arată că nu se simţea nevoia unei înrudiri apropiate. E drept că Cezar ura pe Alfonso care venise de la curtea aragoneză. Cezar ura această curte care făcuse din căsătoria lui Alfonso o afacere. Se pare însă că numai o ură veche nu ajungea pentru ca Cezar să treacă la un nou asasinat în familie. Numeroşi istorici se opresc tocmai asupra unor laturi intime din viaţa Borgiilor. În intervalul celor patru ani care au trecut de la moartea lui Juan până când Lucreţia pleca definitiv la Ferrara, s-a vorbit cu multă insistenţă despre anumite relaţii intime între diverşi membri ai familiei Borgia. Mai ales că după căsătoria Lucreţiei cu Alfonso de Aragon şi sfârşitul tragic al acestuia au intervenit fapte clare. Lumea romană a surâs când fata papei, fiind însărcinată, a avortat în urma unor petreceri lungi şi obositoare. Lumea a râs aflând despre paternitatea atribuită lui Alfonso, pentru micul Juan născut la 1498. După moartea lui Alfonso, Lucreţia nici n-a purtat doliul de văduvă. Dimpotrivă, au urmat serbări şi petreceri vesele şi imorale, chiar la Vatican, unde ea era adevărata stăpână şi unde în timpul absenţei tatălui, ea era un fel de „suverană a catolicismului". Înainte de a merge la Ferrara, Cezar oferea papei şi Lucreţiei,

tatălui şi surorii, vestitul bal al castanelor. Între cei trei par să fi existat nişte legături intime de nemărturisit.

Mai mult decât tatăl, Cezar arăta în această monstruoasă afecţiune şi un fel de pasiune violentă izvorâtă din gelozie. Chiar în intervalul dintre divorţul Lucreţiei de primul soţ şi căsătoria cu Alfonso de Aragon, Cezar omorâse cu o lovitură de pumnal pe Pedro Calderón, refugiat de frică chiar sub mantia de purpură a papei, pentru motivul că ar fi primit nişte favoruri trecătoare din partea Lucreţiei.

Alfonso, recunoscut ca bărbat frumos, tulbura seninătatea lui Cezar. Mai era şi foarte tânăr şi probabil că Lucreţia a fost atrasă de tinereţea şi delicateţea soţului.

Alfonso cădea în plasa unor oameni imorali şi criminali, iar sfârşitul lui nu putea fi decât tragic, foarte tragic. Încercarea de asasinat eşuând, iar grija Lucreţiei pentru Alfonso fiind puternic mărturisită, lui Cezar nu i-a rămas decât să-l trimită pe Micheletto pentru a-l strânge de gât.

Cezar făcuse tot felul de planuri în cazul morţii tatălui său. Numai că n-a ştiut că el însuşi va fi grav bolnav, în timp ce Alexandru al VI-lea intra în agonie şi murea. Făcuse planuri care prevedeau omorârea cardinalilor duşmani ai casei Borgia. Altele prevedeau împiedicarea lor cu forţa de a veni la Roma. Alegerea ca papă a unui cardinal spaniol sau francez prieten i-ar fi asigurat

suita de cuceriri pe care le începuse atât de bine.

Rămas singur, fără sprijinul abilului părinte, nu ştia cum să iasă din multele încurcături foarte complicate. Dacă ar fi avut un plan concret după care să exercite o puternică presiune asupra conclavului cardinalilor, încă ar fi avut timp să o facă. Deşi restabilit, Cezar n-a arătat că are vreo intenţie certă să intervină prin acte violente, energice. A stat, dimpotrivă, plin de teamă, de o parte, să vadă cum vor decurge lucrurile, în funcţie de noul papă ce urma să fie ales. În discuţiile cu Machiavelli, Cezar explică inactivitatea sa prin lovitura Primită de moartea tatălui-papă.

Există diferite opinii cu privire la textele contemporanilor care vorbesc despre soarta Borgiilor într-un viitor ce s-ar fi consumat normal. Se vorbeşte şi despre posibilitatea ca însuşi Cezar să fi dorit să fie ales papă. În acest caz ar fi trebuit să renunţe la viaţa lumească şi să îmbrace purpura de cardinal. La moartea lui Alexandru al VI-lea, Cezar ar fi putut avea majoritatea, eliminând pe câţiva cardinali opoziţionişti. El o putea face. Avea mijloacele şi tăria morală. Ar fi putut sili pe Alexandru al VI-lea, când trăia, să-l „numească” în funcţia de papă, chiar fără a avea avizul conclavului. Alexandru al VI-lea s-ar fi putut retrage din înalta sa funcţie. Un asemenea plan nu era nou şi mai fusese încercat.

Însă Alexandru al VI-lea se arăta extrem de viguros. Trăia o

a doua tinereţe. Cezar nu-şi împlinise planurile şi nu-şi întărise cuceririle făcute. Primul a căzut repede în mormânt fără a mai spune ceva, iar al doilea a rămas stupefiat în faţa evenimentelor.

Din discuţiile lui Cezar cu Machiavelli trebuie să înţelegem că moartea tatălui a distrus „arma secretă" a fiului, care nu-şi mai putu reveni de pe urma loviturii. Visul pentru obţinerea tiarei papale s-a prăbuşit. Dacă ar fi reuşit, Vaticanul ar fi avut cel mai infam şi mai imoral dintre papi.

Clipele care trebuiau să-l ducă la prăbuşire pe acela care a înotat în sângele altora se apropiau. Steaua lui apunea. Mai făcea ultime eforturi. În noaptea când Alexandru al VI-lea murea, Cezar a făcut un gest care părea să aibă un rol deosebit. Oamenii de arme devotaţi lui, în frunte cu Micheletto, coborând din apartamentul lui Cezar, au încuiat toate uşile care dădeau spre apartamentul papei. Cu pumnalul în mână, unul dintre ei l-a ameninţat cu moartea pe cardinalul Casanova, dacă nu-i dă cheile de argint ale tezaurului papal. Îngrozit, cardinalul i-a dat cheile, iar oamenii lui Cezar au luat argintul şi aproape 100.000 de ducaţi.

Era de fapt o hoţie vulgară. Zilele următoare Cezar n-a dat niciun semn de viaţă. Omul care părea gata la acţiuni de o îndrăzneală nemaipomenită, rămas fără ghid, se lăsa în voia sorţii. Făcea pe bolnavul pentru a rămâne la Roma până la adunarea

conclavului. Conclavul i-a trimis ordinul de a părăsi castelul Sant-Angelo. Cu un mic detaşament de 60 de oameni, Cezar plecă din Roma la 2 septembrie 1503. Nu ştia încotro să se îndrepte şi ce să facă. Pius al III-lea muri peste 26 de zile. Cezar obţinu autorizaţia de a reveni la Roma, încercând să zărească o rază de lumină de unde să-i apară viitorul. Noul candidat la scaunul papal era Giuliano della Rovere, duşmanul cel mai feroce al Borgiilor, şi Cezar se aruncă în braţele lui. După trei zile, noul papă fu ales sub numele de Iuliu al II-lea şi Cezar îşi stabili locuinţa din nou la Vatican.

Puţin înainte de alegeri, Machiavelli sosise la Roma ca ambasador al Florenţei. În rapoartele sale, trimise signoriei aproape zilnic, sunt înregistrate cu precizie stările de nesiguranţă prin care trecea eroul său. Nu mai era Cezar cel de odinioară. Condotierul îndrăzneţ, omul care lua măsuri şi hotărâri rapide dispăruse. Rămas singur cu propriile calităţi, fără sprijinul tatălui, Cezar se arătă aşa cum era. Niciun pic de îndrăzneală pentru a menţine senioriile Romagnei. Nimeni nu-l ajuta, nu-l putea ajuta. Nu arăta niciun fel de intuiţie politică pentru jocul ascuns al intrigilor sau diplomaţiei, nicio viziune asupra evenimentelor, niciun fel de cunoaştere a oamenilor. Machiavelli îl văzu, plin de stupoare, unindu-se cu Giuliano, parcă uitând ura acestui cardinal faţă de tot ce se numea Borgia. Burchard se mirase şi el

în notele din Diarum-ul său, când, la 22 august 1503, Cezar jura ascultare conclavului cardinalilor.

Acum situaţia lui Cezar era grea. Fostul papă Pius al III-lea se declarase de la început împotriva forţei. El spunea: „Nu vreau să fiu un papă al armelor”. Nu-i iubea nici el pe Borgii. La 31 octombrie 1503 fusese ales papă Iuliu al II-lea. Şi el ura familia Borgia. Machiavelli însemna că Cezar aştepta totul de la noul papă. După alegerea acestuia, Cezar ezita între a pleca la Genova, de unde să ridice cei 200.000 de scuzi plasaţi la băncile de acolo, iar de aici să plece spre Romagna, și între a rămâne la Roma, unde papa urma să-l numească căpitan general, aşa cum i-a promis. Machiavelli socotea bine că Iuliu al II-lea n-a uitat vechea ură și-l reţinea pe acest Borgia pentru a-l înșela. Machiavelli nu-l mai recunoştea pe Cezar: nu mai era acelaşi întreprinzător şi orgolios. „El se lasă sedus de o mare încredere; socoate cuvântul altuia ca fiind mai sigur decât al lui şi că el însuşi trebuie să-şi ţină angajamentul luat faţă de cei din alianţele de familie”. Pentru a elimina unele pericole ale momentului, Cezar rupea şi negocierile de căsătorie ale fiicei sale, Luiza, atunci în vârstă de 3 sau 4 ani, ci fiul Isabellei d’Este şi ai lui Francesco de Gonzaga. Şi-a îndreptat atenţia şi negocierile de căsătorie cu „deplină încredere” spre o rudă a noului papă, Francesco Maria della Rovere. Însă Iuliu al II-lea nu se grăbea spre o alianţă atât de

dubioasă.

În acest timp, trupele veneţiene înaintau fără prea multă rezistenţă în Romagna. Machiavelli s-a grăbit să aducă el însuşi aceste veşti la cunoştinţa lui Cezar, pentru a vedea efectele. Însă Cezar, în afară de „cuvinte pline de venin şi de pasiune” şi de multă furie, n-a demonstrat nimic, niciun plan de perspectivă. În schimb a adus tot felul de injurii la adresa celor zece din Florenţa şi nădejdea că în curând va veni şi rândul florentinilor, care nu l-au ajutat atunci când le-a solicitat alianţa.

Acum, când steaua lui mergea spre declin, Cezar se arăta prea nehotărât şi prea slab pentru a-i fi cuiva teamă de el. Unii mai credeau? a el ţine în mână conclavul cardinalilor şi chiar pe papa Iuliu al II-lea. În, să tocmai acum Machiavelli constata că evenimentele se precipitau cu multă rapiditate în defavoarea lui Cezar. Mulţi erau de părere că el

6

va sfârşi rău de tot. Ultimele evenimente l-au zdruncinat cu totul pe Cezar, care nu era obişnuit să suporte niciun fel de lovitură.

Atunci când Machiavelli îi adusese la cunoştinţă refuzul signoriei florentine de a-i acorda un salvconduct pentru a trece peste teritoriul republicii, Cezar i-a ripostat că va face totul: se va împăca cu veneţienii, va cheltui toţi banii, va folosi toate

prieteniile, numai pentru a face rău Florenţei. În raportul său către signorie, Machiavelli era de părere că trupele lui Cezar care se îndreptau spre Toscana să fie dezarmate şi împrăştiate, notând că şi papa s-ar fi exprimat către oamenii săi: „În ce priveşte siguranţa ducelui, faceţi cum vă va plăcea”. Interesant principiu moral al altui papă!

În fine, dorinţa papei de a-l vedea departe de Roma se îndeplineşte. La 19 noiembrie 1503, Cezar se îndrepta spre Ostia pentru a se îmbarca. Dar papa Iuliu al II-lea îi pregătea o cursă. îl anunţă printr-un mesager că îi cedează întreaga Romagna, cu investitură legală. Cezar trebui să refuze, întrucât trimisese trupele sale spre Toscana. Era de prisos să mai accepte tratatul cu papa. Atunci, cardinalul de Voltera avu grijă să execute ordinele primite şi prelungi pregătirile de plecare. Între timp, curieri grabnici opreau în Toscana pe soldaţii trimişi de Cezar. În aceeaşi seară, Machiavelli informa signoria despre acest lucru. El observa cu ironie ascuţită că noul papă nu a uitat nimic şi plăteşte cu vârf şi îndesat „datoriile” vechi.

Cezar era reţinut la Ostia. Trupele borgiene au fost oprite în Toscana, iar Micheletto a fost făcut prizonier. Papa Iuliu al II-lea nu mai putea de bucurie. Prinderea lui Micheletto va duce la dezvăluirea crimelor, cruzimilor, furturilor, sacrilegiilor şi relelor provocate timp de 11 ani la Roma şi în afara ei de către

Porgii.

Umilit şi descurajat, Cezar e întors la Roma, în oraşul în care intrase de atâtea ori ca stăpân. Nu cu mult timp în urmă. Păzit de oamenii papei, el trece dintr-un apartament în altul. La 5 decembrie 1503, când avu loc încoronarea lui Iuliu al II-lea, Cezar era păzit de o gardă-numeroasă la Castel Rio. Pentru orice eventualitate…

Un contemporan scria că Cezar stă ca într-o cuşcă. Dar nu ca un leu. Încerca o senzaţie de prăbuşire. Mai avu puterea să tatoneze căsătoria fiicei lui cu un Rovere. Un ambasador îl văzu plângând, când garda îl dusese spre închisoare, tocmai în camera în care, cu trei ani înainte, Micheletto sugrumase, din ordinul şi de faţă cu Cezar, pe Alfonso de Aragon. Aici îl vizitează Guidobaldo d'Urbino, căruia îi luase toate averile. În genunchi, Cezar se târăşte şi-i imploră iertarea, jurând să-i restituie totul şi blestemând memoria tatălui său care provocase atâtea „excese". Se scuza pentru râul făcut, „învinovăţindu-şi tinereţea, sfaturile rele, proastele obiceiuri şi firea răutăcioasă a tatălui său, papa. al cărui suflet îl blestema…"

Acesta era Cezar Borgia? Un om care se umileşte în faţa tuturor, care cerşeşte sprijin? Nu vedea cum se mişcă tot mai aproape pumnalul ameninţător al lui Iuliu al II-lea. Nu simţea cum a rămas aproape singurul supravieţuitor al unei familii

acoperită de oprobriul întregii lumi. Nu intuia mâna răzbunătoare a contemporanilor, care se întinde încordată spre el.

Acum, când se prăbuşea, umaniştii din epocă şi poeţii de ocazie au scris din nou cu multă vervă despre Cezar Borgia. Aceia care în timpul domniei borgiene scriau poeme pline de laudă despre un Cezar Borgia di Francia, în momentul căderii lui îi fac epigrame pline de cruzime şi de răutate, unele sub formă de epitafe pline de venin. Sannazaro, un poet napolitan, îi trimitea versurile-epigramă: „Aut nihil, aut Caesar vuit dici Borgia: quid ni? Cum simul et Caesar possit et esse nihil. Omnia vincebas, sperabas omni, Caesar: Omnia deficiunt, incipis esse nihil”.

A vrut să fie Caesar, dar „a început să fie nimic”!

Şi-a uitat chiar şi propriile planuri: să reintre cu armatele în Romagna sau să dea o lovitură şi să se proclame tiran chiar la Vatican!? îşi oferea serviciile Florenţei, de la care cerea doar trupe pentru a recuceri Romagna.

Iuliu al II-lea promisese multe lui Cezar, care aştepta încoronarea papei şi numirea lui ca gonfalonier. Mulţi credeau că Cezar va fugi din Roma, căci pe actualul papă îl ţinuse zece ani în exil. Un timp lucrurile nu fuseseră clare. Papa nu zicea nimic. Deci… bisogna aspettare, trebuie să aşteptăm, căci papa va trebui să ia o poziţie. Vizitat de prieteni şi de neprieten: „Cezar îşi arată

furia pe Florenţa, pe Veneţia, pe Franţa, pe papă. Se făceau multe pronosticuri sumbre asupra sorţii lui Cezar, dacă mai rămânea la Roma. Încep decepţiile. Un conclav ai cardinalilor trece fără ca el să fie numit gonfalonier.

Papa Iuliu al II-lea făcuse multe promisiuni şi nu avea cum să le onoreze. Acum făcea jonglerii, giocoli di mezzo, ca să treacă vremea. Mai există şi complicaţii politice. Pe primul loc e conflictul franco-spaniol, în care papa trebuia să se decidă. Apoi problema Romagnei, unde veneţienii înaintaseră, scuzându-se că au pornit din ura împotriva lu’ Cezar Borgia şi nu împotriva curiei papale, Iuliu al II-lea se prefăcea a Primi scuzele republicii veneţiene. În fine, a treia problemă foarte dificilă era chiar Cezar. îi datora şi-i promisese multe, dar nu-şi putea respecta cuvântul, Iuliu al II-lea considera Romagna un teritoriu al statului papal şi nu îl putea lăsa lui Cezar. Voia să scape de acesta, dar făpă să lase impresia că l-a alungat din Roma. De aceea îl sfătui să p’ece în Romagna cu trupele care i-au rămas. În aceste împrejurări.

— 1

Cezar insistă pe lângă Machiavelli să obţină de la signoria florentină permisul de liberă trecere pe teritoriul republicii spre Romagna.

Însă nici Cezar nu era hotărât. Nu ştia bine ce vrea. Să plece pe uscat sau să debarce la Spezia şi de acolo la Ferrara, unde se

afla Lucreţia?! Loviturile destinului păreau să-l fi dărâmat.

Ca totdeauna, Florenţa îi refuză trecerea peste teritoriile sale. Papa este bucuros de acest refuz, dar dorea să scape într-un fel de Borgia. Acesta ameninţă din nou Florenţa; declară că-i poate face rău, că se va alia cu Veneţia, cu diavolul… Mai are prieteni, şi bani, şi oameni cu care să facă rău republicii. În raportul său către signorie, Machiavelli sfătuieşte pe florentini să dezarmeze trupele lui Cezar care au pornit peste teritoriul Florenţei. La Roma nu mai ţine nimeni seama de Cezar Borgia.

În aceste condiţii, Cezar îşi împărţea trupele în două grupe: 700 de călăreţi trebuiau să treacă peste teritoriul republicii florentine. Aceştia vor fi dezarmaţi şi trimişi la vatră. El pleca cu 500 de oameni la Ostia, cu gândul de a se îmbarca. Însă Cezar era adus în stare de arest la Roma.

La Roma, crimele şi gravele fapte ale Borgiilor încep a ieşi la lumină. Martorii oculari, care tăcuseră odinioară de frică, vorbesc acum deschis. Ei descriu cu lux de amănunte lugubrele evenimente şi tragedii provocate de Borgii. Cu bucurie răutăcioasă, Machiavelli anunţă signoria că un individ, arestat şi trimis să fie decapitat de călău, a declarat că a otrăvit din ordinul lui Alexandru al VI-lea câţiva cardinali, Iuliu al II-lea se bucură la rândul lui că poate acţiona. Restituie familiei Gaetani bunurile şi fiefurile confiscate şi trimite un voluminos dosar al Borgiilor în

vederea deschiderii unui mare proces. Zi de zi, Machiavelli informează despre evoluţia evenimentelor, notând că se aşteaptă mandatul de arestare pentru Cezar Borgia (decembrie 1503). Familia Orsini dorea şi ea procesul cu nerăbdare. În acest timp, Cezar nu putea întreprinde nicio acţiune, căci simţea sabia lui Damocles deasupra capului său. După ce a predat toate cetăţile, fortăreţele şi oraşele care se aflau în mâna căpitanilor săi, Cezar a fost „scăpat” de papă, care-i lăsa drum liber spre Neapole.

Însă destinul e prin apropiere. La 23 mai 1504, Cezar era arestat de Gonzalvo de Córdoba, în numele regelui Castiliei, căruia papa Iuliu al II-lea îi făcuse abile mustrări că permite unui asemenea om să stea în regatul său, un om care, desigur, urmărea să-şi încerce norocul armelor în viitorul apropiat. La 10 august 1504, Cezar Borgia era trimis pe o galeră spre Spania, păzit de Prospero Colonna, unul dintre cei mai mari duşmani ai Borgiilor. Închis la început în fortăreaţa Chinchilla, a fost trecut de aici la castelul de la Mota, nu departe de Medina del Campo. A stat în această închisoare până în 1506. De aici a scris regelui Franţei care nu i-a răspuns. A scris Lucreţiei, ajunsă ducesă de Ferrara după moartea socrului ei, Hercule, dar scrisoarea a fost interceptată. Nu se ştie prin ce împrejurări, Cezar a reuşit să evadeze, la 25 octombrie 1506, sărind de la o mare înălţime, din turnul Homenaje. De aici a fugit la cumnatul său, Jean d’Albret,

regele Navarrei, unde ceru azil. Dar sfârşitul era aproape. Părăsit de lumea întreagă, Cezar Borgia, simplu condotier al unui mic prinţ muntean, cădea într-o ambuscadă într-o seară de sfârşit de iarnă, lipsit de orice glorie, sub zidurile fortăreţei Viana, la 12 martie 1507. împlinise 31 de ani.

În timp ce cădea într-o baie de sânge, murind cu faţa spre stele, oare fantomele victimelor lui îi vor fi tulburat momentele agoniei?

Papa Iuliu al II-lea fusese emoţionat auzind vestea evadării duşmanului lui de moarte. Acum se bucură de moartea lui Cezar. Căci era un duşman sângeros şi îndrăzneţ care putea fi periculos, chiar dacă era departe.

Norocul Borgiilor crescuse şi dispăruse cu repeziciunea unui meteor. Înmormântat în micul sat Viana, i s-a pus un epitaf cu un măreţ elogiu al vieţii sale plină de aventuri şi victorioase expediţii militare. Peste câţiva ani, episcopul de Pampeluna, de care ţinea satul Viana, a dispus să fie scoase resturile aceluia care însemna acolo un lucru „nedemn şi un sacrilegiu”. Ce mai rămăsese din Cezar Borgia a fost îngropat mai departe de biserică şi a dispărut şi de acolo. La Viana n-a rămas nimic din amintirea aceluia care, pentru un timp, fusese unul dintre cardinalii acestei biserici.

Episcopul Antonio de Guevarra descria, la 1523,

mormântul şi epitaful se pe urnă. În secolul al XVIII-lea în biserica din Viana nu se mai găsea nimic. Chiar locul era „ocupat” de altcineva. S-a aflat că la sfârşitul secolului al XVII-lea, un episcop de Calahorra ordonase să fie scoasă urna cu cenuşa lui Cezar Borgia, pentru că păstrarea ei în biserică era o adevărată „profanare”.

A fost Cezar Borgia cel din realitate modelul ideal al principelui ui Machiavelli? E o întrebare căreia i s-au dat numeroase răspunsuri, „criitorul florentin i-a admirat sângele rece, stăpânirea de sine, energia, simţul politic, spiritul hotărât în acţiuni. L-a văzut capabil de fapte mari. Ta un exemplar rar pentru observaţie şi studiu. Un tiran desăvârşit. Mai târziu îl văzu învins, comiţând erori, credul în cuvântul mincinos al apei Iuliu al II-lea, ceea ce era o mare eroare politică. În locul îndriei au apărut laşitatea, josnicia. Machiavelli l-a văzut „alunecând Pre mormânt”. El nu şi-a omorât idolul, nici nu l-a aruncat în prăpastie.

L-a observat şi ni l-a prezentat în contururile depline ale condotierului şi tiranului. De altfel, Machiavelli a scris Principele peste zece ani; Cezar Borgia murise de mult, însă imaginaţia liberă, dominată de ideea eliberării Italiei, a mers tocmai spre această imagine de demult, din vremea victorioasei existenţe a lui Cezar Borgia, estompându-se trăsăturile negative ale eroului.

Oare nu cumva şi tradiţia istorică a făurit o imagine nu prea adevărată asupra lui Cezar Borgia? Poate legendele care au înconjurat dinastia Borgiilor, faptele lor monstruoase, incredibile, să fi contribuit la aceasta!

Sfârşitul banal al lui Cezar, banal pentru epoca aceea, din momentul în care murea papa Alexandru al VI-lea, este departe de imaginea viteazului şi îndrăzneţului condotier cu care ne-a obişnuit numele de Cezar Borgia. N-a fost niciun mare căpitan, cum s-a afirmat adeseori. A cucerit cetăţi şi fortăreţe sau oraşe. Dar nu prin abilitate strategică sau eroism, ci prin trădare şi înşelăciune. Rar episod de război în care să-i fi revenit meritul unei victorii, pe care în realitate îl aveau comandanţii trupelor sale. Din punct de vedere militar a fost unul din cei mai necinstiţi purtători de sabie. Faptul că în interval de doi ani a acaparat un vast principat în Italia centrală nu se datora lui. Pentru Cezar lucra de departe un abil om politic, meşter în intrigi şi în fineţe diplomatică. Acest părinte al intrigii era papa Alexandru al VI-lea.

Cezar Borgia n-a fost o personalitate istorică. Din clipa morţii tatălui, pentru Cezar a început prăbuşirea. Nu se deosebeşte, în această privinţă, de alţi bastarzi pontificali din aceeaşi epocă, din secolele al XV-lea şi al XVI-lea. Urmaşi nelegitimi ai unor papi imorali, degeneraţi fizic şi moral, ei primeau tarele părinţilor lor. Franceschetto Cibo n-a făcut niciun

gest de a porni în vâltoarea aventurii. Nici Piero Lodovico Farnese n-a reuşit să creeze o nouă dinastie, cu puţinele lui mijloace militare şi diplomatice. Tatăl său, papa Inocenţiu al VIII-lea, era prea bătrân ca să-şi poată ajuta fiul.

Dintre bastarzii pontificali, cele mai multe șanse politice le-a avut Cezar Borgia. Tatăl său a fost un papă imoral, dar abil în negocierile diplomatice, nu avea niciun fel de scrupule şi nu cunoştea niciun obstacol în drumul pentru înfăptuirea planurilor cu privire la aranjarea familiei, a copiilor lui. Chiar Cezar avea mai multe calităţi decât ceilalţi bastarzi pretendenţi la puterea politică în Italia. Firea lui sângeroasă era adeseori gata la acte de îndrăzneală, simţindu-se sprijinit de cineva: de tatăl său şi de propriile forţe militare. N-a avut niciun fel de ezitare morală, de conştiinţă. Nu s-a aruncat în braţele instinctelor sexuale. Dacă în diverse împrejurări politice n-a pus sabia în acţiune, în schimb şi-a valorificat din plin ambiţia şi criminalitatea care-l stăpâneau. Cezar a reuşit totuşi să intre în istorie, spre deosebire de ceilalţi bastarzi, tocmai datorită trăsăturilor lui negative puse în serviciul unor interese politice importante pentru Italia secolelor al XV-lea şi al XVI-lea. Lui Machiavelli i-a scăpat din vedere opera neobosită a papei Alexandru al VI-lea pusă în serviciul norocului lui Cezar. De asemeni, el n-a făcut deosebire între ceea ce era caracteristic epocii şi necesităţilor cerute de realităţile istorice,

de ceea ce ţinea de natura, de caracterul morbid al eroului său. Tocmai de aceea el nu ne-a prezentat real pe omul Cezar Borgia. Machiavelli a rămas prea mult la viziunea sa politică cu privire la necesitatea unificării Italiei şi a neglijat să facă o analiză mai realistă a eroului său, a unificatorului, aşa cum l-a văzut el.

Se poate spune, despre sfârşitul istoriei Borgiilor, că unul din ei a primit o coroană, dar fără merite strategice, sau politice, sau diplomatice, ci numai prin subterfugii, capcane, otrăviri, asasinate şi, mai ales, cu ajutorul atotputernic al tatălui-papă şi cel militar al lui Ludovic al XII-lea. Iar el, Cezar Borgia cel adevărat, era gol de calităţile unui mare comandant sau ale unui principe capabil să creeze un stat durabil. Machiavelli îl urmărise ca secretar, iar apoi ca ambasador al republicii Florenţa. Prins şi surprins la început de vioiciunea ducelui de Romagna, trebui să constate la sfârşit, cu o mare surprindere, că eroul său a devenit un om şters, fără calităţile pe care i le atribuise. Însă când, peste zece ani, Machiavelli scria al său Principe, uitase momentele care-i relevau pe adevăratul principe. Căci moartea papei Alexandru al VI-lea a însemnat de fapt şi moartea principelui. A murit şi măreţia cu care se înconjura. S-a pierdut în firele încâlcite ale unei politici jalnice, mărunte şi complicate. Cezar Borgia era şi se simţea străin în subtilul joc diplomatic al papei Iuliu al II-lea. Apărea ca un naiv lipsit de orice orientare. Numai

având la spate sprijinul şi direcţiile date de tatăl său, Cezar putuse să fie ceea ce văzuse Machiavelli: Principele, erou al năzuinţelor de unificare ale Italiei. Acum, cel ce dorea să devină stăpânul Italiei se arăta a fi un mic căpitan şi un mare criminal.

Acestea sunt trăsăturile lui adevărate. Chiar dacă unii istorici, biografi sau apărători ai Borgiilor încearcă să vadă în el un instrument al laicizării patrimoniului Vaticanului sau că, eventual, ar fi putut să fie un unificator al Italiei.

Nici nu se ştie dacă planul lui era chiar acesta. Sigur este că el voia să-şi creeze un regat în Latium şi Italia centrală. Cel mult putea să înscrie în planul său şi Toscana. Se oprea însă la graniţele Lombardiei, în nord, şi la cele ale regatului Neapole în sud. Într-o parte şi în alta venea în conflict cu puterile străine, ceea ce nici nu dorea şi nici nu avea capacitatea militară să o facă. Mai ales că pentru micile lui planuri se folosise şi de trupele regelui Franţei. Pentru a reuşi, ar fi trebuit să se lepede de tutela Franţei, pentru care el nu era decât un fel de locotenent general pentru Italia. Trebuie remarcat că Cezar nu avea aptitudinile necesare pentru a deveni ceea ce credeau alţii despre el. Desigur că imaginea despre un Cezar Borgia, principe ideal, care să realizeze unitatea politică a Italiei, aparţine lui Niccolò Machiavelli. De la el a pornit întreaga concepţie falsificată despre visurile, posibilităţile, aptitudinile şi virtuţile politice ale lui Cezar

Borgia. Unii au căutat nişte scuze pentru acţiunile nefaste ale eroului. Este adevărat, călcarea jurământului, otrăvirile, crimele de tot felul, represaliile sângeroase care au umplut dincolo de limite scurta lui viaţă, nu au constituit o excepţie pentru epoca lui. La curţile italiene se întâlnesc în secolele al XV-lea-şi al XVI-lea condotieri şi diplomaţi care au dus o viaţă îndoielnică, de lipsă de bună credinţă, de crime secrete. Dar, în activitatea lui Cezar Borgia niciun gest de nobleţe sau de bunătate sufletească nu întrerupe seria de acte criminale şi de manifestări imorale. Ceea ce la alţii apărea din când în când, la el devenise un mod de viaţă, care ţinea de propria natură şi obişnuinţă, a lui Cezar în particular şi a dinastiei Borgia în general.

Se știe că epoca i-a împrumutat câteva din trăsăturile ei, care au devenit trăsăturile lui, însă într-un fel cu totul sinistru. El încerca să introducă drept lege ceea ce nu era decât un accident sau un episod excepţional în politică, în guvernare sau în război. Un cronicar contemporan observa cu mare pătrundere că toate statele au învăţat de la Cezar Borgia, care nu era prea deştept în ale armelor, că totul se poate câştiga prin puterea trădării şi a banilor. De fapt, principele unificator al lui Machiavelli s-a dovedit a fi mai curând un motiv al ruinei politice şi militare a Italiei.

Cezar îşi începea cariera prin asasinarea fratelui său, duce

de Gândia. Urma apoi un masacru neîncetat care eclipsa opera criminală a unei duzini de principi ai Renaşterii. Ţelurile şi trăsăturile comune cu tatăl său i-au asigurat atâta libertate de acţiune, cum n-a avut niciun alt bastard pontifical. Răspunderea istorică a lui Alexandru al VI-lea în legătură cu această problemă încarcă şi mai mult vina lui. Trebuie menţionat că nici toată vina monstruozităţilor dinastiei Borgia nu poate fi aruncată pe Cezar, scoţând din culpă pe Alexandru al VI-lea. Pentru a scuza unele acte ale papei, Gebhart spune că papa a fost instrumentul docil al lui Cezar, începând cu anul 1497. Că „el (papa, n.n.) este demn de orice milă... Că Valentinul a fost demonul familiei. Deci el trebuie să poarte partea cea mai grea a blestematei glorii a Borgiilor”.

În realitate exista o comunitate de dispoziţiuni imorale care făcea din ei un cuplu perfect. Că fiul a recurs la ameninţări pentru a-şi îndeplini voinţa, este sigur. Însă e vorba de un fel de asociere la rău, la acţiuni criminale, care ţine de aceeaşi familie. Amândoi au aceleaşi trăsături, întrebuinţează aceleaşi mijloace: infidelitate politică, asasinate cu otrăvuri sau cu pumnalul. Alexandru al VI-lea era mereu gata să cureţe terenul pentru fiul său. După asasinarea ducelui de Gândia.

tabloul familial devine mai complicat şi mai lugubru, acţiunile vinovate ale tatălui armonizându-se şi unindu-se cu cele oarbe şi violente ale fiului.

De aceea se pare că totuşi judecata aspră a lui Guicciardini, atât de mult hulită uneori, acuzată de subiectivism sau partinitate, este cea mai apropiată de exprimarea adevărului cu privire la familia Borgia. El recunoaşte că în vremea lui Alexandru al VI-lea s-a manifestat din plin un fel de îndemânare și isteţime deosebite, la fel ca şi alte virtuţi spirituale. Însă toate acestea erau depășite cu mult de vicii. Pentru Giucciardini, papa Alexandru al VI-lea „avea obiceiuri obscene, era fără ruşine şi fără ataşament pentru adevăr, nu avea nici bună credinţă, nici religiozitate; era de o zgârcenie nesăţioasă, de o ambiţie nemărginită, de o cruzime mai mult decât barbară, de o încăpăţânare plină de înflăcărare pentru a-şi ridica copiii prin orice mijloace. Aceştia erau numeroşi şi niciunul dintre ei nu era prin nimic mai puţin detestabil decât tatăl lui dacă, pentru a înfăptui sfaturile lui depravate, ar fi avut nevoie de un mijloc depravat”. Pentru Guicciardini, primul loc în ale reielor revine lui Alexandru al VI-lea, iar Cezar urmează imediat tatălui.

Întrucât destinul a făcut ca această dinastie să se urce pe tronul pontifical, ea a căpătat în istorie un relief şi un loc mai important, dar în acelaşi timp şi o sumbră celebritate. Zadarnic au încercat scriitori catolici să-i apere pe Borgii şi, în primul rând, pe papa Alexandru al VI-lea. Mulţi au afirmat că unii papi de dinaintea sau de după Alexandru al VI-lea n-au fost mai buni

decât acesta. Zădărnicia acestor încercări rezultă din faptul că nicio altă familie din acea epocă n-a făcut o armă permanentă din crimă, nici lege din trădare, din înşelăciune şi din simonie, izvor de putere şi de profit material. Cu o adevărată şi totală inconştienţă în materie de crimă şi de erotism, papa şi fiul au ignorat orice frână morală în satisfacerea Instinctelor şi înclinaţiilor lor imorale.

A fost o istorie cu totul neobişnuită din perioada Renaşterii italiene!

III. LUCREŢIA BORGIA

I

Tinereţea Lucreţiei Borgia

După un act care se păstrează la Valencia, Lucreţia s-a născut la 18 aprilie 1480. Astrologii romani şi spanioli l-au felicitat pe cardinalul Rodrigo Borgia pentru măreţul viitor al fetei, aşa cum îl făgăduiau stelele. Era o fetiţă blondă şi avea să poarte în istorie numele de Lucreţia Borgia. Trebuie să-i fi fost tare dragă această fetiţă aurie omului negricios care era Rodrigo Borgia. Fiică a unui cardinal atotputernic, Lucreţia va ajunge să aibă o poziţie excepţională în Vatican şi la Roma. Vizitată de „lumea bună”, aristocratică, a Romei, ea avea privilegiul de a fi tratată şi onorată ca o principesă legitimă. Fire înzestrată, ca şi tatăl ei, cu o minte ascuţită, graţia unei tinereţi fără sfârşit, cu

care sunt dotate blondele de natura ei, ochii limpezi, iar sângele spaniol dădea căldură privirii.

Lucreţia şi-a petrecut anii copilăriei în casa Vanozzei, mama sa. Casa se găsea în cartierul Ponte, în Piazzo da Merlo, doar la câţiva paşi de palatul cardinalului Rodrigo Borgia. Era unul din cele mai animate cartiere din Roma. Pe aici se trecea spre podul şanţ – Angelo şi spre Vatican. Aici se stabiliseră cei mai muiu negustori şi bancheri din Florenţa, Genova şi Sienna. Tot aici locuiau funcţionarii pontificali şi, desigur, tot aici îşi fixau sediul şi marile curtezane ale Romei. Familii nobile se găseau puţine în Ponte, probabil pentru motivul că Orsinii nu le permiteau acest lucru.

Interiorul nu se deosebea de locuinţele romane de la începutul Renaşterii. Era destul de întunecos şi lipsit de eleganţă. Nişte scări masive duceau spre locuinţa propriu-zisă, care se compunea dintr-o cameră mare şi câteva camere secundare pavate cu dale şi care nu erau acoperite de covoare. Plafonul era format din grinzi legate cu parchet, peste care se întindea un strat de pictură. De obicei pereţii erau albiţi şi numai bogătaşii îi acopereau cu tapiserii. Picturi puţine. Se prea poate ca în salonul Vanozzei să fi existat portretul lui Rodrigo. În orice caz existau imagini de sfinţi şi ale Madonei, în faţa căreia ardea permanent o candelă. Mobilele erau grele. Paturi mari şi largi; scaune înalte

din lemn sculptat, uneori în număr mare şi aşezate în jurul pereţilor. Un sipet uriaş din lemn pictat, un fel de lădoi, închidea lenjeria de zestre. Exista şi un dulap pentru vesela cdin aur, argint sau faianţă. Uneori se făcea mult zgomot cu aceste bunuri. Poate existau câteva lucruri vechi, căci era epoca săpăturilor romane. În casele burgheze încă nu existau cărţi. Imprimeriile italiene şi cele germane vor edita abia în aceşti ani cărţi variate, mai ieftine şi rjiai numeroase. Apăruse şi se răspândise invenţia lui Gutenberg: litera rrjobilă de metal. Garderoba era bogată. Toţi cardinalii aveau bani mulţi, ce să mai vorbim de cardinalul Rodrigo Borgia! Avea destul pentru a da o educaţie aleasă copiilor. Ieşit din mediocritate, el însuşi ţinând la măreţie, se îngrijea ca şi ai săi să aibă condiţii de măreţie. Copiii şi nepoţii… Toţi!

În asemenea casă întunecată şi-a început copilăria Lucreţia. Apoi s-a mutat cu mama ei într-o casă mai mare, în cartierul Regola. Cu educaţia mergea probabil mai greu. Calci Vanozza a căpătat noi soţi-protectori, în afară de „protectorul” principal, Rodrigo. După ce a trecut de 40 de ani, ea a fost mai liberă. Rodrigo a căutat alte femei, tot mai tinere. Căci el îmbătrânea.

Pentru a da o bună educaţie acestei frumoase fetiţe, cardinalul o încredinţa unei rude. Nu ştim la ce dată a părăsit casa mamei ei tânăra Lucreţia. A fost pusă sub tutela unei femei

care a exercitat o mare influenţă asupra ei şi asupra întregii familii Borgia. Această femeie se numea Adriana din casa de Mila şi era fiica lui Don Pedro, nepotul lui Calixt al III-lea şi văr al lui Rodrigo. /kdriana fusese căsătorită cu un Orsini. La 1489 era văduvă. Locuia într-un palat al Orsinilor, la Roma. Cardinalul Rodrigo aveaj legături foarte strânse cu ea, fiindu-i confidenta slăbiciunilor, intrigilor şi proiectelor până la sfârşitul vieţii lui. Cardinalul i-a încredinţat educaţia fiicei sale, Lucreţia, atunci o fetiţă. Ambasadorul de Ferrara scria, la 149? că Adriana se ocupă permanent de creşterea Lucreţiei, în casa ei. Desigur că în educaţie elementul central era cel religios şi, probabil, Lucreţia a fost şi vizitatoarea unor mănăstiri care se ocupau cu probleme de educaţie religioasă. În acel timp, păcatul nu le făcea pe femei odioase, însă moravurile cereau chiar celor mai păcătoase dintre? femei să se conformeze datoriilor religioase şi „să aibă aerul de bune creştine". Gismondo Malatesta a ridicat o biserică în onoarea" amantei sale Isotta, care, fără îndoială, vizita des biserica! De câte ori n-a fost biserica locul de întâlnire al iubiţilor, al amanţilor etc.

Adriana se va fi gândit să dea Lucreţiei în primul rând o educaţie creştină. Datorită acestui fapt putea ambasadorul Ferrarei să spună mai târziu că Lucreţia era o femeie „pioasă". Ştia» încă de tânără să înşele aparenţele. Apărătorii Lucreţiei

spun că ea nu putea să fie „o mască ipocrită”, mai ales pentru femeile epocii. Ipocrizia» a convieţuit cu oamenii. Din când în când a avut chiar o pondere considerabilă în storia omenirii. Epoca Renaşterii n-a fost ferită nici ea de o inflaţie de

6

Ipocrizie. Mai ales morala persoanelor pe care le nominalizăm şi care au avut o viaţă imorală dincolo de orice imaginaţie. Căci prin educaţie se înţelege şi morala pe care o trăieşte cel educat. Ce înseamnă „educaţie religioasă”, „corespunzătoare”, pentru omul care duce o viaţă destrăbălată? Poţi omorî şi apoi să faci o rugăciune ca să te speli de păcat? Cam greu de înţeles sofistica acestei filosofii a apărătorilor Borgiilor!

E adevărat că au existat multe femei cu o bună şi solidă educaţie umanistă. În latura cunoaşterii, nu a moralei. În perioada Renaşterii se făcea mult caz de educaţia îndreptată spre cunoaşterea antichităţii clasice. Prin aceasta se ajungea la erudiţie. În acel timp, literatura beletristică, mai exact romanul, nu era încă la modă. Se învăţa a cânta din lăută. Se citeau povestirile aspre ale lui Boccacio. Chiar cu prea multă plăcere. Însă cartea imprimată era abia la începuturile ei. Teatrul se năştea şi el sub influenţa trecutului clasic. Deocamdată exista reprezentarea dramatică anuală a carnavalului. Greaca şi latina ar corespunde astăzi cunoaşterii limbilor străine. Se citea destulă

poezie de calitate mediocră. Cum a citit şi Lucreţia Borgia. Femeile au jucat un rol destul de însemnat în dezvoltarea unei poezii ocazionale, în saloanele italiene din secolele al XV-lea şi al XVI-lea. Cum se va întâmpla curând şi în Franţa, apoi în Anglia şi Germania.

Dacă la începutul Renaşterii femeile din Italia au mers alături de bărbaţi, curând, prea repede, au trecut în umbră. Au devenit un instrument în mâna clericilor. În timpul Renaşterii au existat femei instruite, pe care contemporanii le-au numit virago, în sensul bun al cuvântului. Jacob de Bergam scria, la 1496, o lucrare intitulată Femei celebre (De claribus mulieribus), tipărită la Paris în 1521, şi în care termenul de virago voia să desemneze o femeie care se ridică deasupra sexului ei prin curaj, inteligenţă şi instruire, mai ales dacă acestea erau întovărăşite de frumuseţe şi graţie. În Italia Renaşterii, educaţia savantă sau clasică nu era duşmanul farmecelor sexului frumos. Dimpotrivă. Modestia – pudorânsemna pentru scriitorii epocii educarea farmecelor naturale ale unei femei bine dotate. Lucreţia Borgia avea din belşug toate graţiile, adică acelea care pentru cavalerul şi omul epocii însemnau eleganţă perfectă.

În secolele al XV-lea şi al XVI-lea, tinere fete se aşezau pe băncile din grădinile publice din Bologna, Ferrara sau Padova, pentru a urmări studiul diferitelor ramuri ale ştiinţelor epocii. Pe

primul loc se situa cunoaşterea clasicilor. Mai ales pentru femei. Studiile savante pentru femei erau îndreptate spre limbile clasice şi comorile literare antice, elocvenţă, poezie (de fapt versificaţie) şi muzică. Nu lipsea, ci era foarte la modă, diletantismul în materie de pictură, femeile fiind adeseori „cunoscătoare" în probleme de arte frumoase.

Completarea educaţiei se făcea prin filosofie şi teologie. Adeseori, în sălile universităţilor, se întâlneau femei tinere care străluceau în dispute savante de ordin filosofic sau teologic. Se citează mai multe femei savante din această perioadă a Renaşterii, în care lucrurile se petreceau ca în Banchetul lui Platon. În Franţa, ce vor depăşi limitele, ajungând la... Femeile savante ale lui Molière. În Italia, un model pozitiv de educaţie superioară a femeilor îl aflam în II Cortegiano al lui Castiglione, sau în Asolani al lui Bembo, dedicat Lucreţiei Borgia.

Lucreţia n-a depăşit nivelul mediu al pregătirii. Nici n-a avut o pregătire clasică. Avea însă pregătirea generală a epocii: cunoaşterea limbilor, muzica şi desenul. Ştia broda frumos în mătase şi aur. Mărturii din epocă spun că vorbea şi scria foarte bine în spaniolă, greacă, italiană şi latină. Se pare că sub influenţa lui Bembo şi-a perfecţionat instruirea. Desigur că vorbea bine spaniola şi italiana. Scrisorile ei (au rămas sute) sunt pline de sensibilitate, dar lipsite de profunzime. Stilul este uşor, iar

scrierea energică. Probabil ceva din trăsăturile tatălui. Un umanist german, Laurenţiu Behaim din Nürnberg, membru al academiei lui Pomponius Laetus, care a fost 20 de ani majordom în casa cardinalului Rodrigo Borgia şi care era un mare latinist, g învăţat şi pe copiii patronului această limbă. Însă ei n-au ajuns decât la o imperfectă cunoaştere a limbii latine.

Atunci când a început să înţeleagă mai bine lucrurile, Lucreţia a constatat o situaţie neclară. Soţul mamei ei nu era tatăl ei. Ea şi fraţii săi erau copiii unui cardinal. Ciudată întâmplare. Biserica catolică era total împotriva unor asemenea situaţii şi le condamna. De aceea trobuiau ascunse. Tratată drept „nepoata” cardinalului, ea îl venera pe Rodrigo. Lumea în mijlocul căreia trăia, mai ales după ce s-a mutat la Vatican, nu avea scrupule de conştiinţă. Fiecare încerca să tragă profit maxim din orice împrejurare ce i se oferea. Lucreţia a aflat repede, mult prea repede, că majoritatea cardinalilor trăiau cu metresele lor şi ca făceau totul pentru a-şi îmbogăţi copiii. Ea a văzut pe copin unora dintre cardinali, ca Giuliano della Rovere, Piccolomini, d'Estouteville. A aflat ce bogaţii au primit copiii papei Inocenţiu sau ai cardinalului Cibo. Vaticanul era plin de copiii şi nepoţii papei. Avea opt ani când una din nepoatele papei se căsătorea la Vatican. Lucreţia a simţit că ea şi fraţii ei pot beneficia de multe în această situaţie.

La 20 mai 1489 apărea în palatul lui Borgia tânăra Giulia farnese, însoţită de Ursino (Orso) Orsini. Era momentul când se ’neheia contractul de căsătorie între cei doi. La ceremonie participa şi cardinalul Rodrigo Borgia, în fruntea martorilor. Căsătoria fusese hotărâtă de părinţii celor doi logodnici, aceştia din urmă fiind minori. Giulia se apropia de 15 ani. Logodnicul se găsea sub protecţia Adrianei

6

Mila, care se ocupa cu educaţia Lucreţiei. Mica Lucreţia avea atunci 9 ani şi ceva. La 21 mai a avut loc nunta Giuliei. La casa Adrianei Mila o cunoscuse Rodrigo pe frumoasa Giulia, La Bella. Ca şi Lucreţia, era blondă. Cu ajutorul Adrianei, Giulia s-a lăsat prinsă în laţ de bătrânul, experimentatul şi libertinul Rodrigo Borgia. A căzut în braţele cardinalului de 58 de ani, puţin înaintea nunţii. Doi ani după căsătorie, era metresa declarată a cardinalului Borgia. Protejând această dezonoare a propriului ei protejat, Adriana a devenit o persoană influentă în casa cardinalului şi apoi a papei Alexandru al VI-lea Borgia.

Educată de Adriana Mila-Orsini, mica Lucreţia asculta povestindu-i-se despre ţara catalană ca despre o lume de legendă. În imaginaţia ei de copil, Spania era o imensă grădină plină de palate şi de nobili. De aceea, în cadrul învăţăturilor umaniste, ea a fost extrem de atentă să înveţe limba spaniolă, la fel ca şi

dansurile ţării sale, aşa cum le învaţă orice fată din Valencia. Avea 11 ani când a fost logodită cu un nobil spaniol; nu după mult timp cu altul. Cardinalul Rodrigo voia să-şi întărească situaţia în Spania. De aceea s-a simţit onorat când don Cherubin Juan de Centelles din provincia Valencia, dintr-o veche şi nobilă casă feudală spaniolă, a cerut mâna tinerei sale fete. În februarie 1491, când Lucreţia, tânăra logodnică, împlinea 11 ani, au fost încheiate contractele de căsătorie în dialect valencian. Contractul prevedea ce sume va aduce mireasa, cam ce trusou. Se mai stipula că, în interval de un an, donna Lucreţia va fi adusă de tatăl ei în Spania, unde va avea loc nunta. La 11 ani, Lucreţia avea soarta tuturor femeilor din vremea ei, indiferent de starea socială. Ba chiar mai rău pentru cei nobili. Puţin înainte ca tatăl să ajungă pe scaunul papal, părea că Lucreţia va redeveni spaniolă. Nu se ştie ce motive au interveni*, pentru că Rodrigo a rupt logodna dintre Lucreţia şi Cherubin. Cardinalul se gândea la o altă alianţă cu ajutorul fetei lui, pentru interesele „dinastiei" Borgia. Soţul în perspectivă era un alt spaniol, numit don Gasparo, conte de Aversa. Tânărul mire încă nu avea 15 ani şi trăia la Valencia. Logodna prin procură se făcea prin notariat în aprilie 1491. Încă nu fusese bine desfăcută logodna cu celălalt spaniol. Şi cea de-a doua logodnă a fost repede anulată.

Şi deodată fetiţa aceasta frumoasă a ajuns favorita lui

Alexandru al VI-lea. Romancierii şi dramaturgii au făcut din Lucreţia ruşinea sexului ei, eroina pumnalului şi a otrăvii. E drept că timpul era rău, curtea rea, exemplele rele chiar în familia sa. În Italia şi la Vatican corupţia era generală. Se pare că Lucreţia n-a meritat reputaţia proastă cu care a fost şi este încărcată. Pastor încearcă să motiveze „activitatea" Lucreţiei şi imoralitatea de care este acuzată.

Încă de mică, Lucreţia era de un farmec deosebit. Aşa spun toţi contemporanii. Medaliile, portretele făcute Lucreţiei ne arată o femeie foarte frumoasă. Puţin cam plină. Dar una din acele La Bella pe care le-au pictat pictorii şi le-au cântat poeţi. Scrisorile şi rapoartele ambasadorului Florenţei la Vatican ne-o descriu la 24 decembrie 1493. Lucreţia avea atunci 13 ani, era precoce şi logodită. Spune şi Lorenzo Pucci că era blondă. „Părul de aur" al Lucreţiei era celebru. Unii spun că la 20 de ani era „seducătoare şi în adevăr graţioasă". Că „are o faţă frumoasă, ochi mari şi luminoşi, statura dreaptă". Altul zice că „e de talie mijlocie, zveltă; faţa prelungă, nasul frumos şi bine profilat, părul auriu [...], buzele cam mari, dinţii strălucitori, gâtul alb". Era veselă şi surâdea mereu. Semăna cu tatăl ei. Avea grazia e allegrezza şi era plină de giovialità. Cam aşa au văzut-o contemporanii. Dolce ciera, faţă dulce. Mai târziu s-a rotunjit, ingraşsata] O femeie fără mâini prea mari, fără nervi, incapabilă să reacţioneze în faţa sorţii. Va fi

fost un instrument docil între Alexandru şi Cezar. Asculta de cei doi; voia pace cu orice preţ. Plângea uneori, dar revolta ei era mică, neînsemnată. Rămânea mereu dolce ciera… Se spune adeseori că era o femeie lipsită de voinţă, incapabilă de pasiuni violente.

Pinturicchio ne-a dat imaginea Lucreţiei într-o lucrare de la Vatican, în sălile Borgia, în marea frescă Sfânta Ecaterina din Alexandria în faţa împăratului Maximian. Este în această pictură o apoteoză a curţii Borgiilor. Cavaleri, tineri şi tinere în veşminte bogate, împodobite cu pietre preţioase şi aur, populează scena deasupra căreia tutelează taurul heraldic al Borgiilor. În această frescă se găsesc câteva portrete de familie şi desigur că unii din copiii papei ocupă loc de frunte, de onoare. Pe tron se află împăratul roman, îmbrăcat în costum bogat. Este Cezar. Înaintea lui – o frumoasă martiră egipteană, Lucreţia, care face gestul de a respinge propunerile ruşinoase ale împăratului. De cealaltă parte, pe un cal frumos, se vede Juan de Gândia, îmbrăcat după moda turcească pe care o folosea adeseori în goana lui după exotic, dar şi după fast. Era costumul pe care-l îmbrăcase de câteva ori cu prilejul unor procesiuni solemne prin Roma, mergând alături de papa care purta crucea şi emblemele pontificale, spre marea scandalizare a credincioşilor. Pinturicchio a pictat sala Borgia între anii 1494 şi 1496. Cezar avea atunci între 18 şi 20 de ani, iar

Lucreţia între 14 şi 16 ani. Ar părea că există o disproporţie între vârsta şi imaginea lor. Trebuie reţinut că toţi Borgii erau bine dezvoltaţi.

Lucreţia era atunci soţia lui Giovanni Sforza. Are o figură de un oval armonios, ochi dulci, nasul frumos şi drept, bărbia subţire. Întreaga ei figură emană o graţie calmă şi suavă. Fata papei Alexandru al VI-lea avea trăsături delicate, candoarea expresiei şi privirea surâzătoare. Niccolò Cagnolo din Parma o descrie astfel: „Ea are o talie mijlocie şi forme graţioase, faţa este alungită, nasul bine desenat, părul blond, °chii sunt de o culoare indefinită, gura un pic cam mare, dinţii strălucitori, gâtul zvelt şi alb ca neaua, ţinuta maiestuoasă şi rezervată în acelaşi timp. Din întreaga făptură emană totdeauna o veselie surâzătoare”.

Mai târziu, când Tiţian trecea prin Ferrara, la 1516, a executat un tablou remarcabil: Sclava, care se află astăzi în Anglia, la galeria Richmond. Au existat numeroase discuţii asupra modelului din această lucrare. O parte din criticii de artă sunt de părere că este vorba de Lucreţia, văzută însă după 20 de ani.

Comparând cele două imagini din cele două tablouri, aşa cum le-au surprins Pinturicchio pe la 1494 şi Tiţian pe la 1516, constatăm că există o asemănare a fizionomiilor din cele două portrete. Acelaşi oval al feţei, aceiaşi ochi vagi şi dulci, acelaşi nas, aceeaşi gură puţin prea mare, aceeaşi frunte înaltă şi senină. S-au

scurs 20 de ani, de aceea şi personajul lui Tiţian are liniile trupului mai pline, deşi trăsăturile feţei au rămas aceleaşi. Tânăra de la Vatican, care trecuse prin atâtea aventuri galante şi dramatice, era acum o femeie coaptă, înconjurată de patru copii, în sălile severe ale castelului din Ferrara. Ca şi altă dată, faţa mai păstrează amintirea veseliei surâzătoare despre care scria odinioară Niccolò Cagnolo ca fiind unul din farmecele deosebite ale Lucreţiei.

Ţinând seama de frumuseţea tinerei Lucreţia şi de situaţia ei socială, înţelegem cât de numeros era anturajul ei. Numai că destinul ei urma să fie hotărât de familie, de tată şi de frate. Au urmat dispute vii între foştii logodnici şi cel nou, mai ales între Gasparo şi Giovanni Sforza, dar la 2 februarie 1493 se încheia contractul de căsătorie între Giovanni şi Lucreţia. Papa îi dădea Lucreţiei o dotă de 30.000 de ducaţi. La primirea acestei veşti, la Pesaro, unde se afla fericitul Sforza, s-a dans? t o noapte în sălile palatului şi pe străzile oraşului, ca semn al unei mari victorii. Dar ce victorie nefericită!

Alexandru al VI-lea a pregătit pentru miri o casă, un palat în Santa Maria în Portico, nu departe de scările bisericii Sf. Petru. Lucreţia abia trecuse de 13 ani. Avea o curte particulară pe care o conducea Adriana Mila-Orsini, pentru a se afla în apropierea sa.

Vanozza rămânea mai departe în casa ei din cartierul

Regola. În acest moment a început îndepărtarea Vanozzei de copiii ei. Aproape o separare totală. Ea n-a putut lua parte la norocul şi mărirea lor decât din depărtare. Ca şi la dezastrul lor. Nu şi-a permis să se apropie de fostul ei „prieten” ajuns papă, mai ales că acesta nu i-a dat niciun semn. Relaţiile dintre ei au rămas totuşi destul de amicale. Lucreţia, intrată în palatul ei, făcea exerciţii de a se comporta ca o prinţesă. Era doar fata celui mai înalt prinţ al bisericii. Primea vizitele numeroaselor rude ale familiei, ale prietenilor sau admiratorilor sinceri sau prefăcuţi ai Borgiilor.

Printre suveranii italieni care-şi trimiteau ambasadorii la Roma sau veneau singuri să aducă omagiul lor noului papă, se găsea şi prinţul moştenitor de Ferrara (viitorul soţ al Lucreţiei). Alfonso se căsătorise la vârsta de 15 ani, în februarie 1491, cu Ana Sforza. În noiembrie 1492, Alfonso venea a Roma pentru a aduce omagii papei. A fost primit cu mari onoruri, Unul ce era rudă cu familia Sforza în care intra Lucreţia. Alfonso locuia la Vatican. A avut adeseori ocazia s-o întâlnească pe Lucreţia. Minunându-se, el a văzut-o pe tânăra cu plete blonde, cu figura frumoasa şi dulce, şi nu ştia că după nouă ani, această logodnică a altuia va fi soţia lui, la Ferrara. Hercule de Ferrara încerca să-şi menţină independenţa şi, cu sprijinul Vaticanului, să transforme ducatul său într-o monarhie. Planul lui era de a apropia pe

Alexandru, noul papă, de interesele Ferrarei.

Mirele, Giovanni Sforza, a cam întârziat. El sosi la Roma abia pe 9 iunie 1493, fiind aşteptat va porţile Romei de cardinali, cumnaţi, ambasadori. Lucreţia se aşezare într-o lojă împreună cu doamnele de onoare pentru a privi spectacolul sosirii logodnicului. Sforza a salutat-o galant, atunci când a trecut. El avea o fizionomie foarte plăcută. Văzut pe o medalie, zece ani mai târziu, apare cu bucle lungi, barbă, gura fină, frunte înaltă. La trei zile du Pă sosire se celebră nunta la Vatican. A avut loc un banchet cam deocheat, după cum ne informează Infessura. Raportul lui Boccacio, ambasadorul Ferrarei, descrie destul de fidel toată ceremonia. Participau cardinali şi ambasadori, nobili romani şi alţi invitaţi. Seara s-a dat un banchet „în familie” fiind de faţă câţiva invitaţi, printre care Giulia Farnese „deSpre care se vorbea atâta” (de qua est tantus sermo).

Lucreţia trecuse de 13 când se mărita ci Giovanni Sforza în iunie 1493. În dimineaţa zilei de 12 iunie 1493 s-au arătat printre invitaţi oamenii cei mai de seamă din Roma. Burchard îi notează cu grijă şi atenţie. Ca orice maestru de ceremonii. Cardinali, baroni, prelaţi de diferite ranguri. Printr-o uşă selretă intrau în sală fraţii mai mari ai Lucreţiei: Juan, dace de Gândia, frumos îmbrăcat; Cezar, îmbrăcat simplu, cu o haină neagră ce contrasta cu luxoasa îmbrăcăminte a fratelui mai mare. De faţă mai erau, în

marea sală a Vaticanului senatori, nobili romani şi din alte state italiene, nobili spanioli, ambasadori ai statelor italiene.

Se anunţă mireasa. Apăru îmbrăcată cu o minunată rochie, care o făcea şi mai frumoasă pe această candidă fetiţă. Alături de mica Lucreţie, păşeau Giulia Farnese, de o parte, şi Lella Orsini (căsătorită cu Angelo, fratele Giuliei), de cealaltă parte. Amândouă frumoase, dar mai ales Giulia. Însă Lucreţia era frumoasă şi prin tinereţea ei. Înainta cu pasul uşor, mişcat parcă de un ritm interior. „Merge astfel încât parcă nici nu ar mişca”, scria un contemporan la aceeași eveniment Apăru şi tânărul Sforza şi nunta se porni.

Seara, papa a dat o masă intimă. De faţă, câţiva prieteni ai Borgiilor în frunte cu Giulia. După masă au fost aduse darurile de nuntă. Scumpe şi frumoase. Apoi a urmat o comedie şi o serată muzicală. Iar mireasa vedea mişcându-se în faţa ei atâţia oameni pe care-i privea încântată. Şi nu ştia încotro să se uite mai mult: spre frumoasa Giulia, deocamdată adevărata femeie care triumfa la petrecere; spre inexplicabila şi superba vitalitate a părintelui-papă; spre eleganţa şi frumuseţea fratelui ei, Juan (de care se îndrăgosti în adevăratul sens al cuvântului), sau spre fascinanta putere obscură a fratelui ei, Cezar. Parcă mai puţin spre mire… La vârsta ei, ochii erau încântaţi şi râdeau imaginilor de la nuntă. Dar zilele următoare? îmbrăcă şi schimbă rochii din

bogata garderobă, primi felicitări, oaspeţi, omagii, cereri, daruri. Tot ce ţinea de puterea epocii se afla în mâna ei.

Giovanni Sforza a stat un timp la Roma, unde papa îi acordase o slujbă grasă, aşa cum se înţelesese cu Lodovico Moro care susţinuse încheierea acestei căsătorii. Dar Giovanni era neliniştit de la început. Două luni de comedie matrimonială i-au părut foarte lungi. Exista o scuză în legătură cu viaţa anormală pe care o ducea, căci în vara anului 1493 trecea prin Roma cu multă furie ciuma. Papa îi dăduse dezlegare să plece „acasă” la 3 august 1493, lăsând singură pe mica Lucreţie în palatul Santa Maria în Porticu. În octombrie, când boala s-a mai rărit, Giovanni trebuia să se întoarcă la Roma, pentru totali consumatione matrimoni cum cădem uxore tua, cum îi scria papa. Din scrisoarea aceasta s-ar înţelege că după nuntă lucrurile rămăseseră ca mai înainte şi că, din cauza anilor mici ai miresei, papa găsise prematur să se treacă la o normală „viaţă conjugală”. Abia la 10 noiembrie 1493, Giovanni reveni la Roma din dorinţa papei, dar cum zicea el şi ad accompagnarsi în tutto cum il-mă consorte. Această relaţie pe care trebuia să o realizeze în tutto cu ilustra lui soţie a fost pusă la îndoială de unii. E’drept că Giovanni Sforza nu se simţea în siguranţă la Roma, că era un timid şi suferea de o cumplită nelinişte, într-o epocă şi într-un loc unde trebuia să ai curaj să respiri. Se temea de papă, dar şi de rudele lui din Milano.

Tremura la gândul unei adieri de discordie. Lipsit de aroganţă – deşi la nivelul poziţiei lui de principe putea să aibă o situaţie excelentă – el se afla într-o postură extrem de meschină. Tăcea pentru că nu avea curajul şi puterea să dea replicile potrivite. Pentru aceste „slăbiciuni”, cardinalul milanez Ascanio Sforza l-a „scuturat” tare prin cuvinte ironice şi uneori pline de venin.

Trebuie remarcat că în aceste momente aventura omenească a Lucreţiei cu privire la căsătorie este foarte misterioasă. Care vor fi fost relaţiile lor reale, de soţ şi soţie, nu ni se spune. Poate Lucreţia a avut în această alianţă conjugală nişte complicaţii care* erau egate de interese, de orgolii, pudoare sau alte elemente. Cine ştie ce înţeegere a fo’» st între ea şi soţul ei. Mai târziu, unii se vor referi 1 manifestările de ono» are pe care ea le arăta soţului. Poate era un tribut a\ sensibilităţii cu car «era dotată Lucreţia. Însă cum vor fi fost nopţile e \ de mireasă şi de soţie nu ştim. Zilele, cu siguranţă, erau pline de serbări şi ceremonii. Pa hatul din Santa Maria în Porticu închidea între zicJVirile lui ridicate în quattrocento o curte activă şi intrigantă unde veneau tot felul de nobili şi ambasadori. Lucreţia avea o ladă de cereri memorii şi ne imaginăm că şi mătuşa ei, Adriana şi Giulia aveau şi ce azje Or plne Pentru toate acestea se plătea; şi încă bine. Cele trfemei duceau o viaţă comună. Se înţelegeau destul de bine, prinrând fără rivalitate favorurile papei. Lucreţia

primea daruri de o valoa, re mai mare Mgi ales după ce s-au răcit relaţiile dintre papă şi Giulia. Cele trei femei continuau să locuiască în Santa Maria în Porticu. Giulia avea cu dânsa pe mica Laura, despre care lumea ştia că fusese Concepută cu papa Alexandru al VI-lea. Ea avea speranţa că papa îi va face şi ei Q dotă bogată. Pe la mijlocul anului 1494, cele două doamne, Giulia şi Adriana, s-au pregătit să o însoţească pe Lucreţia a pesar? Lucreţia intrase în arena vieţii politice şi mondene a Italiei. Dgr, deocamdată, un loc de frunte îl mai deţinea cealaltă „femeie", mjrnoasa Giulia, ejus concubina, cum îi spuneau contemporanii.

În 1494, Carol al VIII-lea tocmai se pregătea să năvălească în Italia pentru a cuceri regatul Neapole. Mulţi au trecut în partidul profrancez. Papa însuşi balansa în politica lui. Giovanni a simţit pericolul şi a cerut permisiunea de la papă să plece Cu Lucreţia, pentru a arăta populaţiei din Pesaro pe stăpâna lor. Papa a fost de acord) urmând a fi însoţiţi de Giulia şi de mătuşa Adriana. era mai bine acolo! departe de bolile contagioase care circulau prin Roma (deşi printre motivele putea fi frica de francezii care pătrunseseră în Italia).

Acestea se întâmplau nu mult după nunta Lucreţiei. Soţul ei părăsise Roma pentru a întâlni armatele napolitane care se concentraseră în Romagna. Clauzele contractului de căsătorie prevedeau că el îşi va duce nevasta la Pesaro. papa spunea că de

teama ciumei s-a învoit ca el să plece. Cele trei femei s-au grăbit, astfel încât papa nu le-a mai putut vedea. Într-o scrisoare se arăta supărat pe Lucreţia că a luat-o pe Giulia cu ea, de care papa avea atâta nevoie... „Altă dată vom fi mai prevăzători şi vomavea grijă să ştim pe mâna cui încredinţăm afacerile noastre...”, scrie papa Ambasadorii notau că papa era cam nervos din cauza plecării metresei lui.

La 8 iunie 1494, Lucreţia intra cu soţul ei în pesaro. Palatul Sforza îi primea pe o vreme ploioasă. Acest Pesaro făcea parte din statele papale încă din vremea donaţiei lui Pepin ce slurt şi Carol cel

Mare (sec. al VIII-lea). În lupta Hohenstaufenilor cu papii, Pesaro cădea sub puterea imperială. La 1443, Pesaro fusese vândut de Galezzo Malatesta condotierului Francesco Sforza, primul duce de Milano. La 1447, Alessandro Sforza primea investitura de la papă pentru acest oraş. La 1489, Giovanni Sforza primea în posesiunea sa Pesaro. În castelul acestui oraş venea Lucreţia. Pesaro era situat pe o colină, în fundul unei văi largi. În jur, dealuri frumoase, împădurite. Un tablou încântător. Tiranii acestui mărunt stătuleţ feudal nu erau prea crânceni. Mulţi spuneau că frumuseţea locurilor îi oprea de la acţiuni criminale.

Sosind aici, Lucreţia se putea bucura pentru prima dată de fericirea sentimentului libertăţii. Tinereţea reuşise probabil să-i

menţină încă sufletul neviciat. Vaticanul, cu pasiunile şi crimele care se măcinau înăuntru şi în afară, putea să-i pară o închisoare. Dacă nu cumva îi plăcea această atmosferă viciată. Sigur că Pesaro era foarte frumos şi liniştit. Palatul se afla în vesela şi luminoasa piaţă a oraşului. Giovanni mai cumpărase un castel puternic nu departe de mare, care întărea valoarea defensivă a oraşului. Nu există amintiri din vremea cât a stat aici Lucreţia.

În timpul verii, Lucreţia şi mica ei curte au făcut vizite la Urbino. Aici se crease un centru de cultură şi Rafael, atunci în vârstă de 11 ani, făcea primele studii la şcoala tatălui său. Ea mai locui şi într-o frumoasă vilă ridicată pe colinele vecine oraşului Pesaro.

Lucreţia intrase în Pesaro într-un adevărat triumf. Ziua fiind ploioasă, splendoarea veşmintelor n-a putut fi pusă în valoare. De la Pesaro scriau separat, Lucreţia şi Giulia, către prietenul lor, papa de la Roma. Lucreţia îi descria lumea şi mai ales pe Catarina Gonzaga di Montevecchio, despre care se spunea că e o frumuseţe, însă fata papei n-o găsea chiar aşa. Le avea pe toate „prea”: nasul, faţa, mâinile, chiar pielea „prea” albă… Scria papei şi Giulia, care-şi intitula scrisoarea Al mi-o unico signore. Aşa era atunci papa Alexandru al VI-lea în viaţa prea frumoasei Giulia. Ea îl asigura pe papă că Lucreţia e benissimo măritata şi că se comporta excepţional. Iar pe undeva, în scrisoare, tinerica

Giulia îl numea pe bătrânul papă / / mi-o tesorol Cam ridicol şi cam ireventios pentru un papă şi încă unul tare bătrân, dar – e drept – foarte robust. Ca taurul lui emblematic.

Iar papa îi scria şi el plin de foc o scrisoare lungă, amoroasă şi prolixă. Avea papa Alexandru al VI-lea numai 62 ani, atunci! Se strecoară în rândurile papei şi dragoste, şi gelozie, şi dorinţă de a poseda tutta e senza mezzo, fără un rival oficial care era soţul Giuliei. iată-ne în mijlocul unei păduri amoroase stufoase, în care papa se cam împiedică de tot felul de rădăcini… sentimentale, vicioase, pasionale. Gelozie spaniolă, sângeroasă, faţă de mult curtata şi frumoasa Giulia-Ea anunţa pe papă că trebuie să plece pentru a vedea pe fratele ei grav bolnav. Papa nu e de acord, din cauza trupelor spaniole şi francezce se aflau pe drumuri. El reproşează întreprinderea atât Giuliei c-l Lucreţiei. Se teme pentru iubita lui Giulia. Lucreţia caută să o scuzeşi. asigură de dragostea ei. Ea însăşi se află într-o grandissima malinoc-nja

Lucreţia a fost iertată pentru greşeala ei. Giulia, în sefi-mb după ce asistă la agonia fratelui ei, Angelo, rămase multă vrem. e ja Capodimonte. Papa trimise scrisori şi apeluri plângătoare şi amoro. a se] chemându-şi amanta la Roma. Luni de zile aceasta a fost chem-rea papei: Giulia la Roma. Dar ea întârzia. Plin de furie amoroasă, Pafe>a îi scrie începând cu cuvintele grele: Giulia ingrata e perfida. S-a trejt în el sângele spaniol care fierbea la

mare temperatură. În fine, Giun” cu Adriana pornesc spre Roma. Însă pe drum sunt prinse de sol daţi-i francezi. Carol al VIII-lea refuză să le vadă. Papa trebuie să plătească o frumoasă sumă pentru a le răscumpăra. El plăteşte, vesel, oricât, cgci o va avea, în fine, din nou lângă sine pe Giulia sua.

Pentru Lucreţia, Pesaro rămânea un mic orăşel. El nu-i Putea oferi distracţii tinerei doamne care gustase ceva din viaţa Romei. jij moravurile erau prea patriarhale. Nu exista nicio familie mai deosetă. Renaşterea pătrunsese sub diferite forme la Pesaro, dar foarte incipiente. A regretat mult că nu l-a putut întâlni pe tânărul poet QUjdo Posthumus Silvester, care tocmai îşi făcea studiile la universitaten Padova. Tânără, frumoasă, încântătoare, fata papei și, pe deasupra nevasta unui Sforza, Lucreţia și-a făcut destui prieteni la Pesaro. Aici putea fi socotită un fel de regină pastorală. Dar viaţa în acest ora și era prea uniformă şi prea îngustă pentru ea. După un an de… plictiseală a Pesaro, Lucreţia pornea spre Roma.

În timp ce Giovanni Sforza pleca să lupte împotriva franl62 jOr lăsându-şi nevasta sotto il manto apostolico, Lucreţia se a» şeza împreună cu mătuşa Adriana în palatul Santa Maria în Porticu.

În atmosfera aceea viciată şi ticăloasă de la Roma şi de la Vatican s-a întors Lucreţia în primăvara anului 1495. Prin

propt-ja ei trăire a deprins viaţa plină de imoralitate şi perversiune care – se petrecea la Vatican. Viciul era stăpânul acestui centru al vieţii catolice. Ambiţia şi dorinţa de câştiguri mijloceau tot felul de crime din Partea tuturor celor ce se găseau aici. Actorii unor ceremonii care nu aveau nimic creştin în ele erau tocmai şefii cultului catolic. Lucreţia a Văzut cum sub oblăduirea şi cu participarea papei şi a lui Cezar, la Vaticgn se petreceau întâmplări de necrezut, care au intrat în legendă! Lucreţia avea deci de la cine învăţa cele mai imorale vicii.

Trăind atmosfera acelei Rome şi a acelui Vatican, Lucrţia a crescut şi s-a maturizat numai bună, poate mai rea decât multe din femeile timpului său. Era veselă, uşuratică, frivolă. În fiecare zi Vedea Pe cei doi fraţi: Juan şi Cezar. Cezar era gelos pe fratele mai mare pentru „prietenia” arătată lui de Lucreţia. După omorârea lui Juan, Lucreţia vedea în fiecare zi pe papă şi pe Cezar. Ea a devenit repede clienta şi podoaba serbărilor date de cei doi. În curând era confidenta intrigilor de la Vatican, a tendinţelor de mărire a Borgiilor şi în ea s-au concentrat multe interese ale familiei.

Lucreţia n-a avut inteligenţa altor femei, nici calităţi diplomatice. A fost fata unui cardinal, apoi papă vicios, şi sora unui criminal sângeros. A jucat mai curând rolul unui instrument în mâna lor. Abia după a treia căsătorie, în februarie 1502, ea ieşi

definitiv din acest cerc. Unii scriitori, ca Gregorovius, au văzut în ea o „victima", fapt ce poate fi adevărat şi în acelaşi timp o încercare de apărare a „femeii" care a fost Lucreţia Borgia.

După plecarea francezilor din Italia, Giovanni Sforza s-a întors la Roma. În primăvara anului 1497, el a simţit că nu mai are ce căuta aici. Sub diferite motive era forţat să divorţeze. Pentru a scăpa de pumnal sau de otravă, el a fugit la Pesaro. Lucreţia, care nu l-a iubit, l-a anunţat totuşi despre pericolul care-l pândeşte. Borgii au fost foarte supăraţi că nu i-au închis gura pentru totdeauna. Acum erau obligaţi la un divorţ scandalos. Tot acum, la 14 iunie 1497, Cezar îl omora pe fratele său, Juan de Gândia.

În timpul crimei, Lucreţia nu se afla la Vatican. Ea se retrăsese, la 4 iunie 1497, la mănăstirea de călugăriţe San Sisto. Probabil plecase acolo în urma despărţirii de soţul ei. Un contemporan, Donato Aretino, făcea o glumă bună când scria unui cardinal că Lucreţia, retrasă la mănăstire, ar avea de gând să se facă şi ea călugăriţă. Dar adăuga că „mai se spun în legătură cu ea şi alte lucruri care nu se pot încredinţa unei scrisori". Era vorba de unele relaţii foarte intime cu membrii familiei. Acolo află ea despre moartea lui Juan, care după multe informaţii din epocă, era cel mai iubit de ea, dintre membrii familiei. Ea cunoştea motivele crimei săvârşite de Cezar. Era dorinţa lui

Cezar nu numai de a lua locul lui Juan lângă ea, dar şi în afacerile lumeşti al Vaticanului şi ale Italiei.

Durerea lui Alexandru al VI-lea a trecut repede. Avea multe de făcut. Mai întâi trebuia divorţată Lucreţia. O comisie de cardinali a declarat impotent pe Giovanni Sforza, iar pe Lucreţia, fecioară… Un contemporan scria că, aflând o asemenea veste, a râs toată Italia cum nu râsese de multă vreme. Lucreţia declara că poate jura că totul e adevărat. Hohotele de râs s-au înteţit. Intimidat de rude, mai ales de Lodovico Moro, Giovanni Sforza a fost de acord cu cele afirmate: Non haverla mai cognosciuta… et esser impotente. La 20 decembrie 1497, căsătoria era desfăcută legal.

Contemporanii de la curtea lui Alexandru al VI-lea observau că Lucreţia nu era mulţumită. Încă din vara anului 1495. Apăreau prea multe noutăţi care o neliniştea, în viaţa de curte de la Vatican. Venirea Sanciei i-a provocat o acută stare de gelozie. Se temea că va trece pe planul al doilea. Venea o fată frumoasă şi plină de foc. Întâlnirea dintre cele două tinere a fost memorabilă. Sancia ajungea pe la orele 10 dimineaţa, în ziua de 20 mai 1495. Avea un cortegiu regal. Călărea un cal negru. Lucreţia venise în întâmpinare tot pe un cal negru. Cele două tinere s-au îmbrăţişat cu multă ceremonie. Alexandru al VI-lea aştepta nerăbdător, uitându-se pe ferestre spre piaţă. Era înconjurat de cardinali.

Sancia şi Jofre au intrat şi, îngenunchind, au sărutat pantoful papei. A intrat apoi curtea feminină a Sanciei pentru acelaşi sărut, în timp ce papa se uita la fete cu ochi lacomi. Apoi s-au aşezat. La mijloc, papa. De o parte, frumuseţea blondă a Lucreţiei, de cealaltă parte, pletele negre şi frumuseţea întunecată a Sanciei. Arbitrul şi patronul, papa, le privea încântat. Tot ce a urmat, discursuri, serbări, dansuri, amintesc foarte bine de vechea senzualitate păgână.

Aşa începea Sancia să participe la suveranitate în Vatican, dar fără o participaţie directă cum era cea a Lucreţiei. Ea conta mai mult ca o favorită, datorită titlului şi rudeniei ei regale. Sancia nu-şi iubea soţul. Avea nevoie de un bărbat mai furtunos, mai puternic şi mai tiranic decât Jofre. Până la sfârşit, ea găsea aceste calităţi întâi la cumnatul său, Juan, apoi la celălalt cumnat, Cezar.

Destul de repede, Lucreţia şi Sancia au devenit prietene. Însă relaţiile dintre ele erau destul de circumspecte şi de temperate, împreună cu Giulia, care stăpânea mai discret inima papei decât o făcuse în primii ani, Lucreţia s-a calmat, lăsând pe Sancia să facă ce dorea în expediţiile ei amoroase. Lucreţia simţea că tot ea era stăpână la Vatican. Pentru Sancia a organizat baluri, muzică, distracţii. Era momentul în care Savonarola lansa apostrofările lui împotriva femeilor pontificale. Însă nimeni

dintre Borgii nu s-a simţit lezat. Atunci când papa s-a înfuriat, Savonarola a fost trimis pe rug.

Giovanni Sforza nu s-a lăsat convins să se întoarcă în oraşul etern în cursul anului 1496. îl întâlnim în ianuarie 1497 la Roma. Dar din nou fugea la Pesaro. Nu avea inimă atât de vitează ca să mai rămână. După pronunţarea divorţului, în decembrie 1497, ura lui a răbufnit, afirmând că papa a provocat divorţul pentru a o reţine pentru sine pe Lucreţia.

În decembrie 1497, Lucreţia era deci liberă. Dar în martie 1498 „fecioara” noastră dădea naştere unui copil. Al cui era acest copil, acest „infante roman”? Cine era tatăl?

Procesul de divorţ şi apoi naşterea au dat prilej pentru un mare scandal public, precum şi zvonurilor dezonorante cu privire la viaţa Privată a Lucreţiei însă lumea mergea înainte. Papa pregătea în linişte noua căsătorie a Lucreţiei. Şi încă una cu relaţii. Era vorba de Alfonso de Aragon, fiul regelui Alfonso al II-lea de Aragon. Primise titlul de duce. Lucreţia putea fi mulţumită, căci viitorul ei soţ era frate cu Sancia. Era deci o căsătorie „în familie”. Papa voia să pună capăt scandalului, scandal pe care fantezia publică îl amplificase prea mult. Se formase la Roma şi în Italia o opinie pe care o sintetiza cronicarul veneţian Matarazzo, care spunea că Lucreţia era „purtătoarea drapelului curtezanelor” (spus academic). Viaţa particulară a Lucreţiei era cam tenebroasă,

fiind expusă la cuvinte grele din partea denunţătorilor ei.

Desigur că mirele nu ştia prea multe din aceste întâmplări. La 20 iunie 1498 avu loc a doua căsătorie a încă tinerei Lucreţia cu Alfonso de Aragon. Nefericitul mire venea la Roma tăcut şi trist, fără ceremonie şi aproape în secret trecu lângă nevasta lui în palatul Santa Maria în Porticu. La 21 iulie 1498 avu loc căsătoria religioasă celebrată la Vatican. Deasupra capetelor mirilor strălucea o sabie goală ţinută de un cavaler: căpitanul gărzii papale, spaniolul Juan Cervillon. Tristă coincidenţă...

La 1498, Lucreţia, devenită ducesă de Bisceglia, acum în vârstă de 18 ani, nu plecase din Roma la Neapole cu soţul ei Alfonso, care reuşise să împlinească 17 ani. Alfonso era un tânăr amabil şi chiar frumos. Se spune că Lucreţia avea o deosebită înclinare pentru el. Poate mai mult maternă. Ca bărbat, Alfonso avea destui concurenţi, chiar în sânul familiei.

În anul 1498, încercările Franţei de a cuceri regatul Neapole au reînceput. Familiile nobile şi cardinalii angajaţi în unul din partidele antifranceze au fugit. În iulie 1499 fugea şi Alfonso, după o convieţuire de un an cu Lucreţia. Papa ura pe aragonezi din numeroase motive, ură întărită şi de faptul că Alfonso se afla acum în tabăra duşmanilor. Alfonso o chemase pe Lucreţia la Neapole, dar ea refuzase. Plecase la Neapole şi Sancia. Lucreţia se simţea foarte rău: era al doilea soţ legal care fugea.

Iar ambasadorii trebuiau să suporte blestemele şi înjurăturile papei asupra ginerelui fugit şi asupra regelui Frederic de Neapole care-l făcuse să fugă. Pentru a-i da de lucru şi a o ridica la un nou rang, papa o numi pe Lucreţia, în august 1499, guvernator peste Spoleto şi Foligno. Lucreţia ştia că nu merită să plângi şi nici să fii supărat după cei ce pleacă. Şi încă fugind. Avea destule motive să fie veselă la petrecerile ei din Vatican. Avea în primul rând familia. Lucreţia preaiubită nu trebuia umilită, spunea papa. El se gândea că la Spoleto, la peste 100 km nord de Roma, Lucreţia se afla la o depărtare şi mai mare de Alfonso. Papa dispunea să fie primită „cu o consideraţie şi un respect cu totul deosebite” şi că trebuie ascultată „ca şi cum ar fi propria noastră persoană”.

În dimineaţa zilei de 8 august 1499, un mare cortegiu pe care îl alcătuise însuşi papa porni de la Roma spre Spoleto. Ambasadori, nobili, doamne, domnişoare de onoare, soldaţi şi servitori, peste 40 de care cu cele necesare Lucreţiei. În loggia sa, papa i-a petrecut cu privirea. Ea şi Jofre trecuseră prin faţa papei şi-şi plecaseră capetele cu tot respectul cuvenit unui asemenea înalt prelat. Papa a privit mult, cu plăcere şi părere de rău spre fluturarea părului blond al Lucreţiei, care se îndepărta tot mai mult. Sentimentul umilinţei soţiei părăsite pe care îl simţea Lucreţia a fost repede acoperit de conştiinţa poziţiei ei politice.

Trebuia să guverneze nu atât interesul ei, cât al statului pe care-l servea. Interesul familiei Borgia. La 14 august 1499, Lucreţia intra în Spoleto în aclamaţiile populaţiei, plină de curiozitatea de a o vedea pe tânăra guvernatoare despre care aflase atâtea. I se pregătiseră arcuri de triumf. Apoi a ajuns la Rocca di Spoleto, citadela în care va locui, după ce ascultase tot felul de cuvântări din partea magiştrilor oraşului.

Între timp, papa trimisese pe căpitanul spaniol Juan Cervillon la regele din Neapole pentru a aranja reîntoarcerea lui Alfonso la Vatican. După multe şi încurcate discuţii, regele promisese că Alfonso se va întoarce pe la mijlocul lunii septembrie lângă nevasta lui. Era ultima încercare a casei aragoneze de a câştiga de partea ei pe papă, în lupta cu pretenţiile regelui francez. Încercarea avea în vedere chiar jertfirea unui om.

La 19 septembrie 1499, Alfonso, care ascultase ordinul papei, se găsea lângă Lucreţia la Spoleto. La 23 septembrie, ea pleca împreună cu soţul ei la Nepi, unde primea investitura pentru oraşul, castelul şi domeniul care aparţinuseră lui Ascanio Sforza, vasal trădător. Alexandru al VI-lea venea el însuşi la Nepi să-i predea fiicei preaiubite două teritorii importante. Se vede că Lucreţia se bucura de mari favoruri din partea papei. Apoi plecară spre Roma, iar aici, la 1 noiembrie 1499, ea născu un

băiat care primi numele tatălui, cel de Rodriguez. La botez au participat cardinali, ambasadori şi trimişi ai monarhilor italieni şi europeni. Peste o săptămână sosea la Roma şi Cezar Borgia. Venea din Romagna. Era cam posac. Îşi aducea aminte de refuzul regelui napolitan de a-i da de soţie pe Charlotte de Aragon. Mai ştia că regele Franţei îşi menţine ideea fermă de a cuceri regatul Neapole, şi că el trebuie să contribuie la acest plan, fiind şi el ajutat de regele francez să-şi croiască un regat în Italia. Papa însuşi se gândea să se despartă de casa de Aragon. Numai Lucreţia se simţea oarecum legată de soţul ei, Alfonso. Nu se ştie dacă Lucreţia aflase sau nu despre hotărârea celor doi Borgii de a rupe prin orice mijloace legăturile de familie cu dinastia de Aragon.

6

Moartea lui Alfonso trebuie legată de Lucreţia sau de Cezar? De cauză sau de efect? Ea l-a îngrijit cu multă atenţie cât timp a fost rănit. La moartea lui Alfonso, Lucreţia nu a leşinat. N-a plâns şi nici n-a fugit din mijlocul bandei de asasini în care se mişca şi trăia. Dimpotrivă s-au strâns relaţiile d dintre papă, Lucreţia şi Cezar. La Roma, ea n-a prea fost văzută în public. Burchard o pomeneşte foarte rar. Se pare că a stat într-o permanentă stare de dependenţă faţă de familie. A fost oare o femeie pasională? în orice caz, ea ar fi trebuit să aibă destulă tărie morală, acolo, la

Vatican, ca să alunge de lângă sine pe tată şi pe frate. Însă legendele despre nişte relaţii incestuoase porneau din vremea lui Juan, fratele mai mare.

Lucreţia s-a retras la Nepi pentru scurtă vreme. Era unul dintre oraşele Etruriei, aşezat pe un platou înalt. În jur, stâncile de tuf vulcanic serveau ca o adevărată întăritură naturală, în afară de zidurile care înconjurau oraşul. Castelul se afla în partea mai slab apărată a oraşului. Papa Alexandru al VI-lea dăduse castelului forma care se mai poate vedea încă astăzi la Nepi. A fost restaurat şi întărit cu bastioane de papa Paul al III-lea. Astăzi se află într-o stare de ruină deplorabilă, dar la 1500 castelul arăta destul de impozant. Se mai văd şi astăzi urmele emblemei Borgiilor. Aici venea Lucreţia. Peisajul, ca în întreaga Etrurie, este cam sever şi cam melancolic, iar natura vulcanică a pământurilor oferă un aspect cam dezolant. La 31 august 1500, Lucreţia intra în castelul din Nepi. Avea cu dânsa pe ultimul copil, Rodriguez. Nu era prea veselă, căci nu demult fusese înmormântat tânărul ei soţ. Scrisorile trimise de aici la Roma sunt semnate: principessa di Salerno, la infelicissima. O parte din scrisori, trimise servitorului ei credincios, Vincenzo Giordano, nu trebuiau cunoscute de nimeni şi mai ales de Rexa, de papa Alexandru al VI-lea.

În noiembrie 1500, ea dorea să se întoarcă la Roma. Tatăl

ei o chema la Vatican înainte de anul nou. Reîntoarsă acasă, părerile de rău care o încercaseră uneori au trecut repede, atât de repede încât parcă nici nu existase un Alfonso de Aragon. Nimeni nu mai recunoştea după câteva luni în tânăra surâzătoare şi veselă, pe văduva unui soţ căzut sub loviturile asasinilor. Iar asasinii erau aproape. Mediul sau temperamentul moral al Lucreţiei contribuia la aceasta? Poate şi alte împrejurări ce se încadrau în mediul familial?! începea să se vorbească de o nouă căsătorie cu prinţul moştenitor de Ferrara, care, din 1497, rămăsese văduv. La această căsătorie se gândeau Borgii încă din vremea cât mai trăia Alfonso de Aragon. Alexandru al VI-lea susţinea o atare căsătorie care era un mijloc de a favoriza interesele lui Cezar. Nu numai că se asigura în felul acesta posesiunea Romagnei de către Cezar, dar se deschideau şi şanse de a ocupa Bologna şi Florenţa. Planurile erau mari. Alături de Ferrara trebuiau să vină şi aliaţii ei, suveranii de Mantua şi Urbino. Cu o ligă organizată de papă în care ar mai intra şi Franţa, Borgii se vedeau apăraţi de orice atac. Multă vreme, ducele Hercule de Ferrara a rezistat. Nici tânărul Alfonso de Ferrara nu părea prea încântat de o asemenea căsătorie, mai ales că avea în vedere altceva, o prinţesă din casa regală a Franţei. Ludovic al XII-lea ar fi dorit şi el să dea lui Alfonso de Ferrara o principesă franceză, prin care ar fi întărit poziţia Franţei în Italia. Nici el nu

dorea să întărească dinastia Borgiilor. Însă expediţia franceză spre Neapole avea nevoie de sprijinul sau măcar de avizul papei. De aceea regele Franţei a fost de acord cu căsătoria dintre Alfonso de Ferrara şi Lucreţia. La 8 iulie 1501, Hercule de Ferrara îşi dădu asentimentul. Negocierile pentru încheierea căsătoriei duraseră mult şi fuseseră umilitoare pentru Lucreţia. În aceste împrejurări atât de favorabile, papa Alexandru al VI-lea hotărî să ocupe feudele şi bunurile feudalilor din Latium, care erau lipsiţi de apărare. La 27 iulie 1501, papa plecă şi el cu armatele. În acea zi instala pe Lucreţia la Vatican, în locul lui. În viaţa Lucreţiei începuse o etapă nouă.

Puterea Lucreţiei la Vatican şi în conducerea bisericii catolice

Abia trecuse un an de la prima căsătorie. Lucreţia avea 14 ani şi mai bine, iar Gregorovius şi alţi scriitori ataşaţi curiei papale o prezintă ca pe o „fetiţă pasivă şi neştiutoare”. În realitate, ea ocupa acum la Vatican un loc de frunte. Printre primele locuri. Alături de Giulia, ea împărţea spaţiul sentimental al inimii tatălui pontif. Asediul scaunului apostolic se dădea nu prin Giulia, ci prin Lucreţia, căreia i se solicitau tot felul de favoruri şi privilegii, în schimbul unor „cadouri” substanţiale.

Familia Gonzaga din Mantua dorea să obţină o pălărie de cardinal pentru Sigismondo, unul din membrii familiei.

Ambasadorul acestei familii la Roma, F. Brognolo, recomandă să se intervină prin cele două femei, dar mai ales prin Lucreţia, „care este foarte bine văzută”, căci „majoritatea acelora care doresc să obţină o favoare intră aici prin această poartă”. N-ar fi rău, propune ambasadorul, ca la 1 martie 1494 să i se ofere Lucreţiei un semn de atenţie şi omagiu, împlinea atunci 14 ani. „Gratitudinea” în înţelesul vremii şi mai ales a Borgiilor, însemna ceva „sunător” şi intangibil. Tot Brognolo scria Isabellei d’Este că dacă vrea să obţină ceva „este nevoie de bani şi nu de scrisori”.

Anul următor, deşi Lucreţia era foarte tânără, a devenit Păzitoarea documentelor importante ale familiei. Întrebat de papă ce sumă a oferit Brognolo pentru candidatul Gonzaga în schimbul pălăriei

6

de cardinal, Giovanni i-a arătat scrisoarea prin care oferea suma de 15.000 de ducaţi. După ce a citit-o, papa a poruncit ginerelui să predea scrisoarea Lucreţiei şi adăugă: „Spune-i să păstreze cu grijă în una din casetele ei scrisoarea, pentru ca să ştie de unde să o ia atunci când i-o vom cere”.

În acest timp, Alexandru al VI-lea chema de la Neapole pe nora sa, Sancia, dorind să vină întrucât între altele „ştia că e o mare frumuseţe”. Lucreţia a avut o teamă vagă de această cumnată care prin comparaţie cu dânsa, putea să aibă ceva care

să-i fie favorabil în faţa papei. Însă frumoasa aragoneză nu s-a interesat la Vatican decât de serbări, cavalcade şi amoruri. Lucreţia a putut să domine fără grijă, ba chiar să se ridice mai sus, deşi papa făcea gesturi de curtoazie fată de vesela şi strălucitoarea lui noră. Pe la 1496, ambasadorii care ştiau prea multe raportau că treburile sunt cam încurcate în familia Giovanni-Lucreţia şi că „Giovanni a plecat din Roma plictisit şi fără niciun motiv, lăsându-şi nevasta sub mantia apostolică”.

Este interesantă precizarea. „Mantia apostolică” poate fi şi simbolul părintesc al ocrotirii. Dar dacă este altceva? Despre acest „altceva” vorbesc multe informaţii din epocă, reluate de istoricii de mai târziu. Burchard, care nu notase nimic despre Lucreţia timp de trei ani, începe să înregistreze cu migală tot ce vede cu ochii lui. E vorba de mici întâmplări care marchează de fapt ascensiunea tinerei femei, care ajunsese acum atât de puternică la Vatican, încât se ocupa chiar de probleme ale religiei. La ea vin în vizită obligatorie noii cardinali îndată ce au primit purpura. împreună cu Sancia, a cărei frumuseţe este captivantă, se aşază adeseori alături de tronul papal, pe perine de catifea, schimbând cu p? pa vorbe jocosa et risoria. Burchard spune că în timpul unei slujbe religioase importante, din spatele scaunului papal din biserica Sf. Petru, a apărut „o trupă veselă” de doamne, care s-a aşezat în scaunele destinate canonicilor.

Urmează anul 1497, an în care Lucreţia a fost amestecată într-o dramă obscură. Soţul ei, Giovanni Sforza, fugise încă o dată din Roma, refuzând să accepte divorţul pe care i-l impuneau cumnaţii, se pare ameninţându-l cu moartea, după ce descoperise o intrigă incestuoasă în propriul apartament. Fără a spune nimănui ceva, Lucreţia s-a retras la o mănăstire, la 4 iunie 1497. După zece zile, fratele său, Juan, dispărea şi era găsit în apele tulburi ale Tibrului. Ambasadorul Malispero, într-un raport din 17 iunie 1497, atribuie asasinatul lui Giovanni Sforza, pentru motivul că acesta ar fi descoperit relaţii ascunse ale celui mort cu propria lui soră, Lucreţia. Ofensat de acuzaţia de impotenţă, Giovanni Sforza fugi la Milano şi de acolo aruncă una din cele mai grave acuzaţii asupra dinastiei Borgia: „Declar că am avut relaţii cu ea, dar papa mi-a răpit-o nu cu alt scop decât ion pentru a face el acest lucru pe socoteala lui". Pe la 1500, acest Giovanni s-a recăsătorit şi a avut un băiat. De aceea, spun cronicarii, el nu a putut fi acuzat de impotenţă.

Lucreţia a ieşit repede din umbra unde se refugiase. Vom asista din nou la o întâmplare de familie sângeroasă şi sinistră, în care personajele principale stau păzite de întunericul nopţii. Acum apare pentru prima dată Lucreţia în public, cu instinctele şi mijloacele ei de curtezană. Femeie disputată, ea avansează în scena vieţii romane, în mijlocul evenimentelor întunecate păşind

peste cadavrul unui frate care abia s-a răcit. Ea părăseşte celulele mănăstirii unde se refugiase, care nu conveneau structurii ei psihice. Revenită lângă tatăl ei, ea constată că ecoul tristelor evenimente petrecute nu de mult s-a stins. Eliberată de supravegherea soţului, sigură pe aprobarea divorţului pe care îl pregătea o comisie binevoitoare de cardinali, ea păşeşte, ca şi ceilalţi membri ai familiei, pe panta amorurilor uşoare. Frumuseţea ei trezeşte dorinţe. Ea nu ştie rezista cuvintelor, şoaptelor de dragoste. În această atmosferă de frenezie erotică, pot dispărea chiar şi barierele de sânge.

În decembrie 1497, cu prilejul desfacerii căsătoriei cu Sforza, comisia cardinalilor proclamă solemn virginitatea Lucreţiei. Matarazzo scria că... şi Dumnezeu ştie că a fost şi era atunci cea mai mare târfă din Roma”. Râsul crescu îndată ce Lucreţia dete semne că este însărcinată în câteva luni, deşi soţul ei fugise şi lipsea de prea mult timp. Despre acest copil care se năştea în primăvara anului 1498 s-a vorbit mult.

La câteva luni după naşterea copilului nelegitim, în august 1498, Lucreţia se căsătorea cu Alfonso de Bisceglia, fratele Sanciei. Alfonso avea abia 17 ani şi a frapat lumea romană prin frumuseţea şi nevinovăţia lui sufletească. Nu făcuse o căsătorie din dragoste, ci doar la insistenţele regelui din Neapole, care căuta să scape în felul acesta de cererea papei de a acorda mâna

fiicei sale, Charlotte, lui Cezar, căruia i-ar fi revenit în felul acesta coroana regatului de Neapole.

Lucreţia a rupt legăturile amoroase, dar nu putea să-şi schimbe felul de viaţă. De aceea nu-i putea inspira tânărului ei soţ niciun fel de sinceră afecţiune. El se simţea un intrus la Vatican, între evenimentele politice europene şi intrigile familiei Borgia. La 1499, când Ludovic al XII-lea cobora în Italia pentru a cuceri Neapole, Alfonso părăsi brusc Roma. Motive personale întăriseră nevoia de a fugi. Se îndoia de cinstea soţiei, căci se vorbea cu destulă ironie despre prima sarcină pe care o avortase şi de a doua care era în curs.

Lucreţia arăta supărată din cauza fugii lui Alfonso, dar după trei zile uitase totul. În a patra zi, la 8 august 1499, pornea din Vatican cu un cortegiu de nobili spre Spoleto, cu o figură oarecum veselă. Avea atunci 19 ani şi îndeplinea funcţia de regentă la Spoleto, în locul unui cardinal. Erau primele onoruri publice ale unei fiice favorite. Avea cu dânsa pe fratele mai mic, Jofre. Pentru a nu obosi, papa ceruse să se construiască pentru ea un scaun acoperit cu cuverturi stacojii brodate cu flori, două perinițe din damasc alb și un foarte frumos baldachin Burchard spune că papa pusese să se aşeze pe o măgăriță un scaun şi un scăunaş de mătase. Avea mare grijă pentru fata lui.

Regenta aceasta neobișnuită a rămas mai mult de două luni

la Spoleto. Alexandru al VI-lea s-a simţit consolatus et recreatus când a văzut-o întorcându-se la Vatican. Pentru a o înveseli, a uita necazurile călătoriei şi grelele sarcini politice şi administrative, Burchard spune că Alexandru al VI-lea i-a trimis în întâmpinare trupa de papales mimi et joculatores. Cu Lucreţia se întorcea la Roma şi bietul Alfonso. La Vatican, el a găsit feţe vesele şi bucuroase de a-i primi nevasta cu serbări zgomotoase şi fastuoase. Câteva luni mai târziu, Lucreţia îl fericea cu un fiu, botezat Rodrigo. Nu ştim dacă această veste l-a bucurat de paternitate, dar el era foarte surprins că papa anunţa naşterea copilului cardinalilor convocaţi la miezul nopţii, în timp ce nunta lui se făcuse aproape în secret. A fost mirat să asiste la botezul organizat cu un fast deosebit.

N-au trecut decât câteva zile şi Alfonso, mai întâi rănit de oamenii lui Cezar, a fost sugrumat chiar la Vatican de Micheletto. Fără a se arăta prea afectată, Lucreţia s-a îndreptat spre castelul ei din Nepi, însoţită de 600 de călăreţi.

Era al treilea cadavru pe care-l vedea rostogolindu-se la picioarele ei. Spun documentele şi oamenii epocii că nu din motive politice sau familiale, ci numai din cauza unei gelozii monstruoase, i-rumoasele rochii ale acestei tinere femei erau pline de sânge. Avea abia 20 de ani, iar drumul său era semănat cu morţi, fără ca ea să fi scos măcar un strigăt de groază sau un

gest de rezistenţă.

Burchard face doar unele aluzii la aceste evenimente, în al său Diarium. Însă aceste aluzii ne fac să înţelegem că sângeroasele întâmplări ce se petreceau din cauza Lucreţiei, nu o afectau prea mult. Erau prea multe evenimente care îi răpeau capacitatea de a mai simţi: divorţurile, adulterele, incesturile. Dacă a avut vreodată o durere, aceasta a fost superficială. Cum i-a fost şi firea. Câteva zile după ultima lugubră tragedie, ea privea veselă şi surâzătoare balul şi dansurile isterice şi scenele pline de senzualitate de la Vatican, împreună cu părintele-papă. Ea prezida serbări, primea pe noii cardinali şi pe tinerii feudali, alerga prin oraş sau pe la castelele vecine urmată de un cortegiu extraordinar, în timp ce papa o admira de la una din ferestrele castelului Sant-Angelo. O admira pe Lucreţia şi cortegiul care defila pe sub ferestrele Vaticanului, ad laudem et honorem S. Romane Ecclesie, adaugă cu obidă cronicarul vremii.

Papa Alexandru al VI-lea s-a arătat totdeauna mândru de frumuseţea şi de graţiile fiicei lui. Cu toate că era ocupat cu slujba de ceremonii, chiar Burchard a trebuit să constate creşterea progresivă a tandreţei părinteşti. Plin de grijă şi dragoste, papa n-a mai numit-o pe Lucreţia Filia Sanctissimi Domin Noştri Papae, ci Filia chiarissima, Filia amatissima, Filia perchiara Sanctissimi Domini Noştri Pape… (Burchard, II)

Este etapa în care Sebastiano di Brânca Tadellini nota în ziarul său: „Papa iubea atât de mult pe fiica sa, încât se aşeza la fereastră cu ea, la vederea şi cunoaşterea acelora care voiau să-i vadă”. Ambasadorul napolitan raporta guvernului său că papa „îşi iubeşte fiica într-un fel superlativ”, lăsând să se înţeleagă multe lucruri din cele spuse. Afecţiunea morbidă apăsa atât de mult pe papă, încât el călca în picioare orice reţinere sau pudoare. Depăşind limitele decenţei, e! încredinţa Lucreţiei gestiunea afacerilor interne ale bisericii catolice, atunci când pleca din Roma. Nicio curtezană n-a ajuns vreodată la o asemenea situaţie şi putere.

Prima abdicare de la suveranitatea pontificală a lui Alexandru al VI-lea, predată în mâinile Lucreţiei, a avut loc la 27 iulie 1501 şi a durat până la mijlocul lunii septembrie 1501. Iar Burchard nota: et dedit ei commissionem aperiendi litteras sanctităţi suae directas. E vorba de plecarea lui Alexandru al VI-lea, la 27 iulie 1501, cu trupele de cavalerie şi infanterie, pentru a ocupa teritoriile câtorva feudali din Latium. Atunci o instituia, printr-un act oficial, ca locţiitor al său la Vatican pe Lucreţia. Burchard a scris cu acest prilej următoarele: „Sanctitatea sa, stăpânul nostru, înainte de a părăsi oraşul a încredinţat întregul palat şi grija afacerilor curente donnei Lucreţia Borgia, fiica sa, şi sanctitatea sa i-a dat deplină putere de

a deschide scrisorile ce vor sosi; numai în cazul unor împrejurări foarte importante, ea trebuia să ia avizul sfatului seniorului cardinal de Lisabona”.

Nici nu avea 21 de ani acest şef interimar al bisericii catolice. Era fată frumoasă, dar cu trăsături morale cam deşucheate. Cât a lipsit papa de la Roma, o singură dată a discutat Lucreţia cu cardinalul de Lisabona.

Despre această suplinire a papei la conducerea bisericii catolice s-a scris mult. Au apărut şi multe satire şi relatări de tot felul. Se prea poate ca afacerile din această perioadă, să fi avut mai mult un caracter administrativ şi să nu fi fost probleme de ordin spiritual. Posibil! însă exemplul este unic în istoria acestei instituţii. Încrederea acordată de papă fetei lui mergea foarte departe, şi exprima o deosebită favoare pe care o făcea suveranul pontif unei femei, indiferent de gradul de rudenie. Papa îi dădea şi un rol politic, probabil cu scopul ca Alfonso de Ferrara să vadă ce nevastă va avea el. E drept

6

că principii din diferite state italiene încredinţau toate afacerile soţiilor lor în timpul absenţei acestora.

Lucreţia rămânea în apartamentul papei, înlocuindu-i autoritatea cu autoritatea personală. De la 25 septembrie până la 2 octombrie 1501, papa a lipsit din nou şi din nou biserica se afla

sub comanda supremă a Lucreţiei. La 18 octombrie 1501, papa pleca încă odată. În acest interval muri unul din camerierii papei, lăsând o grasă moştenire de 80.000 de ducaţi de argint şi bunuri. Lucreţia, care credea că poate înlocui în toate pe papă, încercă să pună mâna pe bunurile în cauză, dar la întoarcere, Alexandru al VI-lea îşi însuşi banii şi bunurile celui decedat.

Papa ducea negocieri matrimoniale. Ele mergeau foarte greu pentru că ducele de Ferrara avea o puternică aversiune faţă de „dinastia” Borgia, atât de grav încărcată cu păcate, cu crime, cu o reputaţie proastă, toate acestea fiind întreţinute şi de împăratul Maximilian şi de principii stăpâniţi de o mare ură antipapală.

Alfonso de Ferrara ezita. Nu din cauza naşterii cam ilicite a Lucreţiei. În acea epocă, o asemenea situaţie nu avea nicio importanţă. Europa era plină de astfel de persoane cu funcţii şi titluri foarte înalte. Era epoca de aur a bastarzilor şi în Italia. Însă Lucreţia mai era şi fata papei, a unui cleric, ceea ce însemna că totul pornea de la un viciu originar. Mai circulau şi alte zvonuri, despre un Infante roman… Se adăugau toate crimele şi imoralităţile tatălui şi ale fratelui. Lucreţia însăşi, abia trecută de 20 de ani, trecuse prin multe. Chiar prin foarte multe. De două ori logodită, de două ori căsătorită şi de două ori văduvă în împrejurări care semănau a crimă. Reputaţia ei era proastă. Nici Alfonso nu era uşă de biserică, ba chiar îi plăcea mult viaţa. Dar în

jurul Lucreţiei circulau prea multe cronici scandaloase, deşi era încă foarte tânără. Apoi ajunseseră până la Ferrara strigătele furioase ale lui Giovanni Sforza, care spunea că trebuie să se despartă de Lucreţia pentru a o lăsa tatălui. De asemenea, şi vestea că din 1498 „fata papei are un copil nelegitim”. Se cunoşteau la Ferrara toate satirele care circulau în Italia pe socoteala familiei Borgia şi implicit a Lucreţiei. Incestul era una din gravele acuzaţii.

Pe această latură, repetatele acte de inconştienţă şi de imoralitate ale papei Alexandru al VI-lea reflectau o pasiune patologică, în noaptea logodnei Lucreţiei cu Alfonso de Ferrara, Roma a fost iluminată şi clopotele a 100 de biserici au sunat până în zori. Iar Burchard, nota în cămăruţa sa, sintetica opinie amară, că sunetele clopotelor nu chemau lumea la bucurie şi veselie, ci „la ruşine şi la doliu”.

Înainte de a pleca spre Ferrara, Lucreţia primea de la papă două bule: una relativ la paternitatea Infantelui şi alta la investitura cu diferite bunuri a celor doi copii ai ei. Apoi, pentru a încheia demn despărţirea lor, papa şi Cezar au organizat un bal mult mai obscen decât cel al castanelor, în noaptea de dinaintea plecării ei. Era revărsarea ultimei furii morbide a celor doi.

Lucreţia pleca de la Vatican la 6 ianuarie 1502. Se despărţea definitiv de Roma şi de trecutul ei sumbru, confuz, atât

de discutat. Trecea într-un marş triumfal prin Latium, Umbria şi Romagna şi îşi făcea intrarea solemnă, la 2 februarie 1502, la curtea din Ferrara. Pe drum i s-au organizat serbări şi primiri extraordinare. Matarazzo, care ke afla în singurătate la Peruggia, a aflat despre toate întâmplările nemaiauzite de la Roma şi cele din călătoria Lucreţiei şi nota cu amărăciune că Lucreţia purta „marele steag al târfelor”, servind ca „ghid pentru toate târfele”.

Intrând în familia princiară de la Ferrara, una din cele mai vechi şi mai nobile din Italia, Lucreţia trebuia să consolideze suveranitatea lui Cezar asupra Romagnei şi să secondeze vederile ambiţioase ale tatălui şi fratelui Cezar, cu privire la Bologna şi Florenţa. Alexandru al VI-lea spunea ambasadorilor Ferrarei înainte de plecarea ei: „Vreau ca dintre toate prinţesele Italiei, Lucreţia să aibă perlele cele mai numeroase şi cele mai frumoase!”

În bucuria lui, papa a uitat toate îndatoririle morale şi a fost văzut împreună cu Cezar în apartamentele acestuia, asistând la cele mai scandaloase spectacole, pe care Pius al II-lea le blama mai târziu cu atâta asprime. În genere, întreaga clasă dominantă din epoca era „scandalos de coruptă”. Ultimele zile petrecute împreună de cei trei Borgia au fost încununate prin vestitul episod numit de Burchard: de convivio quinquaginta meretricum.

Pentru Lucreţia, căsătoria cu principele moştenitor al

ducatului de Ferrara reprezintă o limită foarte precisă. Cât a stat la Roma, în anturajul tatălui şi fratelui ei, există multe puncte obscure. La Ferrara a dus o viaţă mai liniştită, nefiind silită să facă nimic ce i-ar fi putut aduce oprobriul public. Dimpotrivă, a fost stimată, căci ce a mai făcut n-a fost cunoscut. La 1505 a primit coroana ducală, pe care a purtat-o până la 24 iunie 1519, când a murit în urma unei naşteri grele. Ariosto, în al său Orlando furioso (XIII, 19), cântă virtuţile Lucreţiei la Ferrara.

Aşa a luat sfârşit viaţa de hetairă, în sânul familiei, a vestitei Lucreţia Borgia. Îndărătul ei rămâneau amintirile…

Misterul Infantelui roman

S-a spus de către cei ce s-au ocupat de viaţa Borgiilor, că Lucreţia era o femeie slabă, lipsită de voinţă şi că s-a lăsat antrenată

6

În multe din ticăloşiile înfăptuite de familie. Crescută în atmosfera vicioasă a Romei, a Vaticanului epocii, în mijlocul crimelor, ea s-a adaptat moravurilor pe care le-a cunoscut. Toţi din familia Borgia aveau vicii. Lucreţiei îi lipsea virtutea caracterului. De aceea a şi fost prada oricărui membru al familiei şi voinţei lui. Un fel de martor nepăsător şi un complice resemnat la tot felul de acţiuni imorale.

În 1498 împlinea 18 ani. Cezar îi spunea că Juan a fost

omorât de nişte bărbaţi geloşi din cauza unei doamne din societatea romană. îi mai spunea că dacă se va opri la mănăstire, va întări zvonurile că ea se căieşte pentru că a trăit cu cel omorât. îi amintea că ştie despre legăturile incestuoase avute până atunci. Lucreţia n-a avut nicio replică. Pentru a împăca lucrurile, papa a organizat o petrecere de pomină. Aşa avu loc, în toamna anului 1498, o partidă de vânătoare la Ostia, unde au participat numai câţiva intimi ai papei, pentru ca petrecerea să nu fie stânjenită de ochi străini. Papa luase cu el și doi cardinali destrăbălaţi, capabili să omoare sau să ofere pe propria lor soră suveranului pontif, numai să fie pe placul lui. Jofre venise cu Sancia. Printre doamne se mai găsea Lucreţia şi Adriana Mila. Papa mai adusese şi 12 curtezane, pentru a servi la buna petrecere şi desfătare a oaspeţilor.

În litiere cu perdele trase erau cărate femei, iar în desagii aşezaţi pe măgari se găseau merinde, vinuri rare franţuzeşti, italiene și spaniole. Vinuri din Sicilia și Grecia. Vinuri roşii şi albe, din toate soiurile vestite atunci, toate pentru sângele îmbătrânit al papei.

După patru zile de vânătoare, ultima noapte a fost de pomină. Petrecerea a avut loc în sala mare a castelului din Ostia. Pinturicchio fusese invitat pentru's lua crochiuri după excelentele modele pe care le avea la serbare. Oaspeţii au gustat

din toate vinurile, au mâncat bine, în timp ce o orchestră ascunsă după perdele suspina în surdină cele mai plăcute melodii ale vremii. Serviciul la masă era îndeplinit de 12 paji şi de cele 12 curtezane într-un nudism total. După ce s-au ameţit bine, petrecerea a degenerat într-un amestec infernal de cărnuri nude, de mătăsuri şi catifele ale convivilor. Se sărutau, se împingeau, se încolăceau pe jos, în colţuri. Fiecare pe unde apuca. Iar Pinturicchio prindea momentele vii şi obscene pe care le vedea în faţa lui. Modele pe care numai o lume nebună le putea oferi cuiva. Apoi el ceru să se schimbe poziţiile personajelor şi în veselia generală toată lumea se supuse cu plăcere. Apoi tot el inventă un joc de societate: joci-l cu lumânarea. Fiecare curtezană lua o lumânare în gură şi mergea în patru labe. Un paj care mergea la fel, trebuia să-i stingă lumânarea şi dacă reuşea, femeia trebuia să-i plătească „în natură" imediat. Pentru artist au ieşit modele uimitoare, neprevăzute, de corpuri, şi braţe, Ş picioare învălmăşite, astfel încât nimeni nu ştia ale cui sunt. O

trecere atât de desfrânată, încât nici imaginaţia cea mai diavolească n-ar fi găsit-o. Iar papa urla de fericire şi agitaţie, strângând la pieptul lui capul blondei Lucreţia.

Legende? Povestiri fantastice? Din nefericire, până la anumite limite sunt descrise toate cu meticulozitate de un martor ocular: Burchard, şeful serviciului protocolar al curţii papale.

În acest an, 1498, s-a născut un copil la Vatican, pe care papa l-a botezat cu numele de Juan, iar poporul i-a zis Infantele roman. Copilul era iubit de întreaga familie Borgia. Mai ales Lucreţia se plimba şi se juca cu el. Cezar îl mângâia, iar papa îl sorbea din ochi. La Roma s-a răspândit zvonul că acest misterios infante ar fi copilul Lucreţiei, născut din relaţii monstruoase cu membrii familiei. Se vorbea de sângele clocotitor al Borgiilor care-şi satisfac poftele chiar în familie. O istorie urâtă şi groaznică. Până la ce limite e adevărată? Ce spun documentele sau scriitorii care s-au ocupat de această epocă? Un pamflet despre aceste relaţii, răspândit destul de repede în Italia, Germania şi Franţa, intitulat Idilă la Vatican, avea ca personaje principale pe Lucreţia, papa Alexandru al VI-lea, Cezar Borgia şi guvernanta Adriana Mila.

Alexandru al VI-lea a lăsat două bule păstrate în Arhivele din Modena. În prima recunoştea că Juan este copilul lui Cezar, iar prin a doua recunoştea că e propriul său copil. Mărturisirea aceasta contradictorie relevă una din cele mai triste aspecte ale vieţii acestui papă lipsit de orice simţ moral.

Aici începea povestea sumbră despre Infantele roman. Neobişnuită pentru oamenii normali. Fiind însă vorba de familia Borgia, totul pare posi Dil.

E vorba, deci, de existenţa unui fiu nelegitim care a fost

atribuit de unii Lucreţiei şi procreat ca urmare – spun câţiva din cei ce s-au ocupat cu istoria familiei Borgia – a unor raporturi intime între diverşi membri ai familiei pontificale. Guicciardini e unul din acuzatorii cei mai fermi, ca şi mulţi ambasadori ai statelor italiene, ataşaţi pe lângă Vatican. Apărătorii Lucreţiei spun că acuzaţiile au fost emise de duşmanii familiei sau chiar ai Lucreţiei, personal. E drept că Borgii au avut mulţi duşmani. Zvonurile, răspândite la început la Roma, au făcut în scurtă vreme ocolul Italiei.

Utilă este mărturia cotidiană a lui Burchard notată în Diarium-ul său. La fel şi informaţiile date de Infessura. Papiştii au spus că jurnalul lui Burchard e „o carte plină de otravă", folosită de duşmanii curiei papale. Din nefericire pentru papa Alexandru al VI-lea, Burchard a spus adevărul. El n-a dat niciun fel de interpretare discuţiilor, ci a notat zilnic numai fapte, ceea ce a văzut el însuşi. De aici gravitatea adevărurilor

6

spuse de el, uneori cu o simplitate prostească. Despre Lucreţia n-a scris mult, dar menţiunile sunt pline de miez.

Problema copilului este una complicată. Lucreţia l-ar fi născut mult după despărţirea de Giovanni Sforza. O comisie de cardinali o declara fecioară. Iar după câteva luni ea năştea. Dacă a

avut Lucreţia sau nu a avut diferiţi iubiţi sau amanţi la Roma e greu de precizat, o asemenea posibilitate nu o neagă nici catolicii cei mai aprigi, întrucât „greşeli de acest fel sunt frecvente în societatea tuturor epocilor (Gregorovius). Nimeni nu credea că Lucreţia a rămas inocentă în mijlocul Romei corupte.

Însă cu aproape cinci luni înainte ca Lucreţia să plece la Ferrara, Alexandru al VI-lea semna, la 1 septembrie 1501, o bulă, lllegitime genitos, iar la 3 septembrie alta, intitulată Spes Mure. Prima bulă era un act destinat publicităţii, a doua era un act secret. Ambele bule erau destinate „prea iubitului nobil Juan Borgia, Infante roman”, începeau să se lămurească sau să se complice unele probleme care priveau pe acest copil. Ambele documente au fost publicate. (Vezi: Gregorovius – Lucreţia Borgia, doc. XXVII şi XXVIII, fiind înregistrate în fascicola Piese justificative, nr. 29 şi nr. 30.) Amândouă actele se află în arhiva din Modena. Primul act este un duplicat, al doilea e în original.

În prima bulă papa declara că micul Juan, atunci în vârstă de 3 ani, este fiul legitim al lui Cezar Borgia, „om necăsătorit” (la naşterea copilului încă nu era însurat) şi dintr-o femeie de asemeni necăsătorită. Probabil în urma unor certuri şi încăierări cu Cezar, papa a emis a doua bulă prin care copilul e legitimat ca fiind fiul papei Alexandru al VI-lea şi al „zisei femei nemăritate”, mulier insoluta. În bula Spes Mure revine la paternitate, „ceea ce

n-am vrut să arătăm în scrisoarea precedentă, din motive bine cunoscute”. Orice alt act cu privire la naşterea acestui copil trebuie anulat, copilul fiind născut de aceeaşi mulier insoluta cu papa. „Motivele bine cunoscute” sunt legile canonice care interzic recunoaşterea propriilor copii de către clericii catolici.

Acest copil misterios, pentru a cărui paternitate se anunţă doi taţi, mama rămânând necunoscută, apare în sânul familiei Borgia. Era faimosul Infante roman. Discuţiile care s-au purtat n-au putut răspunde definitiv şi sigur la întrebarea: cine a fost mama, cine era tatăl copilului? Papa nu spune cine este mama copilului. Burchard spune că e vorba de „o oarecare romană”. Mulier insoluta din bulă trebuie să fi fost o femeie frumoasă care probabil a bucurat prin graţiile ei pe Borgia tatăl şi Borgia fiul. Gregorovius pune ipoteza ca Lucreţia ar fi născut acest infante ca pe un copil nelegitim, după desfacerea căsătoriei cu Sforza. Că pentru a acoperi ruşinea şi a păstra copilul, papa i-a atribuit paternitatea fie lui Cezar, fie lui însuşi. S-a spus că papa a minţit, afirmând că Juan ar fi copilul lui, acoperind în realitate un copil nelegitim al Lucreţiei. Mai târziu, micul Juan apărea el însuşi la Ferrara unde se găsea Lucreţia. Aceste elemente, legate între ele, au determinat pe unii istorici de atunci şi de mai târziu să afirme că Juan Borgia, născut la 1498, era copilul Lucreţiei.

Paternitatea a mai fost atribuită unui camerier pontifical,

care a fost ucis. Datorită bulelor, discuţiile s-au închis. Lucreţia pleca la Ferrara, unde apărea şi Juan ca frate al ei.

Există şi opinia că ar trebui să lăsăm la o parte unele din aceste mărturii directe sau aluzive ale contemporanilor. Căci ideea unor raporturi incestuoase într-un asemenea cadru par incredibile. Iar anonima Mulier insoluta din cele două bule papale, sau quaedam romană, după expresia lui Burchard, poate fi orice femeie romană, transferată prin ura împotriva Borgiilor pe seama Lucreţiei.

Însă toate discuţiile din epocă şi de după aceea prezintă un sinistru tablou de familie. Din oricare parte l-ai privi. Toate par din lumea incredibilului. Dacă nu ar fi existat cele două bule papale, nu s-ar fi ajuns nici la variatele dispute şi ipoteze în legătură cu părinţii adevăraţi ai Infantelui roman. Dar nici ele nu sunt absolute capete de acuzare. Iar părinţii adevăraţi ai Infantelui roman rămân tot în cadrul misterului.

Amorurile târzii ale Lucreţiei

A treia căsătorie a Lucreţiei cu ducele Alfonso de Ferrara, fiul lui ercule de Ferrara, a fost cea mai strălucită. Era o căsătorie politică pusă de papa Alexandru al VI-lea, ajutat de Ludovic al XII-lea, regele Franţei. Familia d'Este s-a împotrivit multă vreme acestei căsătorii. Avea în vedere toate istoriile care circulau în Italia despre Borgii şi despre Lucreţia. Hercule de Ferrara a

consimţit cu mare greutate, după ce a obţinut de la papă numeroase avantaje politice şi materiale.

Înainte de a pleca spre Ferrara, Lucreţia chemă la dânsa pe Infantele roman, care împlinea patru ani. L-a privit cu dragoste de mamă, l-a sărutat şi, în după amiaza aceleiaşi zile, porni spre alte zări. Pleca la 6 februarie 1502 şi nu se va mai întoarce niciodată. Călărea pe un cal bălan. Rochia ei de mătase roşie era împodobită cu hermină. Părul bălai flutura, strălucind în lumina soarelui. Trecuse de 21 de ani. În spate avea o viaţă întreagă. Cardinali, nobili, popor o însoţiră până la Porta del Popolo. La stânga călărea Cezar. La despărţire, Cezar îi întinse mâna, dar ea se prefăcu a nu o vedea. Apoi porni şi imaginea ei se micşoră odată cu depărtările, până când nu se mai văzu nimic…

6

Intrarea Lucreţiei în Ferrara a fost un adevărat spectacol. În faţă călăreau 75 de arcaşi îmbrăcaţi în culorile casei d'Este: alb şi roşu Urmau 100 de trâmbiţaşi şi surlari. În spatele lor călărea don Alfonso mirele, cu veşmânt de catifea roşie, cu beretă de mătase neagră, cu jambiere negre de mătase şi cizme negre. Urmau nobili din Ferrara, cu paji, granzi spanioli, episcopi, ambasadorii Romei, toţi plini de strălucire şi de zorzoane. Trei bufoni şi 30 de măscărici pitici făceau tumbe şi giumbuşlucuri. Zece paji în culorile curcubeului călăreau după aceştia, iar în

spatele lor, pe calul ei bălan, venea încet, încet Lucreţia. Purta acum o simplă rochie de catifea, de culoare neagră, ştiind că o prinde bine, cu galoane de aur, iar peste rochie o mantie de brocart şi aur. Blondul ei păr, acoperit cu o plasă de aur, părea un soare. După Lucreţia urmau călări ambasadorul Franţei împreună cu ducele Hercule d'Este. Iar după ei, principi, nobili de toate rangurile, doamne de onoare, alte doamne. Garderoba miresei era purtată de 86 de catâri. Din dările şi birurile stoarse de biserică pentru neamul Borgiilor. Din sudoarea şerbilor şi robiţilor strânsă de oamenii bisericii. Pe spinările catârilor se aflau straiele nevoiaşilor, lingura şi mâncarea zilelor lor amare, toate prefăcute în florini, iar din florini în ducaţi sau în colanuri cu şiraguri de mărgăritare şi rubine încolăcite de câteva ori în jurul gâtului unui catâr alb. Lângă catâri păşea plin de voinicie un taur roşu, simbolul heraldic al dinastiei Borgiilor. Parcă era papa Alexandru al VI-lea.

Il popolo minuto, poporul mărunt, arunca glume şi batjocuri spre acest taur, neputând pronunţa numele Borgiilor. Dar taurul trecea dispreţuitor înainte. Ca papa Alexandru al VI-lea Borgia…

Alfonso de Ferrara, tânărul mire, fusese repede cucerit de Lucreţia, ca toţi ceilalţi bărbaţi. Iar în sala de recepţie, primul cuvânt de salut l-a avut Ariosto, care preamări frumuseţea

Lucreţiei, venită „spre a-şi aprinde în Ferrara orbitoarea-i strălucire”, în timp ce ea îi răspundea cu o periculoasă privire caldă. Poetul a cugetat toată noaptea la cele petrecute şi versul lui surprindea pentru viitorime: „Femeia e un primejdios copil...” Teatrul curţii din Ferrara a prezentat un spectacol nu prea grozav cu piesa Cassaria a lui Ariosto. După petrecere, tânăra pereche s-a retras şi un notar constata împerecherea.

Citind scrisoarea de la ducele de Ferrara cu toate relatările de rigoare, papa Alexandru al VI-lea a plâns, poate pentru prima dată în viaţa lui, exclamând: „O bionda, mia bionda, blondinella d'amor...!”

Lucreţia plecase din Roma lăsând în urma ei mulţi bărbaţi, din familie şi din afara ei, care priveau cu părere de rău desprinderea ei de Vatican şi de Roma. În Ferrara intra în februarie 1502. Prima etapă a vieţii se terminase, cu legendele întunecate din timpul cât a stat în mijlocul familiei. Acum, spre vârsta de 22 de ani, Lucreţia intra în a doua perioadă a vieţii, care se încheia definitiv la vârsta de 39 de ani. La noua curte ea a găsit repede numeroşi admiratori. Era o atmosferă deosebită faţă de cea de la Roma. O curte cu o ţinută mai corectă, mai puţin coruptă. Lucreţia părea a fi devenit o altă femeie şi pentru asta poeţii Ariosto, Trissin, Bembo, cei doi Strozzi i-au închinat versuri în care îi cântau virtuţile ei de soţie şi de mamă.

Istoria adevărată a acestei eroine ieşită din familia Borgia ne arată că de fapt poeţii aceştia au făcut multe versuri... de serviciu. Aduceau laude pentru a-şi plăti întreţinerea şi UXu] de a curte. În timp ce hexametrii îi lăudau virtuţile, unii spuneau că Lucreţia n-a rămas la limitele platonice ale relaţiilor cu diferiţi bărbaţi. prima dintre „distracţiile pasionale" a fost Bembo. În biblioteca Ambrosiana se păstrează câteva scrisori ale Lucreţiei către elegantul cavaler şi poet veneţian care, în ultimii ani ai vieţii, a fost cardinal. Într-o scrisoare se mai vede o şuviţă de păr blond. După tradiţie, şuviţa a fost trimisă pasionatului îndrăgostit chiar de fata papei Alexandru al VI-lea.

Acest Bembo venise din Veneţia la Ferrara în octombrie 1502. Era oaspetele lui Titus şi Hercule Strozzi. Venea cu o reputaţie de Iversificator, dar cu una şi mai mare de om frumos şi de spirit manierat, cultivat. Era un tipic reprezentant al renaşterii italiene, în manieră exterioară. Strozzii, ca mari nobili, veneau deseori la curtea din Ferrara, unde l-au prezentat şi pe Bembo ducesei, preafrumoasa Lucreţia. Încă în decembrie 1502, relaţiile dintre cei doi erau foarte afectuoase. Cu toată vigilenţa bănuitoare a soţului, nu se ştie cum, Lucreţia a reuşit „să afle" pe solitarul poet într-o vilă care aparţinea Strozzilor, la câteva mile depărtare de Ferrara. În aceeaşi seară, Bembo scria unui prieten că regretă mult faptul că ea n-a putut rămânea la cină... în faţa

acestei frumoase, Bembo s-a aprins repede. Pasiunea lui a crescut. În schimbul unei brăţări de aur în formă de şarpe, pe care Lucreţia i-a dat-o, Bembo i-a compus cinci hexametri latini plini de înflăcărare, care curând vor deveni un mare incendiu. O elegie intitulată Ad Lucreţiam Borgia este expresia celei mai profunde adoraţii. Bembo nu găseşte comparaţii potrivite pentru a exprima frumuseţea Lucreţiei, deşi face apel la întregul arsenal poetic şi mitologic antic, după obiceiul Renaşterii italiene.

Lucreţia, femeie simţitoare încă din tinereţe, nu putea rămâne rece. Mai ales că trebuia să compare pe acest orti tânăr, frumos şi instruit, cu severul şi arţăgosul ei bărbat, care era preocupat doar de Problemele războiului şi armelor. În mintea ei păstra imaginea veneţianului care avea doar 32 de ani, vorbea cu căldură în fraze frumoase, armonioase şi dulci, ca majoritatea îndrăgostiţilor. Desigur că soţul pierdea prin comparare.

6

Începea deci seria de scrisori secrete dintre Lucreţia şi Bembo în mai şi iunie 1503, scrisorile erau pline de intimitate. Bembo e tot mai aprins, ca un adevărat mediteranean, iar Lucreţia îi trimite o şuviţă din blondul ei păr. „Cauţi să-mi stingi focul cu această şuviţă care încinge fruntea voastră strălucitoare”, va scrie Bembo. În august îl vizitează la Ostellato, unde poetul ei era bolnav.

Pentru a păstra caracterul secret al scrisorilor în cazU interceptării lor, Lucreţia semna cu iniţialele F.F., iar Bembo semna şi el la fel. Convenţia era ca scrisoarea să pară a fi adresată unei domnişoare de onoare a ducesei (madona Lisabelta), de care poetul s-ar fi îndrăgostit. Probabil că între cei doi nu s-au făcut numai schimburi de scrisori nevinovate. Bembo îi spune într-o scrisoare că nu va uita niciodată cuvintele spuse de ea în seara când au petrecut „pe terasă, sub clar de lună”. S-au întâlnit adeseori, pe furiş. Lucreţia „nu putea admite ca un atare arzător amor, care era şi mai arzător când era ascuns, să nu fie dus până la capăt. Dintr-o vreme nu prea îndepărtată, Lucreţia aducea prea multe aventuri şi amintiri erotice „tari” pentru a rezista tentaţiei actuale. Scrisorile cu conţinutul lor echivoc, cadourile, întâlnirile sub clar de lună explică multe lucruri. Lucreţia, care ieşise dintr-o lume de coşmar, de sânge, de cinism şi brutalitate, găsea lângă tânărul poet veneţian momente de prospeţime şi de încântare.

Însă cu toată grija şi cu tot secretul scrisorilor şi întâlnirilor, faptele celor doi au dat naştere la bănuieli. Probabil că Alfonso a simţit ceva, căci, în noiembrie 1503, Bembo îi scria Lucreţiei să fie prudentă, mai ales când scrie, „pentru că sunteţi foarte supravegheată”.

În ianuarie 1504, Bembo pleca la Veneţia din cauza morţii unui frate. El nu se va mai întoarce la Ferrara, dar de departe va

continua să scrie. E drept, cu vremea, focul inimii, căldura dragostei, vor pierde din strălucirea şi arderea lor. Ele se vor stinge cu încetul, ca orice sentiment omenesc. Cavalerul veneţian va uita de fata papei Alexandru al VI-lea, căreia i-a închinat elegii şi ode pline de pasiune. După regula trăsăturilor ei sentimentale, Lucreţia îl uită destul de repede pe Bembo, poetul. Cum îi uitase pe atâţia…

Se încheia astfel seria aventurilor galante ale Lucreţiei?

Cei care ar trebui să ne informeze corect, istoricii şi cronicarii epocii, trag concluzia că ea s-a angajat atât de mult în îndatoririle de mamă, încât nimeni nu mai vorbeşte despre frumuseţea, ci doar despre castitatea ei. Ariosto e cel care a început prin a glorifica virtuţile Lucreţiei. Mai întâi, cu prilejul nunţii, apoi în câteva pasaje din Orlando furioso şi, în fine, în povestirea conjuraţiei câtorva membri ai familiei d'Este împotriva lui Alfonso de Ferrara. Trissin mărturiseşte că „virtuţile" ducesei sunt atât de mari, încât niciun poet nu îndrăzneşte să vorbească despre acest subiect decât plin de demnitate. Titus şi

H

ercule Strozzi i-au compus hexametri latini, în care cântă pe „divina perlă" care este Lucreţia. Şi câte şi mai câte cântece laudative pline de linguşiri.

Un fapt este cert: toţi aceia care au scris laudativ despre Lucreţia au mai scris poezii epice sau elegii asemănătoare şi pentru alţi principi sau alte principese, asupra cărora istoria s-a pronunţat cu judecăţi foarte aspre. Cei care lăudau nu aveau niciun simţ al răspunderii, simţul moral şi de pudoare fiindu-le atrofiat. Cântarea „virtuţilor” Lucreţiei nu exprimă altceva decât servilismul şi linguşirea pe care le întâlnim ia scriitori din toate epocile.

Un număr destul de mare de scrisori descoperite în zilele noastre în arhivele familiei Gonzaga, la Mantua, fac să ne reîntâlnim cu personaje cunoscute renaşterii italiene printre care şi reprezentanţi ai familiei Borgia. Cum aceste epistole sunt adresate terţilor şi semnate cu pseudonme, ele au scăpat multă vreme cercetătorilor. Prin ele, iată-ne din nou cu Lucreţia. E vorba, de astă dată, tot de nişte scrisori, trimise acum cumnatului ei, Francesco Gonzaga, Marchiz de Mantua. îl înlocuia pe Bembo, care rămăsese departe, la Veneţia.

Se pare că primele relaţii dintre cei doi au început în primăvara anului 1504, atunci când Francesco de Mantua vizita Ferrara. Reîntors la Mantua, el primi scrisori de la unele doamne de onoare ale ducesei, printre care, una îi vorbea despre „afecţiunea pe care i-o poartă ducesa”, şi care-i păstrează „cea mai dulce amintire”. Alta, se face interpreta celor mai calde

sentimente ale stăpânei ei. Apoi, cei doi cumnaţi, Lucreţia şi Francesco, au avut un schimb de sonete şi s-au întâlnit la Borgo Forte. Probabil aceste relaţii n-au avut un caracter platonic. Iar ducele Alfonso a simţit ceva, pentru că îi mulţumeşte lui Francesco de grija pe care a avut-o pentru Lucreţia, soţia sa. Scrisorile poartă diferite date din lunile martie-iunie 1508. Intermediar între Francesco şi Lucreţia era Strozzi, acelaşi care protejase şi întâlnirile Lucreţiei cu Bembo.

Scrisorile trimise de Francesco poartă şi ele un nume de împrumut şi pseudonim. (Alfonso, soţul, era numit Camillo, cardinalul Hippolit d'Este era Tygrinus, Isabelle d'Este se numea Lena, iar ucreţia avea numele de Barbara.) Lucreţia îl invita la ea cu aprindere e Francesco, întrucât soţul plecase în Franţa (scrisoarea din 28 aprilie 508). De frică sau poate bolnav, Francesco a refuzat să vină la Ferrara, intuiţie binevenită, întrucât Alfonso se întorcea mai repede decât se preconiza din călătoria sa. La 13 mai 1508.

Cu siguranţă că exista şi frica de cruzimea ducelui de Ferrara, care cu ani în urmă masacrase pe fraţii săi, Giulio şi Ferrante. Iar acum, la 6 iunie 1508, poetul Hercule Strozzi (mijlocitorul între Bembo şi Lucreţia) fusese găsit mort lângă zidul unei biserici.

6

Discuţiile, duse în surdină în oraş, acuzau pe ducesă drept cauză directă a acestei morţi tragice. După unii, chiar Lucreţia ar fi aranjat suprimarea lui Strozzi din gelozie: el se căsătorise cu opt zile înaintea tragediei. După alţii, de teama de a nu trăda legăturile ei cu Bembo. În fine, alţii afirmă că aducătorul morţii ar fi fost chiar Alfonso, care a aflat despre afacerile amoroase ale Lucreţiei cu Bembo şi că şi-ar fi revărsat toată furia asupra prietenului poetului mort, în lipsa vinovatului.

S-au găsit alţii care să explice altfel întâmplările. Tot Alfonso ar fi înarmat mâna asasinilor. Nu din cauza soţiei, ci din gelozie pe Strozzi, care se căsătorise cu Barbara Torelli, la favorurile căreia aspirase fără succes şi ducele. Între alţii, Carducci lăsa să se întrevadă în sonetul său că vinovat de această crimă este ducele Alfonso. Lucreţia ar fi trebuit să se arate mai prudentă şi să înceteze schimbul de scrisori cu Francesco de Gonzaga. Însă corespondenţa secretă a continuat, de astă dată având ca mijlocitor pe fratele celui omorât, pe Lorenzo Strozzi. Desigur că acest du-te-vino al curierilor care purtau scrisorile nu vor fi scăpat curtenilor, Isabellei d'Este sau altor persoane importante şi interesate.

Dar boala fără sfârşit a lui Francesco, naşterile succesive ale Lucreţiei poate chiar vigilenţa lui Alfonso şi a Isabellei au împiedicat pe Lucreţia şi Francesco să se mai întâlnească

vreodată. Francesco pregătise pentru iubita lui un apartament luxos. Lucreţia a tot amânat, lună după lună, călătoria ei de dragoste, care, din cauza morţii fiului ei, Rodrigo, la 1512 şi din alte motive, n-a mai avut loc. Însă scrisorile au continuat să alerge dintr-o parte în alta. Poate mai rămăsese ceva din flacăra nestinsă a dragostei.

La fel ca şi mama ei, Vanozza, Lucreţia, îndată ce a simţit că se apropie maturitatea şi încep a bate la poartă bătrâneţile, s-a lăsat de aventurile ce făceau din ea o magna pecatrix şi a început să se ocupe de binefacere şi de pietate. A pornit să frecventeze bisericile. De multe ori pe an părăsea curtea ducală şi se retrăgea în chilia unei mănăstiri, unde stătea de vorbă cu nepoata ei, sora Lucreţia, fiica naturală a lui Cezar. Citea lucrări ascetice, meditaţii pioase. Chiar la masă cerea să se citească texte religioase. Dar era o religie care semăna cu cea a tatălui ei. Căci atunci când murea ferocele duşman al familiei Borgia, papa Iului al II-lea, Lucreţia, negăsind altă cale, însoţită de un număr de femei, s-a repezit în biserică pentru a mulţumi „divinei majestăţi” pentru chemarea acestui om rău în lumea de dincolo. La un moment dat, negăsind altă cale, i-a dat întâlnire lui Francesco în sanctuarul unei biserici. Tot în spiritul credinţei ei.

S-a pus întrebarea dacă a avut şi ea boala familiei?! în august 1498 se căsătorea cu Alfonso de Aragon, iar rezultatul un

avort şi un pil. La 1502 se căsătorea cu Alfonso de Ferrara, din care căsătorie zultau două avorturi, doi copii, un avort, un fiu, un avort, o fiică, un fiu i o fetiţă născută moartă. Erau semne ale bolii? Odată cu moartea Lucreţiei au fost înmormântate şi răspunsurile la asemenea indiscretă întrebare.

Murea la o naştere grea, în ziua de 24 iunie 1519, în vârstă de $9 de ani, câteva luni după ce intrase în mormânt iubitul ei cumnat [Francesco. O scrisoare trimisă cu două zile înainte papei Leon al X-lea, căruia îi cerea binecuvântarea in articulo mortis – scrisoare despre care unii teologi au spus că e un document al liniştii sufleteşti – nu e de fapt idecât o simplă epistolă de cancelarie. Lucreţia se afla în agonie şi nu putuse nici dicta şi nici scrie această scrisoare.

În urma ei nu rămâneau decât amintirile. Foarte amestecate, confuze, pline de pete, de puţine lumini şi de multe umbre.

Câteva cuvinte de sfârşit despre Lucreţia Borgia în Italia, multe din urmele Borgiilor au fost şterse. De vremi şi de oameni. La Spoleto nu se mai văd urmele Lucreţiei Borgia. La Pesaro, unde Lucreţia a fost o adevărată regină, se păstrează palatul seniorial şi fortăreaţa în care s-a refugiat soţul ei, Giovanni Sforza. Se mai văd, în palatul reînnoit de arhitecţii secolului al XV-lea, camerele tinerei mirese. În schimb, nicio urmă din emblemele

casei Borgia, care au fost şterse din ordinul papei Iuliu al II-lea.

Monstruoasa comportare a tatălui, papa Alexandru al VI-lea, şi a fratelui, Cezar Borgia, a încărcat cu multe păcate şi pe Lucreţia. Unii afirmă că ea a fost o victimă a istoriei. Alţii o acuză de incest. Literatura, prin Victor Hugo în Lucreţia Borgia, o dramă romantică destul de absurdă, a întărit această opinie. Unele lucrări încearcă s-o absolve de marile păcate, pentru a elimina părerea că a fost un fel de „monstru moral”. Apărătorii spun că a fost o femeie slabă, lipsită de inteligenţă şi voinţă, iar tatăl şi fratele au făcut ce au vrut cu ea, măritând-o şi despărţind-o după nevoile lor politice. În aceste împrejurări, faima şi legendele i-au atribuit tot felul de acte şi imoralităţi.

Imaginea Lucreţiei a fost alterată de tradiţia romanticilor. Ea n-a fost nicio Mesalină, nicio Fredegondă şi nicio Teodoră. Poate în alte împrejurări, figura ei n-ar fi fost luată în seamă. Renaşterea care înflorea asociată cu cea mai violentă tiranie ne dau în Lucreţia o imagine destul de neutră. Ea n-a fost o femeie eroică, o virago, cum a fost Caterina Sforza. Nicio femeie cu spirit înalt, un tip de intelectuală. A fost în mâna tatălui şi a fratelui mai curând ca o ceară moale, un fel de sclavă graţioasă, care a păşit chiar spre grave aventuri cu o adevărată inconştienţă morală. S-a obişnuit repede cu atmosfera şi spectacolul neobişnuite de la curtea tatălui ei. Istoria ei este destul de scurtă. Gregorovius, ca şi

Maria Bellonci, în lucrările intitulate Lucreţia Borgia, prezintă mai curând ansamblul istoric al familiei. Autorii se opresc mai mult asupra celei de-a treia căsătorii, care trebuia să ajute la realizarea planului politic al Borgiilor. Lucreţia dispare în istoria Ferrarei, umbrită, puţin ştiută şi puţin activă. N-a fost o sfântă nici la Ferrara, dar cum toţi Borgii erau morţi, iar ea începuse să tot nască, să îmbătrânească, scriitorii şi moraliştii n-au mai avut ce spune, ce scrie.

Trebuie remarcat că despre Lucreţia Borgia s-a scris în timpurile apropiate destul de mult şi destul de amestecat. Există un număr de scriitori ai bisericii catolice care au căutat să o reabiliteze moral, în Italia au fost cavaleri cu ea Campori şi Cittadella, iar în timpuri mai apropiate, germanul Gregorovius. Maria Bellonci o prezintă mai umanizată. Poate în multe laturi mai apropiată de adevărata Lucreţia Borgia.

Aprecierile făcute de scriitorul Gregorovius au fost acceptate de mulţi alţii. Astfel, în locul femeii-bărbat, cu pumnal şi otravă – aşa cum le plăcuse odinioară romanticilor, şi pe care Victor Hugo şi Donizetti au adus-o pe scenă ca prototip medieval al anticei Mesalina – a apărut o femeie pasivă, maleabilă şi inconștientă. A fost bine spălată de toate complicităţile directe sau indirecte ale tragediilor familiale şi a fost scoasă din acest iad ca o femeie lipsită de energie. S-a vorbit mult despre perioada de

la curtea din Ferrara, perioadă în care legendele şi viaţa ei reală n-au aruncat prea multe pete imorale în istoria activităţii şi vieţii ei. Așa se făcea încercarea de a acoperi, ba chiar de a împinge până la candoare, imaginea tinerei Lucreţia.

Desigur că exagerarea, la fel ca și lipsa de obiectivitate istorică, ar putea duce la orice concluzii. Documentele care stau la dispoziţia cercetătorului nu sunt așa de numeroase sau chiar atât de cuprinzătoare, dar ajung să se poată fixa trăsăturile acestei femei din Renaştere şi, odată cu ea, ale familiei Borgia. Profilul acestui personaj este destul de departe de imaginea creată de cei ce vor s-o purifice, după cum nu concordă nici cu exagerarea negativă a scriitorilor romantici.

De fapt, în prima parte a vieţii ei aventuroase din tinereţe, Lucreţia apare ca un spirit lipsit de voinţă în mâinile puternice şi voluntare ale tatălui şi ale fratelui. Atunci ea avea doar 12 – 13 ani.

La vârsta de 15 sau 16 ani o vedem cu totul schimbată. Copilul liniştit şi ascultător a dispărut. Locul lui l-a luat o femeie care are o influenţă considerabilă asupra papei şi asupra întregii lumi de la Vatican, realitate pe care istoricii apărători ai Lucreţiei n-au luat-o de loc în considerare. Păzitoare a secretelor de familie, a politicii papei.

primitoare a vizitelor obligatorii ale noilor cardinali, toate

acestea ne arată că Lucreţia nu era „o biată, neînsemnată şi ascultătoare” fetiţă, care urmează, lipsită de orice voinţă, toate cele dictate de ai săi. Eai avea o mare influenţă şi importanţă în sfera eclesiástica. Primea darurj I şi beneficii, umplea lăzile papei şi ale ei cu ducaţii de aur pe care-¡ t. dăruiau” toţi simoniacii de la Vatican şi din afară.

Se poate oare presupune că nenorocirile şi tragediile familiei Borgia care s-au deschis în serie şi s-au desfăşurat în jurul ei, să fi fost I străine de ea? Se poate admite că în relaţiile cu persoanele foarte legate de viaţa ei intimă, ea să nu fi avut decât rolul unei figurantimute, în timp ce tot ea îşi demonstra spiritul dominator la Vatican? Ambasadorii au remarcat prezenţa ei activă, cu tot misterul şi umbra în, f care părea că stă. Aceşti ambasadori şi cronicari ai epocii au arătat cauzele unor episoade sângeroase din Roma, care „întâmplător” se întâlneau tocmai cu persoana ei.

În fuga sau în moartea atâtor persoane care s-au mişcat în jurul ei, unii scriitori au văzut doar planul şi mâna părintelui-papă sau 9 fratelui Cezar; cei doi urmărind mereu noi combinaţii politice sau matrimoniale. Ar fi însemnat că Lucreţia să fi fost total pasivă şi empapa Alexandru al VI-lea se folosea de aceste mijloace politice ca un începător în materie.

La un moment dat, fără a avea prea multă voinţă şi energic

Lucreţia a dominat pe ai săi la Vatican, l-a dominat prin caracterul bi feminin. După ce Giulia Farnese a trecut pe planul al doilea, iar Sancia de Aragon era scoasă din interesul Borgiilor ca rudă şi femeie, Lucret¡a a rămas ca un adevărat demon care comanda la Vatican. A devenit o curtezană care ştia să culeagă fructul tuturor dorinţelor. Papa Alexandru al VI-lea, tatăl ei, se simţea recreatus alături de ea. Avga abia 19 ani când papa îi încredinţa guvernarea la Spoleto. l-ar atunci când al doilea soţ fugea de teama pumnalului Borgiilor, în loc să se retragă plină de amar, de căinţă, ea pleca veselă din Roma, însoţită e] e „un mare cortegiu de prelaţi şi cavaleri, salutând din mers pe tatăl care o privea cu o „supremă dragoste" de la una din ferestrele palatul – La vârsta de 21 de ani, ea conducea din apartamentele papei toate afacerile bisericii catolice, în absenţa suveranului pontif.

Lucreţia accepta toate evenimentele şi întâmplările vieţii şi se celor din jur cu o linişte care mergea până la insensibilitate, fie că era vorba de eliminarea sângeroasă a soţilor şi amanţilor ei, fie în faţa spectacolului de montă a armăsarilor papei, sau naşterea unui cap¡j nelegitim, sau participarea la petrecerea obscenă de la Ostia, sau cu cele cincizeci de curtezane goale de la Vatican, sau îmbrăţişârie fratelui, sau monstruoasele semne de afecţiune din partea tatălui-papi

Viaţa ei de la Ferrara a continuat, în felul său, pe cea de a

Roma. Aceleaşi obiceiuri şi aceleaşi moravuri. E drept că totul se petrecea mai mascat, că aventurile erau mai puţin licenţioase. Dar acestea se datorau faptului că soţul era mai bun paznic, că această curte măruntă nu permitea excese prea mari, după cum şi depravarea era mult mai redusă aici decât la Roma, la Vatican. Lucreţia nu se putea manifesta din plin cu toate dorinţele şi năzuinţele ei. Au fost câteva amoruri clandestine, cum ar fi cel cu Bembo şi apoi cu cumnatul său Francesco de Mantua. Iar atunci când trupul ei n-a mai fost tânăr, Lucreţia s-a limitat la un flirt continuu.

La Roma subjugase chiar pe ai săi cu farmecul ei feminin, plin de senzualitate, dar la Ferrara i-ar fi trebuit şi alte calităţi. Aici era un mediu rafinat în care domnea arta şi poezia, iar Lucreţia nu putea străluci decât alături de ele. Cultura şi gustul ei estetic erau cu totul reduse. Chiar dacă ne amintim numai de existenţa Isabellei d'Este în acest centru şi vom înţelege de ce Lucreţia a căpătat un rol secundar.

Cu Lucreţia se completează imaginea Borgiilor. Ea se arată fiica unui tată imoral şi sora unui frate asasin, aducând în acest tablou de familie laturile psihopatice ale sexului său, cu toată inconştienţa şi seninătatea. Imoralitatea care trona peste tot i-au asigurat şi ei şi celorlalţi din familie posibilitatea să-şi ducă până la capăt instinctele care i-au dominat. În loc să fie o curtezană

publică, Lucreţia a fost o hetairă privată, în propria casă, primind de la ai săi şi de alţii fiefuri, onoruri, aur şi bijuterii.

La nici 39 de ani, Lucreţia naşte un copil mort. Facerea a fost grea şi o târăşte spre mormânt. De câteva zile a rupt orice legătură cu realitatea. Prin mintea ei trec plutind toate amintirile de odinioară. Îşi aduce aminte de Juan, de Alexandru, de Cezar, de neamul apropiat al Borgiilor, de Alfonso de Aragon şi de alţii. Deodată toţi Borgii defilează prin faţa ei, ieşiţi din mormintele lor de demult. Au feţe obosite, poartă pumnale în piept sau chiar capetele sub braţ. Lucreţia se chinuie. Încearcă să danseze în onoarea lor, dar cade înfrântă definitiv…

Pe piatra de mormânt s-a putut citi o epigramă scrisă de un versificator:

„Aici – cu numele – cea care a fost Lucreţia zace. Orori şi crime săvârşit-a fără pace. Tatălui i-a fost nevastă şi îndrumătoare, Soţului ucigaşă, fratelui ţiitoare”.

După câteva zile, ploile au spălat aproape în totalitate aceste cuvinte şi poate, în parte, nedrepte. Dar ele au rămas în memoria istoriei, care, pentru spiritul de dreptate, nu iartă niciodată.

10.»

Familia Borgia în faţa Renaşterii şi umanismului

Oare nu a rămas nimic în domeniul culturii, a literelor şi

artelor, din mult discutata epocă a Borgiilor? Renaşterea şi umanismul, cele mai frumoase flori ale Italiei secolelor al XIV-lea şi al XVI-lea, scoteau bele mai frumoase petale tocmai în jurul anului 1500 şi în deceniile următoare. Roma avea condiţiile de a se manifesta ca un centru al marii mişcări literare, filosofice, artistice.

Se spune că papa Alexandru al VI-lea nu era insensibil la unele probleme intelectuale. Avea şi el cântăreţii şi poeţii curţii. Aurelio Brandolini cânta din lăută la petrecerile organizate de papă. Serafino de Aquila era favoritul lui Cezar, un fel de Petrarca minuscul al epocii.

Numeroşi poeţi şi retori de mâna a doua au trecut pe la curtea Borgiilor. Familia Porcari a rămas în permanentă prietenie cu Borgii. Porcarii spuneau că se trag din Cato, de aceea îşi spuneau Porcius, după cum numele latinizat al lui Borgia era Borgius. Unul din aceştia, Hieronimus Porcius, imprima la Roma, în 1493, o carte cu titlul Comentarius Porcius, pe care o dedica regelui şi reginei Spaniei, dar care descria alegerea şi încoronarea lui Alexandru al VI-lea. Acolo se găsesc şi cuvântări ale ambasadorilor italieni adresate papei cu prilejul alegerii sale. Autorul mergea până la o adevărată adulaţie faţă de Alexandru al VI-lea, care nu l-a uitat şi l-a făcut mai întâi episcop de Andria, apoi şi guvernator de Romagna. La 1497 scria o lucrare împotriva

lui Savonarola. Porcius a scris şi poeme în care cânta calităţile papei, poeme de o oarecare valoare documentară şi artistică. La fel ca şi cea mai mare parte din creaţiile literare ale acestei perioade romane decadente, când poezia şi scrisul în general erau puse în slujba unor interese mărunte şi a unor oameni şi mai mărunţi ca valoare morală şi spirituală.

Un retor ciceronian admirat de Erasmus din Rotterdam a fost Phaeedra înghirami, cunoscut prin cuvântările lui, dar mai mult ca actor în trupa cardinalului Rafael Riario. Lui Alexandru al VI-lea îi plăcea mult teatrul, dar un teatru plin de „libertinaje” şi nu de „libertăţi”. La serbările date la Vatican, papa organiza distracţii compuse din balete şi comedii. Printre actori se găseau mulţi tineri din Academia lui Pomponius Laetius. Chiar ambasadorul Ferrarei, Pandolfo Cellenuccio a fost folosit în organizarea unor spectacole. Probabil că însuşi fostul cardinal Rodriguez Borgia făcuse şcoala teatrului la Pomponius. Dar acesta murea la 6 iunie 1498 şi acelaşi papă care dispusese să fie ars pe rug Savonarola, trimitea toată curtea la funeraliile înmormântării lui Pomponius, un vrednic reprezentant al gândirii antice păgâne.

Cu prilejul anului jubiliar 1500, chiar Copernic venea la Roma unde dădea lecţii de matematică şi astronomie.

E drept că Burchard n-a fost un Tacit. În Diarium-ul său

întâlnim tot felul de note zilnice, uneori extrem de picante. Alteori întâmplări lipsite de orice interes. Nu sunt nişte notaţii care să ne pună în lumină mai clar pe Borgii şi raporturile lor imediate vizavi de cultura de reprezentanţii Renaşterii şi umanismului, care se găsesc atât a Roma cât şi în alte state italiene. Cu siguranţă că dacă Alexandru sau Cezar ar fi ştiut despre ziarul lui Burchard şi mai ales despre cele notate în el, viaţa acestuia n-ar fi preţuit nici cât un fir de nisip. Însă jurnalul ţinut de maestrul de ceremonii nu se afla sub vreun control.

În afară de Burchard, la Roma mai exista un alt german care era la curent cu afacerile familiei. Acesta se numea Göritz de Luxemburg. În vremea papilor Iuliu al II-lea şi Leon al X-lea a fost favoritul academicienilor. Locuia într-o casă în forul lui Traian şi există probe care atestă că el i-a primit pe învăţaţii umanişti care veneau din Imperiul german, la Roma. În 1498 venea la dânsul Reuchlin, entuziastul susţinător al limbilor şi textelor antice orientale. Mai târziu, poposeau la el Copernic, apoi Erasmus şi Ulrich von Hutten, nefericitul cavaler-poet. Se mai spune că atunci când a venit la Roma, casa lui a fost deschisă şi pentru Luther. Acest Göritz vizita adeseori pe Borgii la Vatican şi, cunoscând bine intimităţile acestora, a scris şi el un jurnal, care din nefericire a fost distrus la 1527, cu prilejul prădării Romei de către soldaţii lui Carol Quintul. Atunci a pierdut şi Göritz tot ce

adunase în Cetatea Eternă.

Alt umanist, Adrian Castelli de Corneto, era secretar al papei. Cunoştea tot ce se întâmpla în mijlocul acestei familii, dar în afară de actele oficiale, nu ne-a lăsat nimic despre Borgii.

Fără îndoială că într-un fel sau altul, Borgii vor fi cunoscut marea dezvoltare a artelor şi culturii, dezvăluite de forţa creatoare a marii mişcări a Renaşterii şi umanismului. Multă vreme, raporturi bune sau cel puţin oficiale au existat între Borgii şi familiile Medici, Riario, Orsini, Cesarini, Farnese. La multe petreceri foarte „decoltate” date de tineri bogătași romani, de origine nobilă sau fii de mari bancheri, cum ar fi cei din familiile Masimi, Santa Croce, Altieri, Valle, Altoviti, Spanocchi sau Mariano Chigi, erau prezenţi şi tineri din familia Borgia. Mai ales în prima etapă a domniei lor.

Trebuie menţionat faptul că la Vatican au fost prezenţi câţiva pictori de valoare, despre care Vasari spune că au împodobit săli ale Vaticanului sau ale castelului Sant-Angelo. La Vatican au pictat Perugino şi Pinturicchio. Ultimul ne-o prezintă pe Giulia în imaginea Mariei. Se poate vedea chipul lui Alexandru al VI-lea, excelent şi realist realizat de Pinturicchio în frescele executate între anii 1493 şi 1494, în parlamentele suveranului pontif. Papa avea atunci 63 de ani. Multe gende despre familia Borgiilor, create între timp de partizanii papei, a devenit imagini

pictate. Printre aceste legende, una consideră pe Alexandru al VI-lea drept învingătorul lui Carol al VIII-lea. Picturile în are regele francez a îngenuncheat şi prestat jurământ de credinţă şi de ascultare şi alte scene cu Alexandru Borgia au dispărut. Una din ele îl reprezintă pe Alexandru al VI-lea despărţindu-se de Cezar, care pleca spre Neapole cu Carol al VIII-lea, ducând cu ei pe Djem.

La Vatican au mai trăit temporar arhitectul Antonio di ISangallo şi marele sculptor florentin Antonio Pollajuolo. Dar personajul cel mai luminat care venea la Roma în 1496 era Michellangelo. Avea atunci 23 de ani şi era plin de speranţe. Desigur că el a fost impresionat de ruinele vechii Rome, de pasiunile furtunoase şi chiar furioase care frământau fosta capitală a lumii, de viaţa libertină şi imorală a papei şi a familiei lui. O epocă plină de forţe contradictorii: unele care împingeau societatea cu puteri uriaşe înainte, altele care prindeau în avalanşa lor negativă crime şi imoralităţi de nedescris. Răul lua proporţii imense.

Tocmai de aceea se afirmă că Renaşterea aducea cu dânsa mari şi indescifrabile probleme psihologice. Era o cultură şi o civilizaţie nouă, cu contraste izbitoare, pe care le reunea adeseori în mâna sau în mintea aceloraşi oameni. Virtuţile şi viciile Renaşterii şi-au mobilizat energiile pentru crearea frumuseţii, a

spiritului nou, dar şi a puterii, gloriei şi crimei. Desigur că spiritul nostru se simte şocat la gândul că între zidurile Romei se găseau în acelaşi timp oameni ca Michellangelo, Copernic, Bramante, dar şi ca Alexandru al VI-lea sau Cezar Borgia.

Oare grupul Pietà pe care îl termina marele Mchellangelo în anul 1499 nu va fi inspirat niciun gând bun celor din dinastia Borgia? Trebuie să constatăm că pontificatul lui Alexandru Borgia nu se înscrie în nicio acţiune de sprijinire a artelor şi literelor, în plină desfăşurare în vremea lui. El n-a fost un Mecena ca papii Nicolae al V-lea, Sixt al IV-lea şi mai ales Inocenţiu al VIII-lea. Restaurarea câtorva abside sau a unui plafon la două biserici nu poate fi considerată acţiune de cultură.

Alexandru al VI-lea n-a continuat acţiunea lui Sixt al IV-lea de dezvoltare a artelor la Roma. Ar fi putut să acorde sume mari pentru lucrări de artă. Însă el avea nevoie de bani pentru acţiuni cu totul de altă natură. În loc să se ocupe de biserici sau construcţii civile, el a întărit fortăreţe pentru Cezar. A plătit mercenari, a consolidat şi întărit castele sau a cumpărat arme, tunuri. Crearea unui stat nu se putea realiza fără fondurile acordate de papă.

Singurele locuri ce i-au stat în permanentă atenţie au fost sălile de petrecere de la Vatican, unde Pinturicchio a pictat fresce

Interesante. Printre ele se poate aminti grija „vicarului lui Hristos” de a eterniza pe concubina sa, Giulia Farnese, sub trăsăturile Fecioarei Maria. Se spune că urmaşul lui Alexandru al VI-lea, papa Iuliu al – le-a a vrut să-şi schimbe locuinţa pe motiv că avea mereu sub ochi imaginea şi amintirea păcătosului de odinioară…

Încercarea unor scriitori catolici de a dedubla persoana acestui papă nu se acordă cu realitatea. Pontif, tată sau om politic Alexandru al VI-lea Borgia a fost unul şi acelaşi în toate situaţiile! Existenţa lui în fruntea bisericii a fost o cinică ironie şi derâdere faţă de orice ideal religios, faţă de ideea de umanitate, scumpă marii mişcări a Renaşterii şi umanismului.

Un final mai puţin obişnuit: „Sfântul Borgia” şi nişte concluzii amare

Părerile generale despre Borgia sunt contradictorii. Ambasadorul veneţian Giustiniani opina că Borgii nu au făcut atâta rău bisericii catolice şi creştinătăţii, cât mai ales Italiei. Ei au avut preocupări îndreptate mai mult în afara bisericii. Borgii au fost marcaţi cu semnul apostaziei, ceea ce pentru Renaştere nu însemna mare lucru. Luther şi discipolii săi, umaniştii germani, scriitorii calvini francezi au acuzat papalitatea de trădare a divinităţii. Catolicii, independenţii, Erasmus şi Rabelais, scriitori italieni ca Machiavellli şi Cellini n-au crezut că lipsa de demnitate

a Borgiilor sau perversitatea lor să fi stricat prea mult contemporanilor sau bisericii catolice. Oamenii secolului al XV-lea erau prea obişnuiţi cu imoralitatea tiraniilor italiene, pentru a aduce acuzaţiile pe care le meritau Borgii. Căci ei au moştenit tradiţii dubioase, pe care le-au ridicat pe culmi necunoscute. Ambiţiile lor au fost mari. Marea lor crimă politică a fost aceea de a fi apelat la puterile stârne pentru realizarea ambiţiilor. Era marele atentat la libertatea naţională a Italiei şi aşa* înrobită Habsburgilor. Şi altă dată papii chemaseră pe străini. Dar atunci era vorba de a restabili ordinea sau echilibrul între feudalii italieni sau cu statele vecine. Pentru despoţi, responsabilitatea istorică are un caracter absolut. Întrucât domină egoismul lor, ei nu se pot scuza de violenţa opiniei sau pasiunii publice. Tocmai de aceea judecata istoriei afirmă că Borgii sunt de neegalat în infamie. Imoralitatea politică a tatălui era dublată de ambiţia feroce a fiului, care a fost demonul. Probabil lui ar trebui să i se acorde partea cea mai mare din blestemata glorie a familiei Borgia.

Uneori câte un nume ilustrează o întreagă epocă. Un astfel de nume este cel al familiei Borgia, care prin tată şi fiu a devenit un simbol al infamiei, cum este cel al lui Tiberiu pentru Roma epocii

Imperiale (Gregorovius). Într-o perioadă atât de luminoasă

din istoria aliei cum a fost cea a Renaşterii şi umanismului, domnia Borgiilor feduce destule pete negre în istoria papalităţii. Nicio judecată a vreunui reetător nu va putea vedea în Alexandru al VI-lea, care făcuse din mă mijlocul îndeplinirii dorinţelor sale egoiste și ale familiei lui, un prezentant pozitiv al epocii sale. Există bătălii care apar ca adevărate ómente hotărâtoare pentru soarta omenirii sau statelor, în timp cent ridicole sforţările lui Cezar Borgia de a cuceri câteva orăşele liene pentru a-şi crea un principat.

Tatăl, dotat cu frumoase trăsături fizice, dar cu urâte saturi de caracter, trebuia să moară de otravă. Crimele, furturile, adările, toate le-a făcut din instinctul egoist de a ridica pe culmile areţiei pe copiii săi bastarzi. A vândut Italia când francezilor, când paniolilor, de unde şi glasul plin de ură şi mânie al lui Savonarola potriva acestui papă.

Când se răspândea vestea morţii lui Alexandru al VI-lea, la 503, romanii au roit pe străzi cântând, veselindu-se ca la carnaval. În cuinţele Borgiilor au năvălit cete de oameni şi le-au prădat. S-a rganizat un cortegiu funebru: un porc înjunghiat simboliza cadavrul lui Alexandru Borgia. Sicriul era deschis pentru ca veselia poporului să fie ai mare. Convoiul funebru era urmat de oameni din toate categoriile, a lipseau cerşetorii, femeile uşoare, vagabonzii. Un lepras îşi scrisese e frunte numele lui Cezar

Borgia, iar o frumoasă cocotă blondă, urnele Lucreţiei.

Prin faţa cadavrului au trecut mulţi şi mulţi l-au scuipat, arzile elveţiene făcându-se a nu vedea. Femei n-au trecut să-l vadă. numai Giulia Farnese, auzind de moartea lui Alexandru al VI-lea, a şinat. Avea cu el trei sau patru copii. Poporul râdea, cânta, urla de ucurie. „Dracul l-a luat”, spuneau toţi. Tocmai pe şeful bisericii atolice.

Coşciugul se arătase prea mic pentru monstrul umflat. Carnea fostului papă au îndesat-o groparii cu pumnif şi cu picioarele. Ca să încapă între cele patru scânduri.

Alexandru al VI-lea nu are niciun monument şi nici măcar n mormânt. Papa Iuliu al II-lea, unul din urmaşii şi duşmanii Borgiilor, dispus să fie scoase resturile fostului papă din grotele Vaticanului şi să fie puse în biserica San Giacomo degli Spagnuoli, iar când aceasta s-a dărâmat, au fost trimise la Santa Maria di Monserrato, a doua biserică naţională a Spaniei în Roma. Acolo mai zace şi astăzi, într-o ladă de lemn, ceea ce a mai rămas din oasele lui Alexandru al VI-lea Borgia, la un loc cu cele ale lui Calixt al III-lea. Iar pe altă ladă este o inscripţie: Los guesos de dos Papas están en caseta, y son Calisto y Alessandro VI, y cran Españoles.

6

Judecata istoriei a fost nemiloasă, dar dreaptă cu întreaga

familie Borgia. Aprecierea faptelor Borgiilor a fost foarte severă chiar din partea contemporanilor, deşi intervenise o largă relaxare a moravurilor publice şi private, adusă de marele val al Renaşterii. Cei doi Borgii, Alexandru şi Cezar, „au fost înfieraţi cu pecetea veşnicei infamii şi priviţi ca un summum de depravare şi ticăloşenie", legendele despre această familie sunt din cele mai sinistre din toată istoria societăţii omeneşti.

Desigur că judecata asupra lor este mai severă, pentru că ei ocupau un anume loc în societatea epocii. Au mai existat şi înainte şi mai târziu papi pentru care nimeni n-a avut niciun respect, papi care au contribuit la ruina politică, materială şi morală a Italiei. Dar Alexandru al VI-lea şi familia lui i-au întrecut pe toţi. Crime au făcut şi alţi tirani, istoria familiilor Visconti, Malatesta, Sforza, Baglioni fiind plină de sânge, pentru că ei nu-şi puteau menţine puterea decât prin trădare, violenţă, crimă. Caracterul înseşi tiraniei italiene împingea pe aceşti mici suverani spre acte imorale, criminale, chiar dacă se aflau pe tronul papal. Locul deosebit pe care se situează Borgii se datorează faptului că au săvârşit multe din sângeroasele şi monstruoasele lor acţiuni în numele bisericii, bazându-se pe puterea ei spirituală, fără a mai vorbi de crimele făcute în numele necesităţilor de acaparare şi de guvernare laică, şi fără a mai vorbi de mlaştina vieţii imorale în care s-au mişcat şi activat.

Papa Alexandru al VI-lea a şi fost calificat de mulţi ca un „Antihrist" plasat pe tronul papal.

A mai rămas ceva din neamul Borgiilor?

Unul din nepoţii lui Alexandru al VI-lea, Francesco Borgia, fiul lui Juan. duce de Gândia, a fost şeful casei de vânătoare şi intendent general al grajdurilor la curtea lui Carol Quintul (1516 – 1555). Se spune că era îndrăgostit de regina Isabella a Spaniei. La moartea acesteia, în 1539, Francesco a renunţat la cele lumeşti. Curând intra în rândurile iezuiţilor şi devenea, la 1565, generalul ordinului iezuit. Acum se îndeplinea una din arzătoarele dorinţe ale familiei: unul ttin dinastia Borgiilor devenea sfânt! Era San Francesco Borgia. În fine se făcuse dreptate! Exista şi un sfânt, după merit, pentru ca tragi-comedia vaticano-bisericească a Borgiilor să aibă un final pe măsură!

Apoi neamul Borgiilor s-a spulberat în cele patru vânturi. Dar numele lor a rămas ca unul de ocară, ca un vis chinuit şi fantastic în istoria omenirii…

GLOSAR ŞI NOTE

I. Diplomaţi, agenţi sau ambasadori – Majoritatea cercetătorilor au tras incluzia că patria diplomaţiei moderne esta Italia. Oraşele-republici jin nordul şi centrul Italiei, având un intens comerţ cu alte ţări, au creat servicii consulare. Prin secolele al XIV-lea şi al XV-lea, ele au trimis jiplomaţi în diferite

centre mai importante. Printre diplomaţii celebri ai rlorenţei au fost Dante, Petrarca, Boccacio, Machiavelli, Guicciardini. /eneţia a avut diplomaţi de seamă, ca Girolamo Marcelo, Contarini, Siustiniani. În vremea Borgiilor, statele italiene trimiteau ambasadori sau agenţi pe lângă curia papală. Ei aveau obligaţia să trimită guvernelor lor dări de seamă, ştiri, relazioni, care uneori erau zilnice. Ei redactau rapoarte propria manu. Mulţi dintre ei au făcut adevărate note clinice, Diareea, care împreună cu rapoartele (adunate în Diaspacci) ne jferă mărturii foarte importante asupra epocii. Numărul lor este foarte tare.

N. Machiavelli: Arta de a guverna şi armatele naţionale, edit. Biblioteca pentru toţi, nr. 958 – 959, Bucureşti f.a., 9 – 52, citat pp. 13, 14.

3. Bravi-Bandiţi, un fel de haiduci.

4. Simonie – Vinderea sau cumpărarea de ranguri clericale. Cuvântul porneşte de la legenda după care Simon Magul a cerut apostolilor „să-i vândă darul de a face minuni”. În Evul Mediu, papi, episcopi, abaţi, etc. cumpărau posturile, fiind acuzaţi apoi de simonie.

Marrani – Evrei creştinaţi în Spania, iar morisci erau arabi creştinaţi.

Reconqiusta – Epocă istorică în formarea statului spaniol independent şi înseamnă recucerire. E vorba de recucerirea şi

eliberarea Spaniei de sub stăpânirea arabilor, care începe la sfârşitul secolului al VIII-lea şi, cu întreruperi, se încheie în a doua jumătate a secolului al XIII-lea, când rămâne în stăpânirea maurilor numai provincia Granada, din sudul Spaniei (până la 1498). În secolul al XIII-lea, ca urmare a Reconquistei, se formează cele trei state feudale iberice: Aragonul, Castilia şi Portugalia.

7. Ciaconius scrie: „Rodericus Lanzolis Borgia… Calixti exsorore nepos, gentilitiis insignibus et cognomine a Callisto avunculus donato…”

8. Mai importante, se pot cita: Ollivier: Le pape Alessandre VI et les Borgia, Paris, 1870; Leonetti: Papa Alessandro VI secondo documenti e cartegi del tempo, Bologna, 1880; Cerri: Alessandro VI ei sua contemporanei; Clement de Verona: Les Borgia; Nemec: Alexander VI; I. Pastor – Civită catolică.

6

9. G. Portigliotti: / Borgia, Alessandro VI, Cesare, Lucrezia, Milano, 1921 şi Les Borgia, Paris, 1927; M. Gilmore: The World of Humanism 1453.1517, New York, 1952; S.G. Lozinskiji: Istoria Papstra, Moscova, 1961-Potemkin şi colab.: Istoria diplomaţiei, I, Bucureşti, 1962 ş.a.

10. E vorba de regele Alfons al V-lea de Aragon şi Sicilia (1443 – 1458) El a cucerit Italia peninsulară (1435 – 1442),

luând numele de Alfons rege al celor două Sicilii.

11. Gonfalonier sau gonfanonier – Purtătorul steagului dreptăţii, adică este şeful justiţiei în republicile orăşeneşti din Italia de nord şi centrală, în Evul Mediu. El era şeful signoriei şi conducea armata formată din orăşeni. Mai avea menirea de a asigura respectarea constituţiei (la care Florenţa purta denumirea de ordinamenti di ginstizia, decizii ale dreptăţii).

12. Otrava cu termen – Iată cum descrie alchimista secolului al XV-lea prepararea otrăvii: „iei ouă, le pui la fiert într-un vin acru până ce s-au amestecat şi lichidul s-a evaporat, apoi iei gălbenuşurile acestor ouă şi le pui pe jăratec pentru ca ele să poată fi făcute praf şi amesteci acest praf cu sucul lui Cataputic în felul unei unsori, apoi o pui pe foc, o usuci şi o faci praf şi aceasta ajunge. O drahmă din acest preparat provoacă moartea într-o lună, o jumătate în două luni, două mărimi în 15 zile”.

13. Iată textul lui Burchard care descrie „jocul castanelor”: În sero fecerunt coenam cum duce Valentinense în camera sua, în palatio apostolico, quinqaginta eretrices honestare, cortigiane nuncupataie, quae post coenam coreaverunt cum servitoribus et aliis ibidem existenţibus, primo în vestibus suiş, deinde nudae. Post coenam posita fuerunt candelabru communica mense în candelis ardenţibusper terram, et projecta ante candelabru

castaneae quae meretrices ipsae super manibus et pedibus, nudae, candelabru pertranseuntes, colligebant, papa, duce et D. Lucreţia sorore sua serico, paria caligarum, bireta et alia pro illis qi pluries dictas meretrices carnaliter agnoscerent: quae uerunt ibidem în aula publice carnaliter tractataie arbitrio praesentium, dona d'istributa victoribus.

BIBLIOGRAFIE

moniade, C. Machiavelli, l-ll, Bucureşti, 1932 Balchin, N. The Borgia Testament, Boston, 1949 Baron, N. The Crisis of the earl Italian Renaissance: Civic Humanism end Republican Liberty în an Age of Classicism end Tyranny, l-ll, Univ. Press Princeton, 1955 Bellona, Maria. Lucrezia Borgia. La sua vita ei suoi tempi, Verona, 1942

Beltrami, L. Leonardo da Vinci e Cezare Borgia, Milano, 1916

I Bonardi, A. Venezia e Cezare Borgia, Veneţia, 1911

I Brinton, C. Christopher J. Wolff R. Lee Modern Civilization. A History the Last Five Centuries, New Jerse, 1957 I Brosch, M. Machiavelli, C. Borgia und Alexander VI, în Zeitschrift für

Kirchengeschichte, XXIII, 1902 I Burckardt, J. La civilisation en Italie au temps de la Renaissance, l-ll.

Paris, 1888

f Burckardt Johannis Diarium sive Liber Notarum ab anno

1483 usque ad annum 1506, l-lll, ed. M.L. thuane, Paris, 1883 – 1885 I Cabanes et L. Nass Poison et sortilèges, Paris, 1903

Comorovschi, C. Literatura umanismului şi Renaşterii, l-lll. Bucureşti, 1972

I Constant, G. Deux manuscrits de Burchard, în Mélange d'arhéologie et d'histoire, 1902

I Constant, G Les maîtres de cérémonie du XV-e siècle, în Mélanges d'arhéologie et d'histoire, 1902 i Conti, Sigismondo Le storie de suoi tempi dal 1475 al 1510, l-ll, Roma.

I Courtadon, L. Comment on empoisonnait au XV-e siècle; la poison des Borgia, l'arsenic et ses composés, les, chemises empoinnées, les bagues à poison, în Rev. Aesculape, 1912

I Croce, B. La Spagna nella vita italiana durante la Rinascenza, Bari, 1917

[Engels, F. Dialectica naturii, Bucureşti, 1954

I Faure, Elie, Istoria artelor, l-V, Bucureşti, 1970

E Funck-Brentano, Fr. Lucrèce Borgia martyre de l'histoire, Paris, 1932

I Gastine, L. César Borgia, Paris, 1911

f Gerhart, Emile, Moines et papes. Essai de psycologie historique, Paris f.a. Gilmore, M. The World of Humanism, 1453 – 1517, New York, 1952 Giordani, P. Un ostaggio turco alla corte d'Innocenzo VIII, în Revista d'Italia, 1907

Giustiniani, A. Dispacci di Antonio Giustiniani, ed. V. Villah, Florenţa, 1876

6

Gregorovius, F. Lucrèce Borgia, Paris, 1927

Gregorovius, F. Stadt Rom im Mittelalter, B de VII-VIII, Stuttgart, 1880 1881 (în Werke)

Hoefler Die Katastrope des herzoglichen Hauses detr Borja's vor Gândia, în Rev. Denschrift der Kais. Akad., der Wissenshaft XLI, Valencia, 1893 Klabund, Borgia. Romanul noi familii, Bucureşti, 1931 Lavise et Rambaud Histoire générale, IV, Paris, 1922 Lecoutour, R. Les Borgia: leurs poisons, în Rev. Aesculape, 1913 Leonetti, A. Papa Alessandro VI, Bologna, 1880 Lozinskiji, S.G. Istonja papstra, Moscova, 1916 Luzio, A. Isabella d'Este ei Borgia, Milano, 1915 Machiavelli, N. Principele, Bucureşti, 1960 Machiavelli, N. Isteriile florentine, Bucureşti, 1968 Marcu, Alex. Figuri feminine din Renaştere, Beureşti, 1939 Maury, A. Une réhabilitation de Cesar Borgia, în Rev. Historique, 1880 Muntz, Eugen La Bibliothèque du Vatican a sezième siede, Paris, 1887 Muntz, Eugen La Renaissance, Paris, 1885

Muntz, Eugen Le sentiment religieux en Italie pendant la XVI-e siede, în Revue Historique, 1893 Olivier Le pape Alexandre VI et les Borgia, 1870 Oţetea, Andrei Renaşterea, Bucureşti, 1964 Pastor, L. Histoire des papes, III, IV, V, VI, Paris, 1924 Portigliotti,

G. /Borgia, Alesandro VI, Cesare, Lucrezia, Milano, 1921 Portigliotti, G. Les Borgia, Paris, 1927 Potemkin, V.P. şi colab. Istoria diplomaţiei, I, Bucureşti, 1962 Richepin, Jean Cezar Borgia, Bucureşti, 1910 Sabatini, R. The Life of Cesare Borgia, London, 1912 Steinmann Rom in der Renaissance: von Nicolaus V bis auf Iulius II.

Leipzig, 1902

Tamassia, N. La Famiglia italiana nei secoli decimoqinto edecimosesto.

Milano, 1911 Thuasne, M.L. Djem Sultan, Paris, 1892

Vasari, Giorgio Vieţile celor mai de seamă pictori, sculptori şi arhitecţi, l-ll, Bucureşti, 1962 Villari, P.N. Machiavelli ei suoi tempi, l-ll, Milano, 1927 Villa-Urutia, marchiz Lucrecia Borja, Madrid, 1922 Woodward, H.W. Cesare Borgia, A Biography, London, 1913 Yriarte, Charles Autourde Borgia, Paris 1891 1891 Yriarte, Charles Cesar Borgia, Paris, 1889 Zeller, J. Italie et Renaissance, Paris, 1893

CUPRINS

Editura Vasiliana ’98

Tel: 032 – 245588

Redactor: Florentin Busuioc Tehnoredactor: Irina Blajinu Corector: Ionuţ Dima

Culegere computerizată: Viorela Lăcătuşu

Simona Tudose

Apărut 2001 laşi – România